

Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af

<https://hdl.handle.net/1874/37244>

VADERLANDSCHE
HISTORIE.

TWAALFDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,
VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN

DER NU
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
INZONDERHEID DIE VAN
HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte
Gedenkstukken samengesteld,

DOOR

JAN WAGENAAR.

Met Plaat en Kaarten.

TWAALFDE DEEL,

BEGINNENDE, NA 'T SLUITEN DER MÜN-
STERSCHE VREDE, IN 'T JAAR 1648;
EINDIGENDE, MET DE VREDE IN
NOORDEN, IN 'T JAAR 1660.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

M D C C X C I V.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten
van Holland en Westfriesland.*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYFENVEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Staat der voornaamste Mogendheden van Europa, ten opzichte der Vereenigde Gewesten, na de Munstersche Vrede. II. Wederzydsche klagten der Spaanschen en Staatschen. III. Twist over 't afgezonderd punt, den Koophandel betreffende. IV. De Staaten verdedigen zig, tegen de klagten der Spaanschen. V. Verschil wegens de opperste magt over de Kommandery van Gemert. VI. De Ridders van Maltha zoeken, in 't bezit hunner goederen, hier te Lande, hersteld te worden. VII. De Baanderheeren, Edelen en Steden van Staatsch Brabant tragten deel te verkrygen aan de Regeeringe. VIII. Gezantschap naar Engeland. Verandering in de Regeeringe van dit Ryk. IX. Doreslaar, Gezant van 't Gemeenebest van Engeland, in den Haage, vermoord. Strikland kan geen gehoor krygen, by de algemeene Staaten. X. Handeling met Deenemarke. Verbond, en Verdrag van uitkoop wegens de Zondsche tollén, met dit Ryk geslooten. XI. Filips de IV. zendt eenen Ambassadeur aan de Staaten. Verdrag van Zeevaart met Spanje. XII. Onlusten in Frankryk.
- XII. DEEL. A Luik-

Luikſche zaaken. Handeling der Staaten aan 't Franſche Hof. XIII. Oorſprong der Onluſten tuſſchen Holland en Amſterdam in 't byzonder, en den Prins van Oranje. XIV. Raadpleegingen op de vermindering van 's Lands uitgaaven, en met naame op de vermindering van 't Krygsvolk. De Prins en de algemeene Staaten ſtellen zig hiertegen. Holland beſluit negenentwintig vendels onbetaald te laaten. XV. De algemeene Staaten geeven ſtrydige bevelen. Beſluiten tot eene bezending aan de Steden van Holland. De Prins verandert de wet te Nieuwmegen. XVI. Hy ſtelt zig aan 't hoofd der bezendinge. Uitſlag der bezendinge te Dordrecht. XVII. Zy komt te Gorinchem. Te Schoonhoven. Te Gouda. Te Briele. Te Rotterdam. Te Schiedam. Te Delft. In de Steden van 't Noorderkwartier, behalve te Medenblik. Te Amſterdam en te Haarlem wordt haar gehoor geweigerd. Zy komt te Leiden. Klagte van zyne Hoogheid, over Amſterdam. XVIII. De Stad verdedigt zig. De Staaten van Holland verbieden het ontvangen van diergelyke bezendingen. XIX. De algemeene Staaten handelen met die van Holland over 't aanneemen van den Staat van oorloge. Staat van 't geſchil tuſſchen Holland en den Prinſe. XX. De Admiraal de Witte wordt in hegtenis genomen. Geſlaakt. XXI. De Staaten van Holland ſchryven aan de andere Geweſten. XXII. De Prins doet zes Afgevaardigden ter Vergaderingen van Holland in hegtenis neemen, en naar Loeveſtein voeren. XXIII. Aanſlag van zyne Hoogheid op Amſterdam. Een gedeelte der Ruitery, derwaards geſchikt, dwaalt van den weg. De aanſlag wordt rugtbaar in de Stad. Zy ſtelt

stelt zig in staat van tegenweer. XXIV. De Prins schryft aan de Regeering. Zy doet eene bezending aan Graave Willem Fredrik. XXV. De Prins komt voor Amsterdam. De algemeene Staaten zoeken zyne Hoogheid naar den Haage te doen keeren. XXVI. Hy sluit een Verdrag met Amsterdam. De Bickers ontslaan zig van de Regeeringe. Wederzydsche laster. XXVII. De zes gevangenen worden geslaakt, mids zig onthoudende van de Regeeringe. XXVIII. De Prins geeft reden van zynen handel, in een Geschrift, welk beslooten weggelegd wordt. XXIX. De Gewesten besluiten tot eene eenpaarige af-danking. XXX. Onderzoek, of zyne Hoogheid gearbeid hebbe, om den Staat in eenen nieuwen kryg in te wikkelen. XXXI. Hy krygt de kinderpokjes, en sterft. XXXII. Zyne afbeelding.

De Munstersche Vrede, een einde gemaakt hebbende van eenen oorlog, die, naar men rekende (1), tagtig jaaren geduurd hadt, stelde de Vereenigde Gewesten, in eenen staat van rust, veiligheid en vryheid, die niemant onder de Landzaaten beleefd hadt. 't Gemeenebest ontving 'er eenen nieuwen luister door, en werd ook van zulke Mogendheden, die, na 't sluiten van het twaalfjaarig Bestand, nog scheenen te twyfelen aan de opperste

1648.

I.

Staat der
voor-
naamste
Mogend-
heden
van Eu-
ropa met
opzigtop
de Ver-
eenigde
Gewes-
ten, na 't

(1) Men begon deeze rekening, met den vyfden van Zomermaand des jaars 1568, dag, op welken de Graaven van Egmond en Hoorne onthalsd waren, en eindigde ze, op den zelfden dag des jaars 1648, op welken de Munstersche Vrede, hier te Lande, afgekondigd werd.

1648. ste magt der Staaten, zo dra Filips de IV, voor altoos, van allen regt op de verbonden Landen afgeftaan hadt, met een ander oog, aangezien. De belangen van Spanje waren, federt den oorlog met Frankryk, die nog duurde, zo zeer veranderd, dat men weinig kommer hadt, voor het breeken der Vrede van den Spaanfchen kant. Maar 't leedt niet lang, of de Staaten werden in eenen oorlog ingewikkeld, met nabuuren, welker vriendschap zy, eertyds, fterk gezogt en hoog gefchat hadden. Doch eer wy vervolgen te verhaalen, wat deezen kryg vooringing en veroorzaakte, zal 't niet ondienftig zyn, dat we het oog, ter loops, gaan laaten, over den tegenwoordigen toeftand der voornaamfte Mogendheden van Europa, en over het belang, welk de Vereenigde Gewesten by deezen toeftand hadden, na het treffen der Munfterfche Vrede.

Frankryk.

Van de eerfte opkomst van deezen Staat af, hadt men op geene nabuurige Mogendheden fterker gefteund, dan op Frankryk en Engeland, die beide den Landen ook, nu en dan, merkelyke dienften gedaan hadden. Ook hadden zy 't beide, voorheen, van hun belang gerekend, Spanje, door middel van deezen Staat, afbreuk te doen en klein te houden; tot dat Groot-Britanje, vreezende, dat Frankryk te magtig mogt worden, wanneer Spanje te zeer vernederd werdt, naliet, deezen Staat te onderfteunen, en meer dan één Verbond floot met Spanje. In Frankryk, was ook de ftat der zaaken derwyze veranderd, dat men, hier, weinig gediend was, met het gene ons voor onderftand tegen Spanje werdt aangerekend.

Frank-

Frankryk hadt, van 't sluiten van het twaalf-
jaarg Bestand af, reeds toeleg gemaakt, om
zig, ten koste van Spanje, uit te breiden in de
Nederlanden, en, ten dien einde, een Ver-
bond te sluiten, met de Vereenigde Gewesten.
Doch de ontydige dood van Hendrik den IV,
de minderjaargheid van Lodewyk den XIII,
en de Spaanschgezindheid, gelyk men sprak,
der Koninginne Moeder stremden de uitvoe-
ring van deezen toeleg. Maar zo dra was Ri-
chelieu niet in 't bewind geraakt, of men ver-
anderde van maatregels. De Kardinaal bragt te
wege, dat 'er een Verbond tegen Spanje geslooten
werdt, tusfschen Frankryk en deezen Staat,
waarvan men zig, wederzyds, merkelyke voor-
deelen beloofde. De Staaten bespeurden nog-
tans, door den tyd, dat Frankryk, Stad op Stad
wegneemende in de Nederlanden, gevaarlyker
nabuur voor hun stontd te worden, dan Span-
je geweest was, welks meeste magt uit afge-
legen' Ryken herwaards gevoerd moest wor-
den; daar Frankryk grensde aan de Nederlan-
den. Men haakte hierom, naar vrede met
Spanje, vooral, na dat Fredrik Hendrik, door
het veroveren van eenige Steden, de grenzen
van Holland en Zeeland gedekt hadt, tegen de
Spaansche Nederlanden; die zig beter tegen
Frankryk zouden kunnen beschermen, en zelfs
eene soort van Voormuur voor deezen Staat
verfstrekken, wanneer men, met Spanje, be-
vredigd zou zyn. Men verdroeg zig dan, met
zynen ouden en verzwakten vyand, te Mun-
ster, zeer tegen den zin van 't Franfche Hof,
welk 'er zig, ongetwyfeld, gevoeliger over
getoond zou hebben, zo 't niet, met den kryg

1648.

1648. tegen Spanje en den Keizer belemmerd gebleeven was. En, zo dra was de Vrede met den lasten niet getroffen, of het Ryk werdt geschud, door binnenlandsche beroerten, gerezen uit het misnoegen, welk de Prins van Condé opgevat hadt tegen den Kardinaal Mazarin, die hem, zyns oordeels, geen deel genoeg gaf aan 't bewind. Hierdoor werdt zelfs de kryg tegen Spanje slaauwer voortgezet dan te voren. En hadt men, in Frankryk, geene gelegenheid, om zyne gevoeligheid tegen deezen Staat anders te toonen dan door het gedoogen der Kaaperyen in de Middellandsche zee, tegen het Verdrag van Zeevaart, welk, op den vyfden van Grasmaand des jaars 1646, te Parys, geslooten was (a). De handeldryvende Ingezetenenen der Vereenigde Gewesten, met name die van Amsterdam, werden merkelyk benadeeld, door deeze kaperyen (b). Ook verboodt de Koning, in Wynmaand des jaars 1648, den invoer van vreemde geweeven' Stoffen, die, by verscheiden' overeenkomsten, tuschen Hendrik den IV. en deezen Staat getroffen, toegelaaten geweest was. Doch dit verbod verloor zyne kragt, na dat de binnenlandsche onlusten in Frankryk gestild waren (c). Ondertuschen, bespeurde men, aan deeze twee staaltjes, hoe merkelyk de vriendschap tuschen Frankryk en deezen Staat verkoeld ware, sedert het sluiten der Munstersche Vrede. Omtrent het einde des jaars, werdt zelfs, in Holland, verspreid, dat Frankryk met Spanje in onderhandeling getreden

(a) Zie het by AITZEMA III. *Deel*, bl. 124.

(b) WICQUEFORT *Livr.* II. p. 82.

(c) WICQUEFORT *Livr.* II. p. 89.

den was, over een Verbond tegen deezen Staat. Doch de Resident Brasfet deedt zyn best, om de Staaten te doen gelooven, dat zulks een louter uitstrooifel ware (*d*). Ook vind ik niet, dat het eenigen grond hebbe gehad. 2648.

In Groot-Brittanje, hadt men, daarentegen, de Vrede tusfchen Spanje en deezen Staat, met onverschillige oogen, aangezien. De verwar-
ringen, die dit Ryk, sedert eenige jaaren, be-
roerden, gedoogden niet, dat men zig' daar
moeide met uitheemsche zaaken. De zaaken
des Konings waren, na den slag by Nazeby,
waarvan wy, in 't voorgaande Boek (*e*), ge-
waagden, meer en meer, agter uit geloo-
pen. Zyn Leger was, andermaal, geheellyk geflaa-
gen, en hy hierdoor genoodzaakt, op nieuws,
in onderhandeling te treden met het Parle-
ment. Doch alzo men elkanderen niet verftaan
kon, was hy genoodzaakt geweest, om zig te
ftellen in de handen der Schotten, die met een
Leger in Engeland gekomen waren, en hem,
in 't begin des jaars 1647, overleverden aan
het Parlement van Engeland, welk aangenomen
hadt, de agterftallen aan 't Schotfche
Krygsvolk, ter fomme van veertigduizend pon-
den fterlings, te zullen voldoen. Het Engelsch
Leger onder Fairfax, naderhand oneenig ge-
worden met het Parlement, welk in beraad ge-
legd hadt het zelve af te danken, maakte zig
meester van den perfoon des Konings, die, se-
dert, eenen tyd lang, zorgvuldig bewaard
werdt. Doch, in Slagtmaand des gemelden
jaars,

(*d*) Refol. Holl. 18 Decemb. 1648. bl. 441.
(*e*) XL. Deel, bl. 378.

1648. jaars, gelegenheid gevonden hebbende om te ontsnappen, week hy naar 't Eiland Wight; alwaar hy, nogtans, tegen de hoop, die hem gegeven was, wederom, in de magt van 't Parlement raakte, en van zyne huisbedienden beroofd, en onder dubbele wagt gesteld werdt. De Schotten, ziende, dat de Engelschen 't verdrag niet hielden, welk zy met hen gemaakt hadden, waren sedert wederom met een Leger in Engeland getrokken, zonder egter iet te verrigten. De Koning zag zig, eindelyk, genoodzaakt, byna alles aan het Parlement toe te staan, wat op hem begeerd werdt. Doch het Engelsche Leger, bestuurd door Kromwel, gedoogde niet, dat men floote met den Koning. Ook waren veele Leden van het Parlement bedugt, dat hy zyne beloften niet houden zou. Men kwam dan tot geen verdrag. Midlerwyl, was de Hertog van Jork, 's Konings tweede Zoon, heimelyk, uit Londen, geweken naar Holland, daar men niet zeer gediend was, met zyn komste. De algemeene Staaten dedden hem egter, door twee Gemagtigden, begroeten, te Hellevoetsluis. De Kolonel *Bamfield*, die hem derwaards hadt gebragt, hadt voor, den jongen Hertog, met eenige schepen, die in de Maaze lagen, en van de zyde van 't Parlement tot 's Konings zyde overgegaan waren, te voeren naar Wight, om zynen Vader te verlossen. Immers *Bamfield* verklaarde dit sedert. Doch sommigen hielden hem verdagt van eenen toeleg, om den Hertog, in Schotland, voor Koning te doen uitroepen. Wat hiervan zy; de Prins van Walles, oudste Zoon des Konings, die zig, te Parys, bij de Konigin-

ginne, zyne Moeder, onthieldt, door Willem, 1648.
 Prinse van Oranje, onderrigt geworden zyn-
 de, dat de Hertog van Jork zig hier en op de
 Engelsche Vloote bevondt, kwam, in Hooi-
 maand, insgelyks, herwaards. De algemeene
 Staaten booden hem hunnen dienst aan, hoe-
 wel die van Holland verstaan hadden, dat men
 zo ver niet behoorde te komen (f). De Prins
 van Walles liep, sedert, met zyn Vloote, in
 zee en naar de Engelsche kusten; doch keerde,
 eerlang, zonder iet verrigt te hebben, in de
 Maaze, te rug. De Graaf van Warwik volgde
 hem, met de Vloote van 't Parlement (g). De
 Prins, eenigen onderstand van de algemeene
 Staaten begeerd hebbende, werdt, op het aan-
 houden van die van Holland, heuschelyk, af-
 gewezen. Ook bragten de Staaten, door ern-
 stige vermaaning, en door het uitrusten van
 eenige Oorlogschepen (h), te wege, dat de
 Prins en Warwik niet handgemeen raakten,
 in den mond der Maaze, waarvoor men, met
 reden, bedugt geweest was. Warwik hieldt
 sterk aan by de Staaten, dat aan de Vloote, die
 onder den Prinse van Walles stondt, de havens
 deezer Landen onzeid werden, houdende hy
 de schepen deezer Vloote voor muitelingen,
 om datze de zyde des Parlements verlaaten had-
 den. Walter Strikland en *Izaak Dorislaus* of
Doreflaar, afgezonden van 't Parlement, had-
 den hierop, insgelyks, gedrongen (i). Doch
 de

(f) Refol. Holl. 23 July 1648. bl. 257.

(g) Refol. Holl. 30 Sept. 6, 8 Octob. 1648. bl. 331, 347, 350.

(h) Refol. Holl. 30 Sept. 1648. bl. 332.

(i) Refol. Holl. 19, 26 Sept. 9, 12 Octob. 1648. bl. 311.
 328, 353, 359.

1648. de Staaten van Holland verstonden, dat zulks met de onzydigheid, die zy beloofd hadden, fryden zou. Ook bewoogen zy, federt, beide de Vlooten, om hunne kusten te verlaaten. Warwik, die zesentwintig zeilen onder zig hadt, vertrok de eerste. Daarna, gingen de Konings schepen, niet meer dan veertien sterk, onder zeil (*k*). De Prinzen Robert en Maurits, Broeders van den Keurvorst- Paltsgraave, begaven zig op de Vloote, met welke zy verscheiden' ongelukkige togten deden. De Prins van Wallies vertrok naar den Haage, daar hy zig eenigen tyd onthieldt (*l*). De Hertog van Jork begaf zig naar Frankryk (*m*). De Prins van Oranje deedt zyn best, om de algemeene Staaten te beweegen, tot het handhaaven der zaaken des Konings; doch die van Holland en Zeeland, ziende het Parlement zo sterk aanwasfen in magt, konden niet besluiten, zig het zelve te vyand te maaken. Men beschouwde de zaaken van Engeland, het gantsche jaar, met dit zelfde oog, tot dat de verandering, die 'er op 't einde des jaars, in kwam, de Staaten, in 't volgende voorjaar, nog eenige poogingen deedt aanwenden, om, ware 't mogelyk, den ongelukkigen Koning te redden.

Portugal. Met Portugal, was deeze Staat, onaangezien het Bestand van den jaare 1640, in merkelyke onlust geraakt. De Portugeezen gedroegen zig, in Oostindie, met naame op het Eiland Ceilon, vyandelyk, tegen de onderzaaten der Vereenigde

(*k*) AITZEMA III. Deel, bl. 296.

(*l*) Resol. Holl. 19, 20 Nov. 1648. bl. 383, 384, 387.

(*m*) RAPIN Tom. VIII. p. 554, 555, 566. 570, 577, 586, 617, 657-660, 681, 692-696. WICQUEF. Livr. II. p. 91-97.

de Gewesten (*n*), onaan gezien men daar reeds wist, dat het Bestand getroffen was. Van den anderen kant, hadt, gelyk wy te vooren (*o*) verhaald hebben, de Westindische Maatschappij eenige Plaatsen in Afrika en het Eiland S. Thomé veroverd op de Portugeezen: ook waren de vyandlykheden vervolgd, nadat men, in Brazil, kennis gekreegen hadt van het sluiten, schoon nog niet van 't bekragtigen van 't Bestand met Portugal. De Koning deedt, hierover, ernstelyk klaagen, door zynen Gezant, in den Haage (*p*). Doch de Staaten, van hunne zyde niet minder te onvrede, over het bedryf der Portugeezen in Oostindie, vonden onge raaden, de Westindische Maatschappij tot het afstaan der ingenomen' Plaatsen te verpligten. Hierop was de opstand in S. Thomé en in Brazil gevolgd, die, voornaamlyk, toegeschreeven werdt, aan de slechte gesteldheid der Nederlandsche Regeeringe in Brazil, welke, vooral na 't vertrek van Graave Joan Maurits, gekomen was in handen van kooplieden, die zig, naar men zeide, niet verstonden op zaaken van Landbestier. De Portugeezen, die onder 's Konings gehoorzaamheid zaten in Brazil, span den heimelyk samen, met hunne Landslieden, die den algemeenen Staaten onderdaanig waren; en deezen stonden openlyk op tegen de Nederlandsche Regeering, in den Zomer des jaars 1645, terwyl 'er maar één Hollandsch schip op 't Recif van Fernambuk lag, en kleine voorraad van krygsbehoef ten was, in de magazynen.

(*n*) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 28 enz.

(*o*) XI. Deel, bl. 315.

(*p*) Resol. Holl. 6 May 1643. bl. 156.

1648. nen. Hunne Landsluiden ondersteunden hen, met zo veel moed, dat het grootste gedeelte van Brazil, zo ver het door de onzen bemagtigd geweest was, den Portugeezen wederom in handen viel (*q*). Ook veroverdenze de Sterkte op Kaap S. Augustyn: die de onzen, te voo- ren, hadden ingenomen (*r*). Men zondt, op de tyding van dit verlies, in de jaaren 1646 en 1647, eenigen onderstand, van hier, naar Fernambuk, die kleinen dienst deedt (*s*). Graaf Joan Maurits, toen wederom verzogt geweest zynde tot de reize naar Brazil, hadt zig, hie- toe, ongenegen verklaard (*t*). Men twyfelde, hier te Lande, niet, of de opstand in Brazil was onder de hand bewerkt, door het Hof van Portugal (*u*), schoon *Francisko de Soufa Coutinho*, Portugeefche gezant in den Haage, zulks styf en sterk ontkende, met verklaring, dat de Koning, zyn meester, overboodig was, om de gewonnen' Plaatsen den Staaten te rug te gee- ven, en de muitelingen te doen straffen, zo ver hy ze wist te bekomen. Doch hy weigerde den Staaten, tot verzekering van 't gene hy ver- klaarde, de Bahia of het Eiland Tercera in handen te doen stellen (*v*). Niet lang hierna, nam hy zyn afscheid. 't Bleek, klaarlyk, van agteren, dat zyne goede woorden enkelyk aan- ge-

(*q*) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 30 enz.

(*r*) Natul. Zeel. 27 Nov. 1645. bl. 437.

(*s*) Resol. Holl. 2, 20 Dec. 1645. bl. 268, 311. AITZEMA III. Deel, bl. 89, 103, 205.

(*t*) Resol. Holl. 3, 7, 10, 11 Sept. 1647. bl. 202, 213, 225, 227.

(*u*) Zie de Stukken in de Negotiat. Secret. touch. la Paix de Munst. Tom. IV p. 533.

(*v*) Resol. Holl. 14 Sept., 17 Octob. 1647. bl. 235, 245. AITZEMA III. Deel, bl. 210. WICQUEF. Lirr. I. 2. 37-41.

gelegd waren geweest, om de Staaten te wederhouden van het uitrusten eener magtige Vloote naar Brazil, waarover men, ten deezen tyde, ernstelyk, raadpleegde (w). Ondertusschen, was het met de zaaken der Maatschappye in Brazil zo verre verloop, dat zy, toert de Munstersche Vrede geslooten werdt, niet meer dan drie Sterkten in dit Gewest bezat, op het Recif, in Rio Grande en in Paraiba. 1648.

De Vereenigde Gewesten waren, met de twee Noordse Kroonen, Zweeden en Deenemarke, beurtswyze, naauwer of minder naauw, verbonden geweest, naar dat hun 't belang van den Staat of van den Koophandel naar deeze of gene zyde bewoog. Ten tyde van 't sluiten der Munstersche Vrede, neigden zy tot het maaken van een nader Verbond met Deenemarke, welk Ryk, sedert eenigen tyd, meer uit nood dan uit onwil, eene andere zyde dan de Staaten gekooren hadt, in den Duitfchen oorlog; doch, merkelyk vernederd door Zweeden, nu met de Staaten in nieuwe handeling getreden was. Zweeden, daarentegen, moedig op de voordeelen, in verscheiden Gewesten, door de wapenen, behaald, en behouden, in gevolge der Osnabrugfche Vrede, gedagt, naar men 't hier inzag, te weinig aan den onderstand, van deezen Staat bekomen, en gedroeg zig niet volkomenlyk naar het Verdrag van den jaare 1640. Ook bleef dit Ryk te naauw verbonden met Frankryk, waarvan zig deeze Staat, door het sluiten van een afzonderlyk Verdrag

Zweeden
en Deenemarke.

met
(w) Refol. Holl. 25, 29 Off. 1647. bl. 263, 270. 16 Jan. 10. 24 Maart 1648. bl. 9, 12, 59. WICQUEFORT Livr. II. p. 115-117.

1648. met Spanje, wat losfer gemaakt hadt. Alle welke veranderingen den handel met Denemarke bevorderden, tot dat dezelve, in 't volgende jaar, zyn beslag kreeg.

den Kei-
zer.

Met den Keizer en de Roomfche Ryksvorften, die, ten deezen tyde, voor 't grootfte gedeelte, 's Keizers zyde hielden, hadden de Staaten, geduurende den oorlog met Spanje, in naam, vrede gehad; schoon men elkanderen, ter wederzyde, dikwils, merkelyke nadeelen hadt toegebracht. Terwyl de Legers der Staaten den Duitschen bodem betrokken, en bezetting wierpen in eenige fterke Plaatsen van het Duitfche Ryk, en terwyl de Keizerlyke Legers, fomtyds, doordrongen tot in de Vereenigde Gewesten, hadt men, wederzyds, voorgegeven, eene ftipte onzydigheid te willen bewaaren, en alleenlyk zynen bondgenooten en vrienden te willen onderfteunen. De Munstersche Vrede veranderde de gedaante der zaaken, en 't was te verwagten, dat de Staaten, met den Keizer zo wel als met Spanje, goede vriendschap en nabuurschap onderhouden zouden. Doch alzo de Staaten nog bezetting bleeven houden in sommige Ryks Steden, was 'er, ook na het treffen der Vrede, geene groote vriendschap tusfchen hen en eenige Ryksvorften te hoopen.

Nieuw-
burg.

Filips Willem, Hertog van Nieuwburg, was meest te onvrede op de Staaten, die altoos de zyde van den Keurvorst van Brandenburg, zynen mededinger naar de Kleeffche en Gulikfche nalaatfchap, hadden voorgestaan, en nog bezetting hielden in de Stad Ravestein, die, schoon in Brabant gelegen, tot de Gulikfche

fche nalaatensfchap behoorde, en hem toege-
weezen was. Hy vorderde, na 't fluiten der
Munfterfche Vrede, het ontruimen deezer
Plaats, te vergeefs, van de Staaten (x). 1648.

Ferdinand, Aartsbifchop van Keulen en Keulen.
Bifchop van Luik, Paderborn, Hildesheim en
Munfter, hadt 's Keizers zyde onder de hand
begunftigd, geduurende den oorlog; hiertoe
meest genoopt, door 't belang van zynen Gods-
dienst. Voor 't overige, zocht hy met de Staa-
ten in goede nabuurfchap te leeven; fchoon 't
hem in den krop ftak, dat zy, federt veele jaa-
ren, en nog tegenwoordig, bezetting hielden
in de Stad Rynberk, die onder zyn Aartsftigt
van Keulen behoorde. Na 't fluiten der Mun-
fterfche Vrede, deedt hy hun, een en ander-
maal, verzoeken, dat zy Rynberk van bezet-
ting ontledigen, en hunnen Bevelhebber over
Maastricht belaften wilden, om hem, die in
de hoedanigheid van Bifchop van Luik, de
halve Heerlykheid van Maastricht bezat, den
eed van getrouwheid te doen; gelyk voormaals
gefchied was. Doch zyne gezanten werden,
met goede woorden, te rug gezonden (y). Ook
kreegen de Staaten, eerlang, nieuwe ftof van
misnoegen tegen hem, doordien hy zig mag-
tigen liet, om Anthon Gunter, Graaf van Ol-
denburg, te bevestigen in den tol op de We-
zer: by het heffen van welken, men zig hier
zo zeer benadeeld rekende, dat men, hierom
alleen, den Graaf, van de zyde der Staaten,
niet

(x) Refol. Gener. 14, 31 Aug. 1648. by WICQUEF. *Preuy.*
Tom. 1. p. 382, 383.

(y) Refol. Gener. 29 July 1648. 3, 11 Aug. 1649. by WICQUEF.
Preuyes, Tom. 1. p. 379, 380, 381. AITZEMA III. Deel, bl. 280.

1648. niet hadt willen begrypen in de Munsterfche Vrede, waarin hem, nogtans, de Koning van Spanje begreepen hadt (z).

Brandenburg.

Fredrik Willem, Keurvorst van Brandenburg, die, in 't jaar 1646, met eene Dogter van Fredrik Henrik, Prinsfe van Oranje, gehuwd was, fcheen, uit deezen hoofde, naauw verbonden aan den Staat der Vereenigde Gewesten, van welken zyn Vader en hy, in den twist met den Hertoge van Nieuwburg, over de Guliksche nalaatenschap, ook merkelyke dienften ontvangen hadden. Doch hy zag ongaarne, dat de Staaten bezetting bleeven houden, in de Steden Wezel, Rees, Emmerik en Gennep, die hem, uit de genoemde nalaatenschap, waren toegewezen. De Staaten rekenen, daarentegen, van hun belang, dat zy deeze Steden bezet hielden, tot zy voldaan zouden zyn, wegens de penningen, welken zy den Huiuze van Brandenburg verstrekt hadden, en die, met den Intrest en den Intrest van Intrest, tot eene geweldige fomme, waren opgelopen. Ook hadt de Graaf van Zwartfenburg, eerste Staatsdienaer van Fredrik Willem, den Keurvorst, zynen meester, van tyd tot tyd, doen neigen tot de Oostenryksche zyde. Men merkte hem, derhalve, na 't sluiten der Munsterfche Vrede, aan, als eenen Vorst, die, uit nood, vriendschap hieldt met deezen Staat, en naar de gelegenheid verlangde, om zig te ontfiaan van de foort van de afhankelijkheid, waarin hem de Vereenigde Gewesten, tot hiertoe,

ge-

(z) Refol. Gener. 23 May, 14 July 1648. 5 Octob. 1649. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 384, 385, 386.* Zie ook AITZE-MA-III. *Deel, bl. 193, 289.*

gehouden hadden, door het bezetten zyner sterke Plaatsen. Kort na 't sluiten der Munsterfche Vrede, zondt hy een Gezantschap herwaards, om op de ontruiming deezzer Plaatsen aan te houden, en om de Staaten tot een nader Verbond met hem te beweegen. Doch alzo dit Verbond ook op zyne Pruiſſiſche, Pomerſche en Mark-Brandenburgſche Landen, en niet, gelyk de voorigen, alleen op de Kleeffchen en Gulikſchen, zou moeten zien, toonde Holland, inzonderheid, kleine genegenheid tot het zelve. Ook werdt het verzoek van den Keurvorst, om eenen nieuwen onderſtand van tweehonderdduizend Ryksdaalers op den Pillaufſchen tol, beleefdelyk, afgeſlaagen (a).

1648.

De Hanze-Steden, die, eertyds veel grooter getal uitgemaakt hebbende, nu tot op Lubek, Breemen en Hamburg verminderd waren, werden, by de Vereenigde Gewesten, aangezien als vrienden, die hun eigen belang altoos gezogt en gevonden hadden, by de verdragen, welken men, in de jaaren 1613 en 1614, met hen, gemaakt, en in de jaaren 1645 en 1646, vernieuwd hadt, zonder dat deeze Staat, immer, eenig voordeel van hunne vriendschap hadt getrokken. Men hielt wederzyds Reſidenten by elkanderen, die toezigt namen, op de onderhouding der gemaakte Verdragen. Doch men ondervondt, dikwils, dat de drie Steden, welken, gemeenlyk, eenerlei belang hadden, zig van de eerſte voorkomende gelegenheid bedienden, om den handel der Vereenig-

De Hanze-Steden.

(a) AITZEMA III. Deel, bl. 269, 270, 280, 281, 297. WICHERF. Livr. II. p. 117, 119, 120, 121.

1648. nigde Gewesten, in het Noorden en in de Oostzee, te belemmeren. Men kon, hierom, weinig staat maaken, op haare vriendschap.

Muskovie.

Met den Czaar of Grootvorst van Muskovie, thans *Alexis Michaëlowitz*, hadden de Vereenigde Gewesten een Verbond van Koophandel, gezogt te sluiten, ten dien einde, derwaards zendende, op het einde des voorleeden jaars 1647, Albert Koenraadsz. Burg, Burgemeester van Amsterdam; die, kort na zyne aankomst, te Novogrod, overleedt. Zyn Zoon, *Koenraad Burg*, die hem op de reize verzeld hadt, volgde hem op, in zyne waardigheid; doch zag zig, eerlang, genoodzaakt, onverrigter zaake, herwaards te keeren (b). Men meent, dat zyne jongkheid hem veragtelyk gemaakt hadt, by deezen woesten Landaart (c), die, eerst in onzen tyd, de beschaafdheid der andere Europische Volken heeft begonnen aan te neemen.

Venetie.

De Staaten waren, voorheen, in verbond geweest, met de Republyk van Venetie, welk, in 't jaar 1619, geslooten was, en vyftien jaaren duuren moest. Volgens dit Verbond, moesten de twee Staaten elkanderen, in geval een van beide beoorloogd werdt, met geld, ondersteunen; gelyk de Vereenigde Gewesten, federt, meer dan eens, deden. Ook verwierven zy, in den jaare 1622, eenigen onderstand van Venetie; die egter, naderhand, agterbleef. De Regeering van Venetie weigerde, federt, den Staatfchen Gezanten den rang en titel, wel-

(b) Refol. Gener. 11 Maart. 6 Nov. 1648. by WICQUEFORT *Preuy. Tom. I. p. 389*, 390. AITZEMA III. *Deel*, bl. 218-224. 227-234.

(c) WICQUEFORT *Livr. II. p. 130.*

welken men, hier, verftondt, hun toe te komen. 't Een en 't ander bragt te wege, dat de vriendschap tufchen de twee vrye Staaten merkelyk verkoelde. Men zondt elkanderen geene gezanten meer. De Vereenigde Staaten weigerden Venetie te onderfteunen tegen den Turk, die, in 't jaar 1646, in Kandie gevallen was: en tegenwoordig leefden de twee Staaten, omtrent elkanderen, in volkomen' onverschilligheid.

1648.

Wy hebben, tot op 't laatst, uitgesteld, te Spanje. fpreeken van de betrekking der Vereenigde Gewesten tot Spanje, en tot de Spaanfche Nederlanden, om dat het verflag hiervan ons aanleiding geeven zal, tot het hervatten van den draad onzer Historie. De Koning van Spanje was, door eenen langduurigen kryg, en door den afval van Katalonie en Portugal, waaraan het verlies van een deel zyner bezittingen in Oost- en Westindie verknogt was, buiten adem gebragt, toen hy vrede floot met den Vereenigden Staat. De Spaanfche Nederlanden, die, federt vœele jaaren, het tooneel des oorlogs geweest waren, en nog waren, hadden het grootfte deel van hunnen Koophandel verloorren, en zouden zig, voortaan, van een merkelyk deel hunner behoeften moeten voorzien uit de Vereenigde Gewesten, die, volgens het Munfterfche Verdrag, de Schelde geflooten mogten houden. De aanhoudende oorlog tufchen Frankryk en Spanje verbondt de belangen van Spanje en deezen Staat nader aaneen, dan zy, zonder deezen oorlog, zouden hebben konnen verbonden geweest zyn. Men begon elkanderen, derhalve, met andere oogen, aan

1648. te zien, dan te vooren. Men gedoogde, eerlang, dat 'er, voor Spanje, drie schepen, te Amsterdam, werden uitgerust, die, zo men zeide, tegen Frankryk, gebruikt zouden worden (*d*). De gemoeden neigden zig, wederzyds, tot nadere vereeniging. Doch eer 't hiertoe komen kon, moest het Munsterfche Verdrag ter uitvoeringe gebragt worden: waarin zig nog merkelyke zwaarigheden op deeden.

II.
Gevol-
gen der
Munster-
fche
Vrede.

De Vrede was zo dra niet bekragtigd, of de Staaten maakten gebruik van het Regt van Opperste magt, over de Meijery van 's Hertogenbosch en andere deelen van Brabant in Vlaanderen, die hun, by het derde Lid van 't Verdrag, waren afgestaan (*e*). De Priesters en Monniken, die zig, terstond na het tekenen der Vrede, gesteld hadden in 't bezit hunner Kerken en Kloosteren aldaar, kreegen bevel, om dezelve, binnen agt dagen, te ruimen (*f*). Wat laater, werden de voorige Plakaaten, tegen de Paapen, Monniken en Jezuiten, vernieuwd, by een Plakaat (*g*), welk niet eenpaariglyk was vastgesteld (*h*), en in Holland niet afgekondigd werdt. De inkomsten des Konings van Spanje uit de genoemde Landen werden opgenomen, en in de schatkist der algemeene Staaten gebragt. Maar in de Landen van Overmaaze, die, volgens het Verdrag, bly-

(*d*) Resol. Holl. 18 Decemb. 1648. bl. 447.

(*e*) Resol. Gener. 26 May 1648. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 335.*

(*f*) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 257.

(*g*) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 103. AITZEMA III. Deel, bl. 391.

(*h*) Resol. Gener. 15 Apr. 1649. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 339.*

blyven moesten in den staat, waarin zy waren, ten tyde van het tekenen deszelfs, tot dat de tweeledige Kamer, die nog niet opgeregts was, uitpraak zou gedaan hebben over het regt tot deeze Landen; vielen, van tyd tot tyd, verschillen voor, tusschen de wederzydsche bezetting van Limburg ter eener, en van Valkenburg, Daalhem en 's Hertogenrade, ter ander zyde, die geschaapen scheenen, de Vrede te zullen stooren, zo Holland niet sterk gedreeven hadt, dat deeze Landen van te weinig belang waren, dan dat men zig, om het bezit derzelve, in nieuwe moeilykheden zou behoeven te steeken (i). Men besloot, derhalve, zig aldaar niet geweldiglyk te verzetten, tegen eenige kleine ongeregheden, die, van de Spaansche zyde, mogten gepleegd worden; terwyl men behieldt, 't gene men bezat.

1648.

Midlerwyl, vielen 'er, terstond, van wederzyde, klagten, dat het Verdrag niet werdt naargekomen. Van den kant der Staaten, zeide men „ dat de Spaanschen den Koophandel en „ Zeevaart der Vereenigde Gewesten belem- „ merden, toilen heffende op de Maaze, zo te „ Navagne in Luikerland, als te Roërmonde; „ en de Franschvaarders opbrengende, in de „ haven van Oostende; schoon de handel op „ Frankryk, volgens het afgezonderd punt van „ 't Verdrag, vrystondt; mids men maar gee- „ ne gewasfen van Spanje derwaards voerde. „ Dat zy de Sterkten in Vlaanderen niet dee- „ den slegten, en zwaarigheid maakten, om „ den

Klagten, over 't niet naargekomen der Munstersche Vrede door de Spaanschen.

(i) Resol. Gener. 1 Jan. 4 May. 24 Decemb. 1648. by WICQUEFORT *Priny.* Tom. I. p. 341, 343, 344. ALIEMMA III. Deel, bl. 296.

1648. „den stroom de Zoute af te dammen. Dat
 „de Koning van Spanje den Staaten geene
 „kennis gaf van het Verdrag, laatst geflooten,
 „tusfchen Spanje en Groot-Britanje, noch
 „van de geheime punten, door den Konftabel van
 „Kastilie, in Engeland, beraamd. Dat
 „hy de titels nog voerde van de Gewesten,
 „welken hy, plegtiglyk, afgeftaan, en op welken
 „hy verklaard hadt, niets meer te eifchen
 „te hebben. En, eindelyk, dat het Hof van
 „Brusfel, Wagtendonk en eenige andere Sloten,
 „Landeryen, regten en tolln van het
 „Overkwartier van Gelder te koop veilde,
 „onaangezien, by het Verdrag, bestemd was,
 „dat dit Kwartier, binnen zes maanden na het
 „aanstellen der tweeledige Kamer, tegen de
 „waarde, zou uitgewisfeld worden.” Men
 „hadt ook aangemerkt, dat 's Keizers Verklaaring,
 „dat hy de Vereenigde Gewesten voor goede
 „nabuuren hieldt, wat te lang weg bleef (k).
 „Doch zy werdt den Staaten, eerlang, behandigd.
 „Diergelyke Verklaaring weet ik egter niet,
 „dat de Ryksvorften, immer, naar behooren,
 „gegeven hebben (2): 't zy dat Filips geene
 „behoorlyke moeite hebbe aangewend,
 „om-

(k) Refol. Holl. 8 Aug. 1648. Wl. 292. *Voir*z WICQUEFORT *Preuv.* Tom. 1. p. 346.

(2) In 't jaar 1654, leverde *Richard*, Geheimfchryver des Konings van Spanje, den Staaten eene Verklaaring over, die, door den Rykskanselier te Ments, bezegeld was. Doch deeze Verklaaring was, gelyk uit den inhoud blykt, niet in de behoorlyke orde gefeld, en werdt, hierom, niet aangenomen. Zie *AITZEMA* III. Deel, bl. 1130. *THURLOES Papers*, Vol. II. p. 237.

omze te verwerven, gelyk hy beloofd hadt; 1648.
 't zy dat hyze niet heeft konnen magtig worden.
 Dit alleen is my gebleeken, dat de Staaten van
 Holland, in 't byzonder, verſcheiden jaaren
 na deezen, nog poogingen gedaan hebben, om
 zulk eene Verklaaring te bekomen (1).

Van deeze klagten was, ongetwyfeld, de
 voornaamſte, die, welke het neemen der
 Franchvaarderden betref. Ook vaardigden de
 Staaten terſtond iemand (3) af aan den Aarts-
 hertoge Leopold, om de genomen ſchepen te-
 rug te eifchen. Hy vertoonde den Graaven van
 Fuenſaldagna en Pegnaranda, met welken hy,
 te Antwerpen, in onderhandeling tradt „ dat
 „ de handel op Frankryk, by het afgezonderd
 „ punt, zo vry was geſteld, als hy te vooren
 „ geweest was: dat de woorden *te vooren*
 „ geenzins konden gepast worden op den tyd
 „ van den jongſten oorlog, wanneer alle han-
 „ del zonder onderscheid belet werdt; maar
 „ noodzaakelyk zagen op den tyd van 't Be-
 „ ſtand, wanneer alle handel op Frankryk,
 „ zelfs in *Contrebande* goederen, hadt vryge-
 „ ſtaan: en dat immers 's Konings oogmerk,
 „ noch het oogmerk van zyne Gevolmagtig-
 „ den tot de Vredehandeling niet kon geweest
 „ zyn, de ingezetenen der Vereenigde Gewe-
 „ ten enger te bepaalen by een Verdrag van
 „ Vrede, dan zy, by een Verdrag van Beſtand,
 „ bepaald geweest waren.”

II.
 Twist o-
 ver den
 zin van 't
 afgezon-
 derd
 punt, den
 Koop-
 handel
 betref-
 fende.

Doch de Spaanſchen ſtemden den zin niet
 toe,

(1) Refol. Holl. 25 Febr. 24 Maart 1649. bl. 29, 88, 31
 Aug. 1652. bl. 399. 23 July 1658. bl. 187. AITZEMA III. Deel,
 bl. 1130. V. Deel, bl. 305.

(3) Sr. Johan Copes.

1648. toe, die, van onzen kant, aan de woordjes *te vooren* gegeven werdt. Zy merkten aan „ dat „ men den ingezetenen der Vereenigde Ge- „ westen, ten tyde van 't Bestand, allerlei waa- „ ren naar Frankryk hadt laten voeren, om „ dat de twee Kroonen toen in vrede waren; „ maar dat men nu oorlog met Frankryk hadt, „ en dat de Koning noch zyne Gevolmagtig- „ den geenszins konden beoogd hebben, den „ Staaten, by een Verdrag van Vrede, regt te „ laten, om hem te blyven beoorloogen, door „ zyne vyanden van oorlogsbehoeften te voor- „ zien.” Op deeze redenen, scheenen niet veel verzet te zyn: Pagnaranda nogtans, die 't Verdrag zelf getekend hadt, en zig verluiden liet, dat hy 't, ook in de moeilykste punten, wilde doen naarkomen, bragt te wege, dat de genomen schepen te rug gegeven werden (m). Maar de Aartshertog, willende toonen, dat hy dit ontslag als eene byzondere gunst zocht te doen aanmerken, zondt hierna *Louis Descortes* naar den Haage, om den Staaten aan te zeggen „ dat men, van de Spaansche zyde, niet „ berustte in de uitlegging, die, hier, aan 't „ afgezonderd punt, gegeven werdt; en zelfs „ verstondt, dat de goederen van ingezetenen „ der Vereenigde Gewesten, die in een vyandelyk schip werden gevonden, prys verklaard „ mogten worden.” Door zulk eene Verklaring, werdt het afgezonderd punt genoegzaam te niet gedaan. Men begreep, derhalve, dat het noodzaakelyk was, te arbeiden aan een
nieuw

(m) Refol. Gener. 4, 21 Aug. 1643 by WICQUEFORT *Preuy*.
Tom. 1. p. 346, 349.

nieuw Verdrag van Zeevaart en Koophandel: 1648.
 waarvan, nog in dit zelfde jaar, een ontwerp
 gemaakt werdt; doch 't liep aan tot in 't jaar
 1650, eer 'er de laatste hand aan werdt ge-
 legd (n).

De Spaanfchen klaagden, ondertusfchen, IV.
 van hunnen kant, insgelyks, dat de onzen het Klagten
 Verdrag niet naarkwamen naar behooren. „ Zy door de
 „ hadden, zeidenze, „ by monde van den Raads- Spaan-
 heer *Pieter Stokmans*, ten deezen einde, her- fchen, o-
 waards gezonden „ verscheiden' Brabantfche ver de
 „ Geestelyken ontzet van derzelve tienden Staaten.
 „ en andere inkomsten uit de Meierye van 's
 „ Hertogenbosch en van elders, welken hun
 „ egter, by het Verdrag, waren toegewezen.
 „ Zy ftrekten het gebied der Meierye te wyd
 „ uit, en zогten ook aan het Markgraaffchap
 „ van Bergen op Zoom Dorpen te trekken,
 „ die tot het Kwartier van Antwerpen be-
 „ hoorden. Hunne amptenaars pleegden veel
 „ gewelds, in deeze oorden, zig alles toeëi-
 „ genende, wat zy konden magtig worden, en
 „ de Geestelyken aldaar met meer strengheid
 „ handelende, dan de Priesters in de Veree-
 „ nigde Gewesten gehandeld werden.” De
 Raadsheer voegde hier by „ dat dit de weg niet
 „ was, om de uitwifeling van het Overkwar-
 „ tier van Gelder te bevorderen.” Eindelyk,
 zeide hy „ dat de Staaten, in de Landen van
 „ Overmaaze, hunne eigen' Regters waren,
 „ in ftede van de uitpraak der tweeledige Ka-
 „ mer aftewagten.”

De

(n) WICQUEFORT *Liv.* II. p. 106. AITZEMA III. *Deel*,
 bl. 347, 348, 349, 350, 351.

1648. De Staaten antwoordden hem „ dat, het
 „ geestelyk en weereldlyk gebied over de
 „ Meiereye hun zynde afgeftaan, zy aldaar niets
 „ gedaan hadden, dan 't gene hun, volgens het
 „ Verdrag, vryftondt. Dat de opgezetenen der
 „ Meiereye geene vreemde befcherming noch
 „ voorfpraak verzoeken mogten, en dat de
 „ Koning van Spanje zig niet te fteeken hadt,
 „ in 't gene, tufchen deeze opgezetenen en
 „ derzelve hooge Overheid, te doen viel.
 „ Omtrent de andere punten, gedroeg men
 „ zig aan de tweeledige Kamer (o).” Stok-
 mans keerde met dit befcheid naar Brusfel.

V.
 Verschil
 over het
 opper-
 regt tot
 de Kom-
 mandery
 van Ge-
 mert.

Omtrent deezen tyd, bevondt zig ook in den
 Haage de Licentiaat *Verheye*, met last van den
 Aartshertoge Leopold, als Groot-meester der
 Duitfche orde, om de *Kommandery van Gemert*
 te rug te eifchen. De Aartshertog verftondt,
 dat deeze Kommandery afhing van het Bal-
 juwfchap van de *Biefen* of *hooge Biefen* in Lui-
 kerland (p). Zy werdt, ten tyde van het flui-
 ten der Munfterfche Vrede, bezeten door den
Baron van Hondbroek; doch was hem, ter oor-
 zaake van zeker gefchil met den Baljuw van
 de Biefen, onlangs afhandig gemaakt, en aan
 twee andere Kommandeurs uit de nabuurfchap
 te beftieren gegeven. Hy hadt zig hierop ver-
 voegd by den Aartshertoge, die hem aan zynen
 Baljuw gewezen hadt. Doch alzo hy ligtelyk
 voorzien kon, dat hy hier niet naar zynen zin
 te regt raaken zou, keerde hy zig tot de alge-
 meene Staaten, welken hy vertoonde, dat Ge-
 mert,

(o) Refl. Holl. 14 Oct. 1648. bl. 362. WICQUEF. *Livr.* II.
 p. 107, 108. ALTZEMA III. *Deel*, bl. 353, 356.

(p) *Vide* MIRÆI Oper. *Diplom.* Tom. II. p. 988.

mert, in de Meiry van 's Hertogenbosch gelegen zynde, onder hun oppergebied behoorde; te gelyk verzoekende, door hen, in het bezit der Kommanderye, hersteld te mogen worden. Men voldeedt aan dit verzoek, en beloofde, hem te zullen handhaaven in 't herkreegen bezit. Dus stondt het met deeze zaak, toen Verheye in den Haage kwam. Hy beweerde „ dat Gemert geenszins tot de Meiry behoorde, en dat de Staaten, al ware 't „ schoon zo, over deeze Kommanderye, geen „ meer regt hebben konden, dan de Koning „ van Spanje, als Hertog van Brabant, over „ dezelve gehad hadt. Dat deeze Hertogen „ nimmer hadden voorgegeven, de Kommandeurs der Duitsche orde te mogen ontfiaan „ van de afhangelykheid van derzelve Baljuwen: waaruit hy besloot, dat Hondsbroek „ wederom uit het bezit van Gemert gesteld „ moest worden.” De Raad van Brabant in den Haage, over dit geschil gehoord zynde, verklaarde, eerlang „ dat Jan, Hertog van Brabant, in den jaare 1270, erkend hadt, dat „ Gemert aan de Duitsche orde behoorde, en „ dat hy 'er geen ander regt over hadt, dan „ dat van bescherminge: dat zyne opvolgers „ egter, naderhand, zig, nu en dan, als *Souverainen* over Gemert, gedraagen hadden; „ doch dat niet bleek, op wat grond, zy zig „ dit regt hadden toegeëigend, en of zy 't, „ door koop, door verjaaring, of op eenige „ andere wyze, verkreegen hadden. Ook was „ 't niet klaar, of Gemert tot de Meiry behoorde, of niet.” De zaak werdt hierop aan den

1648. den Hoogen Raade in Holland gesteld (q), daar zy lang sleepende gehouden werdt.

VI. Ten deezen zelfden tyde, deeden ook de Rid-
 ders van Maltha nieuwe poogingen, om de
 goederen, hier te Lande, wederom magtig te
 worden, op welken hunne Orde oordeelde een
 gegrond regt te hebben. Lodewyk Willem,
 Prins van Portugal, Neef van Prins Maurits,
 Ridder van Maltha geworden zynde, hadt zig,
 reeds in 't jaar 1625, volmagt doen geeven,
 om deeze goederen te rug te vorderen: doch hy
 slaagde kwalyk, te Haarlem, daar de Wethou-
 derfchap weigerde, de goederen der S. Jans
 Heeren, gelyk men hier de Ridders van Mal-
 tha noemde, te rug te geeven. In Gelderland,
 hadt men 't anders verftaan, en de Ridders in
 't bezit bevestigd der Kommanderye van Arn-
 hem. Ook was Nieuwmegen, door 't Hof,
 veroordeeld, om de Kommandery aldaar aan
 de Orde weder te geeven. *Walraven van Me-
 rode*, Ridder van Maltha en Kommandeur te
 Arnhem, hadt, in 't jaar 1638, ook volmagt
 gehadt, om de goederen der Orde, geregtelyk,
 te rug te eifchen; doch hy vorderde luttel, en
 deedt, ondertusfchen, veele kosten, die hem
 niet werden goedgeaan. Maar niet lang na 't
 fluiten der Munsterfche Vrede, kwam her-
 waards *de Souvré*, Baljuw en Komandeur der
 Orde in Frankryk, met den titel van buiten-
 gewoonen Ambaffadeur. Hy gaf den Staaten
 kennis van zyne aankomst te Rotterdam, in
 Oogstmaand. Men liet hem weten „ dat men

„ ge-

(q) Refol. Gener. 17 April 1649. by WICQUIER. *Preuv. Tom.*
 E. P. 351. AITZEMA III. *Deel*, bl. 296-343.

„ gereed was, hem alle eer te bewyzen, wel- 1648.
 „ ke men aan Gezanten van vreemde Mo-
 „ gendheden, gewoonlyk, bewees; doch hy
 „ moest niet vreemd vinden, dat men hier het
 „ regt niet erkennen kon, welk de Groot-
 „ Meester der Orde over de Kommanderyen
 „ deezer Landen voorgaf te hebben.” De Sou-
 „ verain, verstoord over dit antwoord, zondt den
 Staaten eene scherpe *Protestatie* toe, en keerde,
 terstond, naar Frankryk te rug. De Staaten
 ontvingen de *Protestatie* niet: doch die van
 Holland, overweegende, dat de Ridders van
 Maltha hunnen handel in de Middellandsche
 zee, ligtelyk, zouden kunnen bekommeren,
 droegen ter algemeene Staatsvergaderinge
 voor, dat het niet betaamlyk ware, een' Ge-
 zant van den Groot-Meester der Ridderen van
 Maltha, die, by alle Mogendheden van Europa,
 voor een' *Souverainen* Vorst, gehouden werdt,
 op zulk eene wyze, te bejegenen, en brag-
 ten te wege, dat men hem iemant nazondt, die
 hem zou aanzeggen, dat hy gehoor krygen kon,
 als 't hem behaagde, zonder van de voorwaar-
 de te reppen, waarvan te vooren gewaagd was;
 schoon deeze voorwaarde, op sterk aanhouden
 van die van Utrecht, van de Stad Nieuwme-
 gen in Gelderland, en van de Stad Haarlem in
 Holland, gesteld werdt, in het Register van
 de geheime Besluiten der algemeene Staaten
 (r). De Provincie van Utrecht bezat de meeste
 goederen, die der Orde van Maltha plagten toe
 te komen, en die, verkogt waren, of in handen
 ge-

(r) Resol. Gener. 1, 19 Sep. 1648. by WICQUEF. *Praxis*.
 Tom. 1. p. 354, 355. Resol. Holl. 23, 24 Sep. 46. 222, 223.

1648. geraakt van zulken, die thans het voornaamste deel hadden aan de Regeeringe. De Wethouderschap van Nieuwmegen hadt de Kommandery in haare Stad nog niet te rug gegeven; schoon zy, hiertoe, by Sententie van den Hove van Gelderland, veroordeeld was. En Haarlem bleef even ongeezind, om de S. Jansgoederen af te staan. Doch de Souvré was reeds vertrokken, eer men hem het genomen besluit kon bekend maaken. Hy hielt zig zo zeer beledigd door de Staaten, dat hy hun, aan 't Fransche Hof, zo veel ondiens deedt, als hy kon. Ook zocht hy den Groot-Meester tegen hen op te stoken. Doch deeze gedroeg zig bescheidenlyk, en vergenoegde zig, sedert, met het vorderen van de belangen der Orde, door minzaame onderhandeling, in den Haage (s).

VII. De Baan derheeren, Edelen en Steden van Staatsch Brabant zoeken deel te verkrygen aan de Regeeringe. Men bespeurde, midlerwyl, aan alle deeze handelingen, dat de Staaten zig dagten te handhaaven, in het Regt van opperste magt, welk zy, door de wapenen, verkreegen hadden, en welk hun, by de Munstersche Vrede, afgestaan was. 't Was dan geen wonder, dat zulke Edelen en Steden, die 'er eenigen grond toe meenden te hebben, deel zогten te verkrygen aan dit hoogste Regt tot de Regeeringe. Immers de Baanderheeren, Edelen en Steden van Brabant, die, gedeeltelyk, door de wapenen, gewonnen, gedeeltelyk, met deezen Staat, in 't begin des oorlogs, vereenigd geweest waren, vervoegden zig, in Grasmaand deezes jaars (t),

(s) AITZEMA III. Deel, bl. 283. WICQUEFORT Liyr. II. p. 110 115.

(t) Resol. Holl. 23 April 1648. bl. 134. AITZEMA III. Deel, bl. 248.

gelyk zy, reeds te vooren (u), gedaan hadden, wederom, met een Vertoog, aan de algemeene Staaten: waarby zy zitting verzogten in derzelver Vergadering, of, ten minste, de vryheid, om zig zelve te regeeren, en hunne eigen' geldmiddelen te bestieren. Zy staaften hun verzoek, met de volgende redenen: „ Dat „ Bergen op Zoom en Willemstad zig nimmer der Utrechtsche Vereeniging onttrokken hadden. Dat 's Hertogenbosch deeze „ Vereeniging aangenomen en afgekondigd „ hadt. Dat Breda dezelve, insgelyks, hadt „ getekend, en 'er, niet dan zyn ondanks, „ en, door vyandelyk geweld, was uitgerukt: „ waarom het niet redelyk zyn zou, dat deeze „ Steden, als overwonnen, gehandeld werden. „ Dat de Staaten zig, by het Verdrag met „ Frankryk van den jaare 1635, verbonden „ hadden, om alle Steden, die 't Spaansche „ juk zouden afwerpen, in hun Verbond, aan te neemen; tevens beloovende, dat men van „ drie of vier Steden, die zig vrywilliglyk famenvoegden, één Lighaam maaken zou, „ welk vry zou zyn, en niet afhangen van de „ andere Gewesten.” Eindelyk klaagden zy over 't opregten van den Raad van Brabant in den Haage, welk, reeds in 't jaar 1591, geschied was, en waardoor de Brabanders genoodzaakt werden, buiten hun Gewest, in Holland, te komen pleiten (v). De Brabanders beloofden zig veel vrugt van dit Vertoog, alzo zy niet twyfelden, of de Prins van Oranje; die,

(u) Zie IX. Deel: bl. 345.

(v) Vertoog by WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. p. 248.

1648. die, als Baron van Breda, en als gerechtigd tot het Markgraaffschap van Bergen op Zoom, waarvan hy egter de bezitting, omtret deezen tyd, by voorraad, afftondt aan de Prinfesse van Hohenzollern (w), merkelyk belang hadt, by 't gene zy begeerden; zou 'er de hand aanhouden. Doch zy vonden zig, wederom, bedroogen. Men wees hun aan, dat 's Hertogenbosch en Maastricht, niet slegts op den Koning van Spanje, veroverd waren, maar ook op de ingezetenen; die deeze Steden, hardnekkiglyk, verdedigd hadden. Ook toonde men hun, dat zy 't Verdrag van den jaare 1635 kwalyk te pas bragten, alzo het zelve alleen sprak van Steden, die zig vrywilliglyk der Spaansche overheerschinge onttrekken zouden. Van Breda, Bergen op Zoom en Willemitad, repte men niet. Doch 't bleek genoeg, dat de Staaten niet geneigd waren, 't getal der oppermagten van hun Bondgenootschap te vermeerderen. Ook zou zulks het Bondgenootschap zwakker en onaanzienlyker gemaakt hebben, dan het was. De Brabantfche Edelen en Steden werden, derhalve, afgewezen (x), zonder dat men agt floeg, op het belang, welk de Prins hadt, by hun verzoek. Ook vind ik niet, dat zyne Hoogheid zig bemoeid heeft, om het te doen inwilligen.

VIII. Terwyl dit, in Holland, verhandeld werdt, Verandering der Regeeringe in Engeland, liepen de zaaken des Konings van Groot Britanje, langs hoe meer, te rugge. Het Leger, opgehitst door Kromwel, vorderde, eindelyk, in Slagtaand, dat men hem te regt stelde, en drong

(w) ALTZEMA III. *Deel*, bl. 278.

(x) WICQUEFORT *Livr.* II. p. 75, 76.

drong 'er, eerlang, het Parlement toe. Men voerde den ongelukkigen Vorst, uit Wight, naar 't Slot te Hurst; vandaar naar Windsor, en eindelyk, in 't begin des volgende[n] jaars, naar Londen (y). Midlerwyl, was 'er, door het Huis der Gemeenten, buiten bewilliging van het Hoogerhuis, eene Regtbank opgeregt, welke beschuldigingen innam tegen den Koning. De Prins van Walles, die zig nog in den Haage bevondt, dit droevig nieuws vernomen hebbende, bewoog de algemeene Staaten, welken hem, op den drie-entwintigsten van Louwmaand, plegtiglyk, gehoor verleenden (z), tot het afvaardigen van een buitengewoon Gezantschap naar Engeland, waartoe Adriaan Pauw, Heer van Heemstede, en der Staaten gewoonlyke Gezant Joachimi, die thans in den Haage was, benoemd werden (a). Zy kwamen, op den vyfden van Sprokkelmaand, te Londen, kort voor dat het vonnis des doods uitgesproken werdt over den Koning, dien men van hoog verraad beschuldigd hadt, zonder dat hy hadt kunnen goedvinden, de Regtbank, voor welke hy gebragt werdt, te erkennen, of zig, voor dezelve, te verantwoorden. 's Daags voor de uitvoering van dit vonnis, hadden de Gezanten gehoor, by beide de Huizen, op den agtsten van Sprokkelmaand. Zy verklaarden, uit naame der Staaten, dat zy niet voorhadden, zig te steeken in de byzondere zaaken des Koninkryks; maar alleenlyk, uit medelyden, ver-

De algemeene Staaten zenden een buitengewoon Gezantschap derwaards.

ZOG-

(y) RAPIN Tom. VIII. p. 690. 703. 705. 710.

(z) Resol. Gener. 22, 23 Januar. 1649. by WICQUEFORT Preuv. Tom. 1. p. 330, 331.

(a) Resol. Holl. 22, 23 January 1649. bl. 15, 18.

1649. zogten, dat men 's Konings leeven wilde spaaren; waaraan zy verftonden, dat de rust van Groot-Britanje hing, gelyk zy aannamen nader te doen zien, zo men goedvinden mogt, Gemagtigden te benoemen, om met hen in byzondere onderhandeling te treden. De Heeren van 't Hoogerhuis antwoordden, dat zy, terftond, over hunnen voorflag, met het Huis der Gemeenten, wilden raadpleegen. Doch wegens dit Huis, werdt hun geantwoord, dat men, dien dag, hunnen voorflag, by gebrek van tyd, niet overweegen kon. De Gezanten, den voorflag in 't Engelsch hebbende doen overzetten, zonden dien aan 't Huis der Gemeenten, daar dezelve nogtans, niet gelezen werdt (*b*). En des anderendaags, den negenden van Sprokkelmaand, werdt Koning Karel de I, in 't openbaar, door beuls handen, onthalsd (*c*). Terftond hierop, verboodt het Huis der Gemeenten, op straffe des doods, *Karel Stuart*, 's Konings oudften Zoon, voor Koning te verklaaren. 't Hooger-Huis werdt vernietigd, en 't Huis der Gemeenten, welk den naam van *Parlement* aannam, verklaarde, dat de Koninglyke waardigheid, voortaan, afgefchaft zou blyven, als, in zig zelve „nutteloos, lastig en „gevaarlyk; en dat de Staat van Engeland, „op de wyze van een Gemeenebest, geregeerd „zou worden, zonder Hooger-Huis, door afgezondenen des volks, in een Huis der Gemeenten vergaderd (*d*).” De algemeene Staaten be-

Karel de I. wordt onthalsd.

De Staaten be-

(*b*) Resol. Holl. 13 Maart 1649. bl. 57. AITZEMA III. Deel, bl. 203. 290.

(*c*) RAPIN Tom. VIII. p. 713, 719, 720.

(*d*) RAPIN Tom. IX. p. 3, 4, 5.

ten beslooten, op het ontvangen der tydinge van 's Konings dood, den Prins van Walles, met den titel van *Koning Karel den tweeden*, zonder verdere byvoeging, den rouwe te beklagen en wegens zyne komst tot de Kroon geluk te wenschen. Die van Holland begroetten hem afzonderlyk, in merkelyken getale, by monde van den Raadpensionaris Kats; doch zonder gelukwensching, en op verre na zo breed niet, als de algemeene Staaten (e); in welker Vergadering ook voorgeslaagen was, dat men de Gezanten uit Engeland, terstond, behoorde te herroepen; doch Holland dreef door, dat Pauw alleen te rug ontbouden werdt. 't Belang van den Koophandel liet niet toe, dat dit Gewest of Zeeland de tegenwoordige Regeering van Engeland verder verstoorde (f). Om de zelfde reden, werdt ook kwalyk genomen (g), dat de Predikanten van den Haage zig onderwonden, eene aanspraak te doen aan den Prinse van Walles, waarin zy, met scherpe bewoordingen, uitvoeren tegen hen, die den Koning ter dood gebragt hadden (h). De Prins van Walles, die nu den naam van *Koning* voerde, welken wy hem, voortaan, ook geeven zullen, bespeurde haast, dat men, in Holland, geen goed oog op hem hadt: hebbende men, hier, zynen voorslag, om de Verbonden, met zynen Vader gemaakt, met hem te vernieuwen (i), onbe-

1649.

groeten
Karel den
II. als
Koning.

(e) Resol. Holl. 22, 25 Febr. 1649. bl. 25, 29.

(f) AITZEMA III. Deel, bl. 328, 324, 329.

(g) Resol. Holl. 26 Febr. 1649. bl. 80. *Voiez aussi* WICQUEFORT Livr. III. p. 155.(h) *Zie deezze Aanspraak by* AITZEMA III. Deel, bl. 329.(i) *Voiez les Memoires chez* WICQUEFORT *Preuy. Tom. I. p. 562, 565.*

1649.

beantwoord gelaaten (*k*): doch hy wist niet, werwaards hy zig wenden zou. Eerst, hadt hy 't oog op Ierland, daarna, door de Schotten, tot Koning verklaard zynde, op Schotland geworpen: doch eindelyk begaf hy zig, in Zomermaand, naar het Eiland Jernsei, daar hy zig, eenige maanden, onthieldt (*l*).

IX.
Dore-
flaar, Re-
sident
van't Ge-
meene-
best van
Engel-
land, in
den Haa-
ge, ver-
moord.

Der Staaten gewoonlyke Gezant Joachimi bleef, midlerwyl, in Engeland, zonder dat men nog hadt kunnen besluiten, hem andere Ge-
loofsbriefen toe te zenden. Maar van het nieuw Gemeenebest kwam, in 't begin van Bloei-
maand, andermaal, herwaards, als Resident, Izaak Dorislaus of Doreflaar, eens Predikants Zoon van Enkhuizen, die zig te Londen neder-
gezet hadt, en als een der Fiskaalen tegen den Koning gebruikt was. Hy was maar twee of drie dagen in den Haage geweest, toen hy, op eenen avond, in zyne herberge, door vyf of zes Perfoonen, die men hielt Schotten ge-
weest te zyn (*m*), onverhoeds, overvallen en vermoord werdt. Het Hof beloofde, uit last der Staaten van Holland (*n*), duizend guldens aan elk, die de moorders zou aanwyzen; doch zy werden nimmer agterhaald. Naderhand, verstondt men, dat de moord, door zekeren *Whitford*, begaan was (*o*). Ondertusfchen, nam het Parlement zeer kwalyk, dat men geen scherp onderzoek naar de moorders deedt

(*k*) AITZEMA III. Deel, bl. 365, 266-376.

(*l*) RAPIN *Tom.* IX. p. 9, 15, 16, 22. AITZEMA III. Deel, bl. 367, 377.

(*m*) RAPIN *Tom.* IX. p. 19. *see also* LUNLOWS *Memoirs Vol.* I. p. 251, 269.

(*n*) Resol. Holl. 13 *May* 1649. bl. 123

(*o*) THURLOE'S *Papers Vol.* V. p. 315. *Vol.* VIII. p. 348, 429.

deedt (p). Doch de Gezant Joachimi wees, 1649.
 fchriftelyk, aan, wat 'er, van der Staaten zy-
 de, verrigt ware, om de daaders te ontdekken;
 waarin het Parlement genoeg schein te nee-
 men. Ondertusfchen, hadt hy, inzyn Gefchrift,
 het Parlement eenigszins erkend; 't welk hem,
 door eenige Leden der Staaten, kwalyk werdt
 afgenomen (q). Doch het nieuw Gemeenebest
 werdt wel haast zo magtig, dat de voornaam-
 fte Mogendheden van Europa, en ook deeze
 Staat dezelfs vriendschap ernstelyk zогten. 't
 Leedt egter nog eenigen tyd, eer men 'er, in
 den Haage, toe besluiten kon, en Strikland,
 die zeven jaaren wegens het Parlement in den
 Haage geweest, en, al voor het ombrengen
 van Doreflaar, door de Staaten van Holland,
 op zyn verzoek, in byzondere befcherminge
 genomen (r) was, keerde, in den Zomer des
 volgenden jaars, naar Londen, te rug, zonder,
 ter algemeene Staatsvergaderinge, gehoor te
 hebben kunnen verwerven; hoewel de Staaten
 van Holland, hierop, tot zo verre, gedrongen
 hadden, dat zy, op den zeventwintigften
 van Herfstmaand deezes jaars, fchriftelyk ver-
 klaarden „ de andere Gewesten, fchuldig te zul-
 „ len houden aan de onheilen, welken uit de
 „ weigeringe van gehoor aan den Resident
 „ Strikland, die behoorlyk gelast was van de
 „ tegenwoordige Regeeringe van Engeland,
 „ volgen mogten.” De andere tegenwoordig
 zynde Afgevaardigden deden, hiertegen, aan-
 tekenen, dat zy, zonder byzonderen last hun-
 ner

Strikland
keert,
zonder
by de al-
gemeene
Staaten
gehoor
verwor-
ven te
hebben,
naar En-
geland te
rug.

(p) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 174.

(q) AITZEMA III. Deel, bl. 376-378. 308

(r) Refol. Holl. I. Alaart, 14 May 1649. bl. 34, 131.

1649. ner magtigers, 't begeerde gehoor niet hadden kunnen toestaan (s). Zeeland zelf was, meent men, gewonnen, door den Prins van Oranje, om zig tegen Holland te verklaaren. Doch deeze weigering zette kwaad bloed in Engeland, tegen de Vereenigde Gewesten in 't gemeen; hoe zeer Strikland, in alle zyne Brieven, aan den Raad van Regeeringe, Holland verontschuldigde, met aanwyzinge, dat het Gemeenebest van Engeland meer gelegen was aan de vriendschap van Holland alleen, dan aan die van alle de andere Gewesten met elkanderen (t).

X.
Hande-
ling met
Deene-
marke.

* Re-
demptie.

Wy hebben, te vooren, aangemerkt, dat de Staaten, na 't sluiten der Munsterfche Vrede, genegen werden, tot het aangaan van een nader Verbond met Fredrik den III, Koning van Deenemarke. Hiertoe kreegen ze gelegenheid, in de Lente deezes jaars. Korfits Ulefeld, die 't jongste Verdrag wegens den Zondschen tol geslooten hadt, uit Frankryk herwaards gekeerd zynde (u), sloeg den Staaten een verdedigend Verbond voor, waarnaar men, terstond, luisterde. Doch zig nader openende, verklaarde hy, dat de Koning, zyn meester, ook gezind was een Verdrag van * Uitkoop wegens den Zondschen tol te maaken met de Staaten, voor tweehonderdduizend Ryksdaalers in 't jaar, mids men den Koning, vooraf, vierhonderdduizend Ryksdaalers verstrekte, af-

(s) Resol. Holl. 21 July, 7, 9 Sept. 1649. II. 191, 241, 249. Resol. Gener. 27, 30 Sept. 1649. by WICQUEFORT *Preuy. Tom. I. p. 555, 558.* AITZEMA III. *Decl. bl. 386, 387.*

(t) THURLOR's Papers, Vol. I. p. 113, 114, 117, 118, 120, 127. Act. Publ. Angl. Tom. IX. P. III. p. 118, 123.

(u) Resol. Gener. 29, 31 Maart 1649. by WICQUEF. *Preuy. Tom. I. p. 632, 633.*

aftelleggen in twintig jaaren, met twintigduizend Ryksdaalers in 't jaar, die van de penningen van uitkoop zouden ingehouden worden. Fredrik de III. en de Staaten van Holland in 't byzonder hadden belang by zulk een Verdrag. By het jongfte Verdrag tufchen Zweeden en Deenemarke, was bedongen, dat de Zweeden vry zouden zyn van den Zondfchen tol. Met dit beding, deden eenige Hollandsche Koopluiden hun voordeel. Sommigen kogten het Burgerregt in Zweeden, en voerden, daarna, hunne waaren vry door de Zond. Anderen deden 't bedekter, op Zweedsche naamen. Op de eene en de andere wyze, werdt de Koning verkort in zyne tollē, en meende hierom zyne rekening beter te zullen vinden, in een Verdrag van Uitkoop, volgens welk, hy op eene vaste fomme zou konnen ftaat maaken. De Staaten van Holland neigden, inſgelyks, tot zulk een Verdrag (v). Zo als de handel thans gedreeven werdt, trokken eenige byzondere Koopluiden voordeel van 't ontwyken der Zondfche tollē; terwyl anderen, die zwaarigheid maakten, om Zweedsche burgers te worden, of onder Zweedsche naamen te handelen, nimmer tegen de eerſten markten konden. Maar wanneer men een Verdrag van Uitkoop floot, zou de tol, door allen, op eenen eenpaarigen voet, betaald moeten worden, eer de ſchepen van hier vertrokken; waarvan het Land, dagt men, merkelyk voordeel trekken zou, inzonderheid, als men den Koning bewegen kon, om zig met eene minder fomme te ver-

(v) Refol. Holl. 7, 30, 31 Juny 1649. bl. 158, 208, 209.

1649. genoegen, dan de Gezant gevorderd had. Men besloot, derhalve, ter Vergaderinge van Holland, zo wel een Verdrag van Uitkoop, op de voordeeligste wyze, als een verdedigend Verbond te sluiten met Deenemarke. Gelderland en Friesland waren 't met Holland eens. Maar Zeeland, Utrecht en Overysfel, die geen' handel dreeven op de Oostzee, merkten aan, dat men der Kroone van Zweeden stof tot misnoegen geeven zou, door het sluiten van een verdedigend Verbond met Deenemarke, en weigerden te bewilligen in de somme, die de Koning, vooraf, gevorderd hadt. Van Groningen was niemant tegenwoordig. De Afgevaardigden van Gelderland, Holland en Friesland slooten egter twee Verdragen met den Deenschen Gezant, op den negenden van Wynmaand (*w*), te weeten een verdedigend Verbond, en een Verdrag van Uitkoop wegens den Zondschen tol, beide voor den tyd van zesendertig jaaren. By het eerste, beloofde men, elkanderen, des noods, met vierduizend man, of met vier Ryksdaalers ieder ter maand, te zullen bystaan, alles nochtans, zonder te kort te doen aan de Verbonden, wederzyds, met Frankryk, Zweeden en de Hanze-Steden gemaakt (*x*). De Staaten spraken, byzonderlyk, van de Hanze-Steden, om dat zy zig aan deezen verbonden hadden, tot het handhaaven van de vrye Vaart op de Wezer, die, door den tol des Graaven van Oldenburg, belemmerd werdt. Doch de Koning van Deenemarke was vermoedelyke

Verbond
van Ver-
dediging,
en

(*w*) Resol. Gener. d' 30 Sept. 1649. by WICQUEF. *Preuy. Tuss.* I. p. 637. AITZEMA III. *Deel. II.* 330, 331, 332.

(*x*) Zie het Tract. by AITZEMA III. *Deel. II.* 332.

ke erfgenaam van den Graave van Oldenburg, 1649. waarom men hem niet verplichten kon, iet, met duidelyke woorden, te belooven, dat, in gevolg van tyd, met zyn belang zou kunnen fryden. By het Verdrag van Uitkoop, werden alle schepen en goederen, die uit de Vereenigde Gewesten door de Zond gevoerd werden, tolvry verklaard, mids de Schippers alleenlyk hunne Zeebrieven en Pond Ceduls toonden. Voorts, mogten de Staaten vyf Oorlogsfchepen door de Zond voeren, zonder den Koning daarvan vooraf te verwittigen; en eene gantsche Vloot, mids zy hem, drie weeken te vooren, kennis gaven, en 't Slot Kroonenburg, met twee schooten, en met het slyken van het topzeil van de groote mast, deden begroeten. Doch, zo men aldaar eene Deensche Vloot mogt aantreffen, zou de groete, ter wederzyde, slegts met twee schooten, geschieden. Van alle andere schepen en goederen, die voorheen niet tolvry verklaard waren, verbondt zig de Koning, voortaan, tol te zullen vorderen. Ook zou hy de vuuren, tonnen en bakens, op de kusten van Jutland, Deenemarke en Schoonen, blyven onderhouden, op zyne kosten. Voor het genot deezer tolvryheid, zouden hem de Staaten, jaarlyks, driehonderdenvyftigduizend guldens Hollandsch, en vooraf, op rekening, zevenhonderdenvyftigduizend guldens doen tellen, waartegen vyftien jaaren agtereen, vyftigduizend guldens jaarlyks, van de Uitkooppenningen, zouden ingehouden worden (y). Ulefeld keerde, onmiddelyk na 't sluiten der twee

Verdrag van Uitkoop, wegens den Zondschen tol.

(y) Zie het Tract. by AITZEMA III. Deel, bl. 335.

1649. twee Verdragen, naar Deenemarke (z). De Koning boodt aan, dezelveu terftond te bekragtigen, zendende zelfs, binnen den beftemden tyd, herwaards *Christiaan Roch*, die de uitwifeling der bekragtigen doen zou. De Afgevaardigden van Zeeland beflooten het Verbond van Verdediging te bekragtigen; doch omtrent het Verdrag van Uitkoop, aarzeldenze, voorwendende, dat 'er, tegen de orde der Regeeringe, flegts door drie Gewesten, in afzyn of weerwil van vier anderen, toe bewilligd was. Nogtans, gaven zy te verftaan, dat zy hierover ftappen zouden, zo de andere Gewesten goedvinden konden, de Westindifche Maatfchappy te onderfteunen, tegen den Koning van Portugal, tot behoudenis van 't gene de Staat nog bezat in Brazil (a).

Zweeden kant zig tegen de handeling met Deenemarke. Midlerwyl, hadt Pieter Spiering, Refident der Koninginne van Zweeden in den Haage, last gekreegen, om den handel van Ulefeld te ftremmen, en reeds in Herftmaand, gezogt het fluiten der twee Verdragen te voorkomen (b). Men vreesde, naamlyk, aan 't Zweedfche Hof, dat de Zweedfche Onderdaanen, door 't Verdrag van Uitkoop, van ter zyde, onderworpen gemaakt zouden worden aan 't betalen van den Zondfchen tol. *Laurens Kanterstein*, Spierings opvolger, dreef ook, in den aanvang des volgenden jaars, dat de Verdragen, met Deenemarke gemaakt, onbeftaanbaar wa-

(z) Refol. Gener. 12 Octob. 1649. by WICQUEF. *Preuves*, Tom. I. p. 661.

(a) Refol. Gener. 20 Dec. 1649. 29 Maart 1650. by WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. p. 662, 663.

(b) AITZEMA III, Deel, bl. 300.

waren, met de Verdragen, met Zweeden geflooten. *Harald Appelboom*, die, wat laater, herwaards kwam, fprak dezelfde taal (*b**). De Hanze Steden van gelyken (*c*). Doch hunne redenen vonden geenen ingang. De Staaten verftonden, dat, Zweeden, federt eenigen tyd, te magtig geworden zynde, het evenwigt in 't Noorden bewaard moest worden, door Verdragen, waarby Deenemarke, wat meerder, bevoordeeld werdt. Ook waren de Hanze-Steden, met naame Hamburg, zo gewoon, den Staaten afbreuk te doen in den Koophandel, dat men haare redenen hier weinig gelden liet. De Verdragen werden, ondertusfchen, niet bekragtigd, hoe zeer 'er Deenemarke op aanhieldt. Zeeland bleef ongenegen, zo lang Holland agterlyk was, in 't ondersteunen van Brazil. Rotterdam zelf aarzelde. Ook het Kwartier van Zutfen. Overysfel was 'er vierkant tegen; zo dat het werk fteeken bleef. Ondertusfchen, voeren onze fchepen door de Zond, zonder iet te betaalen. Eindelyk, gefchiedde de bekragtiging, in Grasmaand des jaars 1651 (*d*); hoewel 't Verdrag van Uitkoop niet lang ftand hieldt, gelyk wy, ter zyner plaatfe, verrekenen zullen.

De Koning van Spanje, zyne betrekking tot deezen Staat, door het fluiten der Munsterfche Vrede, zo merkelyk veranderd ziende, vondt

XI.
Filips
de IV.
zendt eenen Am-
ge-

(*b**) Refol. Gener. 6 Sept. 1649. 8 Jan. 23 Sept. 1650. by WICQUEF. *Preuv.* Tom. 1. p. 664, 606, 667. AITZEMA III. *Deel*, bl. 383, 403.

(*c*) Refol. Gener. 2 Nov. 1649. by WICQUEFORT. *Preuves*, Tom. 1. p. 673. AITZEMA III. *Deel*, bl. 337, 405.

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 403, 405, 406, 470, 471, 472, 654 655.

1649. geraaden, eenen gewoonlyken Ambafadeur herwaards te zenden, om zyne belangen in den Haage waar te neemen. Men hadt, in 't eerst, verfpread, dat de Graaf van Pegnaranda bekleed zou worden, met deeze waardigheid; doch 't zy, dat het deel, welk Spanje nam in de beroerten van Frankryk, hem herwaards riep; 't zy hy kleinen lust hadt, om een Gezantschap te bekleeden, welk, vooreerst, niet bestaan zou, dan in klaagen over 't niet naarkomen van het Munsterfche Verdrag; Antoni Brun, die, nevens hem, dit Verdrag geflooten hadt, kwam, in Zomermaand, in den Haage, bekleed met den titel van gewoonlyken Ambafadeur des Konings van Spanje, die, in zynen Geloofsbrief, de Staaten zeer *waardeen groote Vrienden* noemde; fchoon de Gezant hun, in zyne eerfte aanspraak, alleenlyk met den naam van *myne Heeren* begroette. Zeeland en Utrecht hadden beweerd, dat men hem, voor als nog, niet behoorde toe te laten (e); doch de andere Gewesten, vooral Holland, verftonden, dat men 't niet weigeren kon. Men deedt hem dan de eer aan, die men den Ambafadeuren van gekroonde Hoofden gewoon was aan te doen (f). Hy drong, in de eerfte onderhandelingen met de Gemagtigden van deezen Staat, zeer op de opregting der tweeledige Kamer, waartoe hier langzaam beflloten werdt. Voorts, kwam men met hem overeen, wegens de uitwifeling der gevangenen, welken men van elkanderen beko-

basfateur
aan de
Staaten.

Hande-
ling met
hem.

(e) Refol. Gener. 5 Juny 1649. by WICQUEF. *Preuves*, Tom. I. p. 589.

(f) Refol. Gener. 26 Juny 1649. by WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. p. 590.

komen hadt, in de Landen van Overmaaze. 1649.
 Maar omtrent het regelen van 't bezit der Gees-
 telyke goederen in deeze Landen, kon men el-
 kanderen niet verstaan. Brun vorderde, dat
 men de Geestelyken in 't bezit dier goederen
 liete. Doch de Staaten, die 'er de hand op ge-
 legd hadden, wilden de uitspraak der twee-
 dige Kamer afwagten (g). Brun, ondertusfchen
 een' keer naar Frankryk gedaan hebbende,
 kwam in Wynmaand wederom in den Haage,
 en leverde toen den Staaten de Verklaaring des
 Keizers over, die in het drie-envyfgfte Lid der
 Munsterfche Vrede beloofd was, en van wel-
 ke wy, te vooren, gewaagd hebben. In Slagt-
 maand, gaf hy hun, plegtiglyk, kennis van het
 Huwelyk des Konings van Spanje met *Maria An-
 na* van Oostenryk, Dogter van Keizer Ferdinand
 den III. en van Maria, 's Konings Zuster (h).
 Doch 't voornaamfte, welk met hem gehandeld
 werdt, betrof een Verdrag van Zeevaart. Men
 was, hierover, federt eenigen tyd, in onderhan-
 deling geweest, met Louis Descortes; doch
 Brun gaf wat meer toe, dan deeze gedaan hadt.
 't Liep nogtans aan, tot op 't einde des volgen-
 den jaars, eer men 't volkomen eens werdt. 't
 Verdrag werdt, eerst op den zeventienden van
 Wintermaand des jaars 1650, getekend, en be-
 helsde „ dat de ingezetenen der Vereenigde
 „ Gewesten, alomme, en zelfs in Frankryk,
 „ zouden mogen handelen, in alle zulke goe-
 „ de-
 Verdrag
 van Zee-
 vaart,
 met
 Spanje.

(g) Refol. Gener. 6 Aug. 1649. I, 3 Febr. 1650 by WICQUEF. *Preuves*. Tom. I. p. 591, 594, 598. AITZEMA III. Deel, bl. 341, 342, 400, 473.

(h) Refol. Gener. 16 Nov. 1649 by WICQUEF. *Preuves*. Tom. I. p. 594. AITZEMA III. Deel, bl. 345, 379.

1649. „ deren, waarvan de handel vrygeftaan hadt,
 „ voordat de twee Kroonen in oorlog waren,
 „ zulke Spaanfche gewafsen uitgenomen, van
 „ welken men zig zou konnen bedienen, te-
 „ gen den Koning van Spanje. Naar alle an-
 „ dere Landen, met Spanje in oorlog zynde,
 „ zouden zy allerlei goederen mogen voeren,
 „ Contrebande waaren uitgezonderd, beftaan-
 „ de in allerlei wapentuig, krygsgereedschap
 „ en paarden; doch mondbehoeften bleeven
 „ vry. De Schippers zouden, met hunne zee-
 „ brieven en pafpoorten, bewyzen moeten,
 „ in welke havens, en welke waaren zy gela-
 „ den hadden, in geval zy naar eenige vyand-
 „ lyke haven wilden; doch in volle zee, of op
 „ eenige reede des Konings van Spanje, zou-
 „ den zy niet mogen bezogt worden, ten ware
 „ men eenig vermoeden hadt, dat zy Contre-
 „ bande goederen voerden. Goederen van in-
 „ gezeten der Vereenigde Gewesten, be-
 „ vonden wordende in fchepen, aan vyanden
 „ des Konings van Spanje toebehoorende,
 „ zouden, zo wel als de fchepen, verbeurd ver-
 „ klaard worden; doch vyanden goederen,
 „ mids geene Contrebanden zynde, gelaaden
 „ in fchepen van ingezetenen der Vereenigde
 „ Gewesten, zouden aan geene verbeurdver-
 „ klaaring onderworpen zyn. Alle de voordee-
 „ len, by dit Verdrag bedongen, zouden, door
 „ de wederzydfche onderzaaten, genooten
 „ worden (i).” Met dit Verdrag, rekende men
 de duifterheid van het afgezonderd punt der
 Mun-

(i) Zie het Tract. in 't Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 109. en
 by AITZEMA III. Deel, bl. 480.

Munsterfche Vrede genoegzaam opgehelderd.

1649.

De binnenlandfche onlusten in Frankryk waren, in de twee naast verloopen jaaren, fterk toegenomen. Het Parlement hadt zig verklaard, tegen 't Hof en den Kardinaal Mazarin. De Stad Parys floeg, meer dan eens, aan 't muiten; zo dat de Koninginne Moeder genoodzaakt werdt, om, met den Koning, naar elders te wyken. Het Parlement van Rouan volgde, eerlang, het voorbeeld van dat van Parys, welk den Kardinaal reeds voor vyand des Konings verklaard hadt. Doch in de Lente des jaars 1649, verzoende het Hof zig met het Parlement. De haat des Prinzen van Condé tegen den Kardinaal bleef egter duuren; doch de laafte wist het Hof te beweegen, om den Prins in hegtenis te doen neemen. In Louwmaand des jaars 1650, werdt hy vastgezet, op het Kasteel in 't Bosch van Vincennes (k). De Vereenigde Staaten kreegen van dit gewigtig voorval kennis, door den Resident Brasfet (l). Ook verdedigde de Koninginne Moeder, eerlang, dit vangen, in een openbaar Gefchrift. Condé werdt beschuldigd, dat hy 's Konings hoogheid gezogt hadt te kwetsen. Onder andere byzonderheden, lei men hem te last, dat hy zynen broeder, den Prins van Conti, met geweld, zogt te doen verkiezen, tot Medehelper des Bifchops van Luik (m). De gevolgen van zynen handel, in dit opzigt, betroffen ook den Staat der Vereenigde Gewesten: waarom, 't niet ondienftig zyn zal,

XII.
Onlusten
in Frank-
r. k.

(k) WICQUEF. *Livr. II. p. 83-91. Livr. III. p. 163-169.*

(l) *Resol. Gener. 31. Jan. 1650. by WICQUEF. Preuves, Tom. I. p. 574.*

(m) WICQUEF. *Livr. III. p. 169.*

1649. zal, hier eenige korte opening van deeze zaak te doen.

Luikſche
zaaken.

Het Bisdóm van Luik was, federt veele jaaren, bezeten geweest door het Huis van Beieren, welk, naauw verbonden zynde met het Huis van Oostenryk, Frankryk, federt het ontstaan van den Duitschen oorlog, veel nadeels gedaan hadt. De Kardinaal de Richelieu hadt, hierom, zyn werk gemaakt, om de Wethouderſchap van Luik, door middel van den Abt *de Mouson*, 's Konings Resident aldaar, in de Franſche belangen te brengen, of ten minſten over te haalen, tot eene volkomen' onzydigheid. En 't zou hem gelukt zyn, zo de Graaf van Warfufé, van wiens wankelen aart wy, by gelegenheid van 't verhaal van 's Graaven van den Berge afval van Spanje, te vooren (n), gewaagd hebben, geen middel gevonden hadt, om den Burgemeester *Ruelle*, verraderlyk, te doen vermoorden. Dit gebeurde, in 't jaar 1637 (o). Der Franſchen aanhang verloor egter den moed ſlegts voor eenen tyd. Hy wies, eerlang, zo ſterk aan, dat eenige Kanonniken, die de andere zyde hielden, genoodzaakt werden, de Stad te ruimen, en naar Huy te wyken. Onder voorwendfel van deezen te herſtellen, bragt de Biſchop, in dit jaar 1649, een Leger op de been; met welk, hy 't beleg deedt ſlaan, voor Luik. In deezen ſtaat der dingen, verzogt de Stad den Koning van Frankryk, om eenige troepen tot onderſtand, onder den Prinſe van Conti. Doch Mazarin, 't zy om dat hy den
Hui-

(n) XI. Deel, bl. 149, 160.

(o) ANTZEMA III. Deel, bl. 305 enz.

Huize van Condé zo veel gezags misgunde, 1649.
't zy om andere redenen, bragt te wege, dat
'er, op dit verzoek, geen antwoord kwam,
naar genoegen. Toen nam de Wethouder-
schap van Luik haare toevlugt tot de Staaten
der Vereenigde Gewesten. De Prins van O-
ranje was van gedagten, dat men, terffond,
een aanzienlyk getal knegten en paarden, on-
der 't gefchut van Luik, moest doen legeren.
Maar de Staaten vonden raadzaamer, eenig
Krygsvolk af te danken, welk, daarna, in dienst
van die van Luik, zou konnen treden (p).
Doch eer men 'er eenig nut van hebben kon,
was de Stad aan den Bisfchop overgegaan, op
den negenentwintigften van Oogstmaand dee-
zes jaars. Hy flogte 'er, federt, een Kasteel,
waardoor hy de ingezetenen in bedwang
hieldt (q).

Terwyl men, in Frankryk, nog belemmerd De Staa-
was met de inwendige beroerten, hadt het Hof ten zen-
eenige opening gedaan tot onderhandeling met den Bo-
Spanje, over eene vrede tufchen de twee Kroo- reel als
nen. Hierop, was de bezending van Pegnaranda gewoon-
da en Brun gevolgd, van welke wy reeds, in 't lyken
voorbygaan, gewaagd hebben. Van wege de Ambafadeur
Staaten, vertrok, in Zomermaand des jaars naar Frank-
1650 (r), naar Frankryk, als gewoonlyke Am- ryk.
basfadeur, Willem Boreel, Pensionaris van Am-
fterdam, in de plaats vanden Heere van Ooster-
wyk, die, op zyn verzoek, ontslaagen was (s).
Bo-

(p) Refol. Holl. 28. 31 Aug. 1649. bl. 228, 231.

(q) AITZEMA III. Deel, bl. 381, 382. WICQUEF. Livr. III. p. 170, 171.

(r) AITZEMA III. Deel, bl. 426, 472, 476, 479.

(s) Refol. Gener. 17 Maart 1648. by WICQUEFORT Preuy. Tom. 1. p. 292.

1649. Boreel hadt last, om het oog te houden op de handeling tusfchen de twee Kroonen, en om der Staaten bemiddeling aan te bieden. Sommigen fpreeken van hem, als van een' zeer bekwaam' Staatsdienaer, die, hierom zelfs, te Amftterdam, daar veele bekwaame luiden in de Regeeringe waren, en daar men, zelden, fchrandere Penfionarifen, lang agtereen, plag aan te houden, teligter geloofd werdt (*t*). Doch anderen noemen zyne eerlykheid en opregtheid hooger dan zyne fchrandereheid (*u*). Wat 'er van zy; de handel hadt traagen voortgang. Spanje fcheen de bemiddeling der Staaten wel niet af te wyzen (*v*); doch zagt ook de Vrede niet ernstelyk, en ftookte, onder de hand, het vuur der binnenlandsche onlusten in Frankryk. Het Franfche Hof toonde zig, daarentegen, genegen, om de gefchillen tusfchen de twee Kroonen te verblyven aan de bemiddeling der Staaten; doch gaf den Ambaffadeur Boreel, daarenboven, te kennen, dat men iet meer, van der Staaten zyde, verwagtte, de voldoening en onderftand, naamlyk, tot welken de Staaten zig, by de voorige Verdragen, verbonden hadden (*w*). De Staaten, die deezen eifch wel verwagt hadden, hadden Boreel gelast, te antwoorden „ dat zy, by het Verdrag „ van Compiegne van den jaare 1642, alleenlyk verbonden waren, om den Koning, bin- „ nen negen jaaren na 't fluiten met Spanje, „ zy-

(*t*) WICQUEFORT *Livr.* II. p. 32.

(*u*) Brieven van den Raadp. DE WITT. I. Deel, Voorr.

(*v*) Refol. Gener. 30 Aug. 5, 17, 19 Sept. by WICQUEF.

Preuv. Tom. I. p. 606, 607, 608, 610.

(*w*) *Voir* WICQUEFORT *Preuv.* Tom. I. p. 601.

Zyne
hande-
ling al-
daar.

„ zyne uitgeschooten' penningen te rug te gee-
 „ ven; welke tyd niet verstrecken was : dat zy,
 „ aan hunne verbindtenis, om den Koning met
 „ Oorlogfchepen te ondersteunen, reeds in 't
 „ jaar 1625, voldaan hadden, door de uitrus-
 „ ting onder Hautain, die den Staat een mil-
 „ lionen zevenhonderdenzestigduizend guldens
 „ gekost hadt; welke fomme met den Intrest
 „ zo veel beliep, als Frankryk van den Staat
 „ te eifchen hadt; vooral, als men 'er hon-
 „ derdenveertigduizend guldens byvoegde,
 „ die hier aan de Franfche Krygsoverften be-
 „ taald waren, midsgaders den beloop van
 „ het Vice-Admiraals fchip, welk voor Ro-
 „ chelle gebleeven was, en van zeventien me-
 „ taalen ftukken, geborgen uit een geftrand
 „ Oorlogfchip, én naar Calais gevoerd." Het
 voordraagen en aandringen deezer redenen gaf
 den Ambafadeur eenig werk. Hy moest, daaren-
 boven, aanhouden, op vergoeding der fchade,
 die 's Konings fchepen den Koopvaarderen
 deezer Landen, in de Middellandsche zee,
 aandeeden; welke ongeregeldheid, door den
 Koning, of bevolen, of gedoogd werdt, om
 dat 'er de handel der Staaten op Spanje en Ita-
 lie door werdt belemmerd. De fchade, die de
 Amsterdamsche Koopluiden hierby geleeden
 hadden, werdt, in 't begin des jaars 1651, op
 zeven en een halve millioen begroot (x). De
 Stad verftondt toen, dat men 'er zig met ge-
 weld tegen behoorde te verzetten (y); doch
 de andere Steden meenden, dat men zig in

1645:

(x) Brief van het Koll. ter Admir. te Amft. by WICQUEF.
Preuv. Tom. I. p. 879.

(y) Resol. Holl. 23 Juny 1651. W. 311.

1649. geenen kryg steeken moest tegen Frankryk. Men hielt zig dan te vrede met de vernieuwing van het Verdrag van 't jaar 1646, welk slegts voor vier jaaren gemaakt was, tot dat men, wegens een ander en algemeen Verdrag, zou overeengekomen zyn (z). Het bemiddelen van een Verdrag tusfchen de twee Kroonen bleef toen het voornaamfte, dat Boreel te ver- rigten hadt. De Prins van Oranje hadt geoordeeld, dat men den Spaanschen Gezant Brun behoorde aan te zeggen, dat de Koning, zyn meester, niet vreemd vinden moest, dat men zig voor Frankryk verklaarde, volgens de voorgaande Verbonden, indien hy niet goedvinden kon, der Staaten bemiddeling te aanvaarden. Maar Holland hadt te wege gebragt, dat de aanbieding tot bemiddeling, aan beide de Mogendheden, in gelyke beleefde bewoordingen, geschied was (a). Nogtans verliepen 'er nog verscheiden' jaaren, eer de Vrede getroffen werdt. Midlerwyl, raakte Frankryk inwendig een weinig in rust, nadat Condé en andere voornaame Staatsgevangenen geslaakt waren, en de Kardinaal Mazarin het Ryk verlaaten hadt; 't welk, in de Lente des jaars 1651, voorviel (b).

Doch de inwendige beweegingen van Frankryk betroffen deezen Staat veel minder, dan de binnenlandsche tweespalt, die Holland in 't byzonder, omtrent deezen tyd, ontroerde, en de Stad Amsterdam in merkelyke verlegenheid bragt. 't Zal hierom noodig zyn, dat wy, de uit-

(z) Resol. Gener. 10 Juny 1651. by WICQUEF. *Priny. Tms.* I. p. 880.

(a) WICQUEFORT *Livr.* II. p. 178.

(b) WICQUEFORT *Livr.* IV. p. 228, 230.

uitheemsche zaaken, voor eene geruime wyle, uit onze gedagten stellende, den oorsprong, voortgang en uitflag deezer huisfelyke onlusten, uitvoeriglyk, ontvouwen. 1649.

Men heeft, uit het voorgaande gedeelte deezer Historie, ligtelyk, kunnen bespeuren, dat 'er, sedert verscheiden' jaaren, nu en dan, verschil van begrip geweest was, over zaaken van vrede, oorloge en Regeeringe, tusschen de meeste Leden van Holland, en wylen zyne Hoogheid, Fredrik Henrik. Holland, zwaar belast met schulden (c), hadt meermaalen de kosten des Spaanschen oorlogs zoeken te verminderen, door het verminderen der troepen, die 't Land in dienst hadt. De Prins hadt, daarentegen, doorgaans, sterk gedrongen, op het aanhouden of vermeederen van 's Lands Krygsmagt (d). Holland, door 't belang des Koophandels, en door den slegten staat van 's Lands geldmiddelen, gepraamd, hadt, meer dan eenig Gewest, geyverd voor de Vrede. De Prins verstondt, daarentegen, dat men den oorlog behoorde door te zetten; tot dat hy, eindelyk, afgemat, door de jaaren, en door de ongemakken zyns lighaams, en, mogelyk, gewonnen, door zyne Gemaalinne, tot de Vrede riedt (e). Amsterdam, onder de Leden van Holland, verre het meest draagende in de gemeene lasten, hadt groot gezag in de Vergadering van dit Gewest, en de gevoelens, waarin de meeste Leden met zyne Hoogheid verschilden, ernstigst, gedreeven; gelyk het belang van deeze Stad

XIII.
Oorsprong der onlusten, tusschen de Staaten van Holland, de Stad Amsterdam en den Prins van Oranje.

ook

(c) XI. Deel, bl. 403.

(d) XI. Deel, bl. 235, 278.

(e) XI. Deel, bl. 400, 432.

1649.

ook meest bevorderd werdt, als het belang van den Koophandel werdt voorgestaan, door het sluiten eener veilige vrede, en als 's Lands uitgaaven, waarvan zy een groot gedeelte opbrengen moest, beïnoeid werden, door vermindering der troepen. Sommigen hebben geschreeven, dat Holland of Amsterdam in 't byzonder, door heimelyke wegen, het winnen van Antwerpen, waarop de Prins zeer gezet was, hadt weeten te beletten (*f*). Doch voor de waarheid van dit schryven zou ik geenzins durven instaan. Ook waren de andere genoemde verschillende inzigten genoeg in staat geweest, om, by wyle, eenig misnoegen te verwekken, tusfchen den overleeden' Prinse en de Staaten van Holland, of Amsterdam in 't byzonder. Want schoon de Regeering deezer Stad, in den aanvang van 's Prinzen Stadhouderschap, reden meende te hebben, om zynen Hoogheid, in veele opzigten, aan de hand te gaan (*g*), oordeelde zy zig, hiertoe, minder gehouden, nadat zy gezag en sterkte genoeg dagt verkreegen te hebben, om, daar het belang van Land en Stad zulks, haars oordeels, vorderde, veilig te mogen verschillen van den Prinse. En schroomde zy, naderhand, niet, op afdanking en vrede te staan, hoe zeer 'er zyne Hoogheid tegen mogt zyn. In deeze gesteldheid der gemoeden, overleedt Fredrik Henrik. De jonge Willem, zyn Zoon en Opvolger, was 'er niet onkundig van, toen hy aan 't bewind kwam. Hy vondt de meeste Gewesten,

(*f*) XI. Deel, bl. 269, 427, 429.

(*g*) XI. Deel, bl. 79.

ten, maar Holland boven al, ſterk geneigd tot vrede. 't Scheen zelfs, en miſchien geloofde hy, dat men uitſtelde, hem als Stadhouder van dit Geweſt te beëedigen, tot dat de Vrede zo goed als getekend ware (*h*), op dat hy, eerder bevestigd zynde in zyne hooge waardigheid, geen middel vinden mogt, om de Vrede te verwylen. Terwyl hy vuuriglyk haakte naar 't openen van den veldtocht, moest hy zien, dat hem eene geringe beweeging met eenig Krygsvolk naar den kant van Hulst kwalyk genomen werdt, door die van Holland (*i*). De Vrede werdt, eindelyk, geflooten, bekrachtigd en afgekondigd: ook in Zeeland, daar hy 't langst tegenhieldt. En ſchoon hy een byzonder Verdrag gemaakt hadt met den Koning van Spanje; waarby hy eenige voordeelen, voor zig en voor de Princesse, zyne Moeder, bedongen hadt, verbrak Holland, terſtond, één der punten van dit Verdrag, welk men oordeelde, te kort te doen aan de opperſte magt der Staaten van dit Geweſt (*k*): 't welk het onderling miſnoegen deedt aanwaſfen. Hier kwam by, dat Holland, ſedert verſcheiden' jaaren, in de geſchillen tuſſchen Koning Karel den I, Schoonvaders des Prinſen van Oranje, en het Parlement, of, zig ſlegts onzydig gedraagen hadt, of zelfs allengskens begon te neigen naar de zyde des Parlements, en thans geene gezindheid altoos toonde, om de belangen van Karel den II. te onderſteunen; 't welk het ongenoe- gen van zyne Hoogheid, tegen de Staaten van Hol-

(*h*) XI. Deel, bl. 443.

(*i*) XI. Deel, bl. 430.

(*k*) XI. Deel, bl. 489.

1649. Holland en tegen de voornaamste Steden, sterk deedt vermeerderen. 't Was dan minder te verwonderen, dat het, langs verscheiden' wegen toegenomen, eindelyk, ter gelegenheid van een nieuw geschil over de afdanking van 't Krygsvolk, tot hevige daadelykheden uitborst: 't welk wy, vervolgens, omstandiglyk, verhaalen zullen.

XIV. De Staaten van Holland hadden, terstond na het afkondigen der Munstersche Vrede, begonnen te raadpleegen, op het punt der *Magnage*, of vermindering van 's Lands uitgaaven: 't welk redelyk was, zo, omdat veele van deeze uitgaaven of nu geheel nutteloos, of, ten minste, niet noodzaakelyk waren, als, om dat de inkomsten van den Staat in 't gemeen, door de Vrede, in eenige opzigten, waren verminderd. De algemeene Ontvanger hadt te kennen gegeven, dat hy, geduurende den oorlog, uit * verbeurdverklaringen, † brandschattingen, § vrywaaringen en † vrygeleibrieven, zeventhonderdenveertigduizend guldens plag te ontvangen, die hy gewoon was te besteeden aan de Intresten der penningen, opgenomen door de Generaliteit, en nu te kort zou komen: te gelyk, vraagende, waar hy deeze somme voortaan vinden zou (1). De Raad van Staate, hierop gehoord, verstondt „ dat Staatsch Brabant, „ niet langer verplicht zynde brandschattingen „ of vrywaaringen te betaalen aan de Spaanschen, nu, van wege deezen Staat, zou konnen belast worden, met de gewoonlyke Ver- „ pon-

Raadpleegingen op de vermindering van 's Lands uitgaaven,

* *Confiscationen.*

† *Contributien.*

§ *Sauvegarden.*

† *Paspoorten.*

en op het belasten van Staatsch Brabant.

(1) Refol. Holl. 25 Juny 1643. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 391.*

„ pondingen op huizen en landeryen, en met 1649.
 „ Imposten op de middelen van verteeringe,
 „ mids men onderscheid maakte, tusfchen
 „ Plaatsen en Plaatsen; Breda, by voorbeeld,
 „ niet zo zeer belastende, als 's Hertogen-
 „ bosch, daar men zo veel betaalde, als in Hol-
 „ land; om dat, in 't jaar 1637, beloofd was,
 „ dat de eerstgemelde Stad niet hooger belast
 „ zou worden, dan zy, van 't jaar 1590 tot
 „ het jaar 1625, gedraagen hadt: en de Meie-
 „ ry ook weinig belastende, als meest uit hei-
 „ land bestaande, opdat men de opgezetenen
 „ niet vandaar verdryven mogt naar Luiker-
 „ land: welke aanmerkingen, dagt men, ge-
 „ wigtig genoeg waren, om, hier en in Breda,
 „ geene zwaarer lasten te heffen, dan men 'er,
 „ gedurende den oorlog, geheeven hadt, tot
 „ dat de Vereenigde Gewesten eens zouden
 „ zyn, om, volgens het vyfde Lid der Utrecht-
 „ sche Vereeniging, de gemeene lasten, alom-
 „ me, te heffen op eenen eenparigen voet (m).”

De Staaten van Holland, 't gevoelen des Raads van Staate overwoogen hebbende, oordeelden, daarentegen „ dat men op de gewonnen' Landschappen zo zwaare lasten leggen moest, als in Holland, daar de middelen van verteeringe meest belast waren, gedraagen werden.” Zy weezen aan „ dat de onvrugtbaarheid van den grond der Meierye wel in aanmerking kwam, als men het Land, niet, als men de middelen van verteeringe belasten zou; dat men niet te vree-
 „ zen

Welk geschiedt, naar 't gevoelen van Holland.

(m) Advys van den Raad van Staate, by WICQUEF. *Prouy.* Tom. 1. p. 392.

1649. „zen hadt, dat de opgezetenen het Land ver-
 „laaten zouden, om dat de arbeidsloozen ver-
 „meerderden, naar gelang dat de middelen op
 „de verteeringe zwaarer belast werden; doch
 „dat men, veeleer, dugten moest, dat de Hol-
 „landers naar Brabant verhuizen zouden, als
 „men daar beter koop leeven kon, dan hier.
 „Dat men deeze zwaarigheid niet wegnam,
 „als men de Lakens en Stoffen, die, ten plat-
 „ten lande van Brabant, gemaakt werden,
 „zwaarer belastte; also men, daardoor, de op-
 „gezetenen buiten 't gebied van deezen Staat
 „dryven zou. Dat men Breda zou kunnen ver-
 „pligten, om de lasten te betaalen, die, in de
 „andere deelen van Brabant, geheeven wer-
 „den, mids men deeze Stad, in andere opzig-
 „ten, by haare Privilegien, bewaarde (n).”
 En deeze redenen woogen zwaarer, dan die des
 Raads van Staate. Staatsch Brabant moest zig
 vlyen naar den wil zyner tegenwoordige Hoo-
 ge Overheid, en dezelfde lasten betaalen, die
 in Holland geheeven worden.

Holland
 en de al-
 gemeene
 Staaten
 vermin-
 deren de
 Intresten
 hunner
 schulden.

Doch hiermede werdt slegts geboet 't gene
 de Staat in 't gemeen, by de Vrede, verlooren
 hadt. Men moest, daarenboven, 's Lands in-
 komsten bezuinigen, tot verligting van den be-
 zwaarden staat der gemeene schatkiste. De
 Staaten van Holland hadden, in 't jaar 1644,
 den Intrest hunner schulden verminderd, van
 den penning zestien, tot den penning twintig;
 dat is, van zes en een vierde, tot vyf ten hon-
 derd: 't welk de algemeene Staaten, in den
 jaa-

(n) Refol. Holl. 18 Maart 1649. bl. 69.

jaare 1649, gelukkiglyk, waren nagevolgd (o). 1649.
 Ter gelegenheid, dat 'er, in Bloemaand deezes jaars, geene uitheemsche gezanten in den Haage waren, die den titel voerden van *Ambassadeur*, beslooten de algemeene Staaten ook, den Ambassadeuren geene vrye wooning meer te bezorgen (p). Ook waren 'er eenige noodelooze Jagten en andere Vaartuigen afgeschafft (q).

Maar de zwaarste last van den Staat, het Krygsvolk, bleef nog drukken. Holland alleen was 'er, in den aanvang des jaars 1649, drie millioen zeshonderd zestig duizende eenhonderd zestien guldens agttien stuivers aan schuldig (r). De andere Gewesten ook merkelyke sommen. 't Krygsvolk van den Staat bestondt, ten tyde van het fluiten der Vrede, uit agt en zestig kornetten paarden, behalve de Lyfwagt van zyne Hoogheid, uit twee Kompagnien bestaande; en dertig Regementen, bestaande uit vierhonderdelf Kompagnien voetvolk. Onder deeze Regementen waren 'er vyftien van Landzaaten, vyf Franschen, vier Engelschen, drie Schotschen en drie Hoogduitschen. De Raad van Staate hadt toen voorgeslaagen, dat men de Ruitery, veertig man, en het Voetvolk, ten deele vyftig, ten deele dertig man, op elke Kompagnie, zou konnen verminderen, 's Prinzen Lyfwagt op haar getal latende. Hierdoor, zou men zesentwintighonderd Ruiters, en

Vermin-
 dering
 van 't
 Krygs-
 volk.

(o) Resol. Gener. 6 May 1649. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 403.*

(p) Resol. Holl. 1 May 1649. bl. 109. AITZEMA III. *Deel, bl. 363.*

(q) Resol. Holl. 29. 30 Juny 1648. bl. 165, 168.

(r) Resol. Holl. 2 Oct. 1649. bl. 291.

1649. en agttienduizendvyfhonderdzeventig knekten minder te betaalen hebben, en jaarlyks twee millioenen vyfhonderdvierenveertigduizendeenhonderdnegenenzeventig guldens bespaaren. Doch de Staaten van Holland oordeelden deeze vermindering te klein, en verstonden, dat men vyftig man van elke Kompagnie voetvolk behoorde af te trekken, de Lyfwagt van den Prins van Oranje, van den Stadhouder van Friesland en van den Veldmaarschalk in haar geheel latende. Zy stelden hunne meening den Prins voor, die 'er in bewilligde, na dat hy den Raad van Staate gehoord hadt. Maar de Afgevaardigden der andere Gewesten aarzelden, by gebrek van last. Holland, hierop, geenens kans ziende, om den Staat der geldmiddelen langer buiten verwarring te houden, deedt de vermindering, op eigen gezag, den Oversten van 't Krygsvolk, ter betaaling van dit Gewest staande, aanschryvende, dat het, na den twintigsten van Hooimaand des jaars 1648, niet dan volgens den voet der vermindering, betaald zou worden. De andere Gewesten verstoorden zig zeer over het gedrag van Holland, het zelve uitmaakende, voor eene verbreking van 't Verbond van Vereeniging; doch zy bedaarden, eindelyk, en bewilligden allen in de vermindering, door Holland voorgeslaagen (s).

Holland
dringt op
verdere
vermin-

De Staaten van dit Gewest zогten, vervolgens, de wedden van veele hooge en mindere Krygs- en andere Amptenaaren te vermindere-
ren;

(s) Resol. Holl. 24 Juny, 3, 4, 5, 10, 28 July 1648. bl. 153, 197, 200, 203, 209, 220, 263. AITZEMA III. Deel, bl. 273, 352, 353.

ren; de waardigheid van Generaal der Ruitery te niet te doen, als vervangen wordende, door die van Kapitein-Generaal, en andere veranderingen te maaken. De Prins, Graaf Willem Fredrik en de Raad van Staate kantten zig hiertegen, oordeelende, dat men de dienften van de hooge en mindere Krygsbevelhebbers, geenszins, op zulk eene wyze, behoorde te vergelden (t). De raadpleegingen hierover bleeven, derhalve, steeken. Maar de Staaten van Holland, die reeds verklaard hadden, dat zy de voorige vermindering, flegts by voorraad, en tot dat de Gewesten, over grooter vermindering, of over eene eigenlyke afdanking zouden overeenkomen, gedaan hadden, vervoegden zig by den Prinse, in Bloei- maand deezes jaars, hem vertoonende, dat zy den Staat hunner geldmiddelen, onmogelyk, voor verwarring konden hoeden, zo zy gee- ne vyftig Kompagnien uitheensch voetvolk afdankten, in de plaats van vyftig Kompagnien Landzaaten, die, in den jaare 1628, voor zes maanden aangenomen, en tot nu toe, in dienst gebleeven waren. De Prins hielt hun voor, dat zulk eene afdanking niet gefchieden kon, zonder 't Land in gevaar te stellen, over- mids de nabuuren nog gewapend bleeven, en magtige Legers byeen trokken, omtrent de grenzen (u). Zy lieten zig, hierdoor, naar 't fcheen, gezeggen; doch, in Wynmaand, floe- gen ze den algemeenen Staaten en den Prinse wederom voor „ dat men de Kompagnien *Kui-*

1649.

dering of
afdank-
king van
't Krygs-
volk.

„ ras-

(t) Resol. Holl. 7 Aug. 1648. bl. 278 enz. AITZERMA III. Deel, bl. 295, 346.

(u) Resol. Holl. 6 May 1649. bl. 113.

1649. „*rasfiers*, zynde eene foort van Benden van
 „Ordonnantie, of zwaar gewapende Ruiters,
 „behoorde te veranderen in *Harquebusfiers*,
 „of ligte paarden; dat men de *Logysgelden*,
 „op den jongften Staat van oorloge, ten laste
 „der byzondere Gewesten gebragt, moest af-
 „fchaffen, en den Krygsluiden daarentegen
 „de volle foldy, zynde elf guldens agttien
 „ftuivers ter maand, betaalen; dat men de
 „uitheemfche regementen, die uit drie en
 „twintig, agttien, zeventien, veertien en tien
 „vendelen beftonden, allen op tien vendelen
 „bragt, waardoor nog vyfenvyftig vendelen
 „zouden afgedankt worden; dat men vyf-
 „honderdvyfentagtig koppen verminderde op
 „twee-entwintig vendelen, die, te vooren,
 „niet verminderd geweest waren, en dat
 „men, eindelyk, de helft, immers een groot
 „gedeelte der Ruiterye afdankte; die toch
 „weinig dienst deedt, en veel kostte (v).”

De Prins
 en de al-
 gemeene
 Staaten
 ftellen'er
 zig tegen.

Doch de algemeene Staaten en zyne Hoog-
 heid ftelden zig hier ernftelyk tegen (w). De
 Gekommitteerde Raaden, nogtans, fchreeven
 den Bevelhebberen der vreemde vendelen aan,
 dat zy nog twintig man van elk vendel had-
 den af te trekken, waardoor vyfhonderden-
 tagtig man werden uitgewonnen. De Bevel-
 hebbers vielen deswege klagtig aan de alge-
 meene Staaten, die, den Prins, Graaf Willem
 Fredrik, en den Raad van Staate gehoord
 hebbende, verftonden „dat men den gewoon-
 „lyken Afgevaardigden van Holland ter Ver-

„ 82-

(v) Refol. Holl. 2 *Octob.* 1649. *bl.* 294 *enz.*

(w) Refol. Holl. 6 *Octob.* 1649. *bl.* 303.

„gaderinge der algemeene Staaten behoorde
„af te vraagen, om welke reden, zy, tot deeze 1649.
„vermindering, beslooten hadden.” Deezen
beriepen zig op den last hunner magtigens. De
Raad van Staate oordeelde toen „dat men
„de Gekommitteerde Raaden vermaanen
„moest, om het besluit der Staaten van Hol-
„land niet t'er uitvoeringe te brengen, zon-
„der toestemming der algemeene Staaten.”
Doch de gewoonlyke Afgevaardigden van Hol-
land gedoogden niet, dat men, hierover, ter
algemeene Staatsvergaderinge, raadpleegde,
terwyl zy voorzaten. De andere Leden begreep-
pen egter, dat men voortgaan moest. Die van
Holland begeerden, eindelyk, dat men, tot
's anderendaags, toefde, op dat zy de Gekom-
mitteerde Raaden eerst nader hooren mogten.
Vergeefs. De Afgevaardigden van Holland
verlieten toen de Vergadering, om, in een an-
der vertrek, met de Gekommitteerde Raaden,
te raadpleegen. Maar terwijl zy uitwaren, nam
de eerste Afgevaardigde van Gelderland, de
voorgaande week voorgezeten hebbende, de
Presidents stoel in, vervolgde de raadpleeging,
en besloot, met zes Gewesten, dat men den
Staaten van Holland, en, in derzelve afzyn,
den Gekommitteerden Raaden aanschryven zou
„dat zy, op 't ontvangen van dit schryvens,
„den last, dien zy tot vermindering gegeven
„hadden, herroepen zouden; en zo zy dit
„weigerden, gelyk wel te wagten was, zou
„men den Krygshoofden belasten, dat zy, zon-
„der op de orde van Holland te passen, hun-
„ne vendels voltallig hadden te houden.” De
Afgevaardigden van Holland *protesteerden*, een
en

1649. en andermaal, tegen dit besluit, en tegen deze gantsche wyze van handeling (x). 't Hielp niet. De Staaten van Holland, in Slagtmaand wederom vergaderd zynde, bleeven aanhouden op de vermindering; doch stonden toe, dat zy, gelyk inderdaad gebruikelyk was, door den Raad van Staate, uit den naam der algemeene Staaten, geschiedde. De Prins van Oranje bewilligde toen in de vermindering op deezen voet (y). 't Verschil zou dus beslist geweest zyn, zo men, te gelyk, geene andere openstaande geschillen tusfchen Holland en de andere Gewesten hadt moeten afdoen, waaraan meer werks vast was.

Holland besluit, negenentwintig vendels onbetaald te laten. De Prins doet een' anderen voorflag,

De Staaten van Holland, negenentwintig vendels uitheemschen te betalen hebbende van de vyftig, die zy gaarne afgedankt zagen, hadden den Prins voorgelouden, dat zy genoodzaakt zouden zyn, dezelve onbetaald te laten, zo de andere Gewesten langer weigerden, de afdanking nevens hen te doen. De Prins, die de uitheemschen gaarne in dienst hielt, zegt die van Holland te beweegen, tot eene onderhandeling met de Afgevaardigden der andere Gewesten, hun, midlerwyl, eenen anderen voorflag van vermindering doende, waarby de Staat nog een millioen driehonderdvyftigduizendzevenhonderd guldens, jaarlyks, uitwinnen zou. Hy voegde 'er by, dat, zo zy in deezen voorflag bewilligden, hy zig sterk maakte, om de andere Gewesten ook te doen stemmen in de vermindering van vyfhonderdvyfentagtig man,

(x) Refol. Gener. 26 Octob. 1649. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 427, 432.*

(y) WICQUEFORT *Livr. III. p. 138.*

man, waartoe Holland, afzonderlyk, beslooten hadt. Men moest, besloot hy, de *Menage* alleen niet zoeken, in de vermindering van Krygsvolk; maar in aanmerking neemen, dat 'er meer dan zestig sterke Plaatsen te bewaaren waren, en dat men zo veel volks niet afdanken kon, zonder een gedeelte van den Staat in een blykbaar gevaar te stellen. Maar de Staaten van Holland, overleggende, dat hunne uitgaaven hunne inkomsten nog verre te boven gingen, en dat men, om den Staat hunner geldmiddelen te verbeteren, de vendels niet slegts verminderen moest, wanneer men de Officiers, die veel kostten, in dienst hieldt, maar geheellyk afdanken; weezen 's Prinzen voorslag en de aangeboden' onderhandeling van de hand, en namen alleenlyk aan, over alles, nader tefchryven aan de Steden (z).

1649.

die Holland niet aanstaar.

In Louwmaand des jaars 1650, werdt nog, vrugteloos, getragt, om de Staaten van Holland te beweegen, tot eene onderhandeling met de andere Gewesten. Zy vreesden, dat men, hierdoor, de afdanking dagt te verwylen: en, den Prins van Oranje, wederom vergeefs, hebbende voorgehouden, dat zy tot afzonderlyke afdanking zouden moeten komen, zo de andere Gewesten weigerden, met hen overeen te stemmen, gaven zy, eindelyk, den Gekommitteerden Raaden last, om de besluiten op de afdanking, te vooren genomen, voor Paaschen, ter uitvoeringe te brengen. De algemeene Staaten verzogten den Prinse, dat hy

Holland stelt de afzonderlyke afdanking nog eenigen tyd uit. 1650.

zorg

(z) Resol. Holl. 1, 3, 8, 10 Dec. 1649. N. 326, 329, 340, 345, 347.

1650. zorg draagen wilde, dat een byzonder Gewest geen Krygsvolk afdankte, welk, by eede, aan hun verbonden was. Ook schreeven zy aan de Gekommitteerde Raaden, in zulke bewoordingen, dat de afdanking, tot op de naaste Vergadering der Staaten van Holland, werdt uitgesteld (a). In Bloei maand, deedt zyne Hoogheid een' nieuwen voorflag van vermindering en afdanking, nader komende aan 't gevoelen van Holland; doch hy begeerde, dat men be-looven zou, van geene verdere vermindering te zullen spreken, voor dat de Vrede tusfchen Frankryk en Spanje getroffen was; en dat zy dan, niet dan met eenpaarige stemmen van alle de Gewesten, gefchieden zou. Ook zou men moeten bewilligen, in de jaargelden, die de algemeene Staaten en de Raad van Staate den Officieren der verminderinge hadden toegelegd: voorts, in den Staat van Oorloge, die, tot hiertoe, by Holland, nog niet aangenomen was. Doch deeze voorflag vondt geenen ingang (b). De meeste Leden neigden tot de voorgenomen' afdanking. De Edelen en eenige Steden stemden 'er tegen. Leiden deedt, hierop, een' voorflag tot bemiddeling, die den Prinse niet behaagde. Holland kwam toen nog een weinig nader, doch vondt geene toestemming by de algemeene Staaten; waarop de meeste Leden beslooten, zonder de algemeene Staaten meer lastig te vallen, de voorige besluiten in 't werk te stellen, en een gedeel-

Nieuwe voorflag van zyne Hoogheid.

Vindt geen' ingang. Opening van Leiden behaagt den Prinse niet.

(a) Resol. Gener. 3 Jan. 10 April 1650. by WICQUEFORT *Preuves Tom. I. p. 43, 449.* Resol. Holl. 21 Jan. 26 Maart, 2, 9, 28 April 1650, bl. 26, 93, 115, 119, 123.

(b) Resol. Holl.; , 11, 12 *idemy* 1650. bl. 132, 135, 138.

deelte van 't Krygsvolk, ter hunner betaalinge staande, met der daad onbetaald te laten. De algemeene Staaten lieten hun toen verzoeken, dat zy de afdanking nog eenigen tyd verwylen wilden; doch kreegen geen ander antwoord, dan dat men hun de meening der Vergadering, door de gewoonlyke Afgevaardigden in de hunne, zou laten weten. Men deedt hun, door deezen, dezelfde aanbieding, die men hun, eenige dagen te vooren, gedaan hadt, en toen deeze wederom afgewezen werdt, vaardigde men, terstond, de brieven af, aan de Kapiteinen en Ritmeesters van 't Voetvolk en de Ruiterye, welke men onbetaald laten wilde; waarby hun bekend gemaakt werdt, dat men hen bedankte voor hunnen dienst, en dat zy op geene verdere betaaling te rekenen hadde (c). De Vergadering van Holland scheidde, terstond hierna, ter oorzaake van het Pinksterfeest.

1650:
Holland
geestlast,
om het
voorig
besluit
op de af-
danking
uit te
voeren.

Des anderendaags, eersten Pinksterdag, verscheen de Raad van Staate, met den Prins van Oranje en Graave Willem Fredrik aan 't hoofd, in de Vergadering der algemeene Staaten, verhaalende „ dat zy, vernomen hebbende, dat de „ Staaten van Holland, voor 't scheiden der „ Vergaderinge, veel Krygsvolk hadden af- „ gedankt; ingevolge van eenen voorgaanden „ last van hunne Hoog-Mogendheden, den „ Kapiteinen hadden aangeschreeven, dat zy „ den eed, met welken zy aan de algemeene „ Staaten verbonden waren, zouden indagtig „ zyn,

XV.
De alge-
meene
Staaten
geeven
regt sry-
dige be-
velen;

(c) Resol. Holl. 13, 24, 28, 29, 30 May, 3, 4 Juny 1650;
bl. 140, 151, 156, 158, 161, 175, 177, 178.

1650. „ zyn, en zig niet, zonder derzelve last, laa-
 „ ten afdanken.” Te gelyk verzogt de Raad,
 dat de algemeene Staaten den Bevelhebberen
 der sterke Plaatsen, alwaar dit Krygsvolk be-
 zetting hieldt, wilden aanschryven, dat zy de
 uitvoering van den last der Staaten van Hol-
 land zouden hebben te voorkomen; voorts, te
 bedenken geevende, dat men op middelen be-
 hoorde verdagt te zyn, om de rust van den
 Staat te bewaaren. De Afgevaardigden der
 zes Gewesten, neigende meest allen tot het ge-
 voelen van zyne Hoogheid, namen, hierop,
 met meerderheid van stemmen, het merkwaar-
 dig en gewigtig besluit van den vyfden van
 Zomermaand, welk, door den Griffier Korne-
 lis Musch, opgesteld werdt, en behelsde „ dat
 „ men, overeenkomstig met den voorflag des
 „ Raads van Staate, aan de Bevelhebbers schry-
 „ ven zou; dat men eene plegtige bezending
 „ zou doen aan de Steden van Holland, om
 „ dezelve te doen afftaan van het besluit tot
 „ byzondere afdanking, en dat de Prins dee-
 „ ze bezending, en de perfoonen, uit wel-
 „ ke zy bestaan zou, zou regelen, wordende
 „ zyne Hoogheid, te gelyk, *verzogt en* gemag-
 „ tigd, om alle noodige orde te stellen, en die voor-
 „ ziening te doen, ten einde dat alles in goederus-
 „ te en vrede werde § bewaard: en inzonderheid
 „ † gehandhaafd en vastgehouden de Unie, met
 „ den gevolge en aankleeven van dien, en in te-
 „ gendeel geweerd en te gemoet getreden, dat
 „ daartegen zou mogen worden voorgenomen.”*
 De Afgevaardigden van Gelderland, Holland
 en Utrecht hadden niet bewilligd in dit Be-
 sluit. Men was, in Gelderland, nochtans, mer-
 ke-

besluiten
 tot eene
 bezen-
 ding aan
 de Ste-
 den van
 Holland,

en magti-
 gen zyne
 Hoog-
 heid, om
 op de ge-
 meene
 rust te
 voor-
 zien.
 * geau-
 thori-
 seert.
 § gecon-
 serveert.
 † gemain-
 teneert.

De Prins

kelyk meer op de zyde van zyne Hoogheid, dan kort na 't sluiten der Munsterfche Vrede. De Wethouderfchap en Burgerye van Nieuw-
 megen hadden toen den Prinfe, in eene pleg-
 tige bezending, bedankt voor de moeite, wel-
 ke de Stadhouders, tot hiertoe, aangewend
 hadden, om tot hunnent de Wet, jaarlyks, te
 veranderen, en verklaard, dat zy, voortaan,
 dit werk zelve op zig neemen, en, volgens
 de oude Privilegien, uitvoeren zouden. Wy
 hebben, te vooren (d), verhaald, dat men, ten
 tyde van Prinfe Maurits, diergelyk oogmerk
 in deeze Stad gehad hadt; doch dat zyne Door-
 lugtigheid het hadt weeten te ftuiten. 't Zelfde
 gelukte ook nu Prinfe Willem. De bezetting van
 Nieuwmegeu eerst merkelyk hebbende doen
 verfterken, hadt hy zig, in Louwmaand des
 jaars 1649, derwaards begeven, de dienende
 Wethouderfchap bedankt, en eene andere ge-
 fteld naar zyn genoegen (e). Doch deeze veran-
 dering verhinderde niet, dat men, van wege
 Gelderland, nog niet bewilligen kon, in het ge-
 wigtig befluit van den vyfden van Zomer-
 maand. Die van Holland hadden 'er zig, uit-
 drukkelyk, tegen verklaard. Zeeland ftemde
 'er voor. Friesland, Overyffel en Groningen,
 insgelyks. Doch sommigen tekenen aan, dat
 'er, van ieder der twee eerftgenoemden dee-
 zer drie Geweften, flegts één, van het derde
 twee Afgevaardigden tegenwoordig waren (f).
 Des anderendaags, verklaarde zyne Hoogheid,
 dat

1650.
 veran-
 dert de
 Wet, te
 Nieuw-
 megen.

(d) X. Deel, bl. 196.

(e) AITZEMA III. Deel, bl. 294, 295, WICQUEFORT Liyr. IV. p. 207.

(f) WICQUEFORT Liyr. III. p. 142.

1650.

* *induc-
tie.*

dat hy zig zelv' dagt te stellen aan het hoofd der bezendinge naar de Steden. Tot zyn gezelschap verkoor hy vier Leden uit de algemeene Staatsvergadering, *Aartsbergen*, *Mauregnault*, *Renswoude* en *Klant*, en, uit den Raad van Staate, *Asperen*, *Lukasz* en den Thefaurier-Generaal *Brasfer*. De Vergadering bedankte den Prins voor zyne zorg, hem verzoekende, dat hy, door alle mogelyke middelen van * overreding, de Leden van Holland wilde doen afzien van de byzondere afdanking. De Afgevaardigden van Holland hadden, in dit alles, niet bewilligd. Naderhand, zeiden zy, dat de bezending aan de Steden eene nieuwigheid was, en niet overeenkwam met de gewoonte der Regeeringe, daar by voegende, dat zy de Staaten van hun Gewest, terstond, beschryven wilden, wanneer men hun dezelfde redenen voordraagen kon, die men van zins was den Steden voor te houden. Maar die van Gelderland verklaarden nu, dat zy, door de tegenwoordigheid en redenen van zyne Hoogheid, bewoogen waren, om het besluit van den voorgaanden dag, zo als het lag, aan de Staaten van hun Gewest bekend te maaken (g).

XVI.
De Prins stelt zig aan 't hoofd der bezending.
Hy komt

De bezending ging dan voort. Zyne Hoogheid en de genoemde Heeren vertrokken, op den agtsten van Zomermaand, uit den Haage, gevolgd van een groot getal van Krygsoversten (h); hunnen weg eerst neemende naar Dordrecht. De Regeering deezer Stad was, na de

(g) Resol. Gener. 5, 6, 7, Juny 1650. by WICQUEF. *Preuve*. Tom. 1. p. 467, 471, 473.

(h) AITZEMA III. *Deel*, bl. 428; Herft. Leeuw. bl. 15 *van den druk in Folio*.

de Vrede, sterk geneigd geweest tot *Menage*. 1650.
 Sommigen hadden, te vooren, reeds verandering
 aldair in de wet gezogt te maaken; waar- te Dor-
 schynlyk, met oogmerk, om de eerst stemmen- drecht.
 de Stad van Holland te brengen tot eensgezind-
 heid met de algemeene Staaten en met zyne
 Hoogheid. Doch wy hebben, elders (i), ge-
 zien, dat zulks mislukt was. De Prins zelf hadt,
 in 't voorleeden jaar, de goede luiden van ag-
 ten, zynde agt perfoonen, aan welken en den
 Oud-Raad de verkiezing van Burgemeesteren
 staat, tegen den zin der Regeeringe, en zonder
 het Hof van Holland te kennen, naar zyn ge-
 noegen, veranderd (k). Doch de Stad bleef,
 desonaangezien, zeer geneigd tot de afdan-
 king, tegen 't gevoelen des Prinzen. Men ver-
 leende 'er nu zynen Hoogheid en 't verder ge-
 zelschap gehoor, op den negenden van Zomer-
 maand, in den vollen Oud-Raad. Een der Bur-
 gemeesteren hadt, nogtans, vooraf, verklaard,
 dat men dit gehoor alleenlyk toefondt, uit ag-
 ting voor zyne Hoogheid, zonder eenige kren-
 king van de opperste magt der Staaten van
 Holland, en van de vryheid van stemminge in
 derzelve Vergaderinge. Het schriftelyk voor-
 stel der bezendinge werdt de Vergaderinge
 voorgelezen door *Alexander van den Kapelle, Hee-
 re van Aartsbergen*, en behelsde „ dat de Staa-
 ten van Holland den Staat in groote ver-
 „ warringe gebragt hadden, door, uit eigen
 „ hoofde, eenige Kompagnien Ruitery en
 „ Voetvolk af te danken, onaangezien de an-
 „ de- Voorstel
 in den
 Oud-
 Raad al-
 daar.

(i) XI. Deel, bl. 449.

(k) AITZEMA III, Deel, bl. 321. WICQUEFORT Liv. IV.
 p. 208.

1650. „ dere Gewesten zig, tegen zulk een bedryf,
 „ als frydende met de Unie, ernstelyk, hadden
 „ aangekant. Dat de Afgevaardigden der Stad
 „ Dordrecht in deeze byzondere afdanking
 „ hadden bewilligd, schoon zy regt frydigen
 „ last van de Wethouderschap hadden ontvan-
 „ gen. Dat deeze onderneeming van eene en-
 „ kele Provincie den Prins en den Raad van
 „ Staate te bekommerder gemaakt hadt, om
 „ dat 'er de verbreeking der Unie, 't bederf
 „ van den Staat en van de Ingezetenen, en
 „ by gevolge de ondergang van den Hervorm-
 „ den Godsdienst uit te dugten was. Dat men,
 „ hierom, tot deeze bezending beslooten hadt,
 „ aan welker hoofd de Prins zig wel hadt wil-
 „ len stellen, om met zo veel te meer nadruk
 „ en vrugt voor te draagen, wat de voorou-
 „ ders, ter liefde van de belydenis der waare
 „ Leere, hadden willen ondergaan. Dat Wil-
 „ lem, Prins van Oranje, uit medelyden met
 „ 's volks elende, de Gewesten in de wapenen
 „ geholpen, en als tot één lighaam vereenigd
 „ hadt. Dat deeze vereeniging den Staat ont-
 „ zaglyk hadt gemaakt voor zyne vyanden,
 „ en geëerd by al de weereld; maar dat de eer-
 „ ste jaaren van de Vrede dien nu met eene
 „ verandering dreigden, die de rust zou stoo-
 „ ren, zo men gedoogde, dat de Gewesten
 „ den band braken, die hen vereenigd hielt.
 „ Dat de Raad van Staate, om zulks te voor-
 „ komen, eenen staat van 't Krygsvolk, welk
 „ in de bezettingen vereischt werdt, aan de
 „ Gewesten gezonden hadt; doch dat Hol-
 „ land dien niet hadt willen aanneemen, wei-
 „ gerende zelfs in onderhandeling te komen,
 „ met

1650.

„ met de andere Gewesten. Dat hierop eene
 „ byzondere afdanking van een groot deel
 „ Krygsvolk gevolgd was, onaan gezien zulks,
 „ door eenige voornaame Leden van de Ver-
 „ gadering van Holland zelve, was tegenge-
 „ stemd. Dat de Prins en de Raad van Staate
 „ hierop te raade geworden waren, om zulk
 „ een ongewoon gedrag, door ongewoone
 „ middelen, tegen te gaan; onder welken, men
 „ geen bekwaamer hadt konnen uitvinden,
 „ dan het doen eener bezendinge aan de Ste-
 „ den. Dat men niet twyfelde aan den bezwaar-
 „ den staat der geldmiddelen van Holland;
 „ doch dat de andere Gewesten in 't zelfde
 „ geval waren. Dat een kryg van omtrent
 „ eene eeuw het Land in deezen staat gebragt;
 „ doch den Landzaaten te gelyk de dierbaare
 „ vryheid verschaft hadt, welke zy nu geno-
 „ ten. Dat men Holland verligten moest; doch
 „ dat de Bondgenooten hier toe, eenpaariglyk,
 „ behoorden te bewilligen. Ten besluite, werdt
 „ de Wethouderschap van Dordrecht verzogt,
 „ agt te willen slaan op dit alles, onscheidbaar
 „ verbonden te willen blyven aan de Unie, en
 „ te willen herstellen, 't gene srydig met de
 „ Unie gedaan was (1).” Op dit Vertoog kwam
 „ geen ander antwoord, dan dat men 'er over
 „ raadpleegen zou, en 't gevoelen van de Stad-
 „ inbrenge, ter Vergaderinge der Staaten van
 „ Holland, die, midlerwyl, beschreeven waren.
 „ Doch de bezending, zig met dit algemeen ant-
 „ woord

Ant
 woord
 van den
 Oud-
 Raad.

(1) Zie deeze Propos. welke ook afzonderlyk gedrukt werdt,
 by AUTZEMA III. Deel, bl. 429. Herft. Leeuw, bl. 15. WIC-
 QUEFORT Freuy. Tom. I. p. 480.

1650. woord niet konnende laten genoeg, be-
 geerde, des anderendaags, voor de tweede rei-
 ze, gehoor. Aartsbergen verklaarde toen, in
 eene aanspraak, die den Oud-Raad *scherp, bit-*
ter en *onverdraaglyk* voorkwam „ dat zy niet
 „ uit de Stad zouden gaan, voordat men hun,
 „ met duidelyke woorden, schriftelyk, ver-
 „ klaard hadt, of men zig dagt te houden aan
 „ de Unie, van welke men zig afgescheiden
 „ hadt, of niet; en voor dat de Heeren van
 „ Dordrecht eene vaardige en wezenlyke her-
 „ stelling hadden gedaan, over 't krenken der
 „ Unie, waaraan zy, zo wel als veele andere
 „ Steden van Holland, zig hadden schuldig
 „ gemaakt, en waarover zy strafbaar waren
 „ geworden, aan lyf en goed.” Hierby voeg-
 de hy nog „ dat hy eene andere taal voeren,
 „ en andere openingen doen zou, zo zy, op
 „ staande voet, geene voldoening gaven.”
 Doch deeze vinnige aanspraak deedt geene
 vrugt altoos. De Regeering van Dordrecht
 antwoordde „ dat zy zig zeer gebelgd hielt,
 „ over de *scherpe* en dreigende woorden, met
 „ welken Aartsbergen haar bejegend hadt;
 „ dat zy zig, deswege, in alle gelegenheden,
 „ gevoelig zou toonen, en dat, voor zo ver,
 „ hy ook tegen de opperste magt en vryheid
 „ van de Provincie, en tegen de goede mee-
 „ ning der Steden, waaruit zy bestaat, hadt
 „ gesproken, zy, daarvan, ter naaster Dag-
 „ vaart, verslag zou doen, en herstelling vor-
 „ deren.” De Prins zocht den Oud-Raad te be-
 weegen, om in nadere onderhandeling te ko-
 men; maar men besloot, met eenpaarige stem-
 men,

Scherpe
 aan-
 spraak
 van
 Aartsber-
 gen.

Die gee-
 ne vrugt
 doet.

men, de afgezondenen niet verder te hoo- 1650.
ren (m).

Van Dordrecht toog de bezending naar Gorinchem en Schoonhoven, daar men een besluit nam, overeenkomstig met den voorslag, die in 't wezen dezelfde was, als die, welken, men, te Dordrecht, gedaan hadt. Van Schoonhoven kwam de bezending te Gouda, daar men eerst beslooten hadt haar gehoor te weigeren; doch zyne Hoogheid, sommige Leden der Vroedschap by zig ontbooden hebbende, bragt verandering te wege in dit besluit. Evenwel gaf men hier, gelyk te Dordrecht, slegts mondeling en algemeen antwoord. De Wethouderschap van Amsterdam hadt, midlerwyl, twee Burgemeesters, *Antoni Oetgens van Waveren* en *Pieter Hasfelaar*, afgezonden aan den Prinse, die hem, te Gorinchem (n), en niet, gelyk sommigen schryven, te Gouda aantroffen, en verzogten „ dat hy de moeite spaaren „ wilde van naar hunne Stad te komen, alzo „ men hem, met zyn gezelschap, als Afge- „ vaardigden der algemeene Staaten, aldaar „ niet zou konnen ontvangen, en ondertus- „ sphen, ongaarne, iet doen zou, welk mogt „ schynen te sryden, met de agting, welke „ men zyner Hoogheid verschuldigd was.” Maar de Prins liet niet na, zyne reis te vervorderen. In den Briele en te Rotterdam, ver- leende men der bezendinge gehoor; doch gaf, insgelyks, algemeen antwoord, zig gedraagen- de,

XVII.
De be-
zending
komt te
Gorin-
chem,
te
Schoon-
hoven,
te Gouda.

Amster-
dam ver-
zoekt,
dat de be-
zending
aldaar
niet ko-
me.

Zy trekt
naar Brie-
le en Rot-
terdam.

(m) Notulen, te Dordrecht gehouden, by WICQUEF. *Preuv.*
Tom. I. p. 475.

(n) Propos. van zyne Hoogh. en Br. van Amst. by AITZEMA
Herst. Leeuw. bl. 23, 30. en III. Deel, bl. 434. 441.

1650. de, tot het gene men, op de Dagvaart, stondt
 in te brengen. Te Schiedam, werdt alleenlyk
 het zelfde geantwoord, zonder dat ik vinde,
 dat de bezending, aldaar, gehoord werdt, in
 de Vroedschap. Te Delft, begeerde men den
 Prins wel, als Stadhouder, te hooren in de
 Vroedschap; maar geenszins de andere Hee-
 ren; welken zelfs onthaal en huisvesting ont-
 zaid werdt: voorts gaf men 'er ook algemeen
 antwoord. De bezending, van hier, naar den
 Haage gekeerd, begaf zig, kort hierop, naar
 Alkmaar, en naar de andere Steden van 't Noor-
 derkwartier; in de meesten van welken zy, met
 veele staatse, ontvangen werdt: doch slegts
 algemeen antwoord kreeg. Te Hoorn, schein
 egter het onthaal niet te breed geweest te zyn
 (o). Te Medenblik, kwam zyne Hoogheid
 niet, hebbende de Wethouderschap hem haar
 antwoord, welk ook algemeen was, en zig ge-
 droeg aan 't gene men, in den Haage, inbren-
 gen zou, te gemoet gezonden; hem, voorts,
 biddende, dat hy, ter oorzaake der slegte we-
 gen en van de kleinheid der Stad, zig de moeite
 niet geeven wilde, van derwaards te komen.
 De Vroedschap van Amsterdam, de bezending
 ziende naderen naar haare Stad, besloot, an-
 dermaal, den Oud Burgemeester *Jan Korne-
 liszoon Geelynk*, en den President Schepen
Henrik Dirkszoon Spiegel, verzeld van eenen Se-
 kretaris, den Prinse te gemoet zenden. Zy
 troffen hem aan te Edam, en boodschapten
 hem, dat hy, als Stadhouder van Holland, in Am-
 sterdam begeerende te komen, met alle eere,
 ont-

Komt te
 Schie-
 dam, te
 Delft,

in de
 Steden
 van 't
 Noorder-
 kwartier.

Te Me-
 denblik
 komt zy-
 ne Hoog-
 heid niet.

Tweede
 verzoek
 van Am-
 sterdam,

(o) WIGQUEF. *Livr.* III. p. 145.

ontvangen zou worden. Doch zyne Hoogheid antwoordde, dat hy 'er komen zou, met zyn gezelschap, en in alle die hoedanigheden, met welken hy zig bekleed vondt. Ook kwam hy 'er, terstond hierna, verzoekende, nevens de andere Heeren, als Afgevaardigden der algemeene Staaten, in den vollen Raad, gehoord te worden. Doch Burgemeesteren weigerden, den Raad te beroepen. De Prins begeerde toen gehoor, als Stadhouders; doch alzo hy tevens verklaarde, dat hy zyne hoedanigheid van Afgevaardigde der algemeene Staaten niet dagt af te leggen, en voorhadt, over den inhoud van zynen last, te handelen, werdt zyn verzoek afgeslaagen. Te Haarlem, verleende men der bezendinge ook geen gehoor, in de Vroedschap. Maar te Leiden, verwierf zy gehoor en antwoord, naar genoegen (p). In 't verslag deezer bezendinge, welk, den zevenentwintigsten van Zomermaand, door Aartsbergen, ter algemeene Staatsvergaderinge, geschiedde, werdt gezeyd „ dat sommige Steden ver-
 „ klaard hadden, te willen blyven by de Unie;
 „ dat anderen hiervan naauwlyks, anderen ge-
 „ heel niet gewaagd hadden; en dat men, te
 „ Haarlem, te Delft, te Amsterdam, en te Me-
 „ denblik, der bezendinge gehoor geweigerd
 „ hadt (q).” Maar drie dagen hierna, ver-
 schieen zyne Hoogheid, in persoon, in de Ver-
 gadering van Holland, daar hy een schriftelyk
 voorstel deedt, welk men, naderhand, ver-
 stondt, door den Griffier Musch, ingesteld te
 zyn.

1650.

alwaar der bezending gehoor geweigerd wordt.

't Zelfde geschiedt te Haarlem.

Te Leiden krygt zy gehoor. Verslag der bezendinge.

De Prins klaagt, ter Vergaderinge van Holland, over Amsterdam.

(p) AITZEMA III. Deel, bl. 432. Herst. Leeuw. II. 26.
 (q) AITZEMA III. Deel, bl. 433. Herst. Leeuw. II. 21.

1650. zyn. Het behelsde eene scherpe klagte, over
 't gedrag der Amsterdamsche Regeeringe,
 „ die den Prinse, een en andermaal, hadt doer
 „ aanzeggen, dat men hem, in haare Stad,
 „ niet zou kunnen ontvangen; en na dat zyne
 „ Hoogheid daar egter gekomen was, hem,
 „ zelfs in de hoedanigheid van Stadhouder der
 „ Provincie, gehoor geweigerd hadt; al 't welk
 „ hy hielt te stryden met de agting, welke
 „ men hem verschuldigd was, en zelfs met den
 „ Staat en Hoogheid deezer Provincie: waar-
 „ om hy begeerde, dat de Vergadering de
 „ Stad Amsterdam bewilligde en hielt, tot
 „ het geeven van behoorlyke herstelling en
 „ voldoening (r).”

XVIII.
 De Stad
 verdedigt
 zig.

Dit voorstel werdt, terstond, gedrukt, en
 onder 't volk verspreid; zeer tegen den zin
 der Stad Amsterdam, die, wat laater, den
 Staaten van Holland, schriftelyk, vertoonde,
 „ hoe wee 't haar deedt, dat men hadt kunnen
 „ goedvinden, het volk kennis te geeven van
 „ zaaken, die best bedekt gebleeven waren;
 „ en dat men haar alleen, openlyk, beschul-
 „ digd hadt, daar de Prins, ter algemeene
 „ Staatsvergaderinge, hadt verklaard, over
 „ verscheiden' Steden, zo wel als over Am-
 „ sterdam, te onvrede te zyn. Dat deeze han-
 „ del haar noodzaakte te zeggen, dat zyne
 „ Hoogheid, het oor leenende aan eenige kwa-
 „ lykgezinden, last genomen hadt van de al-
 „ gemeene Staaten, om, in de Steden van Hol-
 „ land, te doen vernietigen besluiten, die,
 „ door

(r) Propos. by AITZEMA H. Deel. bl. 434. Herfk. Leeuw.
 bl. 22. Zie ook Resol. Holl. 30 Juny 1650. bl. 187.

„ door de Staaten der Provincie, genomen wa-
 „ ren, tot verligting van derzelve geldmid-
 „ delen. Dat hy uit den Haage vertrokken
 „ was, tegen de vertoogen der Afgevaardig-
 „ den van Holland, die aangeboden hadden,
 „ de Staaten, ten eersten, te doen beschryven.
 „ Dat hy, daarna, in haare Stad was gekomen,
 „ verzeld van veele Afgevaardigden uit de
 „ algemeene Staaten en uit den Raad van Staa-
 „ te, met oogmerk, om zig te stellen tegen de
 „ uitvoering der gemelde besluiten van de
 „ Staaten, Souverainen van 't Gewest. Dat
 „ men zyne komst, vergeefs, gezogt hebben-
 „ de te voorkomen, met eenpaarige stem-
 „ men, raadzaam gevonden hadt, hem ge-
 „ hoor te weigeren, ten ware hy zulks, als
 „ Stadhouder der Provincie, begeeren mogt.
 „ Doch dat, hy te gelyk als Afgevaardigde
 „ der algemeene Staaten willende erkend zyn,
 „ men beslooten hadt, hem, in deeze hoeda-
 „ nigheid, geen gehoor te geeven. Dat dee-
 „ ze weigering niet streedt met de agting,
 „ welke zy den Prinse schuldig was, konnen-
 „ de zy hem, zonder verlof der Staaten van
 „ Holland, niet erkennen in de hoedanigheid
 „ van Afgevaardigde der algemeene Staaten,
 „ alzo zy, in den Lastbrief van zyne Hoog-
 „ heid, niet gevonden hadt, dat hem magt
 „ gegeven was, om, wanneer 't hem behaag-
 „ de, te verschynen in de Vroedschappen der
 „ Steden, die, nevens de Edelen, de Souve-
 „ rainiteit der Provincie uitmaakten. Voorts,
 „ hielt men zig ook verzekerd, dat de Staa-
 „ ten van Holland niet zouden goedvinden,
 „ dat de Stadhouder, die, uit hunnen naam, 't

„ Ge-

1650. „ Gewest bestierde, de vryheid nam, om van
 „ Stad tot Stad te reizen, en de Vroedschap-
 „ pen, door bedreigingen, gelyk Aartsbergen,
 „ te Dordrecht, gedaan hadt, af te schrikken,
 „ van het uitvoeren van besluiten, staatswyze
 „ genomen. Dat, in allen geval, zulk eene be-
 „ zending zou moeten geschieden aan Burge-
 „ meesteren, die dan konden oordeelen, of 'er
 „ de Raad op behoorde vergaderd te worden,
 „ gelyk zy, in 't jaar 1639, gedaan hadden;
 „ wanneer hun gedrag, door de Staaten van
 „ Holland, was goedgekeurd (s).”

Holland
 verbiedt
 het ont-
 vangen
 van be-
 zending-
 gen der
 algemeene
 Staaten
 aan de
 Steden.
 Het
 voorstel,
 in de
 Vroedschap-
 pen
 gedaan,
 worde
 weder-
 legd.

De verdediging van Amsterdam gaf den
 Staaten genoeg: 't welk wel te verwagten
 was, alzo zy zo dra niet byeengekomen waren,
 of zy namen een besluit, met meerderheid van
 stemmen, waarby de gantsche handel der al-
 gemeene Staaten in deeze gelegenheid veroor-
 deeld werdt, en te gelyk verboden, in het
 toekomende, diergelyke bezendingen te ont-
 vangen, in de Steden (t).

Midlerwyl, was het voorstel, welk Aarts-
 bergen te Dordrecht gedaan hadt, ook, in druk,
 uitgegeven. Doch 't werdt, binnen weinige
 dagen, door die van Holland, insgelyks in
 openbaaren druk, wederlegd: in welke weder-
 legging, onder anderen werdt aangemerkt, dat
 men 't gevaar, welk de Godsdienst loopen zou,
 zo 't gevoelen van Holland doorging, gantsch
 kwalyk te pas bragt in het voorstel; alzo de
Menage en afdanking van 't Krygsvolk niet
 gemeens hadden, met het leezen der Heilige
 Schrift

(s) Zie het Antw. van Amst. by AITZEMA III. Doel, bl. 440.
 Herst. Leeuw. bl. 29.

(t) Resol. Holl. 2 Juny 1650. bl. 189.

Schrift (u). Doch sommige Predikanten voeren, omtrent deelen tyd, ook zeer uit, tegen het gedrag der Staaten van Holland. *Jakobus Stermont*, in den Haage, geklaagd hebbende op den Predikstoel, over zulken, die het *bloedige zweet* en den *manhaftigen arbeid*, met *ondankbaarheid*, wilden betaalen, werdt, op bevel der Staaten, scherp bestraft, door den Raadpensionaris Kats (v). Hy ging egter voort met hekelen der Staaten, die, daarna, middel vonden, om hem bescheidenheid te leeren (w).

1650.

De algemeene Staaten hadden die van Holland, zo dra dezelve bygekomen waren, verzocht, om, nevens de andere Gewesten, te bewilligen in het onderhoud van 't volk van oorloge, volgens de voorlagen van zyne Hoogheid en van den Raad van Staate. Doch die van Holland konden, hietoe, niet verstaan. Zy deden egter eenen nieuwen voorflag, op den twaalfden van Hooimaand, zeer na komende aan dien van zyne Hoogheid. Doch de Prins vondt 'er geen behaagen in. Ook nam hy kwalijk, dat de Staaten van Holland van de bezending gesproken hadden in bewoordingen, waardoor hy zig beledigd hielt. Sedert, deedt hy zelf eenen voorflag, die verder afweek van 't gevoelen van Holland, dan de voorflag, voor deelen, door hem ingebragt. Men kwam egter, van Hollands zyde, zo zeer by, dat het verschil bygelegd schein, toen het Lid der Edeelen van Holland verklaarde, te verstaan, dat

XIX.
De algemeene Staaten handelen met die van Holland, over 't aannemen van den Staat van oorloge.

men

(u) Zie *ATZEMA* Herft. Leeuw. bl. 17.

(v) Resol. Holl. 29, 30 May 1650. bl. 160.

(w) *ATZEMA* III. Deel, bl. 428. *WICQUEFORT* Libr. III. p. 148.

1650. men zig aan den laatsten voorflag des Raads van Staate, waarin alle de andere Gewesten bewilligd hadden, behoorde te houden. De Steden deeden veel moeite, om de Edelen af te brengen van deeze gedagten. Doch alles was vergeefs. Men sloeg verscheiden' andere middelen voor, om de algemeene Staaten te doen veranderen; doch met gelyken vrugteloozen uitflag (x). 't Verschil tusfchen de Staaten van Holland en zyne Hoogheid, over 't stuk der afdankinge, was egter, tegenwoordig, van klein belang. Holland begeerde, dat men twintig kornetten paarden afdankte, en de vendels voetvolk, die zeventig koppen sterk waren, op zestig; die zestig, op vyftig, verminderde. De Prins en de Raad van Staate wilden maar zestien kornetten paarden afgedankt hebben, en dat men, van tweehonderd en een vendels, vyf man op ieder vendel aftrok; zo dat de Prins drieduizend Ruiters, en zesentwintigduizenddriehonderdenvyftien knechten; en Holland slegts zevenentwintighonderd Ruiters, en een weinig minder dan zesentwintigduizend knechten in dienst wilde houden. De Prins begeerde, dat men een jaargeld van twaalfhonderd guldens gawe aan de Kapiteinen der verminderde Kompagnien Ruiterye, en van duizend aan die van 't Voetvolk, mids zy zig verbonden, om den Staat, des noods, te dienen. Maar Holland wilde maar duizend guldens aan de eersten, en zeventhonderd aan de laatsten geeven, zonder hen te verpligten,

om

(x) Refol. Gener. 29 Juny 1650. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 515.* Refol. Holl. 29 Juny, 5, 12, 15 July 1650. *ll. 185, 194, 197, 205, 209, 212.*

1650.

om zig dienstvaardig te houden; oordeelende men, hier, dat men hunnen dienst, in tyd van vrede, niet noodig hadt. De Prins verftontd, dat men de helft der Logysgelden bleewe betaalen; dat de wedden der Bevelhebberen van 's Hertogenbosch, Maastricht, Breda en Sluis, op tweehonderdenvyftig guldens; die der Bevelhebberen van Wezel, Bergen op Zoom en Hulst, op tweehonderd, en die des Bevelhebbers van Willemstad, waaronder ook Klundert behoorde, op vyftig guldens, ter maand, geregeld werden: dat de tegenwoordige Kolonels tweehonderd, en hunne opvolgers honderdvyftig guldens ter maand zouden trekken; en dat men het geral der Kolonellen en Majoors der Ruiterye liete uitsterven tot op zes, en die van 't Voetvolk op twee-venyftig. De Staaten van Holland begeerden, daarentegen, dat men geheel geene Logysgelden betaalde, en dat al het overige geregeld werdt, op den voet, door den Prinse zelve, voorgeslaagen, in Wintermaand des jaars 1648 (y). Men ziet, hieruit, hoe klein een verschil de Gewesten onderling, en Holland en zyne Hoogheid, tegenwoordig, verdeelde; doch de gemoeden waren, door 't lang en hevig twisten, en vooral na de bezending, verbitterd tegen elkanderen. Ook was 'er, onlangs, iet voorgevallen, welk de hevigheid nog verder hadt doen toeneemen.

De Admiraal Witte Korneliszoon de Witte, **XX.**
 de Westindische Maatschappy, op de kust van **De Ad-**
 Brazil, gediend hebbende, was, zonder verlof **miraal**
Witte
van Kornee

(y) WICQUEFORT *Livr.* III. p. 151.

1650. van den Raad van Regeeringe aldaar, herwaards gekomen. Terftond na zyne aankomst, hadt hy zig verwoegd by den Prinfe, als Admiraal-Generaal, om verflag zyner verrigttinge te doen. Maar zyne Hoogheid, by raade van eenigen uit de algemeene Staaten, deedt hem, kort hierop, in zyne herberge, in den Haage, vasthouden, en daarna op de Gevangenpoort brengen. Ten zelfden tyde, hadt de Admiraliteit te Amsterdam, op last der algemeene Staaten, eenige Kapiteinen van het Esquader van de Witte doen vatten; over welken, zo wel als over de Witte, Regters gesteld werden, door hunne Hoog-Mogendheden, uit alle de Admiraliteits Kollegien. De Staaten van Holland hielden dit alles voor eene blykbaare krenking van hun grondgebied, en eene inbreuk op hunne opperste magt in Holland. Zy spraken 'er den Prinfe over (z); doch kreegen geene voldoening. De Wethouderschap van Amsterdam ging verder. De Admiraliteit hebbende doen vermaanen tot het slaaken der gevangenen, en weigerend antwoord bekomen hebbende, deedt zy de hegtenis opbreken, en de Kapiteinen op vrye voeten stellen. De algemeene Staaten, hierover, ten hoogste gebelgd, vertoonden den Staaten van Holland, schriftelyk, dat zy, in 't vatten van de Witte en de Kapiteinen, niets gedaan hadden, dan 't gene zy, sedert vyftig jaaren, waren gewoon geweest te doen, in diergelyke gelegenheden. Doch die van Holland antwoordden „dat de algemeene Staaten, geen Regtsgebied hebbende binnen de byzondere Ge-

—
 lizoon
 de Witte
 wordt in
 hegtenis
 geno-
 men.

Ook ee-
 nige Ka-
 piteinen.

Wat hier
 over te
 doen
 viel.

(z) Resol. Holl. 21, 23 May 1650. bl. 146, 148.

» westen , niemand aldaar mogten aantasten , 1650.
 » zonder verlof van de Staaten van elk Ge-
 » west , of van den Regter , die hunnen per-
 » foon verbeeldde . Dat de ingezetenen , vol-
 » gens de Privilegien , ook niet geoordeeld
 » mogten worden dan voor hunnen natuurly-
 » ken en bevoegden Regter . Dat de algemeene
 » ne Staaten geen regtsgebied hadden dan
 » over luiden van oorloge , en zulks alleen by
 » voorkominge , en over zaaken , derzelve be-
 » roep aangaande . Dat Brazil reeds geheel
 » gewonnen was door de Portugeezen , waar-
 » om de algemeene Staaten ook geen regts-
 » gebied hadden , op de plaatse , daar de mis-
 » daad in gefchil zou begaan zyn . Dat de by-
 » zondere Staaten zelven hunnen onderzaaten
 » geene byzonderlyk aangefelde Regters mog-
 » ten geeven , maar ze voor den gewoonly-
 » ken Regter te regt moesten stellen . Zo
 » men 't , fomtyds , van wege de algemeene
 » Staaten , gedaan hadt , was het , met toe-
 » stemminge der Staaten van 't Gewest , of
 » van derzelve Afgevaardigden , gefchiedt .
 » Dat deeze laaften hierin bewilligd hadden ,
 » of met , of zonder last van hunne magtigers .
 » Zo 't laafte , dan hadden zy 't belang hunner
 » Provincie verraaden : en zo de Staaten zel-
 » ven hiertoe last gegeven hadden , kon zulks
 » niet , dan uit ftofheid , of uit onkunde , of
 » uit byzondere inzigten , gefchied zyn : in al-
 » len geval , hadden zy niets kunnen doen ,
 » waardoor de hoogfte magt der Provincie ver-
 » kort werdt (a).” Men liet het niet by dit ant-
 woord ;

(a) Refol. Holl. 27 May 1650. bl. 155.

1650. woord; maar verzogt den Prins, de Witte naar Rotterdam te doen voeren, en voor zynen bevoegden Regter, de Admiraliteit op de Maaze, te doen oordeelen. En als zyne Hoogheid aarzelde, besloot men den gevangen, door den Prokureur-Generaal zelve, van de Voorpoorte te doen haalen: 't welk de Prins egter voorzigtelyk voorkwam, zelf bevel geevende, om de Witte wederom in zyne voorige herberge te brengen (b). Sedert heeft men Regters over hem benoemd, en Sylla tot Fiskaal (c). Doch met dit alles werdt zo lang gedraald, dat de dood van zyne Hoogheid, tusfchen beide kwam: waarna hy op vrye voeten gesteld werdt.

XXI. Men kan ligtelyk opmaaken, dat dit voorval de verbittering, over 't stuk der *Menage* ontstaan, niet weinig deedt toeneemen. Maar terwyl de Staaten van Holland het Krygsvolk, door hen in 't byzonder, zo goed als afgedankt, onbetaald lieten, vonden ze geraaden, hun gedrag, in dit opzigt, te verdedigen in eenen Brief, die den zeventwintigften van Hooimaand getekend was, en aan de andere Gewesten afgezonden werdt. Hy behelsde „ dat „ de Staaten van Holland, van de opregting „ van 't Gemeenebest af, hunnen yver voor „ den Staat, voor den Godsdienst en voor de „ Vryheid overvloediglyk hadden doen blyken, gedoogende zy zelfs, tegen het vyfde „ Lid der Utrechtsche Unie, welk vordert, „ dat de regten en belastingen, door alle de

(b) Resol. Holl. 30, 31 May 1650. bl. 160, 163. III. Deel, bl. 416. WICQUEFORT *Livr.* III. p. 152.

(c) Resol. Holl. 27 Sept. 1650. bl. 300.

„ Gewesten , geheeven werden , op eenen
 „ eenpaarigen voet ; dat hun Gewest , in allen
 „ deele , zo zwaar belast werdt , dat het alleen
 „ meer opbragt , dan alle de anderen te famen.
 „ Dat zy , daarenboven , zwaare fommen ver-
 „ schooten hadden , voor rekening der andere
 „ Gewesten , en ten dienste van den Staat. Dat,
 „ de staat hunner geldmiddelen , hierdoor , mer-
 „ kelyk ten agteren geraakt zynde , zy , ter ge-
 „ legenheid der Vrede , gedrongen geweest wa-
 „ ren , om op het bezuinigen hunner inkomsten
 „ verdagt te zyn , ten zelfden tyde , nogtans ,
 „ niet verzuimende , voor het behoud van den
 „ Staat , en het sterken der grenzen te zorgen ;
 „ die beide vergaan moesten , in tyd van vre-
 „ de , zo wel als in tyd van oorlog , zo men de
 „ noodelooze uitgaaven niet besnoeide. Dat
 „ zy , nogtans , zo sterk niet op vermindering
 „ en afdanking gedrongen hadden , of zy had-
 „ den nog zevenentwintighonderd Ruiters en
 „ zesentwintigduizend knechten in dienst wil-
 „ len houden. Dat zy , met reden , gehoopt
 „ hadden , de andere Gewesten , tot eenpaa-
 „ righeid met hen , te zullen hebben konnen
 „ beweegen , doordien zy hun hadden doen
 „ zien , dat men den Staat te gronde deedt
 „ gaan , als men meer Krygsvolk op de been
 „ hielt , dan men betaalen kon ; doch dat der-
 „ zelve Afgevaardigden zelfs niet hadden wil-
 „ len toestaan , dat men , by voorraad , de
 „ Kompagnien afdankte , waartoe alle de Ge-
 „ westen en de Raad van Staate bewilligd had-
 „ den. Dat deeze weigering hen genoodzaakt
 „ hadt , te zorgen voor het belang hunner

1650

» Provincie , en dat zy aan de Overften van
 » eenige Kompagnien , ter hunner betaalinge
 » fttaande , hadden angefchreeven , dat ze gee-
 » ne verdere betaaling te wagten hadden. Dat
 » 'er Afgevaardigden ter Generaliteit geweest
 » waren , die verftonden , dat zulks aan eene
 » byzondere Provincie niet vryftondt ; dat zulk
 » een ophouden met betaalen eene foort van
 » afdanking was , die niet dan eenpaariglyk
 » gefchieden moest , en dat Holland zelf zulks ,
 » eertyds , zo begreepen hadt , hebbende , ne-
 » vens de andere Gewesten , den Prins en den
 » Raad van Staate de magt gegeven , om
 » Krygsvolk te ligten en af te danken. Doch
 » dat zy , Staaten van Holland , vertrouwden ,
 » dat de Staaten der andere Gewesten 't ftuk
 » anders zouden inzien , dan hunne Afgevaar-
 » digden , alzo zy allen , nevens de opperfte
 » magt , ook de vrye bewilliging tot het hef-
 » fen van penningen aan zig behouden had-
 » den ; behalve dat het den Prinse en den Raad
 » van Staate ook niet vryftondt , buiten be-
 » williging der Gewesten , Krygsvolk te lig-
 » ten , of af te danken. Dat de Gewesten den
 » Raad van Staate wel toelieten , den eed van
 » getrouwheid te ontvangen van de Officie-
 » ren ; doch alleen in den naam van den Staat
 » en van de Gewesten , en tot weder opzeggens
 » toe. Dat de Staaten van Holland , of derzel-
 » ver Afgevaardigden , voor deezen , wel be-
 » let hadden , dat een byzonder Gewest de troe-
 » pen , die het betaalde , afdankte ; doch dat
 » dit gedaan was , om dat de afdanking ge-
 » fchiedde , tegen voorgaande bewilliging , of

» ZON-

» zonder dat men 'er kennis van gave aan de
 » Bondgenooten. Dat Holland, geduurende
 » de Vrede, ten minste, het regt behouden
 » moest, welk het, midden in den oorlog, ge-
 » bruikt hadt. Dat het besluit van dit Gewest
 » tot welzyn van den Staat strekte, alzo het
 » Krygsvolk, welk men in dienst hielt, be-
 » ter betaald zou worden: 't welk oorzaak zyn
 » zou, dat men, in geval van nood, ligtelyk,
 » goede troepen zou kunnen bekomen. Dat
 » zy, eindelyk, niets gedaan hadden, waarvan
 » zy, vooraf, geene kennis hadden gegeven
 » aan hunne Bondgenooten, nadat ze 'er toe
 » gedrongen geweest waren, door den uiter-
 » sten nood, en om zig in staat te houden van
 » te kunnen voldoen aan 't gene zy ver-
 » digd waren aan de Unie, aan welke zy ver-
 » klaarden onafscheidbaar verknogt te willen
 » blyven (d)."

1650.

Terwyl men 't antwoord op deezen Brief te gemoet zag, en eer men weeten kon, wat vrugt 'er van te wagten ware, nam de Prins, opgezetz, zo men meent, door eenigen, die 'er hun eigen voordeel in zогten (4), een besluit, daar 't gantsche Land en de nabuurige Vorstendommen en Staaten van gewaagden, en dat den Staat met eene gevaarlyke omkeering dreigde. Hy ondernam, zonder byzonderen last, zes Afgevaardigden in de Vergaderingen van Holland,

XXII.
 De Prins doet zes Afgevaardigden in de Staaten en Ge-committeerde Raaden van Holland in hegtenis neemen.

(d) Resol. Holl. 27 July 1650. bl. 225. AITZEMA III. Deel, bl. 438. Herft. Leeuw. bl. 27.

(4) Onder deezen, vind ik, in sommige schriften van deezen tyd, genoemd de Heeren van Aartsbergen, van Renswoude en van Sommelsdyk. Doch de eerste heeft zig, deswege, verontschuldigd.

1650. terwyl de Staaten zaten, te doen vatten, en de Stad Amſterdam, by verrasping, in te neemen. 't Eerſte gelukte hem; maar niet het tweede. Doch 't beleid en de uitſlag deezer gewigtige onderneemingen moet hier, wat duidelyker, ontvouwd worden.

Op Saturdag den dertigſten van Hooimaand, 'smorgens ten agt uren, ontboodt de Prins by zig Jakob de Witt, toen Oud-Burgemeester van Dordrecht, en Afgevaardigde in de Gekommitteerde Raaden, voorgeevende, hem, eer hy naar de Vergadering ging, eens te willen ſpreken. 't Was gebruikelijk, dat de Stadhouders zulks, voor den aanvang der Vergaderinge, deden, als zy eenige zaak hadden voorgedraagen, waarop zy wenschten, dat, by de Vergadering, een beſluit genomen werdt, naar hun genoegen. De Witt kon, derhalve, de boodſchap niet vreemd vinden. Gelyk verzoek geſchiedde ook aan *Jan de Waal*, Burgemeester, en aan *Albert Ruil*, Penſionaris van Haarlem; aan *Jan Duist van Voorhout*, Burgemeester van Delft, en zitting hebbende in de Gekommitteerde Raaden; aan *Nanning Keizer*, Penſionaris van Hoorn, en aan *Nikolaas Stellingwerf*, Penſionaris van Medenblik. Zy verſcheenen, de een na den ander, tuſſchen agt en negen uren, in de Zydkamer van zyne Hoogheid; vanwaar zy, door eenen Kamerdienaar, geleid werden, naar byzondere Vertrekken van de Koningklyke Prinſeſſe, die toen op 't Land was. *Kuik van Meteren*, Luitenant-Kolonel van 's Prinſen Lyfwagt, nam hen, hier, een voor een, in hegtenis, uit laſt van zyne Hoogheid, hen plaatſen-

fende, ieder in een byzonder Vertrek van de tweede verdieping, onder eene wagt van drie soldaaten. De Prins was gestoord op de Witt, om dat deeze de Aanspraak van Aartsbergen, in den Oud-Raad te Dordrecht, met klemmen- de taale, beantwoord hadt. De Waal, Ruil, Duist van Voorhout en Keizer werden, om geene andere reden, vastgehouden, dan om dat de Prins, in de jongste bezending, te Haarlem, te Delft, en te Hoorn, niet naar zyn genoegen, ontvangen was. Stellingwerf hadt zig laten gebruiken, om zyne Hoogheid, uit naame van die van Medenblik, te verzoeken, dat hy zig niet derwaards begeeven wilde. Ook getuigt men, dat hy, in de Vergadering van Holland, over 't stuk der afdanking, eene taal gevoerd hadt, te vrymoedig voor Vorsten ooren. Zo dra zy zaten, ontboodt de Prins den Raadpen- sionaris Kats, hem belastende, den Staaten van Holland aan te zeggen „ dat hy, het slegt ge- „ drag van eenige Gemagtigden ter Dagvaart, „ die tweedragt zaaiden tusfchen de Steden en „ Gewesten, niet langer konnende verdraagen, „ zes van de voornaamften in hegtenis hadt „ doen neemen, ten deezen einde naar den „ Haage ontbiedende vyf Kolonels Kompag- „ nien, en de wagen van 't Hof versterken- „ de.” Hy voegde hierby „ dat hy Graaf Wil- „ lem, Stadhoud, van Friesland, met een „ goed getal Paarden en Knegten, afgezou- „ den hadt, om Amsterdam in te neemen, en „ dat hy zelf, nog dien zelfden dag, derwaards „ dagt te gaan, niet twyfelende, of het Krygs- „ volk was 'er reeds binnen (e).” Aan de al- ge-

1650.
Welke
reden
zyne
Hoog-
heid
hiertoe
hadt.

Hy geeft
'er den
Staaten
kennis
van.

(e) Resol. Holl. 30 July 1650. bl. 235.

1650. gemeene Staaten, deedt hy zeggen, door den
 voorzittenden Heere *Bronkhorst*, die hem naar
 gewoonte was komen zien „ dat hy, uit kragte
 „ van derzelver Besluit van den vyfden van
 „ Zomermaand, eenige Afgevaardigden ter
 „ Dagvaart van Holland hadt doen in hegtenis
 „ nis neemen, en dat hy eenig Krygsvolk onder
 „ der Graave Willem geschikt hadt naar Amster-
 „ dam; beide om gewigtige redenen, wel-
 „ ken hy hun, schriftelyk, dagt mede te deelen
 „ len (f).” ’t Laatste hadt hy ook doen zeggen
 aah de Staaten van Holland, die, over dit onver-
 verwagte nieuws, geweldig ontfeld waren, en,
 ziende den Haage en ’t Hof bezetten met Krygsvolk,
 welk, onder deksel van naar de schyf te schieten,
 in de duinen samen gekomen was, terstond beslooten,
 voor een gedeelte, naar huis te keeren, om, over twee
 dagen, de Vergadering, die, ondertusfchen, als byeen
 zynde, werdt aangemerkt, te vervolgen. De zes
 gevangenen bleeven onder ’s Prinzen bewaaring,
 tot ’s anderendaags ’s avonds, wanneer hy ze,
 onder een sterk geleide van Ruiteren en Knegten,
 deedt voeren naar ’t Slot te Loevestein, daar zy,
 elk afzonderlyk bewaard werden (g). Doch eer wy
 verhaalen, wat hun verder bejegende, moetenwe
 bezien, hoe ’t met den aanflag op Amsterdam afliep.

De ge-
 vange-
 nen wor-
 den naar
 Loeve-
 steinge-
 bragt.

XXIII.
 Aanflag
 van zyne
 Hoog-

Drie of vier weeken voor deezen tyd, hadden
 verscheiden’ Haarlemsche en Amsterdamsche
 Koopluiden brieven van Londen, van Dant-

(f) Resol. Gener. 30 July 1650. by WICQUEFORT *Privy. Tom. I. p. 683.*

(g) AITZEMA III. *Deel*, bl. 444. Herft. Lecuw. bl. 33, 36. WICQUEFORT *Livr. IV. p. 187-189.*

Dantzig, en van elders bekomen, waarin van 1650: 't beleg van Amsterdam, als van iet, welk tegenwoordig was, gewaagd werdt (*h*): 't zy, dat men deezen toeleg reeds zo vroeg gehad, en niet bedekt genoeg gehouden hebbe, of, dat het voorneemen, om deeze Stad, nevens andere Steden, te bezenden, buiten 's Lands, gerugt als van een beleg hebbe gemaakt; of dat men zulk een gerugt, voorbedagtelyk, heeft willen laten loopen, om Amsterdam te verbaazen; of dat 'er nog andere redenen van dit gerugt geweest zyn, welken wy nu niet bedenken konnen; zy, die de gelegenheid van Amsterdam kennen, weten, dat deeze Stad, niet door beleg; maar alleen, door verrasfing, in te neemen is, als leggende in eenen laagen en moerasfigen grond, die, op verscheiden' wyzen, onder water gezet kan worden, en niet, dan langs dyken en enge wegen, genaakbaar. Ook hadt zyne Hoogheid voor, de Stad, eer men 'er op verdagt kon zyn, te overrompelen. *Gentillot*, Majoor van een Regiment Franschen van Douchant, was, op bevel van den Prinse, verzeld van vyftig uitgelezen karels van verscheiden' Landaart, gewapend alleen met zinkroers en zydgeweer, op den negenentwintigsten van Hooimaand, in de Stad gekomen (*i*), of, zo anderen schryven (*k*), en my geloofwaardiger voorkomt, dien dag, met de nachtschuit, van Utrecht vertrokken, om, des anderendaags, vroegtyds, aan de Reguliers Poort te zyn. *Gentillot*, een wakker krygsman, en

(*h*) Holl. Merk. van 1650. bl. 31.

(*i*) WICQUEFOTT *Livr.* IV. p. 189.

(*k*) AITZEMA *Hesl.* Lecuw. bl. 32. III. Deel, bl. 444.

1650. en bekwaam tot diergelyken aanflag, hadt bevel, om deeze Poort te bemagtigen; ware 't mogelyk, zonder vyandlykheid te pleegen. Verscheiden' kornetten paarden, te Nieuwmegeen, te Arnhem en elders in bezetting leggende, hadden heimelyken last van den Prinsfe, om, op den dertigften van Hooimaand, vroegtyds, te zyn voor Amsterdam, zonder dat zy wisten, tot welk een einde. De bezetting van Utrecht moest, des avonds te vooren, uittrekken, onder dekfel van de Koningklyke Prinsesfe in te haalen, en, te gelyk met de Ruitery, zyn voor de Reguliers Poort, daar Gentillot de troepen inlaaten zou, die, eer men 'er op verdagt was, het Stadhuis, den Dam en de voornaamste Plaatsen zouden hebben konnen bezetten; terwyl de Ruitery, door de Stad trekkende, alle samenrottingen zou hebben belet. Kort hierop, zou zyne Hoogheid gevolgd zyn, om de Wet te veranderen, en Amsterdam, daardoor, tot eenpaarigheid met de andere Leden, te noodzaaken. De troepen hadden uitdrukkelyken last, om zig van vyandlykheid te onthouden. Zy moesten, in 't intrekken, roepen, *dat zy vrienden waren, en als vrienden kwamen*, en niet schieten, al werdt 'er ook op hen gefchooten, ten ware de burgerry het te grof maaken mogt (1).

Wat de Prins 'er mede voorhadt.

Een gedeelte der Ruiterye, naar Amsterdam

Graaf Willem Fredrik, Stadhouder van Friesland, die 't opperbevel over den aanflag hadt, begaf zig, den negenentwintigsten, des nademiddags, uit den Haage, naar Abkoude; daar de Ruitery, begeleid door de Kolonellen,

Kor-

(1) AITZEMA III. Deel, bl. 444. Herft. Leeuw. bl. 32.

Kornelis van Aarsens van Sommelsdyk en *Fredrik, Baron van Dona*, den eersten een' boezemvriend, den tweeden een' vollen Neef van den Prins van Oranje, omtrent middernagt, van Scherpenzeel op de Veluwe, aankomen moest. Vier Kompagnien Paarden bevonden 'er zig, ten bestemden tyde, nevens Sommelsdyk en Dona. Doch de Ruitery van Nieuwmege en Arnhem, die, door den Ritmeester *Mom*, onder den Kolonel Sommelsdyk, aangebragt moest worden, was, in Gooiland, verdwaald geraakt, en kwam, twee of drie uren te laat, te Abkoude: wanneer 't reeds schoon dag was (*m*). 't Zal der moeite wel waardig zyn, dat wy de oorzaak van dit dwaalen, waardoor de aanslag verbrod werdt, uit mondelinge overlevering van luiden van eere, die ze, uit oude en geloofwaardige luiden, verklaarden verstaan te hebben, hier, kortelyk, aantekenen. De wegen, op de Veluwe, en vooral in Gooiland, eng en begtig loopende, waren, by nagt, voor onkundigen, moeilyk te vinden: waarom men of een' gids noodig hadt, of eenig ander middel bedenken moest, om niet te dwaalen. Maar aan een' bekwaamen gids ontbrak het den troepen; 't zy, dat men 'er zig op geenen hadt durven verlaten; 't zy, dat men 'er geenen hadt konnen aantreffen. Men was, hierom, op een ander middel bedagt geweest, om niet van den weg te raaken. In Gooiland, stondt, aan den weg, dien men langs wilde, op eene afgelegene plaats,

1650.
—
geschiedt,
ver-
dwaalt in
Gooi-
land.

Oorzaak
van dit
dwaalen.

(*m*) *AITZEMA III. Deel, bl. 443. Hertt. Leeuw. bl. 32. WICQUEFORT Livr. IV. p. 189.*

1650. plaats, by Hilverfom, zeker Huis, federt, zo my berigt is, afgebroken; doch toen bewoond by eenen Heelmeester. Twee of drie Officiers, in 't opneemen van den weg, bevonden hebbende, dat men, omtrent dit huis, het meeste gevaar van dwaalen liep, hadden deezen Heelmeester, door geld en goede beloften, bewoogen, om, des nagts na den negenen-twintigften, licht te plaatfen voor een zyner hoogfte glasraamen, voorgeevende, dat iemand hunner vrienden, die een' manflag begaan hadt, de vlugt langs deezen weg dagt te neemen, en op dit licht aangaan zou. Dus meende men 't werk, voorzigtiglyk, belegd te hebben. Maar 't werdt, dien avond, zulk buijg en regenig weder, en zo pikdonker, onaan-gezien de nagten, anders, in dit jaargetyde, kort en helder vallen, dat de Heelmeester, vaststellende, zo hy naderhand voorgaf, dat niemand, in zulk weder, onderneemen zou op reis te gaan, omtrent elf uren, zyn licht wegnam en uitdeedt. De aankomende Ruitery, onder-tusfchen, nergens licht verneemende, raakte aan 't dwaalen op de Gooifche Heide, en kwam veel te laat, ter beftemder plaatfe. Onder dit fukkelen, kreeg men, in de Stad, berigt van den aantogt der troepen, door den Hamburger Postbode, die, met het aanbreeken van den dag, onder de dwaalende Ruiterye geweest was, en verftaan hadt, dat zy naar Amftterdam wilde. Mom, geen' last hebbende om iemand op te houden, en zelf onkundig van den aanflag, dien weinigen wisten, hadt den Bode laten ryden, die, eerst aan 't Posthuis, en toen aan Burgemeester *Kornelis Bikker*, Heere

van

Men krygte Amftterdam kennis van den aanflag.

Ob. 26. Oct. 1661.

JOHAN HUYDECOPER,
RIDDER. HEER VAN MAARSEVEEN ENZ.
Burgermeester en Raad der Stad
Amsterdam.

J. Koubraken fecit. naar de Orig. Pr.

van Zwieten, kennis gaf van 't gene hy vernomen hadt (n). Men vermoedde, in 't eerst, dat de Zweedsche troepen, die thans in Lui-kerland lagen, of eenige Lotharingschen, van welken, meermaalen, ongeregeldheden ge-pleegd waren op de grenzen, nu naar Amster-dam kwamen, om de Stad te plonderen. Nie-mant dagt om zyne Hoogheid, of om 't Krygs-volk van den Staat (o). Burgemeester Bikker, De Stad stelt zig in staat van te-genweer.

die eenigste der regeerende Burgemeesteren, die in de Stad was, zig bedienende van den raad en hulp van den Schepen *Joan Huidekoo-per*, Heere van Maarseeven; deedt, terstond, de valbruggen ophaalen, de poorten dicht hou-den, 't geschut naar de wallen sleepen, en de schuttery en soldaaten in de wapenen ko-men. Ook werdt de trom geroerd, en volk ge-worven, ten dienste van de Stad. In weinige uren, hadt men eenige vendels geligt, alzo veelen, vreezende voor een beleg, welk hun beletten zou hun brood te winnen, gereedelyk of voor soldaaten, of voor matroozen, op een gaadje van tien en twintig stuivers 'sdaags, dienst namen. Agt Oorlogschepen werden in staat gesteld, om het Y te beschermen; eenige gewapende uitleggers, in den Amstel voor de Stad, gelegd. Elk was in beweging, om dienst te doen. Eenige gilden booden vrywilliglyk aan, te arbeiden aan de vesten (p). De Doopsgezinden zelve yverden, voor den gemeenen welstand, en voegden zig, zo sommigen schry-ven, gewapend, op de posten, die hun werden

(n) *ARTZEMA III. Deel, bl. 443. Hist. Leeuw. bl. 32.*

(o) *WICQUEFORT Livr. IV. p. 190.*

(p) *ARTZEMA III. Deel, bl. 443, 444. Hist. Leeuw. bl. 32, 33.*

1650. aangewezen: hoewel anderen, sedert, hebben aangetekend, dat eenige Gildebroeders uit deeze gezindheid alleenlyk tot den arbeid aan de borstweeringen gebruikt werden (g),

XXIV.
Brief van
zyne
Hoog-
heid aan
de Wet-
houder-
fchap.

Graaf Willem, de Ruitery midlerwyl, by-
een gekregen hebbende, was, laat op den voor-
middag, langs den Amstel, digt onder de Stad,
gekomen; doch de Poort geflooten en alles in
beweeging vindende, oordeelde hy niet raad-
zaam, iet geweldigs te onderneemen. Gentil-
lot ook, die, by tyds, voor de Poort geweest
was, hadt niets durven bestaan, om dat hy
Graaf Willem niet vernam. De Graaf zondt,
nogtans, eenen Brief van den Prinse naar de
Stad, schoon hy last hadt, om dien zelf te o-
verhandigen. Zyne Hoogheid fchreef, in dee-
zen Brief „ dat hy, de laafte reize, zo vreemd
„ in Amsterdam bejegend zynde, om zulks niet
„ meer onderworpen te zyn, Graaf Willem,
„ aan 't hoofd van eenig Krygsvolk, der-
„ waards gezonden hadt, met last, om alles, al-
„ daar, in rust te houden, op dat hy, door eeni-
„ ge kwalykgezinden, niet belet werdt, voor
„ te draagen, 't gene hy, ten dienfte van den
„ Lande, nog te zeggen hadt (r).” De Wethou-
derfchap, den Brief gelezen hebbende, zondt,
terftond daarna, de Schepens Huidekooper van
Maarfeveen en *Simon van der Does*, in een gewa-
pend Jagt, af aan Graave Willem, dien zy, aan
den Amstel, digt onder de Stad, voor de Hofftede
van *Dirk Wuitiers, Welna* genoemd, aantreffen.

Bezen-
ding aan
Graave
Willem
Fredrik.

Maar-

(g) WICQUEF. *Lbr.* II. p. 190. Zie ook P. DE FYNE *Tract.*
II. Deel, bl. 610. en COMMELIN *Amst.* II. Deel, bl. 1130.
(r) Zie den Brief by AITZEMA III. Deel, bl. 444. Herff,
Lechw. bl. 32.

Maarseveen voerde het woord , zeggende , 1656.
 „ dat de Heeren Burgemeesters den Brief van
 „ zyne Hoogheid ontvangen ; doch wel ge- Vrymoe-
 „ wenscht hadden , dat dezelve niet zo aan- dige taal
 „ zienlyk verzeld ware geweest ; dat zy nog- van
 „ tans den Raad byeengeroepen , en sedert aan Maarse-
 „ de Afgevaardigden der Stad op de Dag- veen.
 „ vaart , en aan de Staaten zelven , gezonden
 „ hadden , om derzelve goeden raad in te nee-
 „ men , zonder welken , zy zig niet in staat
 „ vonden , om den Brief van zyne Hoogheid
 „ te beantwoorden. Midlerwyl verzogten ze ,
 „ dat zyne Doorlugtigheid de Stad verschoo-
 „ nen , en niet nader komen wilde , of zy zou-
 „ den genoodzaakt zyn , zig te beschermen
 „ met de wapenen , die God en de natuur hun
 „ verleend hadden.” Graaf Willem , verzet ,
 naar 't schein , over deeze aanspraak , zweeg
 'er stil op , waarna Maarseveen hernam „ dat
 „ hy ; tot hiertoe , volkomenlyk gesproken
 „ hadt , volgens den last van Burgemeesteren ;
 „ doch dat hy , uit zig zelven , den Graave wel
 „ gantsch vriendelyk en gediensfelyk wilde ra-
 „ den , ten beste doenlyk , te rug te trekken ,
 „ also hy daar niet was , zonder groot gevaar ;
 „ dat de Stad vol was van vreemd foort van
 „ luiden , die ligtelyk iet onderneemen zou-
 „ den , dat zyne Doorlugtigheid schadelyk en
 „ Burgemeesteren niet aangenaam zou zyn ,
 „ wordende daar binnen zulk eene taal ge-
 „ voerd , dat Burgemeesteren , misfchien , hoe
 „ zeer tot hun leedwezen , genoodzaakt zou-
 „ den kunnen worden , om de uiterste midde-
 „ len in 't werk te stellen.” Inderdaad , men Een deel
 hadt , in de Vroedschap , voorgeslaagen , of lands om
 men de Stad

1650. men den Zeedyk, omtrent de S. Antonis Poort, niet behoorde door te steeken; en 't haperde slegts aan twee stemmen van de zesenderrig, dat hiertoe niet beslooten werdt. Om 't volk te voldoen, liet men egter, sedert, twee sluizen openen, en hier en daar een Polder doorsteeken; waardoor zo veel van 't naaste land onderliep, dat men, in 't Leger, genoeg begreep, dat het aan de Stad stondt, de troepen, door middel van 't water, te verdelgen, zo zy niet wilden aftrekken. Graaf Willem hadt, ondertusfchen, op de vrymoedige aanspraak van Maarleveen, geantwoord, dat hy niets gedaan hadt, dan op last van zyne Hoogheid, die hy van alles berigt geeven zou (s).

De Prins en de Afgevaardigden van Amsterdam in den Haage krygen kennis van 't mislukken des aanslags. Terwyl de Prins over den maalyd zat, kreeg hy tyding van 't mislukken des aanslags op Amsterdam, die hem zo diep trof, dat hy, terfcond, oprees, en zig, in zyn Kabinet, sloot, zonder den maalyd te willen voleindigen. Niemand wist toen nog, in den Haage, hoe 't met Amsterdam stondt, zelfs niet de Afgevaardigden wegens deeze Stad, die daar gebleeven waren, te weeten de Vroedschap Dr. *Frans Banning Kok*, en de Pensionaris *Kornelis Boom*. Doch, 'snagts omtrent elf uren, (ik verhaal dit, uit eene geloofwaardige overlevering, die haaren oorsprong aan den Heere Kok zelven verschuldigd is) werden deezen twee, of een van beide ten Hove ontbouden, daar zeker Heer hen verzogt te spreekken. Zy twyfelden niet, of deeze Heer was zyne Hoogheid, en stelden vast, dat men hen, gelyk de anderen

zes,

(s) AITZEMA III. Deel, bl. 444, Herft. Lccuw. bl. 32, 33.

zes, in hegtenis dagt te neemen. Overleggende nogtans, dat 'er geen middel was, om te ontkomen, zo de Prins beslooten hadt, hen vast te houden, greep Kok eenen moed, en tradt ten huize uit. Doch gekomen omtrent het Stadhouders-Kwartier, daar alle de lichten uitgedaan waren, werdt hy, in 't donker, gegroet van eenen Heer, dien hy bezwaarlyk zien; doch niet bekennen kon; en die hem eerst verchooning verzogt, dat hy hem zo laat ontbooden hadt, en daarna aanzeide, dat de aanflag op Amsterdam mislukt was, en dat de Prins, stampvoetende van spyt en den hoed tegen den grond werpende, zig, zonder iemand te willen zien, in zyn vertrek hielt. Dit gezeid hebbende, keerde hy Kok den rug toe, en vertrok, zonder dat men naderhand heeft kunnen te weten komen, wie den Afgevaardigden in den Haage deeze gewigtige tyding eerst hadt medegedeeld.

Des anderendaags na de Preeke, begaf zig zyne Hoogheid, in persoon, op reize naar Amsterdam, in meening, om de Stad, met een langduurig beleg, te dreigen, en dus tot onderwerping te brengen. De twee hooge Geregthoven hadden hem de reis ontraaden; doch hy beriep zig op den last der algemeene Staaten, aan welken hy de Geregthoven wees, zo zy verstonden, dat men eenen anderen voet te volgen hadt (1). Ook hadt hy, voor zyn vertrek, eenen Brief afgevaardigd, aan de Staaten der zes Provinciën, waarin hy verklaarde „in gevolge van de begeerte der algemeene

1650.

XXV.
De Prins
komt
voor Am-
sterdam.

(1) Resol. Holl. 1 Aug. 1650. bl. 237.

1650. „ meene Staaten , begreepen in derzelver be-
 „ sluit van den vyfden van Zomermaand (5),
 „ zes Afgevaardigden ter Vergaderinge van
 „ Holland in hegtenis genomen , en eenig
 „ Krygsvolk naar Amsterdam gezonden te
 „ hebben (u).” Hy verwagte op dit schry-
 ven een antwoord , waarby , 't gene hy gedaan
 hadt , goedgekeurd werdt , en hem de hand
 geboden , tot het gene hy verder dienftig
 vondt , te onderneemen. Hy kwam , nog dee-
 zen zelfden avond , te Amsterveen , werwaards
 Graaf Willem te rug gekeerd was. 't Land
 tusschen den Amsterveener en Ouderkerker
 weg tot aan den Uithoorn toe ondergeloo-
 pen zynde , hadt de Heer van Sommelsdyk
 zig , met eenige Ruitery , geworpen in 't Huis
 ter Hart tusschen Amsterdam en Haarlem (v).
 Hier heenen hadt , naar 't schynt , zyne Hoog-
 heid ook zynen weg genomen. Lodewyk van
 Nasfau , Heer van Beverweerd , die , zo men
 wil , geene kennis van 'sPrinsfen toelig op
 Amsterdam gehad hadt , vertoonde hem , hier ,
 't gevaar , waarin zyne troepen zyn zouden , zo
 de Amsterdammers den S. Antonis-dyk , die ,
 omtrent Jaap-Hannes , reeds gedeeltelyk , weg-
 gedolven was , geheel doorstaken ; 't welk den
 Prinsfe , schryft men , dermaate ontstelde , dat hy
 Beverweerd , terstond , naar den Haage zondt ,
 met last , om de algemeene Staaten te bewee-
 gen ,

Zyne
 verlegen-
 heid.

(u) Zie den Brief by ARTZEMA III. *Decl.* , bl. 445. *Herst.*
Leeuw. bl. 34.

(v) *Holl. Merkur.* van 1650. bl. 34.

(5) Zie den inhoud der Besluiten van den vyfden
 en zesden van Zomermaand , hier voor bl. 68. en 70.

gen, dat zy den Prins lieten verzoeken, om af te trekken met de troepen; waartoe de Heer van Mathenesse zyne poogingen aanwendde (w). 't Bezetten van 't Huis ter Hart maakte, ondertusfchen, die van Haarlem verlegen. Doch de Prins gaf aan eene bezending uit de Wethouderschap, die hem te Amsterveen aantrof, verzekering, dat hy 't op haare Stad niet gemunt hadt (x).

De Afgevaardigden van Holland ter Generaliteit, verneemende, dat zyne Hoogheid zig beriep op den last der algemeene Staaten; verzogten, dat deezen orde wilden stellen, tot weering van verder onheil, en tot wegneeming der drukkende zwaarigheden. Doch zy weezen 't, in 't eerst, van de hand. Des andereendaags nogtans, na dat Beverweerd in den Haage geweest was, lieten zy zig overhaalen tot het besluit, om, door eene aanzienlyke bezending, te verzoeken, dat de Prins naar den Haage te rug kwame, de vyandykheden deede ophouden, en den Koophandel van Amsterdam zynen vryen loop liete hebben. Tot deeze bezending, werden benoemd Aartsbergen, Paats, Renswoude, *Ofinga* en *Mulert* (y). Omtrent den aftogt der troepen, was niets beslooten, opdat, zo sommigen meenen, de Vergadering de vryheid behouden zou, om 's Prinsens bedryf te pryzen, of te laaken, nadat men den uitflag van 't beleg zou vernomen hebben. Voorts beoogde men, de Stad Amster-

1650.

De algemeene Staaten besluiten tot eene bezending aan den Prinsse.

(w) WICQUEFORT *Livr.* IV. p. 192.

(x) Holl. Merkur. van 1650. bl. 34.

(y) Resol. Gener. Mart. 2 Aug. 1650. WICQUEF. *Procures*, *Tem.* I. p. 698.

1650. fterdam en de andere Steden van Holland, door deze bezending, te beweegen, om zig te voegen naar de andere Gewesten, in 't stuk der afdanking. Maar 't voornaam oogmerk der bezendinge was, meent men, den Prinse te behaagen, die reeds, door Beverweerd, te verstaan gegeven hadt, dat hy gaarne, met eere, in den Haage te rug zou willen zyn (2).

XXVI.
Zyne
Hoog-
heid han-
delt zelf
met Am-
sterdam.

Men sluit
een Ver-
drag.

Terwyl dit, in den Haage, voorviel, besloot de Prins zelf in onderhandeling te treden, met Amsterdam. Hy schreef dan aan de Wethouderschap, dat hy in de Stad begeerde te komen. De Regeering vaardigde hierop *Kornelis de Graaf*, Burgemeester, *Simon van der Does* en *Nikolaas Tulp*, Schepens, en *Pieter Kloek*, Raad, af aan den Prinse; die, zig nader verklaarende, zeide, dat hy, met Krygsvolk, in de Stad komen wilde, en dezelve bezet laaten. Die van de Stad begeerden, daarentegen, dat hy 't Krygsvolk, welk voor de Stad lag, te rug zondt. Hy verklaarde zig hiertoe geneegen, mids men elkanderen verstonde, over de voorwaarden. Toen ging men een en andermaal over en weder, en, op den derden van Oogstmaand, werdt, te Amsterveen, een Verdrag getekend, behelzende „ dat Amsterdam, „ zo wel als de zes Gewesten, bewilligen zou „ in den staat van oorloge, dien de Prins zou „ tragten te regelen, volgens den voorslag, „ door hem en den Raad van Staate, den vyftienden van Hooimaand, gedaan; en die, op „ den zelfden voet, blyven zou, zo lang de oorlog tusschen Frankryk en Spanje duurde; „ doch

(2) WICQUEFORT *Lhr.* III. p. 193.

„ doch ten langfte , drie of vier jaaren ; na 1650.
 „ welken tyd , de Gewesten zig , deswege ,
 „ onderling , nader verdraagen zouden. Dat
 „ de Stad toefaan zou , dat de agterftallen aan
 „ het Krygsvolk , door Holland in 't byzon-
 „ der afgedankt , betaald werden , en zorg hel-
 „ pen draagen , dat het ook , in het toekomen-
 „ de , betaald werdt , naar behooren. Dat de
 „ Prins , begeerende in de Stad te komen , al-
 „ daar ontvangen zou worden , gelyk zyne
 „ voorzaaten , de Stadhouders van Holland ,
 „ plagten ; en dat men hem , zo hy 't goed-
 „ vondt , gehoor in de Vroedfchap verleenen
 „ zou , in de genoemde hoedanigheid. Dat
 „ de Stad haar best doen zou , om de oude
 „ vriendschap en 't vertrouwen te herftellen ,
 „ in de Vergadering van Holland , en dat ,
 „ terftond na het tekenen deezer punten , de
 „ troepen zouden aftrekken , en het volk , door
 „ de Stad , geworven , worden afgedankt. ”

Doch by een geheim punt werdt verdraagen ,
 „ dat de Broeders Andries en Kornelis Bikker ,
 „ de eerste oud en de tweede regeerend Bur-
 „ gemeester , vrywillig en voor altoos , af-
 „ ftand zouden doen van de Regeering , zon-
 „ der dat zy egter , hierdoor , in hunne eer of
 „ goeden naam gehoond gerekend zouden mo-
 „ gen worden (a). ” Sommigen meenen , dat
 het byzonder belang van eenigen medewerk-
 te , om dit Verdrag , en vooral het geheim punt
 te doen fluiten (b) , 't welk wy niet zouden dur-
 ven verzekeren. Amfterdam hadt reden om

De Bikk-
 kers ont-
 slaan zig
 van de
 Regeer-
 ringe.

(a) Zie AITZEMA III. Deel , bl. 447 , 448. Herft. Loeuw.
 bl. 35.

(b) W. QUEFORT *Livr.* IV. p. 104.

1650. het beleg spoedig te doen opbreeken. De handel en 't geloof der Koopluiden buiten 's Lands zou eenen geweldigen krak gekreegen hebben, zo het langer geduurd hadt. En schoon men 't verdelgen der troepen in zyne hand hadt, zou het gebruiken van zulk een geweldig middel het gantsche Land, en by gevolge ook Amsterdam zelf in groot gevaar gesteld hebben, behalve dat men het beste Weiland van Holland en Utrecht zou hebben moeten bederven, en beide deeze Gewesten op zwaare kosten jaagen. Men zag zig, om alle deeze redenen, wel genoodzaakt, om den Prinse byna alles wat hy begeerde toe te geeven. De Stad bedong, by 't Verdrag, niets van 't gene, waarop zy, te vooren, zo zeer gestaan hadt, dan alleen, dat zy den Prins, niet dan in de hoedanigheid van Stadhouder, zou behoeven te hooren in de Vroedschap. Terwyl 't beleg duurde, was 'er een Geschrift verspreid, behelzende eenige punten van een Verdrag, tuschen het Parlement van Engeland en de Stad Amsterdam geslooten. Doch 't bleek haast, dat het kwaadaartiglyk verdigt was, om de Wethouders gehaat te maaken by de Burgerye (c), die gansch geen goed oog hadt, op de tegenwoordige Regeering van Engeland. Maar tegen den Prinse, werden, in Amsterdam, ook veele verdigtsels uitgestrooid, als, onder anderen, dat hy voorhadt, de Bank en de rykste Koopluiden van gereede penningen te berooven, om, met dezelve, Koning Karel den II, op den Troon van Groot-Britanje, te herstellen.

Weder-
zydsche
laster.

(c) Holl. Merkur. van 1650. bl. 33, 40.

stellen (*d*): dingen, die, by de voorzigtigen, geheel geen geloof vonden. Terstond na 't sluiten van 't Verdrag met Amsterdam, keerde de Prins naar den Haage. De troepen trokken, insgelyks, af. Doch de soldaaten, die de Stad aangenomen hadt, bleeven nog eenige dagen in dienst. Men was bedugt, dat zyne Hoogheid, die misnoegd bleef op de Stad, bewoogen mogt worden, om ras, wederom, te onderneemen, 't gene hem nu misliukt was. Uit deeze vreeze, sproot ook, dat men de Stad, in verscheiden' opzigten, begon te versterken, en de Schuttery, die voorheen maar uit vierentwintig vendelen bestaan hadt, onder vienvyftig vendelen verdeelde. Zelfs werden 'er twee sterke houten blokhuisen gestigt op den Amstel, die nogtans den vryen loop van 't water te zeer belemmerden, en, hierom, in 't jaar 1654, wederom geslegt werden (*e*). De Stad bewilligde, eerlang, volgens het Verdrag, in den voorslag van den Prins en den Raad van Staate, op 't stuk der afdankinge (*f*). De bezending van wege de algemeene Staaten, aan den Prins gechied, vernam, op de reize, dat men met Amsterdam verdraagen was, en keerde, hierop, terstond te rug, zonder zyne Hoogheid gesproken te hebben. Holland hadt den Heer van Schagen, afzonderlyk, aan den Prins geschikt; die, te Amsterveen gekomen, den Prins en het Leger niet meer vondt, en toen ook naar den Haage keerde (*g*).

Op

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 456. *Herst. Lecuw.* bl. 40.

(*e*) THURLOES Papers, *Vol. II.* p. 390, 451.

(*f*) WICQUEFORT *Livr. IV.* p. 196.

(*g*) *Resol. Holl.* 3, 4, 5, 6 *Aug.* 1650. bl. 239, 240, 241.

1650.

XXVII.
Flandering over
't ontslaan der
zes gevangenen,

Op deeze wyze, liep de aanflag op Amsterdam af, tot klein genoeg en voor den Prinse en voor de Stad. De tyding van de gevangenis der zes Heeren werdt, in de Steden, uit welken zy afgevaardigd waren, niet eveneens opgenomen. Dordrecht nam een hertig besluit, om den Oud-Burgemeester de Witt in vryheid te doen stellen. Men vondt nogtans geraaden, den Prinse te gemoet te gaan, in het aannemen van zynen jongsten voorslag op 't stuk der afdankinge, schoon men, te gelyk, verklaaren wilde, dat de Witt niets, wegens dit stuk, gestemd hadt, dan op uitdrukkelyken last der Stad, die aannam hem en zynen kinderen vergoeding te doen, wegens al de schade, die hem, in zyn' persoon of goederen, mogt worden toegebracht. Volgens dit besluit, werden de Gemagtigden ter Dagvaart gelast, de vereischte poogingen aan te wenden, tot het slaaken der gevangenen. Zelfs mogten zy zig in geene raadpleegingen inlaaten, voor dat de gevangenen in vryheid, en in hunne voorige waardigheden hersteld waren. Doch toen zy in den Haage kwamen, was zyne Hoogheid reeds naar 't Leger voor Amsterdam vertrokken; zodat zy weinig konden uitvoeren. Ook werden zy kwalyk ingevolgd van de andere Steden, die, vooral nadat het Verdrag met Amsterdam getroffen was, wel zagen, dat zy zig, naar het voorbeeld van deeze aanzienlyke Stad, zouden moeten voegen. Delft kwam eerst by, begeerende de vryheid van Duist van Voorhout, mids hy zig onthielde van de Regeeringe. Hy hadt dit zelf aange-

boo-

booden, alzo hy ryk van middelen was, maar één kind hadt, en reeds meer dan negenen- zestig jaaren bereikte, om welke laatste reden, hy, volgens de gewoonte van Delft, toch, binnen weinige maanden, van zelf, ontlaagen geweest zou zyn. De anderen volgden zyn voorbeeld. De Witt verzogt der Wethouders- chap van Dordrecht, dat zy hem van zyne plaats in de Gekommitteerde Raaden ontsiaan wilde: 't welk zy verklaarde, met weêrzin, te doen, en niet, dan onder uitdrukkelyke betui- ging, dat hy den rang behouden zou, welken hy in de Stad bekleedde, en in zyne eer en goeden naam ongekrenkt blyven. Diergelyke verklarings deeden ook de andere Steden, die allen gezonden werden aan zyne Hoog- heid, waarna hy bevel gaf, om de gevangenen op vrye voeten te stellen; gelyk terstond ge- geschiedde (h).

1650.

die allen op vrye voeten gesteld worden, mids zig onthou- dende van de Regee- ringe.

Eenige dagen te vooren, hadt de Prins aan de Staaten van Holland, en, wat laater, aan de algemeene Staaten, een Geschrift overge- leverd, behelzende de redenen, welken hem bewoogen hadden, tot het aantasten der zes Heeren, en tot de onderneeming op Amster- dam, hierop uitkomende „dat eenige luiden, welken zyne Hoogheid niet noemt „eenen „aanhang gemaakt hadden in den Staat, die „bekwaam was, om dien geheellyk te beder- „ven, te gelyk met de Unie en Godsdienst, „dat de algemeene Staaten, die, zegt hy, de „hoogste Regeering zyn van de Landen, hem, „hierop, gemagtigd hadden, om de geschil- „len,

XXVIII. De Prins geeft re- den van zy- nen hart- del, in een Ge- schrift,

(h) *ASTZEMA III. Deel, bl. 449-453. Herft. Leeuw. bl. 36.*

1650. „ len, door alle wegen, hy te leggen; dat hy,
 „ hiertoe, eerst zagte middelen hadt aange-
 „ wend; doch vergeefs: dat hy, eindelyk,
 „ noodig oordeelende, de verderfelyke oog-
 „ merken der gemelde luiden tegen te gaan,
 „ hadt moeten besluiten, om zig van eenigen
 „ der voornaamste belhamels te verzekeren,
 „ en de Stad Amsterdam, door Krygsvolk, te
 „ noodzaaken, om eenige weinige Perfoonen,
 „ die, te vooren, belet hadden, dat hem gehoor
 „ verleend was, te ontslaan van de Regeerin-
 „ ge; dat hy, tot deeze uiterste hulpmiddelen,
 „ hadt moeten besluiten, in den uitersten nood,
 „ even als men, in eenen gevaarlyken brand,
 „ eenige huizen om verre haalt, om eene ge-
 „ heele straat of Stad te behouden, zullende
 „ hy anders hebben kunnen aangezien wor-
 „ den, als of hy zig niet behoorlyk van eed en
 „ pligt gekweeten hadt. Dat hy, eindelyk, de
 „ byzondere punten van bezwaarnisse tegen de
 „ gevangenen, niet onder de voorgaande alge-
 „ meene aanmerkingen, hadt kunnen vervat-
 „ ten; maar ten zynen tyde openleggen zou (i).”

welk, ge-
 flooten,
 wegge-
 legd
 wordt.

Doch de Staaten, beide van Holland (k) en al-
 gemeenen, vonden ongeraaden, dit Geschrift
 te leezen, in de Vergaderingen, om de wonde,
 die zig tot geneezen begon te zetten, niet we-
 derom op te krabben. Men floot het dan weg.
 Die van Holland stelden 't, verzegeld, in han-
 den van den Raadpensionaris Kats (l), en wy
 zullen hierna zien, wat 'er over te doen viel.
 't Ge-

(i) Zie Redenen en Motiven enz. by WICQUEFORT *Preuves*;
 Tom. I. p. 722.

(k) Resol. Holl. 9, 16 Aug. 1650, bl. 243, 251.

(l) AITZEMA III. *Deel*, bl. 449. *Herft. Leeuw*, bl. 36.

't Gevolg van 's Prinzen onderneeming was, midlerwyl, het vaststellen van den Staat van oorloge, met eenpaarige stemmen van alle de Gewesten, volgens den jongsten voorslag van zyne Hoogheid en den Raad van Staate. Men besloot, vyfenvyftig Kompagnien Voetvolk en twaalf Kompagnien Ruitery af te danken, uit naam van den Prins en den Raad van Staate. De vier Kompagnien Paarden en omtrent duizend Knegten, waarover 't geschil geweest was, zouden niet langer in dienst blyven, dan tot dat de Provinciën haare meening, deswege, nader zouden hebben verklaard, 't welk, ten langste, binnen zes weeken, zou moeten zyn, en zo 't dan nog niet geschied ware, zouden zy, met der daad, afgedankt worden. Alle wedden, gaadjen, agterstallen en andere posten, vervat in den Staat van oorloge van den jaare 1621, en 't Krygsvolk, vermeld op de Staaten van oorloge van 1626 en 1627, zouden, tot den laatsten van Wintermaand des jaars 1648, betaald worden, waarna de laatste Staat van oorlog beginnen zou. Geene byzondere Gewesten zouden, in het toekomende, eenige afdanking mogen doen; maar de algemeene Staaten, by raade van den Raad van Staate, daarmede beworden laten, behoudens nochtans de vryheid der Gewesten, om te bewilligen of niet, tot onderhoud van het volk van oorloge. Doch Friesland en Groningen hadden dit besluit niet toegestemd, dan onder voorwaarde, dat men alleen uitheemsche troepen afdanken zou. De Prins, wel ziende, dat de meeste Provinciën neigden tot het gevoelen van deezen twee, besloot

1650.

XXIX.

De Gewesten besluiten tot eenen eenpaarigen voet van afdanking.

1650.

floot 'er toe, doch ongaarne; en werden, hierop, twintig Fransche, twee-endertig Engelsche, en drie Schotsche vendelen afgedankt (*m*). De zes wæken, binnen welken, de Gewesten zig wegens verdere afdanking uiten moesten, verstreken zynde, drongen die van Holland, zagtelyk, op de uitvoering van het besluit, deswege genomen. Doch alzo de Prins toen niet in den Haage was, durfde niemand de eerste zyn, om Holland toe te vallen (*n*): weshalve 'er geene verdere afdanking geschiedde.

De meeste Gewesten schryven aan den Prinse, wegens 't gebeurde.

Midlerwyl, hadden de meeste Gewesten den Prinse geantwoord, op den Brief, dien hy hun, op zyn vertrek naar 't Leger voor Amsterdam, hadt toegezonden. De Staaten van Zeeland keurden 's Prinse bedryf goed, in alle opzichten, bedankten hem plegtiglyk, en verzogten hem, voort te gaan, in het geeven van blyken van yver voor 't welzyn van den Staat (*o*). Die van Gelderland bedankten hem, insgelyks, zonder egter zyn bedryf volstrektelyk goed te keuren, of te mispryzen. Die van Friesland keurden 't goed, in algemeene bewoordingen. Die van Overysfel bedankten hem, wegens de moeite, die hy genomen hadt, niet twyfelende, of hy zou zeer gewigtige redenen gehad hebben, om zig van de zes Heeren te verzekeren, en de wapenen van den Staat te gebruiken tegen Amsterdam. De Staaten van Utrecht schreeven, dat zy, vernomen hebbende, wat hy, in deeze gantsche zaak, hadt

(*m*) Refol. Holl. 13 Aug. 1650. bl. 247. Refol. Gener. 18 Aug. 1650. by WICQUEF. *Preuy. Tom. 1. p. 728.*

(*n*) WICQUEFORT *Livr. IV. p. 201.*

(*o*) Notul. Zeel. 14 Aug. 15 Sept. 1650. bl. 130, 141, 155.

hadt gedaan, sedert verstaan hadden, dat hy den algemeenen Staaten de redenen van zyn gedrag, schriftelyk, hadt ter hand gesteld; welke redenen, schoon ze tot nog toe geheim gehouden werden, zy niet twyfelden, of zouden goed en kragtig zyn; in welk vertrouwen, zy hem wel bedanken wilden, wegens de moeite, die hy hadt gelieven op zig te neemen. Die van Groningen schreeven niet, om dat de Staaten niet vergaderd waren (p).

Op den zeventwintigsten van Oogstmaand, vertrok zyne Hoogheid naar de Veluwe, om zig met de jagt te verlustigen (q), en om 't oog te houden op den Landdag van Gelderland, die thans te Zutten gelegd was. Hy hadt, hieromtrent, onlangs, den eigendom verkreegen van het Land en de Heerlykheid van Dieren, welk zeer gelegen was tot de jagt; en sommigen meenen, dat hy toeleg maakte, om zig, op den Zuttenfchen Landdag, uit hoofde van deeze Heerlykheid, tot eersten Edele van Gelderland te doen verkiezen; hoewel my hiervan niets, met zekerheid, gebleeken is. In Herfstmaand, was hy wederom in den Haage (r), en in 't begin van Wynmaand of eerder, schynt hy andermaal naar Dieren gekeerd te zyn, alzo men getuigd vindt, dat hy, op den zeventwintigsten der genoemde maand, aldaar, drie weeken, met jaagen, bezig geweest was (s). 't Zal terstond blyken, waarom wy den

(p) Zie de Brieven by AITZEMA III. Deel, bl. 454, 455. Herst. Leeuw. bl. 38, 40.

(q) AITZEMA Herst. Leeuw. bl. 33. III. Deel, bl. 454.

(r) AITZEMA Herst. Leeuw. bl. 40. III. Deel, bl. 456.

(s) AITZEMA III. Deel, bl. 456. Herst. Leeuw. bl. 40.

1650. den tyd van 's Prinzen reize, hier, zo byzonderlyk, aantekenen.

Onderzoek of zyne Hoogheid, ten deezen tyde, heimelyk gearbeid hebbe, om den Staat in eenen nieuwen oorlog in te wikkelen met Spanje.

't Verdrag met Amsterdams en 't gene 'er op gevolgd was, vooral het besluit, dat geene byzondere Gewesten eenig Krygsvolk zouden mogen afdanken, hadt aan den Prinse groot gezag gegeven, over den Oorlogsmagt van den Staat. 't Was ook bekend, dat de Munstersche Vrede tegen zynen zin geslooten was, en dat hy veel liever gezien zou hebben, dat de Staat in oorlog gebleeven was met Spanje. Sommigen hebben, hierom, geloof geslaagen aan 't gene men, naderhand, verhaald heeft, dat hy, naamlyk, ten deezen tyde, heimelyk, arbeidde, om de Vrede met Spanje te verbreeken, en den Staat, te gelyk met Frankryk, in te wikkelen, in eenen nieuwen kryg tegen Filips den IV (1). Drie stukken worden 'er te berde gebragt, om deeze gedagten te bevestigen. 1. Een Brief van zyne Hoogheid aan den Graave d'Estredes. 2. Een Brief van den Kardinaal Mazarin aan den zelfden Graave; en 3. een Ontwerp van een Verdrag, tuschen den Prinse en d'Estredes geslooten. In den Brief van zyne Hoogheid, afgezonden door eenen *Deschamps*, die 't geheim van den Prinse hadt, wordt d'Estredes verzogt „onder deksel van 't vorderen zynner agterstallen, ten spoedigste, in den Haag te willen komen, daar hem de Prins zeer gewigtige zaaken te zeggen hadt, die zynner Hoogheid, in persoon, betroffen (u).” De Kardinaal Mazarin schryft „dat hy den Brief „ van

(1) WICQUEFORT *Liv.* III. p. 176.

(u) D'ESTRADES *Tom.* I. p. 99.

„ van den Prinse van Oranje gezien, en aan de
 „ Koninginne vertoond hadt, die d'Estrades 1652.
 „ beval, terstond, naar Holland te vertrekken.
 „ Voorts, zendt hy den Graave volmagt, om
 „ met den Prinse van Oranje te sluiten, zo hy
 „ hem, inderdaad, geneigd vinden mogt, om
 „ met Spanje te breeken: 't welk de Kardinaal
 „ verklaart, zeer gaarne te zullen zien, en
 „ waartoe d'Estrades al zyn vermogen aan-
 „ wenden moest (y).” By het Ontwerp van het Ontwerp
 Verdrag, het gewigtigste stuk van de drie, be- van een
 looft de Koning „ tegen den eersten van Bloei- Verdrag
 „ maand des jaars 1651, een Leger van tien- deswege.
 „ duizend knechten en zesduizend paarden te
 „ velde te zullen brengen, om Brugge aan te
 „ tasten. De Prins verbindt zig, om, tegen
 „ den zelfden tyd, met tienduizend knechten
 „ en vierduizend paarden, Antwerpen te be-
 „ legeren. De Koning en de Prins belooven dan
 „ ook met Kromwel te zullen breeken, hun best
 „ te zullen doen, om den Koning van Engeland,
 „ in zyne Ryken, te herstellen, en den oorlog
 „ tegen de wederspanningen te vervolgen.
 „ Voorts, zouden zy niet sluiten met Spanje,
 „ dan met gemeene bewilliging.” By geheime
 „ of afgezonderde punten was bestemd „ dat
 „ de Koning tweeduizend paarden, by 's Prin-
 „ sen Leger, voegen zou, zo dra Antwerpen
 „ berend zou zyn; dat, na 't bemagtigen van
 „ Antwerpen en Brugge, de Legers zig ver-
 „ eenigen zouden, om Brusfel aan te tasten,
 „ terwyl 's Konings Leger, dat op de grenzen
 „ van Pikardye lag, Bergen in Henegouwen

(y) D'ESTRADES *Tom. I. p. 100.*

1650. » belegeren zou. Dat de Koning den Prins tot
 » Luitenant-Generaal zou verklaaren, met ge-
 » lyke magt, als zyne voorzaaten gehad had-
 » den. Dat de Prins Antwerpen en het Mark-
 » graaffchap des H. Ryks, voor zig en zyne
 » erfgenaamen, behouden zou, en dat de Ko-
 » ning geene vrede zou maaken, voor dat dit
 » punt ware toegestaan. Dat de Prins vyftig
 » Oorlogsfchepen, in 't Kanaal, zou doen
 » houden, van 't begin van Bloei maand tot
 » het einde van Slagt maand, om beide den Ko-
 » ning van Spanje en de Engelsche wederfpan-
 » nelingen te keer te gaan. Dat het Verdrag
 » van verdeeling van den jaare 1635, tusfchen
 » Lodewyk den XIII. en de Staaten getroffen,
 » ftand zou grypen: en zo de Legers, een van
 » beide, Plaatsen bemagtigen mogten, die niet
 » tot derzelve aandeel behoorden, zouden ze
 » dezelve, tot op het fluiten der Vrede, be-
 » waaren; doch in geval de vereenigde Legers
 » famen eenige Plaats innamen, zou ze terftond
 » overgegeven worden, aan die ze, by 't Ver-
 » drag, was aanbedeeld (w)."

Zodanig is de inhoud van dit gewigtig Ont-
 werp. Men zou 'er ligtelyk verfcheiden' aan-
 merkingen over maaken kunnen, zo deszelfs
 egtheid en de egtheid der twee brieven zeker
 genoeg beweezen ware. Doch de tyd en plaats
 van 't fchryven van 's Prinfs Brief en van het
 maaken van dit Ontwerp laaten, in den geest
 van een' opmerkzaam' onderzoeker, eenige re-
 den van twyfel overig, aan de egtheid van
 bei-

(w) *Projet de Traité dans les Mem. de D'ESTRADES Tom. I. p. 101. Corps Diplom. Tom. VI. P. I. p. 563.*

beide deeze stukken. 'sPrinzen Brief is gedagtekend, uit den Haage, den tweeden van Herfstmaand. Maar op den zevenentwintigsten van Oogstmaand, was hy eerst, van daar, naar Dieren vertrokken. Hy zou, derhalve, zeer spoedig te rug gekeerd moeten zyn. Dit is egter niet onmogelyk. Zelfs weet men, van elders, dat hy in den Haage geweest is, omtrent den tyd van 't veranderen der Regeeringe van Haarlem (x), welk, op den zevenden van Herfstmaand, geschiedt. De Brief van Mazarin is, den vyftienden van Herfstmaand, te Parys, gedagtekend, na welken tyd, d'Estrades zou moeten vertrokken zyn; wanneer hy zyne Hoogheid nog in den Haage zou hebben kunnen vinden. Maar 't Verdrag is, ook in den Haage, op den twintigsten van Wynmaand, gedagtekend, en op dien zelfden tyd, heeft 'er de Prins niet kunnen zyn; zo hy, gelyk men getuigd vindt, drie weken agtereen, voor den zevenentwintigsten van Wynmaand, met jaagen op de Veluwe, heeft doorgebracht: ten ware men wilde zeggen, dat dit getuigenis, niet naar de letter, moest aangedrongen worden, en dat zyne Hoogheid het jaagen wel voor een' dag of drie zou hebben kunnen staaken, om een' schielyken keer te doen naar den Haage; waartoe hem ook de toestand zyner Gemaalinne, die, op 't uiterste, zwanger was, een bekwam voorwendfel verftrekken kon. 't Zou ook kunnen zyn, dat hy, by het opstellen van

1650.

(x) ALTZEMA Herft. Lccuw. bl. 40.

1650. 't Ontwerp, in perfoon, niet tegenwoordig geweest was.

XXXI.
De Prins
wordt
ziek.

Krygt de
Kinder-
pokjes.

Sterft.

Verfchil-
lende ge-
dagten
over zy-
nen dood.

Wat 'er van zy, wy hebben niet konnen nalaaten, gewag te maaken van deeze drie merkwaardige stukken, zonder dat wy onderneemen te beslifen, of zyne Hoogheid, ten deezen tyde, met zulke gewigtige voorneemens hebbe zwanger gegaan, of niet. Zeker is 't, dat hy ze niet heeft uitgevoerd. Op den meergemelden zevenentwintigften van Wynmaand, vermoeid van de jagt komende, gevoelde hy beginfels van koorts. Hy liet zig, des anderendaags, te water, naar den Haage voeren, daar hy, den negentwintigften, aankwam. Men vernam haast, dat hy de Kinderpokjes onder de leden hadt, die, door de ervaarenste Geneesmeesters, naar de konst, behandeld werden. Men rekende hem byna buiten gevaar, toen hy, in groote benaauwdheid, door aanhoudende koortfen veroorzaakt, op Zondag, den zesden van Slagtmaand, des avonds ten negen uuren, den geest gaf, in den ouderdom van vierentwintig jaaren en zes maanden (y).

De tyding van deezen dood, die, 's anderendaags, 't gantsche Land doorklonk, verwekte verschillende bewegingen van droefheid of vreugde in de gemoeden, naar dat elk gezind ware. 's Prinsfen byzonderste vrienden, al 't volk van oorloge, een groot deel der gemeente waren troosteloos. In zulke Steden, daarentegen, daar men, onlangs, merkelyk meende geleeden te hebben van den Prinse, straal-

(y) AITZEMA III. Deel, II. 456-458. Herft. Leeuw. bl. 40-42.

straalde veelen een heimelyk genoegen ten oogen uit. Te Amsterdam in 't byzonder, scheenen sommigen, in den dood van den Prinse, 's Lands vryheid herbooren te zien. De Diakens der Hervormde Kerke vonden, aldaar, in een der zakjes, in welken de aalmoesfen, onder de preeke, verzameld worden, eenige stukken gouds in een papier, waarby geschreeven stondt, *dat de gaave grooter was gemaakt, omdat 'er, in tagtig jaaren, geene blyder tyding dan die van 's Prinsen dood gekomen was* (z). Ook hadt men, hier, sedert het beleg der Stad, zo veel kwaads gesproken van den Prinse, dat het gemeen zelf zig niet wederhouden kon van vreugde te toonen, over zynen onverwagten dood. In de nabuurige Ryken, werdt 'er ook verschillende over geoordeeld. Spanje en de tegenwoordige Regeering van Engeland ontvingen de tyding van 's Prinsen overlyden, met een heimelyk genoegen. Zelfs wil men, dat Brun, Spaansche gezant in den Haage, die, terstond na 's Prinsen dood, naar Brusfel keerde, openlyk gezeid zou hebben, dat de Koning, zyn meester, in Katalonie, in de Nederlanden, of in Italie, dit jaar, geene voordeelen bevogten hadt, die eenigszins haalen konden, by het voordeel, welk hy, uit deezen dood, te wagten hadt, Maar in Frankryk was men, daarentegen, treurig over 's Prinsen afsterven; welk zelfs, door den Kardinaal, geoordeeld werdt, niet natuurlyk geweest te zyn. Immers, men getuigt,

(z) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 43.

1650. tuigt, dat hy, in openbaare gezelschappen, de behendigheit prees van hun, die zig den Prins, ter regter tyd, hadden weeten kwyt te maaken (a). Doch 't speet hem, veelligt, te zeer, dat hy zyne bedekte oogmerken, door 's Prinzen dood, op 't onverwagtst, verydeld zag.

XXXII. Willem de tweede, Prins van Oranje, Zyne af- beelding. werdt, op dat wy ook iet van zyne perfoonlyke hoedanigheden zeggen, van zyne tydgenooten, gehouden voor eenen Vorst, die, in zulke jonge jaaren, als hy nog maar bereikte, zynen voorouderen niet behoefde te wyken, in uitmuntende hoedanigheden. Hy was stoutmoedig, wakker en onvermoeid, schoon een weinig verzwakt, door zwaare lighaamelyke oefeningen, waaraan hy zeer overgegeven was: voorts, beleefd en mild, tot zo verre zelfs, dat 'er zyne byzondere zaaken om leeden (b). Sommigen meenen, dat het Engelsch Huwelyk hem staatzugtige gedagten ingeboezemd hadt (c), welken men nadeelig hielt voor de vryheid der Vereenigde Gewesten. De Prins was, wyders, van lighaam wel geschaapen, schoon en gezond; doch niet zeer maatig in 't eeten, en daardoor veel aan hoofdpyn onderworpen. Hy was een groot liefhebber van jaagen, kaatsen en andere spelen met den bal: ook van zwemmen of baaden in koud water, en dierge-

(a) WICQUEFORT *Livr. IV. p. 203, 220, 221.*

(b) WICQUEFORT *Livr. IV. p. 203.*

(c) AUBERY *Memoir p. 332.*

WILLEM DE TWEEDE
Prins van Oranje,
Stadhouder van Gelderland, Holland, Zeeland,
Utrecht, Overijsel en Groningen enz.

A. Schouwen de maet v'ingel van Houtwardt. opt. Sch. in 's. Overijsel.

J. Houbraken fecit.

gelyke vermoejende oefeningen. In Hooimaand deezes jaars, hadt hy nog eens de koorts gehad, welke men oordeelde veroorzaakt te zyn geweest, door onvoorzigtig badden, in den vyver te Ryswyk (d). Zyne laatste ziekte werdt toegeschreeven aan het aanhoudend jaagen, in ruw en gantsch ongunstig weder, zynde zyne Hoogheid nimmer gewoon geweest, zyn lighaam te ontzien. Hy liet geene kinderen, maar eene hoogzwangere Gemaalinne agter. Zyn Lyk werdt niet openlyk ten toon gesteld, zynde het aangezigt te zeer geschonden door de pokjes (e); maar, op den agtsten van Lentemaand des volgenden jaars, in 't voorouderlyk Graf te Delft, met de gewoonlyke staatsie, bygezet (f). My is een Affchrift ter hand gekomen van eenen uitersten wil des Prinzen, waarby hy, by mangel van kind of kinderen, zyne oudste Zuster Louise, Keurvorstin van Brandenburg, tot zyne erfgenaame aanstelt, en den Lyftogt der Koninglyke Prinsesse, zyne Gemaalinne, van tien, tot vyftienduzend, of, zo hy geene kinderen nalaaten mogt, tot twintigduizend ponden sterlings vermeerdert; de Heerlykheden Buuren, Leerdam, Ysfelstein, Naaldwyk en verscheiden anderen, voor de voldoening daarvan, verbindende. Doch alzo dit Affchrift geen hoofd, nog dagtekening heeft, weet ik niet, hoe veel

(d) AITZEMA III. Deel, bl. 438.

(e) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 42.

(f) AITZEMA III. Deel, bl. 552.

1650. veel staats 'er op te maaken zy. Waarschynlyk, moet men 't voor een Affchrift van den onvolkomen uitersten wil houden, waarvan wy, in 't volgende Boek, nog een woord zullen melden.

✱

VADERLANDSCHE HISTORIE,

ZESENVEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Orde op de Regeeringe, na den dood van zyne Hoogheid. De ontslaagen' Regenten worden hersteld in 't bewind. II. De Staaten van Holland doen eene bezending aan de byzondere Gewesten. Geboorte van eenen Prinse van Oranje. Graaf Willem Fredrik wordt Stadhouder van Groningen en Ommelanden. De Staat van eersten Edcle in Zeeland vernietigd. III. De Steden van Holland bekomen Oktroi, tot bestellinge haarer Wethouderschap. De andere Gewesten stellen hierop ook orde. IV. Twist over de Voogdyschap des jongen Prinse van Oranje. Overeenkomst deswege. Verdrag aangaande het Markgraafschap van Bergen op Zoom. V. Oproer te Middelburg. Onderzoek, of de Prinsen van Oranje de Wet, te Vlissingen en te Veere, als Markgraaven, of als Stadhouders, besteld hebben. Eenige Zeeuwsche Edelen zoeken, vergeefs, stem in de Staatsvergaderinge te verkrygen. VI. Aanvang der GROOTE VERGADERINGE. Holland en Zeeland handelen over 't aanstellen van eenen Stadhouder. Aanspraak van den Raadpensionaris Kats. Friesland zoekt de

de onderhandeling te stremmen. VII. Aanmerkingen over de drie hoofpunten van handeling, de Unie, Religie en Militie. VIII. Gelderlands gevoelen over de Unie en beslisfing der geschillen. Gevoelen van Zeeland, Friesland, Stad en Lande, Utrecht en Overysfel. Gevoelen van Holland. Friesland beweert, dat men een' Stadhouder behoort te kiezen. Vertoog der Prinsesfe Weduwe. IX. Gevoelens en besluit der Gewesten, op 't stuk van den Godsdienst. X. Aanmerkingen over dit besluit. XI. Gevoelens van zes Gewesten, over 't punt der Militie. XII. Holland levert 'er een wydluftig Vertoog over in, en beweert de noodeloosheid van 't aanstellen van eenen Kapitein-Generaal. XIII. 't Verschil over 't beleid der Krygszaaken bemiddeld. Handeling tusfchen Holland en Zeeland, over 't Kapitein Generaalschap. XIV. Die van Staatsch-Brabant en Drente zoeken wederom, vergeefs, deel in de Regeeringe. XV. Besluit op 't gebeurde in 't jaar 1650. Sommelsdyk zuivert zig, wegens den aanslag op Amsterdam. Algemeene vergiffenis, waarin hy begreepen wordt. XVI. De groote Vergadering wordt beslooten. XVII. Handeling met Portugal, wegens Brazil. Verdrag met Salee. XVIII. Onlusten tusfchen Brandenburg en Nieuwburg. XIX. Staat der Engelsche zaaken. XX. Misnoegen tusfchen Engeland en den Staat. Het Parlement zendt een Gezantschap herwaards, welk onverrichter zaake te rug keert. XXI. Akte van 't Parlement tot benadeeling van den Hollandschen en Zeeuwfchen Koophandel. Gezantschap naar Engeland. Kats legt het Raadpensionarifschap neder, welk door Pauw, andermaal, aanvaard wordt. XXII.

Har-

Handeling in Engeland. XXIII. Toerusting der Staaten, ter zee. Ontmoeting tusſchen Blake en Tromp, voor Douvres. XXIV. De kryg tegen Engeland wordt voortgezet. Pauw raakt, by 't gemeen, in haat. Zeegevegten tusſchen Askue en de Ruiters: tusſchen Blake en de Witte, en tusſchen Blake en Tromp. XXV. Aanſlag om 's Lands ſchepen in de havens te vernielen. XXVI. Beweegingen in Hollanden in Zeeland. Oproer te Amſterdam. XXVII. Zeeland beſluit, den Prins van Oranje te voorſchikken tot Stadhouder. Bezending van Holland, om dit beſluit te voorkomen. XXVIII. Pauw ſterft. Joan de Witt wordt Raadpenſionaris. XXIX. Zeeſlag van drie dagen, tusſchen Blake en Tromp. XXX. Van Gaalen verovert en verbrandt eenige Engelsche ſchepen. Hy sneuvelt. Zeeſlag voor Nieuwpoort: voor Duinkerken. XXXI. Gevegt voor Katwyk. Zeeſlag voor de Maaze. Tromp sneuvelt. 's Lands Vloot zwaar beſchadigd door ſtorm. Verval van Koophandel te Amſterdam. XXXII. Binnenlandsche beroerten.

Terftond na 't overlyden van zyne Hoogheid, beriep *Joan van Gend*, die, wegens Gelderland, nog tot middernagt, voorzitten moest, de algemeene Staaten: welken hy de onverwagte verandering, die, door dezen dood, in den ſtaat van 's Lands Regeeringe, gekomen was, op eene beweeglyke wyze, voordroeg, te gelyk vragende, wat best, tot 's Lands dienst, in deezen toestand der dingen, behoorde gedaan te worden. Zeker, 't Gemeenebest bevondt zig, door dit aſterven, in

1650.

I.

De algemeene Staaten ſtellen eenige orde, na den dood van zyne Hoogheid.

1650. in eenen staat, waarin het, nimmer, sedert zyne opregting, geweest was. 't Was voor dezen niet gebeurd; dat een Stadhouder, of hooge Overheid, gelyk Willem de I. geweest was, aflyvig was geworden, zonder eenen Zoon van bekwaamen ouderdom, of eenen Broeder na te laaten, aan wien men, terstond, het Stadhouder- en Kapitein-Generaalschap opdraagen kon. Maar tegenwoordig bevondt men zig, in deeze ongewoone omstandigheid. Willem de II. was overleeden, zonder Zoonen of Broeders gehad te hebben. Hy liet alleenlyk eene hoogzwangere Gemaalinne agter, en 't was onzeker, of deeze eene leevende of doode vrugt, en zo de eerste, een' Prins of Prinses ter weereld zou brengen. En veelligt verhinderde deeze onzekerheid, dat sommigen eenen der Neeven van zyne Hoogheid tot Stadhouder en Kapitein-Generaal voorflogen. De meeste Gewesten bevonden zig, derhalve, zonder Stadhouder; het Krygsvolk zonder Kapitein-Generaal, en de meeste Leden der hooge Regeeringe zagen zig, willens of onwillens, in de verpligting gebragt, om, ten minste vooreerst, geenen Stadhouder aan te stellen: 't welk noodwendig merkelyke verandering maaken moest, in den vorm der Regeeringe. Men raadpleegde, ter algemeene Staatsvergaderinge, tot dat het twaalf uren sloeg; wanneer de Heer van Gend aanbodt, de Presidents stoel, die elk Gewest eene week bekleedt, aan Holland in te ruimen; doch de Afgevaardigden van Holland begeerden, dat hy de raadpleeging vervolgde, terwyl zy voornamen, 't be-

sluit

sluft derzelve op te maaken: gelyk geschiedde (a). Men kwam overeen, dat men den byzonderen Gewesten, terstond, kennis geeven zou van 's Prinsfen affterven, hun te gelyk verzoekende, om nieuwen last voor derzelve Afgevaardigden in den Haage. Ook werdt Graave Willem Fredrik, Stadhouder van Friesland, den Veldmaarschalk Brederode en allen Bevelhebberen der sterke Plaatsen, daar Staatfche bezetting lag, aangefchreeven, dat zy goede zorg voor dezelve zouden hebben te draagen, en zig te kwyten van den eed, waardoor zy aan den Staat in 't gemeen verbonden waren (b).

1680.

Doch de Staaten van Holland, die, terstond na 't overlyden van zyne Hoogheid, gewoonlyk, vergaderd waren, hadden, voor 't grootste gedeelte, byzondere inzigten op den vorm der Regeeringe; die zig, door den tyd, openbaarden. Te Dordrecht, was, twee dagen na 's Prinsfen dood, de gewezen' Burgemeester de Witt hersteld in den Oud-Raad der Stad, en in zyne verdere waardigheden (c). Delft volgde dit voorbeeld, eerlang, herstellende den Burgemeester Duist van Voorhout. 't Zelfde geschiedde ook te Haarlem, en te Medenblik, omtrent de Waal, Ruil en Stellingwerf. Keizer van Hoorn was, reeds voor 's Prinsfen dood, tot Raad en Advokaat Fiskaal der Admiraliteit in 't Noorderkwartier aangesteld. Sommigen merken aan, dat Amsterdam, zig gemaa-

De Heeren, die, ter begeerte van zyne Hoogheid, ontslaagen waren van de Regeeringe, worden in dezelve hersteld.

(a) WICQUEFORT *Livr. IV. p. 204.*

(b) *Resol. Gener. Domin. 6 Novemb. 1650. by WICQUEFORT Preuy. Tom. I. p. 737.*

(c) *Extr. uit het Reg. van den Oud-Raad van Dordr. 288 Nov. 1650. by WICQUEFORT Preuy. Tom. I. p. 739.*

1650.

tigder willende toonen dan de andere Steden, langzaam kwam tot herstelling der Broederen Bikker (d). Nogtans vind ik, dat Kornelis Bikker, zo wel als de Witt, de Waal, Ruil, Duist van Voorhout, Keizer en Stellingwerf, deeze eerste Dagvaart na 'sPrinsen overlyden reeds heeft bygewoond (e).

II.
Voorflag
van Hol-
land ter
Generall-
teit, om
de by-
zondere
Gewes-
ten te be-
schryven
in den
Haage.

Men bespeurde, ondertusfchen, aan deeze verandering, met welke gesteldheid, deeze Steden ter Dagvaart verscheenen. De Staaten van Holland waren 't genoegzaam eens, om de Regeering, op eenen nieuwen en vasten voet, te hervormen. Doch alzo zy, hiertoe, de toestemming der andere Gewesten behoefden, en klein vertrouwen hadden, op derzelve gewoonlyke Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge, die in de jongste maatregels van wylen zyne Hoogheid getreden waren, beslooten zy, te wege te brengen, dat 'er, uit elk Gewest, een merkelyk aantal van andere Afgevaardigden naar den Haage gezonden werdt, met last, om op de vaststelling van den Staat, in de tegenwoordige omstandigheden, te raadpleegen en te besluiten. In gevolge van dit Besluit, verscheenen zy, den twaalfden van Slagtmaand, in merkelyken getale, in de algemeene Staatsvergaderinge, om te verklaaren, „ dat zy opregtelyk voorhadden, en met der „ daad toonen zouden, eenigheid, liefde, „ vriendschap, goed verstand en vertrouwe- „ lykheid, met de Gewesten onderling, te wil- „ len verwekken en onderhouden. Dat zy vas- „ te-

(d) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 45.

(e) Resol. Holl. 9 Nov. 1650. bl. 324, 325, 326, 327.

„ telyk gezind waren, den Godsdienst, zo als
 „ dezelve, in de Sinode van Dordrecht, vast- 1650.
 „ gesteld was, en thans, in de openbaare Ker-
 „ ken, geleerd werdt, te handhaaven. Dat de
 „ Unie van den jaare 1579, heiliglijk, naar-
 „ gekomen, en dat de Krygsmagt van den Staat
 „ aangehouden zou worden, volgens den voet,
 „ by de *Resolucien* op de voorafgaande punten
 „ tot de Vrede, voor deezen beraamd.” Na
 „ deezé verklaring, verzogten ze „ dat de by-
 „ zondere Staaten in den Haage bescreeven
 „ mogten worden, met last, om op de voor-
 „ gemelde zaaken, de *Unie de Religie en Mi-*
 „ *litie* betreffende, te besluiten; waartoe zij
 „ zelfs hadden goedgevonden, de byzondere
 „ Gewesten te bezenden. Ook begeerden
 „ ze, dat hunne goede meening, door ernstige
 „ brieven der tegenwoordige Afgevaardigden
 „ ter algemeene Staatsvergaderinge, mogt on-
 „ dersteund worden, en dat alle zaaken, den
 „ Staat betreffende, midlerwyl, in den tegen-
 „ woordigen vorm blyven mogten, *tot dat*
 „ *daarop nader besluit genomen werdt, by de Pro-*
 „ *vincien (f).*” In de plaats deezer laatste woor-
 „ den, hadt men, in 't eerste ontwerp van deezen
 „ voorslag, gesteld, *tot dat de Koninglyke Prinses*
 „ *verlost zou zyn van de vrugt, die zy tegenwoordig*
 „ *droeg.* Doch 't werdt veranderd; om dat som-
 „ migen oordeelden, dat 'er eene soort van ver-
 „ bindtenis in lag, die zy dagten, dat men niet
 „ behoorde op zig te neemen. De voorslag van
 „ Holland werdt niet ongunstiglyk gehoord.
 „ Ook maakte de Staaten van dit Gewest hun
 „ werk,

(f) Resol. Holl. 12 Nov. 1650. bl. 352.

1650. werk, om zulken onder de Bondgenooten, die meest op de zyde van den overleeden' Prinse geweest waren, met naame Zeeland, te winnen (g), geevende, by alle gelegenheden, te kennen, dat zy 't voorleedene vergeten wilden, en loffelyk gewaagende van de verplichting, die de Staat hadt aan het doorlugtig Huis van Oranje (h). Ondertusfchen, benoemden zy

Holland doet een bezen- ding aan de anderen Ge- westen.

tot de bezending naar Gelderland en Overys- sel, *Jacob van Wasenaar*, Heer van Obdam, den Oud-Burgemeester van Amsterdam, *Kornelis de Graaf*, en *Franco* of *François Riccen*, Pensionaris van Purmerende; naar Zeeland, *Nikolaas Ruisch*, Pensionaris van Dordrecht, *Karel van Zyl*, Vroedschap en Schepen van Gorinchem, en *Kornelis van Zonneveld*, Oud-Burgemeester van Alkmaar; naar Utrecht, den Heer van Brederode, *Kornelis van Beveren*, Heer van Strevelshoek, en *Hieronimus van Beverningk*, Schepen van Gouda; en naar Friesland en Stad en Lande, *Koenraad van Beuningen*, Pensionaris van Amsterdam, *Willem Nieuwpoort*, Vroedschap van Schiedam, en *Kornelis Ripperts*, Burgemeester van Hoorn (i). Doch deeze Heeren waren nog in den Haage, toen de Koningklyke Prinse, op Maandag den veertienden van Slagtmaand, tusfchen agt en negen uren des avonds, gelukkiglyk, beviel van eenen Zoon, die, den vyftienden van Louw- maand des volgenden jaars, gedoopt, en *Willem Henrik* genoemd werdt. Terftond na zyne geboorte, werden de klokken geluid. De Staa- ten

Geboor- te van eenen Prins van Oranje.

(g) Refol. Holl. 11 Nov. 1650. bl. 331.

(h) AITZEMA Heft. Leeuw. bl. 43.

(i) Refol. Holl. 12 Nov. 1650. bl. 333.

ten vergaderden, en gaven van deeze geboorte kennis aan de gewesten (k). De Prinse, Weduwe van Fredrik Henrik, schreef, op den twintigsten, eenen Brief aan de Staaten der byzondere Gewesten, waarin zy, aange-merkt hebbende, dat de schade, geleeden by het affterven van wylen zyne Hoogheid, eenigzins geboet was, door de geboorte van eenen jongen Prinse, verzogt „ dat de Staaten deezen in gedagten wilden houden, wanneer zy zouden raadpleegen, op de verkiezinge van eenen anderen Kapitein-Generaal over de Krygsmagt van den Staat, en van eenen anderen Stadhouder over de byzondere Gewesten; ter oorzaake van de gewigtige diensten, door zyne voorouders, aan de Landen beweezen (l).” Doch deeze Brief deedt het nut niet, welk de Prinse ’er zig van beloofd hadt. Graaf Willem Fredrik, Graaf Joan Maurits, en de Veldmaarschalk Brederode hadden, reeds te vooren, hunnen dienst den algemeenen en byzonderen Staaten, in onbepaalde be-woordingen, aangeboden. En ’t gelukte den eersten, kort hierna, tot Stadhouder van Groningen en de Ommelanden verkooren te worden (m). Zyn aanzien steeg, eerlang, nog hooger, door zyn Huwelyk met *Albertina Agnes*, tweede Dogter van Fredrik Henrik, Prinse van Oranje; welk, in den Zomer des jaars 1651, geslooten (n), en in Bloei maand des vol-
gen-

1650.
Hy wordt den Staaten aangebevolen.

Graaf Willem Fredrik wordt Stadhouder van Groningen en Ommelanden. Hy trouwt eene Dogter van Fredrik Henrik.

(k) AITZEMA Herft. Lecuw. bl. 43. III. Deel, bl. 459, 551.

(l) Zie den Brief by AITZEMA Herft. Lecuw. bl. 44.

(m) Resol. Gener. 17 Nov. 1650. by WICQUEFORT *Princy.* Tom. I. p. 772. AITZEMA Herft. Lecuw. bl. 45. III. Deel, bl. 461

(n) AITZEMA III. Deel, bl. 650.

1650. genden jaars, te Kleeve, voltrokken werd (o).
 In Zeeland, hadt men, juist op den dag van
 's Prinzen geboorte, vastgesteld, dat de hoe-
 danigheid van eersten Edele, met welke,
 wylen zyne Hoogheid bekleed was geweest,
 enkel persoonlyk ware, en, door de Prinzen
 van Oranje, niet geëischt kon worden, uit
 hoofde van eenig goed, welk zy in Zeeland
 bezaten; dat zy hun alleen opgedragen was,
 uit aanmerking hunner hooge geboorte, per-
 soonlyke hoedanigheden, en gewigtige
 diensten, den Staat beweezen, waarom zy
 moest aangemerkt worden als vernietigd,
 met den dood van den jongst overleeden,
 Prinse (p).” In gevolge van dit Besluit,
 werdt, door de Steden, den Heere de Knuit,
 de plaats van eersten Edele, welke hy, in Zee-
 land, bekleedde, duidelyk, ontzeid. Hy zegt
 zig, in dezelve, te handhaaven, door middel
 van eene *Akte* der Raaden van zyne Hoogheid,
 en verscheen in de Vergaderinge der Staaten,
 op zyne gewoonlyke plaats; doch toen hy
 merkte, dat men geweldige middelen gebruikt
 zou hebben, om ze hem te doen ruimen, bleef
 hy agter, nadat hy, ernstelyk, *geprotesteerd*
 hadt, tegen 't besluit der Vergaderinge. Hy
 raakte tevens alle de andere waardigheden
 kwyt, welken hem, van wege de Provincie,
 waren opgedraagen (q). De tyding der geboor-
 te van eenen jongen Prinse maakte geene ver-
 an-

(o) Holl. Merk. van 1652. bl. 27.

(p) Notul. Zeel. 14, 15, 16, Nov. 1650. bl. 171, 173, 176.
 Extr. uit de Notul. van Wette en Raede van Vere 15 Novemb.
 1650. MS

(q) ALIZEMA Herft. Leeuw. bl. 45. III. Deel, bl. 461.

andering in het besluit der Staaten van Zeeland; en hieruit was, ligtelyk, te voorzien, dat de Brief der Prinfesse, aldaar, weinig uitwerken zou. Ook werdt 'er, by de andere Gewesten, genoegzaam geen agt op geslaagen (r).

1650.

De bezending hadt, ondertusfchen, voortgang gehad. De afgezondenen waren, alomme, in de Gewesten, zeer beleefd en minzaam bejegend. De verschillen, die, tusfchen de meeste byzondere Staaten en Holland, geweest waren, scheenen, met den dood des Stadhouders, geheellyk, bygelegd te zyn. De Staaten van Zeeland verklaarden, onder anderen „ dat „ zy die van Holland aanmerkten, als hunne „ oudste en getrouwste Bondgenooten, met „ welken zy, in veele opzigten, dezelfde belangen hadden; dat zy de bewyzen van derzelve yver voor den Hervormden Godsdienst en voor de behoudenis der Unie, met veel blydschap, ontvingen, en dat zy niet verzuimen zouden, hunne Afgevaardigden, met den eersten, te zenden naar den Haage, om, met die van Holland, voor 't openen der algemeene Vergaderinge, te overleggen, 't gene het belang der twee Gewesten in 't byzonder betrof (s).” De andere Gewesten gaven allen diergelyk antwoord, en de afgezondenen keerden, zeer voldaan, in den Haage, te rug, voor het einde van Slagtmaand. De Staaten van Utrecht alleen hadden begeerd, dat de groote Vergadering binnen hun-

Uitflag
der be-
zendinge
aan de
Gewes-
ten.

(r) Zie Resol. Gener. 21 Nov. 1650. by WICQUEF. *Preuves*, Tom. I. p. 708.

(s) Notul. Zeel. 17, 18 Nov. 1650. bl. 180, 183, 194. Resol. Gener. 25 Nov. 1650. by WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. p. 742.

1650. ne Hoofdstad gehouden werdt, volgens het negentiende punt der Unie; doch zy lieten zig, ligtelyk, beduiden, dat dit punt alleen op dien tyd zag, toen de algemeene Staaten nog niet gewoon waren, geduuriglyk, en in den Haage, te vergaderen (*t*). De vyftiende van Wintermaand was, in 't eerst, door die van Holland, voorgeslaagen, tot het openen der groote Vergaderinge (*u*); doch 't liep nog tot in Louwmaand des volgende jaars aan, eer de Staaten, in genoegzaamen getale, byeen gekomen waren, om de gezamenlyke onderhandelingen te beginnen.

III. Midlerwyl, vonden de Staaten van Holland geraaden, binnen hunne Provincie, orde te stellen op de benoeming en verkiezing der jaarlyksche Wethouderschap; en steeds aanblyvende Raaden, in de stemmende en andere Steden. De Schepens plagten, alomme, door den Stadhouder, als hoofd van 't hoog Gerechtshof, gekooren te worden. In veele Steden, stelde hy ook Burgemeesters. Doch sommigen hadden, van ouds, het regt verkreegen, om haare eigen' Burgemeesters te stellen. De dood des Stadhouders moest, hierin, noodwendig verandering maaken, vooral, om dat men nog niet gezind scheen, eenen anderen te verkiezen. De Staaten beslooten, derhalve, op den agtsten van Wintermaand „ dat alle Steden en „ Plaatsen, het voorregt hebbende, om haare „ eigen' Wethouderschap te bestellen, zig van „ dit voorregt, voortaan, zouden mogen be- „ die-

(*t*) Resol. Holl. 24 Nov. 7 Dec. 1650. bl. 346 enz. 365 enz.

(*u*) Resol. Gener. 25 Nov. 1650. by WICQUEF. Prev. Tom. 1. p. 743.

„ dienen, en het zelve onverbreekelyk behou- 1650.
 „ den. Dat stemmende Steden in 't byzon-
 „ der, zulk een voorregt niet hebbende, ha-
 „ re Wethouderschap zouden mogen bestel-
 „ len, op zulk eene wyze, als zy, ten meesten
 „ dienste van de Steden, zouden bevinden te
 „ behooren, zullende het haar vrystaan, daar-
 „ toe, byzonder Oktroi te verzoeken aan de
 „ Vergadering der Staaten: over 't verleenen
 „ van welke Oktrojen, men, met meerderheid
 „ van stemmen, besluiten zou. Zo, ondertus-
 „ schen, eenige Steden niet geraaden mogten
 „ vinden, zig naar dit Besluit te voegen, zou
 „ de verkiezing der Wethouderen, in dez-
 „ ven, moeten geschieden, op haaren voorflag
 „ of benoeming, door de Vergadering der
 „ Staaten, of, in derzelve afzyn, door de
 „ Kollegien der Gekommitteerde Raaden, elk
 „ in zyn Kwartier. Dat de Steden en Plaatsen,
 „ geene zitting of stem hebbende in de Ver-
 „ gadering der Staaten, en geen voorregt heb-
 „ bende, om haare eigen' Wethouderschap te
 „ bestellen, zig aan de Staaten, of, in derzel-
 „ ver afzyn, aan de Gekommitteerde Raaden
 „ zouden vervoegen, die, op haare benoe-
 „ ming, de verkiezing zouden mogen doen.
 „ Dat, eindelyk, alle andere Ampten van Re-
 „ geeringe, buiten de Wethouders-Ampten,
 „ begeeven zouden worden, door de Staaten,
 „ zulken alleenlyk uitgenomen, waarvan de
 „ begeeving bevonden werdt, voorheen, aan
 „ andere Kollegien verbleeven te zyn ge-
 „ weest (v).” Sedert, trokken de Staaten van Zy be-
 „ houden,

(v) Resol. Holl. 8 Dec. 1650. bl. 371.

1650. Holland ook het begeeven van alle hooge Krygsampten, die de Provincie betaalde, tot dat van Kapitein ingeslooten, aan zig. Ook beslooten ze het Rectoraatschap van 's Lands Hoogeschoole te Leiden, op den voorflag van den Akademie-Raad, en het Luitenant-Houtvesterfchap, op den voorflag van het Lid der Edelen, zelve te zullen begeeven, het gene tot de waardigheid van Opper-Houtvester behoorde aan zig behoudende. Aan de Lyfwagt te paarde van den overleeden' Prinfe gaven zy, eerlang, den naam van *Lyfwagt der Staaten van Holland*, regtende van de Lyfwagt te voet een Regiment op van tien vendelen. Alle gunften, vergiffenisfen en uitwifchingen van misdaden, die, voor deezen, door den Stadhouder, verleend waren, moesten, voortaan, van de Staaten zelve verzogt worden (w). 't Besluit op het bestellen der Wethouderen in de Steden ontmoette, alleenlyk, eenige zwaarigheid, van wege het Hof van Holland, welk oordeelde, by mangel van eenen Stadhouder, deeze bestelling te moeten doen, gelyk van ouds. Doch de Staaten verftonden 't anders (x), en 't Hof vondt ongeraaden, zig sterk te kanten tegen den wil der Staaten; die, thans, meer dan immer te vooren, toonden, dat zy zig, als *Souverainen* der Provincie, gedraagen wilden. 's Daags na 't neemen van het besluit op de bestelling der Wethouderfchap, verwierf 'er Alkmaar Oktroi toe van de Staaten. Daarna Rotterdam, Delft, Gouda, Amsterdam, Schiedam: en in 't vol-

(w) Refol. Holl. 10 Dec. 1650. bl. 376. 14, 24 Febr. 7 April 1651. bl. 74, 98, 186.

(x) Refol. Holl. 24 Febr. 1651. bl. 97.

gende jaar, Schoonhoven, Briele, Purmerende, Edam, Haarlem, Leiden en Monnikendam. Dordrecht en Gorinchem, in 't jaar 1652. Medenblik schynt zig aan der Staaten algemeen besluit gehouden te hebben, zonder, op nieuws, Oktroi te verzoeken. Alleenlyk, verwierf deeze Stad, in 't jaar 1660, eene uitlegging van een punt haarer Privilegien op 't bestellen der Wet van 's Lands Staaten. Enkhui-zen verkreeg, niet voor 't jaar 1666, Oktroi, en Hoorn in 't jaar 1667 (y). Men ziet hieruit, dat genoegzaam alle de stemmende Steden van Holland geraaden gevonden hebben, zig, door nieuwe Oktrojen van 's Lands Staaten, te doen stellen, of te doen bevestigen in het Regt, om haare eigen' Wethouderschap te bestellen. Ondertusfchen, gaf deeze verandering aanleiding tot oproer in sommige Steden, met naame te Dordrecht en in den Briele: werwaards de Heer van Brederode en eenige andere Gemagtigden, in Hooimaand des jaars 1651, gezonden werden, door de Staaten (z). Zy bevonden, dat men, onder deksel van Privilegien, verandering zocht te maaken in de Regeeringe deezer Steden, waartoe men, door famenrottingen, en door 't strooijen van schimpfchriften, den weg dagt te baanen. Doch na dat eenigen der voornaamste belhamels gevat, anderen gevlugt waren, stilde de beroerte, door den tyd, geheellyk (a). Twee Gemagtigden der

1650.

Opfchudding te Dordrecht en in den Briele. 1651.

Gil-

(y) Groot-Plakkaatb. IV. Deel, bl. 426, 412, 401, 406, 407, 418, 420, 422, 434, 430, 399, 402, 431, 394, 414, 433, 429, 428. AITZEMA III. Deel, bl. 467.

(z) Refol. Holl. 12, 14, 28 July, 9 Aug. 1651. bl. 367, 372, 416, 420, 425.

(a) AITZEMA III. Deel, bl. 651. Holl. Merk. van 1651. bl. 67, 68.

1651.

De andere Gewesten stellen, insgeelyks, orde op het bestellen der Wethouderschap.

Gilden van Dordrecht, vergaderingen belegd en bygewoond, en verscheiden' buitenspoorige dingen beslooten en uitgevoerd hebbende, werden, door 't Hof van Holland, uit Dordrecht, en drie mylen in 't ronde, gebannen (*b*). In de meeste andere Gewesten, volgde men het voorbeeld van Holland, in het bestellen der Wethouderschap. Nieuwmegen, welk 'er van ouds regt toe gehad had, nam het, met het begin deezes jaars, wederom aan zig. Tiel verwierf 'er Oktroi toe van 's Lands Straaten. De andere Steden van Gelderland en alle de Overysfelfche Steden hielden zig aan het oud gebruik, volgens welk zy haare eigen' Wethouders stelden. Zo deedt ook de Stad Groningen, onaangezien men daar eenen Stadhouder hadt. Te Utrecht werdt *onverbreekeleyk* beslooten, dat de aanstelling van Burgemeesteren, Raaden en Schepenen, *ten eeuwigen dage*, staan zou aan de Vroedschap alleen, zonder dat men 't gemelde Regt immer aan iemand anders zou mogen opdraagen (*c*). In Zeeland, hadt men meer moeite, om de Wet te bestellen. Wy zullen, terstond, zien, wat 'er aanleiding toe gave.

IV.
Verschil over de Voogdyschap des jongen Prinzen

Kort na de geboorte van den tegenwoordigen Prinse van Oranje, was 'er verschil ontstaan, over de Voogdyschap van 't Kind, en van de Heerlyke goederen, welken hem waren aanbesteren. De Koningklyke Prinse, zyne Moeder, oordeelde, dat haar deese Voogdy-

(*b*) Regist. der Sentent. van den Hove, *gequot.* B. f. 222 *versf.* 230.

(*c*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 636, 651. *Herst. Leeuw.* bl. 212, 214. THURLOE'S Papers, *Vol.* 1. p. 127.

dyfchap, van regtswege, toekwame. Zy be-
 riep zig op een' onvolkomen uiterften wil van
 den Prinfe, waarin zy tot Voogdesfe benoemd
 was. Ook lag 'er een Codicil van wylen zyne
 Hoogheid, gemaakt omtrent het einde des
 jaars 1649, waarby de Lyftogt der Prinfeſe
 verhoogd was, van tienduizend, op vyftien-
 duizend ponden ſterling 'sjaars, zo 'er kinde-
 ren nableeven, en zo niet, op twintigduizend
 ponden, of tweehonderdduizend guldens (d):
 waaruit zy opmaakte, dat haar Egtgenoot haar
 groote agting toegedraagen hadt. Dat hy,
 daarenboven, groot vertrouwen in haar ſtelde,
 bleek, dagt zy, uit een beſlooten Papier (e),
 welk eerst na 'sPrinſen dood geopend mogt
 worden, en waarby Fredrik, Graaf van Do-
 na, thans Bevelhebber van de Stad Oranje,
 laſt kreeg, om dezelve, na het overlyden van
 zyne Hoogheid, voor de Prinfeſe, zyne Ge-
 maalinne, te bewaaren, en haare bevelen al-
 leen op te volgen. Hoewel men, in 't voorby-
 gaan, aanmerken moet, dat de Graaf van Do-
 na, die een Zusters Zoon was van de Prinfeſe,
 Weduwe van Fredrik Henrik, welke wy, voort-
 aan, korthedshalve, Prinfeſe Weduwe zul-
 len noemen, zig niet veel kreunde aan de be-
 velen der Koningklyke Prinfeſe; en zyner
 Moeije en den Keurvorst van Brandenburg,
 wiens onderdaan hy was, en op wiens Gemaa-
 lin, Oranje, volgens den uiterften wil van
 Fredrik Henrik, verſterven moest, meer naar
 de

1651.

van O-
 ranje,
 tuſſchen
 de Ko-
 ningkly-
 ke Prin-
 feſe,

(d) Zie deeze Codicil Refol. Holl. 22 Dec. 1650. bl. 396.
 en by WICQUEF. Preuy. Tom. I. p. 782.

(e) Voyez ce Brevet dans WICQUEFORT Preuy. Tom. I. p. 782.
 en by AITZEMA Heſt. Leeuw. bl. 129.

1651. de oogen zag. De Koningklyke Prinſes zocht
 zig, ſedert, te vergeefs, door beleid van zekeren
Rafaëlis, te doen ſtellen in 't bezit van Oranje.
 Dona wist zig, door middel der Staaten des Prinsdoms,
 verſcheiden' jaaren te handhaaven in 't bewind,
 tot dat hy 'er eindelyk by verdrag van aſftontd (*f*). De Koningklyke
 Prinſes verklaarde den Staaten van Holland, dat zy
 haar regt tot de Voogdyſchap over haaren Zoon
 verblyven wilde aan het Hof van Holland, welk zy
 den uiterſten wil des Prinſen zou doen ter hand
 ſtellen (*g*).

en de
 Prinſeſſe
 Wedu-
 we.

* *Curator*.

Daarentegen, beweerde de Prinſeſſe Weduwe „ dat de Voogdyſchap niemand toekwam „ dan haar; dat haare Schoondogter, minder- „ jaarig zynde, zelve eenen Voogd, of ten „ minſten eenen * Bezorger noodig hadt, en „ hierom geene Voogdes zyn kon; dat de uiterſte „ wil haars Zoons, zeer onvolkomen, „ begreepen was in het Papier, welk men daar „ voor wilde doen doorgaan, en in het opſtellen „ van welk, men geheel geene gebruikelykheden „ van Regte hadt waargenomen, „ zynde het zelfs zonder dag- en naamtekening: „ waarom het hooger niet dan eene kladder, „ zonder kragt of gezag, te houden was. „ Van de zyde der Koningklyke Prinſeſſe, werdt „ hiertegen ingebracht „ dat haare hooge geboorte „ en haar Huwelyk haar moeſten doen aanmerken „ als meerderjaarig; dat het genoeg „ was, dat de Prins, haar Egtgenoot, haar „ bekwaam gekeurd hadt tot de opvoeding „ hun-

(*f*) WICQUEFORT *Livr.* IV. p. 213. AITZEMA III. *Deel.* bl. 556.

(*g*) *Reſol. Holl.* 2 *Dec.* 1650. bl. 359.

„hunner kinderen, en tot het bestier van der-
 „zelve goederen; en dat, uit de laatste daaden
 „zyns leevens, byzonderlyk, uit het bevel aan
 „den Graave van Dona, bleek, dat hy groot
 „vertrouwen in haar gesteld hadt.”

1651.

Terwyl de twee Prinsesse over dit punt
 verschilden, deeden zig nog andere mededin-
 gers op, naar de Voogdyschap. *Filips Lodewyk*
 en *Fredrik Lodewyk van Beieren*, Paltsgraaven
 aan den Ryn, beweerden tot dezelve geregtigd
 te zyn, de eerste als een Zoon van Juliana van
 Nasfau, en de andere als een Zoon van Emilia
 van Nasfau, beide Dogters van Willem den I.
 Prins van Oranje, zynde Juliana, met Fredrik
 den IV. Paltsgraave, en Emilia met Fredrik
 Kasimir, uit den tak van Tweebrugge, ge-
 trouwd geweest. Emanuel en Lodewyk Wil-
 lem, Prins van Portugal, gebooren uit eene
 volle Zuster van wylen Prins Maurits, die
 met Emanuel, Prins van Portugal, gehuwd
 geweest was, oordeelden, insgelyks, regt te
 hebben tot de Voogdye (h). Doch na de twee
 Prinsessen, kwam niemant nader in aanmer-
 king, dan Fredrik Willem, Keurvorst van Bran-
 denburg, die de oudste Zuster van wylen zyne
 Hoogheid tot zyne Gemaalinne hadt. De
 Keurvorstin moest, volgens den uitersten wil
 van Fredrik Henrik, de goederen van het Huis
 van Oranje erven, zo de jonggeboorene, zon-
 der nakomelingen, overleedt: waarom haar
 Egtgenoot oordeelde, zorg te moeten draagen,
 dat 's Prins nalaatenschap niet vervreemd,
 of verminderd werdt; waartoe de Koningkly-
 ke

Andere
 mededin-
 gers naar
 de Voog-
 dyschap.

(h) AITZEMA III. Deel, bl. 462-466.

1651.

De Keur-
vorst van
Branden-
burg
voegt zig
aan de
zyde der
Prinfesfe
Wedu-
we.

ke Prinſes, veelligt, bewoogen zou worden, door het deel, welk zy nam in de zaaken van Groot-Britanje. De Keurvorst voegde zig dan by de Prinſefſe Weduwe, aanbiedende de Voogdyſchap op zyne eigen' koſten te willen waarneemen (*i*). Hy kwam zelfs in perfoon in den Haage, en verzogt de Koningklyke Prinſes, ernſtiglyk, dat zy zig, met de Prinſefſe Weduwe en met hem, over 't ſtuk der Voogdyſchap, wilde verdraagen. Aan Lodewyk van Naſſau, Heere van Beverweerd, en aan Joan van Kerkhoven, Heere van Heenvliet, welken hy hieldt, dat de Koningklyke Prinſes opſtookten tegen de Prinſefſe Weduwe, deedt hy, in Zommermaand deeſes jaars, door twee zyner Raaden, van eenen Notaris verzeld, aanzeggen, dat zy zig, voortaan, niet zouden hebben te moeijen, met het geeven van raad aan de Koningklyke Prinſefſe, in zaaken de Voogdyſchap betreffende. Zy gaven, vrymoediglyk, te kennen, dat niemant hun dit zou konnen beletten. De eerſte voegde 'er by, dat hy, niet aan den Keurvorst, maar aan de Staaten van Holland, verantwoording van zyn gedrag ſchuldig was. De tweede, wien, door wylen zyne Majesteit van Groot-Britanje, het bewind over de Hofhouding der Prinſefſe aanvertrouwd was, verklaarde, dat hy zig op de beſcherming des tegenwoordigen Konings verliet (*k*). Ondertuſſchen, namen de Staaten van Holland zeer kwalyk, dat de Keurvorst zig zulk een ongewoon gezag aangemaatigd hadt, bin-

(*i*) Voyez WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. p. 785.

(*k*) Zie de Inſinuation by WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. p. 787. 789. en by АИТЗЕМА III. *Deel*, bl. 554, 555.

binnen hun gebied. Zy deden 'er over klaagen aan de Prinfesfe Weduwe, en gaven zelfs te verftaan, dat zy, voortaan, niet gedoogen zouden, dat vreemde Vorften binnen de Provincie kwamen, zonder hun, vooraf, kennis gegeven, en hunne toeftemming verworven te hebben (l).

1651.

Het Hof van Holland, welk, volgens zyn Berigtſchrift, oordeelt van de geſchillen, de Voogdyſchap over minderjaarigen betreffende, hadt, op laſt der Staaten, de kennis van dit geſchil, reeds in 't begin deezer jaars, aan zig genomen (m), en eerst getragt partyen te bevredigen; doch zonder vrugt. Hierop was eene Uitspraak gevolgd, waarby de Koningklyke Prinſes gehandhaafd werdt in de Voogdyſchap, welke zy reeds aanvaard hadt. De Keurvorſt van Brandenburg werdt haar toegevoegd als Medevoogd, en de Prinfesfe Weduwe als toeziende Voogdesfe. Doch deeze en de Keurvorſt beriepen zig van deeze uitspraak op den Hoogen Raad, daar, in Hooimaand, geoordeeld werdt, dat de Koningklyke Prinſes, de Keurvorſt, de Prinſes Weduwe en de Paltsgraaf Fredrik Lodewyk allen Voogden behoorden te zyn (n). De Koningklyke Prinſes trok deeze uitspraak in *Reviſie*. Doch eer 't geſchil eindelyk beſlist werdt, kwamen partyen overeen, dat de Voogdyſchap waargenomen zou worden, door de twee Prinſeſſen en den Keurvorſt, met uitfluiting van den Paltsgraave Fredrik

Eindelyke overeenkomst, wegens de Voogdyſchap.

(l) Refol. Holl. 29 Juny 1651. bl. 321.

(m) Refol. Holl. 14 Jan. 1651. bl. 20.

(n) Zie de Sentent. van den Hove en Hoogen Raade by Wicquar. Preuy. Tom. 1. p. 794, 795.

1651. drik Lodewyk; doch dat de Koningklyke Prin-
fes daaraan alleen zo veel deel hebben zou als
de Keurvorst en de Prinsef Weduwe te fa-
men (o).

Verdrag
wegens
het Mark-
graaf-
fchap van
Bergen
op Zoom.

Kort na het treffen deezer overeenkomst, werd 'er, door de Voogden, een Verdrag ge-
maakt met den Koning van Spanje, wegens
het Markgraaffchap van Bergen op Zoom,
welk, door wylen zyne Hoogheid, afgeftaan
was aan de Prinsefe van Hohenzollern, met
beding, dat zy 't hem te rug geeven zou, zo dra
hy haar eene Heerlykheid van gelyke waarde
deedt opdraagen: waartoe hy Filips hadt ge-
zocht te beweegen; doch zonder vrugt (p). Nu
kwam men overeen, dat de Koning, aan den
jongen Prinse, vyfhonderdduizend guldens eens
betaalen zou, benevens eene jaarlyksche Ren-
te van tagtigduizend guldens, losbaar tegen den
penning twintig (q). Het Markgraaffchap
van Bergen op Zoom bleef, sedert, aan de
Prinsefe van Hohenzollern (r). In 't jaar
1658, hadden de Staaten eenig verschil met
haar, ter oorzaake, dat zy Roomschen tot Wet-
houders en andere Amptenaars aanftelde. Ook
hadt zy toen de vlugt bevorderd van de Prin-
sefe Louife, Dogter der Koninginne van Bo-
heeme, die den Roomschen Godsdienst om-
helsde, en eerst naar Brabant, en daarna naar
Frank-

(o) Zie het Accord by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 797.*
AITZEMA III. *Deel*, bl. 551, 554, 555, 556, 557. Herftelde
Lecuw. bl. 123 enz.

(p) Refol. Gener. 23 Oct. 1648. 8 Nov. 1650. by WICQUEF.
Preuv. Tom. I. p. 765. 758.

(q) Zie het Tract. by AITZEMA III. *Deel*, bl. 558. en by
WICQUEFORT *Preuv. Tom. I. p. 760.*

(r) AITZEMA III. *Deel*, bl. 656.

Frankryk, in een Klooster, vertrok. De Staaten benamen der Prinfesse van Hohenzollern, voor eenigen tyd, het regt tot de bestellinge der Wethouderfchap; doch zy werdt 'er, eerlang, wederom in hersteld (s).

De Voogden des jongen Prinzen hadden grooter gefchil met de Staaten van Zeeland, die, in navolging van die van Holland, voorhadden, het regt tot het bestellen der Wethouderfchap te geeven, of te laten aan de Steden. De Stadhouder plag, in alle de groote Steden van Zeeland, de Wet te bestellen, behalve te Goes (t). In Vlisfingen en Veere, hadt hy 't, als Markgraaf, niet als Stadhouder gedaan. Immers dus was het, tot hiertoe, begreepen by de meesten; hoewel 't sommigen nu anders verftonden. Doch de Staaten van 't Gewest hadden, gelyk wy te vooren gemeld hebben, eer zy nog kennis konden hebben van de geboorte eens Prinzen van Oranje, het Regt van eerften Edele vernietigd verklaard: en 't was wel te voorzien, dat zy ook 't Regt tot het bestellen der Wethouderen niet aan de uitheemfche Voogden des jongen Prinzen zouden laten. Twee Burgemeesters van Middelburg, *Henrik Thibaut, Heer van S. Aagtenkerke*, en Doktor *Jan van Landsbergen*, zeer geneigd tot het Huis van Oranje, arbeidden, daarentegen, om den jongen Prins te doen aanstellen, of ten minste voorschikken tot Stadhouder van Zeeland, waardoor hy, in tyd en wyle, de Wet in de Steden wederom zou kunnen stellen. Zy hadden,

1651

v.
Verschil
over 't
regt tot
de bestel-
linge der
Wethou-
derfchap
in Zee-
land.

Oproer
te Mid-
delburg

(s) AUTZEMA IV. Deel. bl. 248-251.

(t) NORD. Zeel. 24 Maars, 27 April 1651. bl. 22, 68.

1651. den, onder anderen, te wege gebragt, dat de twaalf Kiezers, die te Middelburg een dubbel getal plagten te noemen, waaruit de Stadhouder de Wethouders aanstelde, deeze benoeming niet deden uit de Burgerye, gelyk gebruikelijk was; maar, voor een gedeelte, uit de dienende Wethouders; op dat zulken, die, door wylen zyne Hoogheid, aangesteld geweest, en zynen Huize, meer dan sommige anderen, genegen waren, de meerderheid mogten behouden in de Wet. De Burgery nam dit kwalyk. En sommigen verzuimden niet, haer misnoegen, of op te wekken, of te voeden. Eenige Predikanten staken 'er zig in, en voeren 'er tegen uit, van den Predikstoel. 't Graauw werd, eerlang, zo baloorig, dat het, den zesden van Zomermaand, aantrok op de Abtdye, daar de Staaten gewoon zyn te vergaderen, dreigende den Burgemeesteren Thibaut en Landsbergen den dood; doch deezen wisten zig, heimelyk, te bergen, en verlieten, eerlang, de Stad en de Provincie. 't Onstuimig volk koelde toen zynen moed aan het Huis van Landsbergen; daar boeken, schilderyen, porcelein en alles vernield en geplonderd werd. 't Zelfde lot zou het Huis van Thibaut getroffen hebben; zo 't niet door eenige Predikanten belet was. De nieuwe orde op de benoeming der Wethouderen werd terstond hierop vernietigd, en de Wethouderfchap, te Middelburg, te Zierikzee, te Gocs en te Thoolen, gelyk in Holland, gekooren, volgens Oktrojen, die elke Stad van de Staaten verkreegen hadt.

Onderzoek of Maar met de Steden Vlisfingen en Veere hadt het een ander aanzien. De Voogden van den

den jongen Prinse, oordeelende, dat wylen zyne Hoogheid, in deeze Steden, de Wet besteld hadt als markgraaf, verftonden, dat men hun dit regt niet betwisten kon. De vier Steden van Zeeland, daarentegen, niet gaarne willende zien, dat twee Steden, welker Wet, door vreemde Voogden, besteld werdt, stem hadden in de Vergadering der Staaten, beweerden, dat de Prinzen van Oranje, niet als Markgraaven, maar als Stadhouders, de Wet in de twee Steden besteld hadden; waarom zy ze zогten te beweegen, tot het begeeren van Oktrojen, om zelve haare Wet te bestellen. De Prinsessen schreeven, hierop, eenen Brief aan de Staaten van Zeeland, waarin zy, omftandiglyk, toonden, dat de Prinzen van Oranje, als Markgraaven, niet als Stadhouders, de Wet in de twee Steden hadden besteld. Nogtans bleeven de vier Steden by haar gevoelen. De Gekommitteerde Raaden van 't Gewest, gelast om de redenen der Voogden te onderzoeken, verftonden, dat dezelve 't Regt des Markgraafs, tot het bestellen der Wet in de twee Steden, geenzins beweezen. De Markgraaven hadden hier, beweerden zy, geene andere regten gehad, dan welken men bevondt klaarlyk gehegt te zyn geweest aan het Leen, by brieven der hooge Overheid van den Lande. En zy verklaarden, niet gevonden te hebben, dat de Staaten van 't Gewest, by 't vervreemden der Heerlykheid van Veere en Vlissingen, zig, ten behoeve der Markgraaven uit den Huize van Oranje, ontbloot hadden van het regt om aldaar de Wet te be-

1651.
—
de Prinzen van Oranje, de Wet, in Vliſſingen en Veere, als Stadhouders of als Markgraaven, plagten te bestellen.

1651.

stellen (u). De tegenwoordige omstandigheden en de heimelyke en openlyke poogingen der Staaten van Holland hielpen, veelligt, ook veroorzaaken, dat de redenen der Voogden te zwak bevonden werden by de meeste Leden. De Voogden leverden een Tegenberigt in (v), tegen het Berigt der Gekommitteerde Raaden. Doch men verstondt, dat het eer diende tot versterking, dan tot ontzenuwing van het regt der Graaflykheid. De Raadpensionaris, *Joan de Brune*, kreeg last, om, met de meerderheid, te besluiten, dat de Steden Vlisfingen en Veere „haare eigen’ Wet zouden mogen bestellen, „immers dat zulks niet van wege den jongen „Prinse, als Markgraave, zou mogen geschieden.” De twee Steden bleeven zig kanten tegen dit besluit, weigerende eene nieuwe schikking op ’t bestellen haarer Wethouderschap te ontwerpen, en daar op Oktroi te verwerven van ’s Lands Staaten, Ook was men ’t, in de volgende Staatsvergaderingen, niet altoos eens met de tegenwoordige: waarom het besluit nu, door de vier Steden, doorgedrongen, voor eerst, niet ter uitvoeringe gebragt kon worden (w). Doch in ’t volgende jaar, schikten de twee Steden zig naar dit besluit, mids de Staaten haar vryhielden van de kosten van het Regtsgeding, zo de Voogden des jon-

(u) Notul. Zeel. 27, 28, 30, 31 *Octob.* 9, 10, 15, 17 *Nov.* 1651. bl. 173, 179, 181, 198, 200, 207, 217, 221. Schrift. Advys der Gecom. Raaden by *WICQUEF. Preuy. Tom. I. p. 803* en by *AITZEMA* Herft. Leeuw. bl. 200.

(v) Zie het by *WICQUEF. Preuy. Tom. I. p. 329.* en by *AITZEMA* Herft. Leeuw. bl. 207.

(w) Notul. Zeel. 2 *May*, 23, 25, *Oct.* 1652. bl. 100, 438, 444. *WICQUEFORT Livr. VI. p. 218, 219, 220.* *AITZEMA III. Deel, bl. 610, 611, 612, 613, 614, 625.* Herft. Leeuw. bl. 197 622.

jongen Prinzen van Oranje geraaden mogten vinden, haar, hierover, in regten aan te spreken (x). 1651.

De verandering, die de dood des Stadhouders, in de Regeering van Zeeland, gemaakt hadt, en vooral de verklaring, dat de plaats van eersten Edele gehouden werdt voor vernietigd, gaf aan eenige Zeeuwfche Edelen, uit de Huizen van Kats, Borselen, Borselen van der Hooge en Tuil van Serooskerke, gelegenheid, om zig te keeren tot de Staaten van Zeeland, met een schriftelyk Vertoog, waarin zy aanweezen „ dat de Staaten van 't Gewest, oud-
 „ tyds, bestaan hadden uit drie Leden, de E-
 „ delen, de *breede geërfdén*, in wier plaats de Pre-
 „ laat van Middelburg gekomen was, die, na-
 „ derhand, het eerste der drie Leden werdt,
 „ en de *Steden*. Dat aan een' Persoon uit een
 „ der oude adelyke geslagten de naam van eer-
 „ sten Edele plag gegeven te worden; hoe-
 „ wel deeze naam nooit aan eenig byzonder
 „ geslagt was bepaald geweest, en de hoedanig-
 „ heid van eersten Edele ook de andere Ede-
 „ len niet plag uit te sluiten van de Regeer-
 „ ringe. Dat Prins Willem van Oranje hooger
 „ gedagtenisse, in den jaare 1562, twee Ede-
 „ len gemagtigd hadt, om de plaats van eer-
 „ sten Edele, voor zynen Zoon, den Graaf
 „ van Buuren, als Heer van S. Maartensdyk,
 „ te bekleeden, en om, nevens andere Edelen,
 „ op 's Lands welvaart, te raadpleegen. Dat
 „ Koning Philips, in 't jaar 1566, kooper ge-
 „ worden zynde van het Markgraaffchap van
 „ Vee-

Eenige Zeeuwfche Edelen zoeken, te vergeefs, zitting te verkrygen in de Vergadering der Staaten van Zeeland.

(x) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 35.

1651. „ Veere en Vlistingen, wel verstaan hadt, de
 „ plaats van eersten Edele, uit deezen hoof-
 „ de, te mogen doen bekleeden, door iemand
 „ van zynen wege; doch nimmer beoogd, de
 „ andere Edelen van de Regeeringe te versee-
 „ ken. Dat zelfs, in 't jaar 1579, door de Ste-
 „ den verklaard was, dat het toelaaten van
 „ eenen Gemagtigde des Prinzen van Oranje,
 „ als eersten, niet strekte tot uitsluiting der
 „ andere Edelen. Dat, naderhand, de Gemag-
 „ tigten der eerste Edelen niet waren toege-
 „ laaten, dan onder uitdrukkelyke verklaa-
 „ ring, van wege de Steden, dat zy deeze hoe-
 „ danigheid niet hielden gehegt te zyn aan
 „ eenig geslagt of heerlyk goed, en onvermin-
 „ derd eens ieders gerechtigheid. Dat de Ede-
 „ len egter, sedert de opkomst der beroerten,
 „ weinig of geen deel aan de Regeeringe ge-
 „ had hebbende, in den jaare 1615, begeerd
 „ hadden, in hun regt tot dezelve, erkend te
 „ worden; doch dat, hierop, ter oorzaake van
 „ de verdeeldheid in den Staat, niets gevolgd
 „ was. Dat de vertooners, na 't sluiten der
 „ Vrede, de gelegenheid ryp oordeelden, om
 „ te verklaren, dat het nu de regte tyd was,
 „ om het Lid der Edelen wederom te herstel-
 „ len in den staat, waarin het oudtyds geweest
 „ was; waardoor Zeeland overeenkomen zou
 „ met de andere Gewesten, en ook een Lid
 „ hebben onder de Staaten, welk zorg droeg
 „ voor het platte Land. En schoon zy ver-
 „ stonden, dat dit regt, eigenlyk, tot de E-
 „ delen uit de oude stammen, zo ver die nog
 „ overig waren, behoorde; verklaarden zy,
 „ ten besluite, niet te zullen afkeuren, dat
 „ „ daar

„daar by werden gevoegd eenigen uit de aanzienlykste Ambagtsheeren, naar het goedvinden der Staaten (y).” 1651.

Doch dit Vertoog vondt tegenwoordig zo weinig ingang als een diergelyk, in den jaare 1615, onder het Stadhouderlyk bewind van Prinse Maurits, gevonden hadt. De Steden, de Regeering federt lang in handen gehad hebbende, en, na den dood des jongsten Stadhouders, merkelyk toegenomen zynde in gezag; vonden nu, minder dan voorheen, geraaden, om dit haar gezag te deelen met de Edelen, hoe oud en gegrond derzelve regt anders ook schynen mogt.

De byzondere en huisfelyke zaaken, met welke verhaal wy ons, eenen geruimen tyd, bezig gehouden hebben, moesten noodzaakelyk vermeld worden, op dat men te bekwaamer zou kunnen oordeelen, over de gesteldheid, met welke de Afgevaardigden der byzondere Gewesten verscheenen op de GROOTE VERGADERING, van welke handelingen wy nu een omstandig berigt geeven zullen.

De Staaten van Zeeland hadden, reeds voor 't einde des jaars 1650, Afgevaardigden gezonden naar den Haage, om, met die van Holland, in afzonderlyke handeling te treden, voor 't aanvangen der groote Vergadering. Men raadpleegde, in 't byzonder, over 't benoemen van den jongen Prinse tot Stadhouder, waartoe die van Zeeland, in 't eerst, scheenen te

VI.
Aanvang
der groo-
te Ver-
gaderin-
ge.

Afzon-
derlyke
hande-
ling tus-
schen
Holland
en Zee-
land, o-
ver't aan-
stellen
van een-
en Stad-
houder.

(y) Remonst. der Ridderfch. en Edelen van Zeeland gedr. 1652. en in de Notul. van Zeel. 8 Juny 1651. bl. 119. Zie dezelve ook by AITZEMA III. Deel, bl. 615 enz.

1651. te neigen (z); doch die van Holland beweerden „ dat zulks, voor als nog, ontydig was; „ dat men niet wist wat van den Prinse worden zou, als hy tot mannelyken ouderdom „ komen mogt; dat hy een goed en bekwaam „ Vorst kon worden; doch ook de voetstap- „ pen volgen van zynen Vader, in 't gene dee- „ ze tegen de Vergadering van Holland en „ tegen de Stad Amsterdam ondernomen hadt: „ of die van Prinse Maurits, in den jaare 1618. „ Dat men ook niet bekwaamlyk eenen Lui- „ tenant onder hem kon stellen, gelyk som- „ migen voorgeslagen hadden; also deeze zig, „ gedurende 's Prinzen minderjaerigheid, zo „ vast zou kunnen zetten, dat men hem, daar- „ na, bezwaarlyk zou kunnen doen opstaan. „ Dat de Prins den Staaten ook kleinen dank „ weeten zou, voor de eere, hem in zyne „ kindschheid aangedaan, en eerder oordee- „ len, dat ze hem erfelyk toekwame.” Som- „ migen melden, dat hierby ook, in 't heimelyk, „ werdt aangemerkt „ hoe de Prins, zo na ver- „ maagschapt met Frankryk, Groot-Britanje „ en andere Ryken, en groote goederen, hier „ te Lande, bezittende, reeds magtig genoeg „ was in den Vereenigden Staat, en dat hem „ nog hooger te verheffen gevaarlyk zyn zou „ voor de gemeene vryheid. Dat dit gevaar „ vooral te dugten was van een' Prins, wiens „ Vader en voorgangers, onder den naam van „ *Stadhouder*, hadden gestaan naar de opperste „ magt, die zy ook, zeide men, beide in 't be- „ ftieren van den Staat en van de Legers, in „ hoo-

(z) Zie Resol. Holl. 20 Jan. 1651. bl. 31.

„hooger maate dan de Graaven van ouds, 1651.
 „bezeten hadden (a).” Door deeze en dier-
 gelyke redenen, lieten de Zeeuwen zig over-
 haalen, om, vooreerst, af te zien van de be-
 vordering des jongen Prinzen. De twee Prin-
 sessen arbeidden ook te vergeefs, door haare
 vrienden, by de Staaten van Holland en Zec-
 land, om hem te doen benoemen tot de waar-
 digheden van wylen zyne Hoogheid.

De Afgevaardigden der andere Gewesten, Aan-
 midlerwyl, in merkelyken getale, in den Haa- spraak
 ge gekomen zynde (b), werd de groote Ver- van den
 gadering geopend, op Woensdag den agttien- Raad-
 den van Louwmaand. De Staaten kwamen by- pensionaris
 een op de groote Zaal van 't Hof, die, voor- Kats.
 bedagtelyk, opgeruimd, en, met de vendels,
 kornetten en wimpels, in den tagtigjaarigen
 oorlog, op den Spanjaard veroverd, gestof-
 feerd was (c). Na eene korte aanspraak van
 den Heere *Pibo van Donia*, die, wegens Fries-
 land, op zyne beurt, voorzat (d), opende de
 Raadpensionaris Kats, van wege de Staaten
 van Holland, de Vergadering, met eene
 uitvoerige Rede: waarin hy „God vooraf
 „gedankt hebbende, dat deeze plegtige by-
 „eenkomst gehouden mogt worden in de
 „zelfde plaats, alwaar, weleer, de Koning
 „van Spanje afgezwooren, en de grondslagen
 „van 's Lands vryheid gelegd waren, en al-
 „waar de tekens der behaalde zege elk nog
 „bo-

(a) AITZEMA III. Deel, bl. 467. Herft. Leeuw. bl. 51.

(b) Resol. Holl. 16, 19, 30 Dec. 1650. bl. 383, 386, 421.

AITZEMA III. Deel, bl. 498.

(c) Holl. Merk. van 1651. bl. 60.

(d) WICQUEFORT *Liv.* V. p. 239.

1651.

» boven 't hoofd zweefden; vervolgens, aan-
 » wees, hoe de dood van Prinse Willem van
 » Oranje, den Staat gebragt hadt in eenen
 » toestand, waarin dezelve nimmer voorheen
 » geweest was, zynde 'er niemant van het Huis
 » van Oranje in leeven, bekwaam om te zyn,
 » 't gene de voorige Prinzen van Oranje ge-
 » weest waren. Dat de Staaten van Holland,
 » die, van 't begin der Vereeniging af, zig
 » treffelyk gekweeten hadden, tot voorstand
 » van 't Gemeenebest, hunne kasse mildelyk
 » openende, en zig zelfs uitputtende, ten dien-
 » ste van den Staat; niet verflaauwd waren in
 » hunnen yver, en, na ryp beraad, dienstig
 » gevonden hadden, dat de hooge Magten der
 » Vereenigde Nederlanden samengeropen wer-
 » den, om op het vaststellen van den Staat,
 » in de tegenwoordige omstandigheden, te
 » raadpleegen en te besluiten. Dat zy nu, tot
 » hunne overgroote blydschap, deeze doorlug-
 » tige Vergadering byeen zagen. Dat zy ander-
 » maal verklaarden, onaangezien eenige val-
 » sche en kwaadaartige straatmaaren, ten te-
 » gendeele uitgestrooid, vastelyk gezind te
 » zyn, om de liefde, vriendschap, eenigheid,
 » goed verstand en vertrouwelykheid, tus-
 » schen de onderlinge Gewesten, te onder-
 » houden en aantekweeken, met woorden en
 » daaden. Dat zy, ten deezen einde, dienstig
 » oordeelden, drie hoofdzaaken vast te stellen,
 » de *Unie*, *Religie* en *Militie*, welken allen drie,
 » voor het aangaan van de Vrede, waren aan-
 » gezien als noodzaakelyk, om vastgesteld,
 » en onverbreekelyk onderhouden te worden.
 » Dat hunne Edcle Groot-Mogendheden dee-

» ze

„ ze drie punten nog vast hielden, te weeten 1651.
 „ de Unie, zo als zy, in 't jaar 1579, te U-
 „ trecht, was beslooten; de Religie, gelyk de-
 „ zelve, alomme, in de openbaare Kerken hier
 „ te Lande, werdt gepredikt, en by de Synode
 „ van Dordrecht, in de jaaren 1618 en 1619,
 „ opgehelderd was, en de Militie, gelyk de
 „ Resolutien op de voorafgaande punten tot
 „ de Vrede waren medebrengeude. Dat in de
 „ twee eerste punten geene verandering geko-
 „ men was; waarom men vertrouwde, dat,
 „ over dezelve, geen verskil vallen zou tus-
 „ schen de Gewesten. Dat het punt van de Mi-
 „ litie, voornaamlyk, in beraad zou moeten
 „ komen. Dat 'er thans drie zaaken samenlie-
 „ pen, die, van den aanvang van 't Gemee-
 „ nebest af, nooit, op zulk eené wyze, byeen
 „ gezien waren; de Vrede, het ontbreeken van
 „ iemand uit den Huize van Oranje, bekwaam
 „ tot het bekleeden der hoogste ampten van
 „ den Staat, en, dat 'er, in 't laatst van den
 „ oorlog, een Veldmaarschalk aangesteld was,
 „ om, by afwezendheid of andere beletsels
 „ van den Kapitein-Generaal, bevel te voeren
 „ over de Krygsmagt van den Staat. Dat
 „ hunne Edele Groot-Mogendheden verston-
 „ den, dat de Raad van Staate, wien, van 't
 „ begin des oorlogs af, 't beleid over krygszaa-
 „ ken aanvertrouwd geweest was, nevens den
 „ genoemden Veldmaarschalk en andere hoo-
 „ ge Krygsbevelhebbers, behoorde gelaaten
 „ te worden in het vol bezit van derzelve by-
 „ zondere Ampten. Dat nogtans de Staaten
 „ der byzondere Gewesten en derzelve Ge-
 „ kommitteerde Raaden *patenten* zouden mo-
 „ gen

1651.

„ gen geeven tot verplaatfing van het Krygs-
 „ volk, binnen de byzondere Gewesten leg-
 „ gende. Dat, zo men eenige vendels begeer-
 „ de te ligten uit eene ftemmende Provincie,
 „ de Raad van Staate, hiertoe, vooraf verlof
 „ zou moeten verzoeken van de Staaten dier
 „ Provincie of van derzelve Gekommitteer-
 „ de Raaden, die de patenten zouden behoo-
 „ ren in te vullen en te tekenen. Dat de be-
 „ geerde vendels, hierop, terftond zouden
 „ uittrekken, ten ware de Staaten of Gekom-
 „ mitteerde Raaden zwaarigheid maakten,
 „ om in 't verzoek des Raads van Staate te
 „ bewilligen, waarvan zy, terftond, den Raad
 „ de reden zouden moeten overfchryven; doch
 „ zo deeze reden niet voldoende gevonden
 „ werdt, zou men de vendels, op het twee-
 „ de verzoek des Raads, terftond, moeten
 „ laaten trekken, behalve wanneer zy ter be-
 „ taalinge ftonden van de Provincie uit wel-
 „ ke men ze begeerde te ligten, in welk ge-
 „ val, de bewilliging der Staaten of Gekom-
 „ mitteerde Raaden noodzaakelyk vereischt zou
 „ worden. Dat men het zelfde in agt zou be-
 „ hooren te neemen, in geval van inlegering,
 „ doortogt en loopplaats. Dat het Krygs-
 „ volk, zo veel doenlyk ware, zou behooren
 „ gelegd te worden in en omtrent de Gewes-
 „ ten, door welken het betaald werdt, ten
 „ welken einde, aan ieder Gewest zekere
 „ grensvestingen zouden behooren toegewe-
 „ zen te worden. Dat de Raad van Staate en
 „ de Staaten van 't Gewest, welk deeze grens-
 „ plaatfen toegewezen waren, de bezettin-
 „ gen in dezelve zouden mogen verleggen;
 „ doch

„ doch dat de Raad van Staate zulks aan de
 „ gemelde Staaten zou behooren te verzoee- 1656
 „ ken, en de Staaten daarvan alleen kennis
 „ geeven aan den Raad. Dat de hooge Krygs-
 „ ampten zouden behooren begeeven te wor-
 „ den, door de Gewesten, ter betaalinge van
 „ welken zy stonden, en die van den bodem
 „ of het aandeel der Generaliteit, door hunne
 „ Hoog-Mogendheden, de algemeene Staa-
 „ ten. Dat het Krygsvolk eed doen moest
 „ aan de Generaliteit en aan de byzondere
 „ Gewesten. Dat het aanstellen van eenen
 „ nieuwen Stadhouder en Kapitein - Gene-
 „ raal tegenwoordig bedenkelijk gehouden
 „ werdt, door de Staaten van Holland, die
 „ eerder neigen zouden tot eenen vorm van
 „ Regeeringe in Krygszaaken, geschikt naar
 „ het voorbeeld van Gods oude volk, de
 „ Jooden; die, van den uittogt uit Egipte,
 „ tot op den tyd der Koningen toe, nooit vaste
 „ Rigters of Kapiteinen-Generaal gehad had-
 „ den; maar gewoon waren, by elken togt,
 „ een Legerhoofd aan te stellen: welk voor-
 „ beeld ook, van ouds en tegenwoordig, door
 „ andere vrye Staaten, gevolgd was. Dat
 „ het verkiezen van eenen Kapitein-Generaal,
 „ tegenwoordig, ook om andere redenen,
 „ ongeraaden was, zo voor den Per-
 „ soon, dien men hiertoe zou mogen kiezen
 „ of voorschikken, als voor den Luitenant,
 „ die zyne plaats zou moeten bekleeden, en
 „ voor den Staat zelve. Dat men, eindelyk,
 „ met goedvinden der Gewesten, nieuwe
 „ Instructien zou kunnen maaken voor den
 „ Raad van Staate, den Veldmaarschalk en
 „ eeni-

1651. „ eenige andere Kollegien of Perfoonen (e).”

Friesland zoekt de onderhandeligen te doen opschorten

inzigten van Holland op den tegenwoordigen staat der Regeeringe klaar genoeg bleeken, floeg Friesland, welk andere inzigten hadt, voor, dat men de Vergadering, eenigen tyd, behoorde op te schorten, om, ondertuschen, de bedenkingen der byzondere Gewesten in te zamelen. Doch de meesten stemden hiertegen (f). Ook leverden verscheiden Gewesten, eerlang, hunne bedenkingen, schriftelyk, over, aan de groote Vergadering. Doch eer wy hiervan nader verslag doen, zal 't niet ondienstig zyn, eenige aanmerkingen vooraf te laten gaan, over de drie hoofdpunten, welken de groote Vergadering bezig hielden. Zy betroffen de *Unie*, *Religie* en *Militie*; omtrent welken, ter oorzaake van het afsterven des Stadhouders, en van het gene, kort voor zynert dood, gedreeven en gebeurd was, eenige nadere verklaring, of vaststelling behoorde gemaakt te worden.

VII. Aanmerkingen, over de drie hoofdpunten, die op de groote Vergadering ver-

Wy hebben te vooren gezien, dat Holland, door het sterk dringen op afdanking van 't Krygsvolk, tegen 't gevoelen van veelen, zig, by sommigen, verdagt hadt gemaakt van onge-neigtheid tot handhaaving der vereeniging met de andere Gewesten. 't Belang van den Koophandel en andere redenen van Staat hadden de Staaten van dit Gewest ook, sedert veele jaaren, bewoogen, om de hevigheid tegen

(e) Zie Resol. Holl. 18 Januar. 1651. bl. 15. AITZEMA Herft. Lecuw. bl. 52. III. Deel. bl. 49°.

(f) Resol. Gener. 19 Jan. 1651 by WICQUEF. *Preuv. Tom. II. p. 11.* Resol. Holl. 1, 3^e Febr. 1651. bl. 56, 60.

gen de Remonstranten te staaken, en zelfs omtrent de Roomschegezinden veel oogluiking te gebruiken, die niet verminderde na 't sluiten der Vrede; schoon men de Plakaaten tegen de Vergaderingen deezer gezindheden vernieuwd hadt. Doch deeze gemaatigdheid hadt sommigen doen vermoeden en gelooven, dat men 't, in Holland, niet ernstig meende met den Godsdienst, zo als dezelve vastgesteld was, in de Sinode van Dordrecht van de jaaren 1618 en 1619. Prins Willem en de andere afgezonden der algemeene Steden hadden, zelfs in den voorleeden Zomer, aan de Vroedschappen der Steden te verstaan gegeven, dat, uit het verminderen van 't Krygsvolk, waarop Holland drong, verval in den Godsdienst te dugten was (g). De dood van zyne Hoogheid maakte zo groote verandering in het bewind over de Krygsmagt van den Staat, dat, op dit punt, noodzaakelyk nieuwe orde beraamd moest worden. De Staaten van Zeeland hadden zelfs, reeds voor eenige jaaren (h), verstaan, dat men niet over vrede met Spanje behoorde te handelen, voor men, op de drie genoemde punten, eenige nadere vaststellingen gemaakt hadt, 't welk nu noodzaaklyker geoordeeld werd, om dat de Vrede niet alleen geslooten; maar zyne Hoogheid, daarenboven, overleeden was, en de aanzienlykste Gewesten geene geneigdheid altoos toonden, om zynen Zoon te verkiezen tot zynen opvolger. De drie punten, van welken wy spreken, waren derhalve te

1651.
—
handeld
werden;
te weeten

(g) Zie hier voor, bl. 72.

(h) Zie XI. Deel, bl. 411.

1651. gewigtig, dan dat men 'er tegenwoordig niet ernstelyk over geraadpleegd zou hebben.

de *Unie*. Het punt der *Unie* schein haast afgedaan te zullen zyn. Zo dra de Staaten van Holland zig verklaard hadden, dat zy zig heiliglyk wilden houden aan het Verbond van den jaare 1579, schein, hierover, niets meer te doen te zyn, hebbende de andere Gewesten ruim zo veel belang als Holland, om zig aan dit Verbond te houden. Doch daar waren eenige duisterheden in dit Verbond, die nadere opheldering verdienden. Eene der voornaamsten betrof het middel om de geschillen tuschen de byzondere Gewesten te beslegten; welk, zeker, onder zeven Staaten, die, ieder op zig zelve, gelyk men 't nu verstonde, de hoogste magt bezaten, niet gemakelyk te vinden was; zo deeze Staaten zelve niet, wegens zulk een middel, overeenkwamen. Doch in het Utrechtsch Verbond was van dit middel niet zeer klaar gesproken, en 't gene 'er nog van gezeid werdt paste kwalyk op de tegenwoordige omstandigheden. De geschillen tuschen de Gewesten, over derzelve byzondere Privilegiën, vryheden, regten en loffelyke gewoonten, moesten, volgens het *eerste* Lid van dit Verbond, door den gewoonlyken Regter, door goede mannen, of door minnelyk Verdrag, worden afgedaan: 't welk, gedeeltelyk, nog tegenwoordig geschieden kon; gedeeltelyk, nimmer hadt konnen geschieden; zynde 'er geenen gewoonlyken Regter erkend van Gewesten, die ieder op zig zelve bestonden, en onafhankelyk waren van elkanderen. Doch by het *negende* Lid van het zelfde Verbond waren de geschillen over

zaa-

zaaken van Bestand, Vrede, Oorlog en Belastingen, by voorraad, onderworpen aan de Stadhouders, die 'er toen waren. In het zestiende Lid, was verklaard, dat, over een geschil, welk slegts één Gewest betref, de overigen uitspraak zouden doen; doch de uitspraak zou ook aan de Stadhouders staan, zo 't geschil alle de Gewesten aanging. In geval van duisterheid in het Verbond zelf, stondt de verklaring aan de eenpaarige stemmen der Bondgenooten, en zo deezen verschilden, moesten de Stadhouders 't geschil beslegten. Doch deeze onderscheiden' schikkingen van het Utrechtsch Verbond waren, gelyk men ligtelyk zien kan, in zig zelve niet klaar, en bezwaarlyk over een te brengen. De gewigtigste geschillen zelfs werden, alleenlyk by voorraad, verbleeven aan de uitspraak der Stadhouders, die 'er toen waren; en hoe ze beslegt moesten worden, na de dood deezer Stadhouders, of wanneer 'er geheel geene Stadhouders waren, of wanneer 'er niet meer dan één was, bleek nergens. Ondertuschen, scheen de eendragt onder de Bondgenooten bezwaarlyk te konnen bewaard worden, zo men geen bekwaam middel vaststelde, om de opkomende geschillen tuschen de Gewesten te beslegten; 't welk eene der voornaamste bezigheden der groote Vergaderinge geweest is.

In 't stuk van den *Godsdienst*, het tweede de *Religie* hoofdpunt, welk, op de groote Vergadering, verhandeld werdt, waren de Staaten der byzondere Gewesten, in het Utrechtsch Verbond, gelaaten by de vryheid, om elk in hun Gewest, zulke schikkingen te maaken, als

1657: zy, ten meesten dienste der Gewesten, zouden raadzaam oordeelen. Holland en Zeeland hadden, te vooren, by een byzonder Verbond, beloofd, den Hervormden Evangelischen Godsdienst alleen te zullen handhaaven. Doch de andere Gewesten waren by hunne vryheid gebleeven, en behielden ze, by de Utrechtsche Vereeniging. In laater' tyd, was wel eens geraadpleegd, om den Evangelischen Godsdienst, die toen in alle de Vereenigde Gewesten aangenomen was, alleen te handhaaven, en geene openbaare oefening van eenigen anderen Godsdienst te gedoogen (i). Doch, hiervan was nimmer eenige algemeene Wet gemaakt. De Synode van Dordrecht, die, in de jaaren 1618 en 1619, gehouden werdt, was zelfs niet in allen deele aangenomen, by alle de Gewesten; noch den ingezetenen in 't gemeen, door 's Lands Overheid, tot eenen regel des geloofs voorgeschreeven. Veelen oordeelden, dat deeze onzekerheid op 't stuk van den Godsdienst den verschillenden gezindheden te groote vryheid liet, en den Roomfchen in 't byzonder voet gaf, tot openlyke oefening hunner Godsdienstige plegtigheden. Zy verstonden, hierom, dat men eene nadere vaststelling behoorde te maaken, op 't stuk van den Godsdienst, waarvan, derhalve, een hoofdpunt der raadpleegingen op de groote Vergadering gemaakt werdt.

en de *Milicie*, Wat omtrent het derde hoofdpunt, de *Krygszaaken* betreffende, meest in aanmerking kwam, heeft men, uit de eerste aanspraak van den

(i) Zie VII. Deel, bl. 502.

den Raadpensionaris Kats, reeds konnen afneemen. De inzigten van Holland verschilden, omtrent dit punt, van die der meeste andere Gewesten. Holland zocht het opperbeleid over zaaken van oorloge, met naame over het verleggen van het Krygsvolk en het uitgeeven der *Patenten*, daartoe noodig, te brengen aan den Raad van Staate, waarin dit Gewest drie Leden heeft, en de anderen maar een, of ten hoogsten twee; en aan de byzondere Staaten, elk in zyn Gewest. Men hadt, in 't voorleeden jaar, ondervonden, wat 'er gebeuren kon, als de troepen verlegd konden worden, zonder dat 'er de byzondere Staaten kennis van hadden. Hiervoor, wilde men dan zorg draagen in Holland, en te wege brengen, dat zulks, voortaan, niet kon geschieden, zonder behoorlyke kennis. Maar de meeste andere Gewesten verstonden, dat men den Raad van Staate zo veel gezags niet geeven moest in krygszaaken, als Holland gaarne gezien zou hebben. Holland was, huns oordeels, te sterk in den Raad van Staate. Zy wilden, hierom, een goed gedeelte van 't gezag deezes Raads overbrengen aan de Vergadering der algemeene Staaten, waarin elk Gewest evenveel te zeggen hadt. De raadpleegingen hierover maakten, derhalve, ook een voornaam gedeelte van de bezigheid der groote Vergaderinge uit.

Omtrent het eerste hoofdpunt, de behoudenis der Unie en eendragt aangaande, verstondt Gelderland „ dat de geschillen tusfchen „ de Steden en Leden van eenig Gewest ver- „ bleeven moesten worden aan de uitspraak „ der byzondere Geregthoven, zo de zaak

VIII.
Gelder-
lands ge-
voelen,
over de
Unie en
besliffing
der ge-
schillen.

1651. „klaarlyk tot derzelver regtsgebied behoort
 „de, met byvoeging van eenige Gekommitteerden uit de Landfchap; doch zo de Hoven
 „geen Regtsgebied bleeken te hebben, zou
 „de zaak, door gelyke Gekommitteerden,
 „met byvoeging van onpartydigen uit andere
 „Geregtshoven, moeten worden afgedaan.
 „Dat, in geval van verfchil tufchen twee of
 „meer gewesten, het Gewest, welk zig verongelykt hielt, zig zou behooren te voegen aan de algemeene Staaten, die 't gefchil zouden doen beflegten, door Gemagtigden uit de Gewesten, welken 'er geen belang by hadden. En dat, in geval van verfchil tufchen alle de Gewesten, uit alle de zelve, Regters behoorden gemagtigd te worden, om de zaak, by minnenlyk verdrag of eindelyke uitfpraak, af te doen (k).” Ten zelfden dage, verklaarde Zeeland, by monde van den Raadpenfionaris *Adriaan Veth*, te verftaan „dat de gefchillen, tufchen de Gewesten ontftaande, of, door eenige Heeren uit de Geregtshoven, of door eenige ervaren en befcheiden Heeren uit de Regeeringe, hiertoe byzonderlyk gemagtig, behoorden beflegt te worden (l).” Hierna, vertoonden die van Friesland „dat men, om de eendragt te bewaaren, noodwendig komen moest tot het kiezen van eenen Stadhouder, in Gewesten, die 'er geen hadden; hebbende men ook, by het Utrechtsch Verbond, geen ander middel weeten te vinden, om de gefchillen „tus-

Ook dat
 van Zee-
 land,

Fries-
 land,

(k) AITZEMA Herft. Leeuw. II. 54. III. Deel, bl. 501.
 (l) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 56. III. Deel, bl. 505.

„ tusfchen de Gewesten te beslifen, dan de- 1651.
 „ zelveu aan de uitspraak der Stadhouderen
 „ te verblyven. Dat de woorden, *by voorraad*,
 „ in het *negende* Lid van dit Verbond, bete-
 „ kenden, dat de *uitspraak* der Stadhouderen *by*
 „ *voorraad* zou *uitgevoerd* worden; niet dat de
 „ *Stadhouders* flegts *by voorraad* gefield waren,
 „ om uitspraak te doen: en dat de woorden,
 „ *nu ten tyde wezende*, niet tot de *Stadhouders*,
 „ maar tot de *Gewesten*, die toen in 't Ver-
 „ bond waren, moesten gebragt worden. Dat
 „ de *Gewesten*, die geenen *Stadhouder* hadden,
 „ hierom, ten eerfte, treden moesten tot het
 „ aanftellen van eenen, en dat de gezamently-
 „ ke *Stadhouders*, nog tegenwoordig, de uit-
 „ fpraak over de gefchillen behoorden te heb-
 „ ben, gelyk by het Verbond van altoosduu-
 „ rende eenigheit, te Utrecht, was vastge-
 „ fteld (*m*).” In eene afzonderlyke onderhan-
 „ deling met die van Holland: hadden zy aan-
 „ gemerkt „ dat, fchoon 'er thans niemand uit
 „ den Huize van Oranje ware, bekwaam om
 „ het *Stadhouders* - ampt te bekleeden; men
 „ egter, in den Huize van Nafau, Perfoo-
 „ naadjen vinden kon, die met de vereifchte
 „ bekwaamheden hiertoe voorzien waren (*n*).”
 „ Zy zagen, ongetwyfeld, op Graave Willem,
 „ hunnen *Stadhouder*. Groningen en de Omme-
 „ landen oordeelden, even als Friesland „ dat Stad en
 „ 'er *Stadhouders* behoorden te zyn, tot beslif-
 „ fing der gefchillen; fchoon zy de woorden,
 „ *by voorraad*, en *nu ten tyde wezende* in de ge-
 „ WOO-

(*m*) AITZEMA Herft. I. eeuw. bl. 62. III. Deel, bl. 510.

(*n*) Refol. Holl. 24 Januar. 1651. bl. 35.

1651. „woone betekenis opnamen (o).” Utrecht
 ————— verftondt „dat de gefchillen tusfchen de Le-
 Utrecht, „den en Steden van eenig Gewest beftist be-
 „hoorden te worden, gelyk by 't Utrechtsch
 „Verbond bepaald was; die tusfchen twee
 „of meer Gewesten, door de anderen, welken
 „buiten 't gefchil waren, en die tusfchen de
 „Gewesten in 't gemeen, door drie uit de Re-
 „geeringe en drie Regters of Regtsgeleerden,
 Overys- „uit elk Gewest te benoemen (p).” Overys-
 fel, fel neigde zeer tot het gevoelen van Gelder-
 land, op de befliffing der gefchillen; doch floeg,
 daarenboven voor „dat men een gelyk ge-
 „tal van onzydige zegsluiden, nevens een
 „hoofd over dezelve, zou kunnen kiezen,
 „die 't gefchil, binnen zekeren bestemden tyd,
 en Hol- „zou moeten afdoen (q).” De Staaten van
 and. Holland, uit de bedenkingen der byzondere
 Gewesten, befpeurende, dat 'er geenen waren,
 die het aanstellen van Stadhouders noodzaake-
 lyk hielden tot behoudenis der eendragt, dan
 Friesland en Stad en Lande, vonden geraaden
 hunne gedagten over 't ftuk van de befliffing
 der gefchillen open te leggen in de groote Ver-
 gadering. Zy verklaarden „gezind te zyn, om
 „de raadpleegingen deezer Vergaderinge zo
 „spoedig te doen afloopen, als mogelyk ware,
 „op dat, door eene bekwaame vervulling van
 „'t gebrek, welk, in een aanmerkelyk deel
 „der Regeeringe, voorgevallen was, voor al
 „de weereld, getoond mogt worden de vast-
 „heid en zekerheid van den Staat.” Zy voeg-
 den

(o) AITZEMA Herft. Lccuw. bl. 64. III. Deel, bl. 512.

(p) AITZEMA Herft. Lccuw. bl. 66. III. Deel, bl. 514.

(q) AITZEMA Herft. Lccuw. bl. 86. III. Deel, bl. 536.

den 'er by „ dat zulks niet geschieden kon, 1651.
 „ dan door het neemen van goede en spoedi-
 „ ge besluiten, regtschaapen' uitwerkfels van
 „ wysheid en eenigheid. Dat zy, ten deezen
 „ einde, in hunnen eersten voorflag, gewaagd
 „ hadden van de punten van *Unie*, *Religie* en
 „ *Militie*; doch op de twee eersten nauwlyks
 „ hadden stilgestaan, om dat zy oordeelden,
 „ dat 'er geen verschil over vallen zou. Dat
 „ eenige Gewesten, met naame Friesland en
 „ Stad en Lande, nogtans begeerd hadden,
 „ dat zy zig over 't beslifen der geschillen ver-
 „ klaaren zouden, te gelyk, uit het gene, des-
 „ wege, by het Utrechtsch Verbond, beraamd
 „ was, besluitende de noodzaakelykheid, om
 „ Stadhouders te stellen over alle de Gewes-
 „ ten. Dat zy, Staaten van Holland, deeze
 „ noodzaakelykheid geenszins konden zien, al-
 „ zo de byzondere Gewesten, *elks in den haaren*,
 „ de opperste magt bezaten, en, by de Unie,
 „ niet verkort waren in derzelve voorregten
 „ en vryheden, volgens welken, zy de deelen
 „ der hooge Regeeringe, door zig zelve of
 „ door anderen, mogten doen waarneemen,
 „ naar hun welgevallen. Dat de Gewesten, ten
 „ tyde van 't sluiten der Unie, den Koning van
 „ Spanje nog niet hebbende afgezwooren, niet
 „ konden denken, om elkanderen te verbind-
 „ den tot het stellen van Stadhouders, waartoe
 „ zy toen nog niet bevoegd waren, hebbende
 „ de Stadhouders toen nog last van den Koning
 „ van Spanje. Dat de beslissing der geschillen,
 „ hierom, ook slegts by voorraad, aan de Stad-
 „ houders, die 'er toen waren, verbleeven was,
 „ waaruit men kon afneemen, dat derzelve

1651.

„ opvolgers geen zodaanig regt hebben kon-
 „ den, ten ware het hun, by nader besluit,
 „ opgedraagen werdt. Dat de uitlegging, die
 „ Friesland aan de woorden *by voorraad* gaf,
 „ vierkant freedt met het *zestiende* Lid der
 „ Unie, waarin verklaard werdt, dat de uit-
 „ spraak der Stadhouderen agtervolgd zou
 „ worden, zonder dat men zig, daartegen, van
 „ eenige middelen van Regte zou mogen die-
 „ nen: 't welk egter vry zou hebben moeten
 „ staan, zo de uitspraak begreepen moest wor-
 „ den slegts by voorraad geschied te zyn. Dat
 „ ook de woorden *nu ten tyde wezende* niet kon-
 „ den gebragt worden tot de Vereenigde Ge-
 „ westen, om dat hieruit volgen zou, dat de
 „ Gewesten, die naderhand het Verbond zou-
 „ den aanneemen, zig aan de uitspraak der
 „ Stadhouderen van de andere Gewesten zou-
 „ den hebben moeten onderwerpen, zonder
 „ dat hunne eigen' Stadhouders mede gereg-
 „ tigd zouden zyn tot de uitspraak: welk on-
 „ gelyk gezag elk zou hebben afgeschrikt van
 „ de Unie; waarom men niet vermoeden kon,
 „ dat de Bondgenooten hierop zouden gezien
 „ hebben. Dat de Stadhouders ook niet vol-
 „ strekt noodzaakelyk waren, tot beslissinge
 „ der geschillen; maar dat men, hiertoe, de
 „ voorlagen van Gelderland, Zeeland of U-
 „ trecht zou kunnen volgen. Dat zy, onder-
 „ tusfchen, verhoopten, dat de Staat, door 's
 „ Hemels zegen, in zo veele eendragt blyven
 „ zou, dat men niet ligt tot uitspraak over op-
 „ gereezen' geschillen zou behoeven te kom-
 „ men (r).” Wat laater, gaven dezelfde Staa-
 ten

(r) Zie AITZEMA Heft. Leeuw. bl. 85. III. Deel, bl. 534.

ten te verstaan „ dat zy het gefchil over het
 „ aanftellen of niet aanftellen van eenen Stad- 1651.
 „ houder hielden voor zuiver Provinciaal, en
 „ niet behoorende tot de raadpleegingen der
 „ groote Vergaderinge, aan welke zy egter,
 „ nevens eenige andere punten, laaten wilden
 „ het beraamen van een middel, om de ge-
 „ schillen tufchen de Gewesten af te doen (5).”
 Maar Friesland, vreemd vindende, dat men 't
 ftuk van 't Stadhouderschap buiten de Verga-
 dering houden wilde (1), beweerde, in een
 wydluftig Vertoog „ dat de opregters der
 „ Utrechtsche Vereeniging de Stadhouders wys-
 „ lyk hadden gehouden, voor de beste beslif-
 „ fers der onderlinge gefchillen, en voor de
 „ bekwaamfte behouders der onderlinge een-
 „ dragt. Dat de Vereeniging, by wege van
 „ Verdrag, aangegaan was, op de onderftel-
 „ ling, dat 'er Stadhouders waren, en zyn zou-
 „ den; van welke onderftelling men niet kon
 „ afwyken, zonder gemeene bewilliging van
 „ alle de Bondgenooten, gelyk, uit het *elfde*,
 „ *een-entwintigfte* en *twee-entwintigfte* Lid der
 „ Unie, bleek. Dat de Stadhouders ook dien-
 „ ftig waren, tot voorkoming der al te groote
 „ traagheid in 't befluiten, het gewoon gebrek
 „ der veelhoofdige Regeeringen. Dat het ver-
 „ anderen van den ouden vorm der Regeerin-
 „ ge gevaarlyk was. Dat eene verbindtenis,
 „ om altoos Stadhouders te ftellen, niet meer
 „ ftrekte tot krenking van de opperfte magt
 „ der byzondere Staaten, dan de verbindte-
 „ nis om geen Bestand of Vrede te fluiten,

Friesland
 beweert
 de nood-
 zaake-
 lykheid
 van 't
 aanftellen
 van ee-
 nen Stad-
 houder.

(5) AITZEMA Herft. Lecuw. M. 87, 88, III. Deel, bl. 537, 538.
 (1) AITZEMA Herft. Lecuw. bl. 91. III. Deel, bl. 541.

1651. „geenen oorlog aan te vangen, geene Ver-
 „bonden met de nabuuren te maaken, geene
 „Imposten op te stellen, noch de Munt te ver-
 „anderen, dan met gemeene bewilliging van
 „alle de Bondgenooten. Dat men, ten onreg-
 „te, voorgaf, dat de Staaten niet bevoegd
 „waren geweest, om Stadhouders te stellen,
 „voor het afzweeren des Konings van Spanje;
 „alzo hieruit volgde, dat al wat, voor dien
 „tyd, tegen den Koning of deszelfs dienaars,
 „ondernomen was, onwettig ware geweest,
 „de Unie zelve niet uitgeslooten: behalve,
 „dat Graaf Jan van Nassau toen reeds, op
 „aanhouden der Staaten van Gelderland, door
 „de algemeene Staaten, tot Stadhouder van
 „dit Gewest, was beroepen.” ’t Vertoog werdt,
 „wyders, beslooten, met eene verklaring „dat
 „al wat de Afgevaardigden van Friesland
 „hadden voorgebragt strekte, om den Staat
 „dienst te doen; alzo zy, met schroom en bee-
 „vinge, aanzagen tegen eenige veranderingen
 „in de Regeeringe, die doorgaans grooter
 „veranderingen naar zig sleepten, en zelden
 „wel gedydden: ’t welk nu te eerder te wagten
 „was, om dat de Staat zig, by den voorigen Re-
 „geeringsvorm, zo wel bevonden hadt; waar-
 „om de Vereenigde Gewesten zig, met regt,
 „mogten te binnen brengen, ’t gene van Rome
 „gezeid werdt: *Moribus antiquis res stat Ro-*
 „*mana virisque* (u).” Doch op dit Vertoog,
 „werdt, myns weetens, van wege de Staaten
 „van Holland, niet nader geantwoord. Zy za-
 „gen klaarlyk, dat de meeste Gewesten onge-
 „zind

u) Zie AITZEMA Heft, Leeuw. bl. 92. III. Doel, bl. 542.

zind waren, om, vooreerst, tot het aanstellen van eenen Stadhouder te komen; waarom zy noodeloos hielden, het Vertoog van Friesland te wederleggen. Zelfs was, omtrent deezen tyd, een zeer eerbiedig Vertoog van de Prinsesse Weduwe, waarby zy haaren Kleinzoonden algemeenen Staaten aanbeval, met verklaring, dat zy 't gene men voor hem doen wilde, als eene loutere gunst, zou aanzien, door de Gewesten alleenlyk overgenomen, zonder dat 'er iet op beslooten werdt (v). Men arbeidde, ondertusfchen, onder de hand, om den Prins van Oranje te doen verkiezen, tot Kapitein-Generaal over de Krygsmagt van den Staat. Doch 't verhaalen van 't gene hierover te doen viel zal eerst te pas komen, als wy verflag doen van 't gene, over het hoofdpunt, de *Militie* betreffende, op de groote Vergadering, gehandeld werdt.

't Liep aan tot in Hooimaand, eer de Gewesten eenige nadere bedenkingen inleverden, op het stuk van de beslissing der geschillen. Eenige Gekommitteerden hadden toen een ontwerp gereed, volgens welk, de geschillen aan de bemiddeling of uitspraak van een gelyk getal van Zegsluiden uit elk Gewest, die magt hadden om, des noods, eenen opperften zegsman te kiezen, verbleeven werden. Holland keurde dit ontwerp goed. Ook de vier andere Gewesten, op 't behaagen hunner magtigers. Doch Friesland en Groningen verwierpen 't, inzonderheid, om dat de Stadhouders, die 'er nu waren, of namaals komen mogten, niet

1651.

Vertoog
der Prin-
sesse We-
duwe.Laatste
handelin-
gen over
de besliss-
ing der
geschil-
len.

(v) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 88, 89. III. Deel, bl. 538.

1651. niet tot zegsmannen benoemd waren. Zy maakten, derhalve, een nieuw ontwerp, waarin de Stadhouders, tot vaste *Arbiters* of zegsluiden, werden benoemd. 't Ontwerp van Friesland werdt, daarna, nog een en andermaal veranderd. Holland voegde zig, eerlang, nader, naar de meening der twee Gewesten; doch begeerde het stuk der *Consenten* niet aan de uitspraak van gekooen' zegsluiden, onder welken ook de Stadhouders zyn zouden, onderworpen te hebben. De vier Gewesten bewilligden, in Oogstmaand, in het ontwerp van Holland, behalve in de genoemde uitzondering: waarop Holland egter staan bleef. Friesland en Stad en Lande veranderden ook niet van gevoelen; zo dat 'er, op dit gewigtig stuk, niets vastgesteld werdt, in de groote Vergadering (w). Holland besloot, eerst in 't jaar 1663, in 't ontwerp, zo als het lag, te bewilligen; doch slegts voor zes jaaren (x). Maar de andere Gewesten namen geen genoegen in deeze bepaling van tyd; waarom 'er, ook toen, niets beraamd werdt.

IX. Het punt van den Godsdienst hielt de groote Vergadering ook eenen geruimen tyd bezig. Gelderland verklaarde, te verstaan „dat „de waare Hervormde Christelyke Godsdienst, zo als dezelve, in den jaare 1619, by „de Synode van Dordrecht opgehelderd was, „en thans, in de openbaare Kerken deezer „Landen, geleerd werdt, behoorde vastgesteld te blyven, en, door de byzondere Ge- „wes-

(w) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 183, 184, 186, 188, 189.
 (x) Resol. van Confid. ten tyde van DE WITT, bl. 669 enz.

„westen, *elks in den zynen, met de magt van* 1651.
 „*'t Land*, gehandhaafd te worden, zonder te
 „gedoogen, dat daarin, by iemant, eenige
 „verandering wierdt gemaakt. Dat de Pla-
 „kaaten tegen 't Pausdom in kragt behoorden
 „te blyven, en op 't ongebonden inkomen der
 „Geestelykheid een voet van maatiging be-
 „raamd te worden, zonder krenkinge der
 „Munsterfche Vrede (y).” Zeeland stemde van Zee-
land;
 „het zelfde in kragt, met byvoeging „dat de *Sec-*
 „*ten* en gezindheden, die van de openbaare
 „bescherming uitgeflooten waren, en alleen-
 „lyk gedoogd werden, behoorden gehouden
 „te worden, in alle orde en stilligheid; en op
 „geene andere Plaatsen, dan daar zy tegen-
 „woordig waren, te worden toegelaaten (z).”
 Het zelfde verzogten, ten deezen tyde, de Af-
 gevaardigden der Sinoden, aan welken gehoor
 verleend werdt, in de groote Vergaderinge.
 Zy verklaarden, te gelyk, te wenschen „dat
 „de krytende zonden en ergernissen, en, on-
 „der anderen, het schenden van den *Heiligen*
 „*Sabbath*, mogten geweerd worden.” Doch
 zy stonden, voornaamlyk, stil, op het weeren
 der Pausfelyke bygeloovigheden: waartoe zy
 zelfs eenige middelen voorfloegen, die, groot-
 tendeels, uit 's Lands Plakaaten, genomen wa-
 ren (a). Verscheiden' Gewesten, met naame
 Friesland, Overysfel en Stad en Lande, von-
 den genoeg in den voorflag der Predikanten:
 doch de Staaten van Holland zouden liever ge-
 zien

(y) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 55. III. Deel, bl. 502.

(z) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 57. III. Deel, bl. 504.

(a) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 58, 60. III. Deel, bl. 505, 506, 509.

1651. zien hebben, dat zy, ten deezen tyde, agtergebleeven waren: alzö, gelyk wy reeds gemeld hebben, 't belang des Koophandels verſcheiden' Steden, met naame Amſterdam, bewoogen hadt, om eenige oogluiking te gebruiken, omtrent de Roomschegezinden. Van den anderen kant, waren zy bedugt, dat de Predikanten zig, op den Predikſtoel, moeijen zouden, met zaaken van Regeeringe, en dringen op de noodzaakelykheid, om eenen Stadhouder te kiezen, gelyk twee of drie reeds gedaan hadden: waarom zy zig verpligt vonden, om hun eenig genoegen te geeven (b). De andere Geweſten, Frieſland, Stad en Lande, Utrecht en Overyſfel, verklaarden zig, op 't ſtuk van den Godsdienst, omtrent op dezelfde wyze, als Gelderland en Zeeland gedaan hadden (c). Midlerwyl, hadt Holland een beſluit genomen van gelyken inhoud; welk, op den zeventwintigſten van Louwmaand, in een beſluit van alle de Geweſten, veranderd werdt; hoewel Overyſfel, naderhand, voorſloeg, dat men middel behoorde te vinden, om de Geweſten, die, tegen vermoeden, weigerig of agterlyk zyn mogten, in het uitvoeren der Plakaaten tegen de Roomschegezinden, daartoe te noodzaaken (d): op welken voorſlag, egter niets werdt vaſtgeſteld. Het Beſluit, waarvan wy ſpreeken, behelſde eene verklaring van de Staaten der byzondere Geweſten, om „*elks in* „*den haaren*, vaſt te houden en, *met de magt van* „*het Land*, te handhaaven den waren Chriſte-

Van
Frieſ-
land,
Stad en
Lande,
Utrecht
en Over-
yſfel.

Beſluit
van Hol-
land en
de andere
Geweſ-
ten op 't

(b) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 61. III. Deel, bl. 509.

(c) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 62, 63, 65, 86.

(d) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 86.

ly-

„lyken Hervormden Godsdienst, zo als dezel-
 „ve, alomme, in de openbaare Kerken, ge-
 „leerd werdt, en door de Sinode van Dor-
 „drecht bevestigd was, zonder te gedoogen,
 „dat ooit, daarin, by iemant, eenige veran-
 „dering gemaakt werdt. Dat de gezindheden,
 „die uitgeslooten waren van de openbaare be-
 „scherming, en alleenlyk gedoogd werden,
 „zouden gehouden worden in alle goede orde
 „en stilte, en op geene Plaatsen meer worden
 „toegelaaten, dan daar zy tegenwoordig wa-
 „ren. Dat de Plakaten tegen de Pausgezinden
 „in kragt blyven en uitgevoerd worden zou-
 „den, en op het inkomen der Geestelykheid
 „zulk een voet beraamd, als, zonder krenkinge
 „der Vrede, best zou kunnen geschieden. Dat
 „de Ambassadeurs en vreemde Staatsdienaars
 „verplicht zouden worden, om, in hunne Hui-
 „zen, geenen dienst of *Sermoenen* te laten
 „doen, in de Nederlandfche spraake; maar
 „alleen in de taale van hunne Heeren en Mees-
 „teren, en dat zy niemant, dan die tot hun
 „Huisgezin of gevolg behoorden, tot dezel-
 „ven toegang zouden geeven. Dat de beslui-
 „ten op de burgerlyke Regeeringe der Meie-
 „rye van 's Hertogenbosch, te vooren geno-
 „men, eens, kragtdaadiglyk, ter uitvoerin-
 „ge gebragt zouden worden, en aldaar geene
 „Baljuwen, Schouten, Sekretarissen of Vor-
 „sters geleeden, dan die belydenis deden van
 „den Hervormden Godsdienst.” Met dit Be-
 „sluit, welk egter, op verre na, zo veel niet
 „inhielt, als de Predikanten begeerd hadden,
 „lieten zy zig vergenoegen, en scheidten met
 „dankzegginge: schoon Friesland en Stad en

1651.
 ———
 stuk van
 den
 Gods-
 dienst.

Lan-

1651.

Lande gaarne gezien zouden hebben, dat zy nog wat langer hadden aangehouden (e). In Hooimaand, keerden zy nog eens weder, en deden een nieuw Vertoog aan de groote Vergadering, tegen de stoutigheden der Papisten, aan verscheiden' oorden (f). Doch ik vind niet, dat de groote Vergadering, na den zeventwintigsten van Louwmaand, iet, op 't stuk van den Godsdienst, beslooten heeft.

X.
Aanmer-
kingen
over dit
Besluit.

Aanmerkelyk is, ondertusfchen, in dit Besluit, dat de Staaten verklaaren, den Hervormden Godsdienst, *elks in den haaren*, te willen handhaaven; welk byvoegfel, naar alle waarfchyndykheid, diende, om diergelyke ongelegenheden, als men, in de Jaaren 1618 en 1619, ondervonden hadt, in 't gevolg, te voorkomen. Sommigen hebben, naderhand, beweerd, dat de byzondere Staaten, flegts *verklaard*, niet *beloofd* hebbende, den Hervormden Godsdienst, volgens de uitlegging der Dordrechtfe Sinode, alleen te zullen handhaaven; hiertoe niet eigenlyk verbonden zouden zyn. Zy verhaalen zelfs, dat de Griffier, het besluit instellende, en het woord *belooven*, by het woord *verklaaren*, gevoegd hebbende, uitdrukelyken last kreeg, om het woord *belooven* door te haalen; alzo dit woord, door niemant der byzondere Gewesten, gebruikt was (g). Anderen hebben hiertegen wel aangemerkt, dat deeze byzonderheid niet gemeld wordt, in het Register der Staatsbesluiten, en oordeelen, hierom, dat men de verklaring der Staaten,

om

(e) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 61, 62.

(f) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 146.

(g) Public Gebed. III. Deel, bl. 210.

om de Dordrechtſche Leer te beſchermen, heeft aan te merken als eene onvolmaakte be-
lofte, die eerlyke luiden gehouden zyn naat
te komen, ſchoon men 'er hen, in Regte, niet
toe zou kunnen noodzaaken (*h*). Doch zy heb-
ben, veelligt, alleenlyk gezien op het Regis-
ter der Generaliteits-Refolutien: want, in dat
van Holland, ſtaat, duidelyk, aangetekend,
„ dat men het woord *belooven* begeerde geligt
„ te hebben, uit de uitbreiding der Refolutie,
„ om dat het, in de *Provinciale adviſen* van Hol-
„ land en Zeeland, niet geſtaan hadt (*i*).” De
poogingen van Overyſſel en van eenige ande-
re Geweſten (*k*), om de byzondere Staaten,
door dwangmiddelen, te houden tot het hand-
haaven van den Hervormden Godsdienst, be-
wyzen ook genoegzaam, dat men hen, hier-
toe, door het beſluit van den zevenentwintig-
ſten van Louwmaand, niet ſterk genoeg ver-
bonden rekende.

Over het *derde* hoofdpunt van de handelinge-
gen der groote Vergaderinge, de Krygszaaken
betreffende, kwamen zo veele byzonderheden
in aanmerking, dat wy, om langwyligheid te
myden, alleenlyk van de voornaamſten zullen
gewaagen. Zy betroffen 1. het hoog gezag
over het Krygsvolk. 2. het begeeven der Krygs-
ampten. 3. het verleggen der bezettingen, en
4. de geheime verſtandhouding, binnen en bui-
tens Lands. Gelderland verſtondt, omtrent
deeze vier punten „ dat de algemeene Staa-
„ ten

XI.
Gelder-
lands ge-
voelen
over het
punt der
Militie.

(*h*) C. v. BYNKERSHOEK *Quæſt. Jur. Publici Libr. II. Cap. XVIII. p. 322.*

(*i*) *Reſol. Holl. 23 January 1651. bl. 39.*

(*k*) AITZEMA *Hert. Leeuw. bl. 61.*

1651. » ten, by raade van den Raad van Staate, het
 » hoogst gezag over het Krygsvolk behoorden
 » te hebben, en dat, wanneer men genood-
 » zaakt werdt, in tyd van oorloge of andere
 » dringende gelegenheid, een' Kapitein- of
 » Luitenant-Generaal aan te stellen, zulks, niet
 » dan na gehouden' raadpleeging en besluit
 » der byzondere Staatsvergaderingen, zou be-
 » hooren te geschieden. Dat de hooge Krygs-
 » ampten, die, te vooren, door de algemeene
 » Staaten, of door wylen zyne Hoogheid, be-
 » geven waren, tot Kolonel uitgeslooten, zou-
 » den staan ter begeevinge der byzondere Ge-
 » westen, die, deswege, stemmen zouden, ter
 » algemeene Staatsvergaderinge. Dat de min-
 » dere Krygsampten, die, te vooren, zonder
 » benoeming, door zyne Hoogheid, waren
 » begeven, onder de Vereenigde Gewesten,
 » gelykelyk, zouden verdeeld worden. Dat
 » de Bevelhebberschappen van sterke Plaat-
 » sen, gelegen binnen de Vereenigde Gewes-
 » ten, zouden worden vervuld, door de Staa-
 » ten dier Gewesten, op Lastbrief der alge-
 » meene Staaten of des Raads van Staate; zul-
 » lende deeze Bevelhebbers geen regt hebben,
 » tot het bewaaren der sleutelen, openen der
 » poorten of geevinge van 't woord aldaar: al
 » 't welke alleen aan de Wethouders der Ste-
 » den blyven zou. Ook zouden zy geen Regts-
 » gebied mogen oefenen, dan over misdadaen
 » begaan in den Krygsdienst. De Gouverneur-
 » schappen van Plaatsen, geen' stem in Staat
 » hebbende, zouden staan ter begeevinge der
 » Vereenigde Gewesten; de Kommandemen-
 » ten van zulke Plaatsen, ter begeevinge van
 » de

„ de Vergadering der algemeene Staaten, en
 „ de Majoorſchappen, ter begeevinge van den
 „ Raad van Staate. Het verleggen van Krygs-
 „ volk, en 't vergaderen van Legers zou ge-
 „ ſchieden, door de algemeene Staaten, by
 „ raade van den Raad van Staate; mids, in
 „ geval van 't verleggen der bezettingen,
 „ by tyds kennis geevende aan de Staaten
 „ der Geweſten, Steden en Plaatsen, daar
 „ zy ſtonden gelegd te worden: zullende het
 „ ook den byzonderen Staaten vryſtaan, des
 „ noods, eenige vendels, op hunne paten-
 „ ten, te zenden van de eene Plaats naar de
 „ andere, mids daarvan ook kennis geevende
 „ aan de algemeene Staaten. Ook zouden de
 „ bezettingen, voortaan, volgens het *zevende*
 „ Lid der Unie, eed moeten doen aan de Wet-
 „ houders der Steden. Dat de geheime ver-
 „ ſtandhouding vervolgd zou worden, by de
 „ algemeene Staaten en den Raad van Staate,
 „ door zodanige Perſoonen, als zy, daartoe,
 „ bekwaamst zou oordeelen (1).” Wat Hol-
 „ lands gevoelen ware over 't punt der *Militie*,
 „ hebben wy boven gezien. Zeeland verklaarde
 „ zig, op dit ſtuk, in 't eerst, niet byzonder.
 „ Doch 't bleek, naderhand, dat de Staaten van
 „ dit Geweſt niet veel verſchilden van die van
 „ Holland (m): ook hadden zy byzonder belang,
 „ om hun gezag te bewaaren, over de Sterkten
 „ Axel, Ter Neuze en Biervliet in Staatsch
 „ Vlaanderen: waarover hun, in den jaare 1588,
 „ het opzigt aanvertrouwd was, door den Raad
 „ van

1651

Gevoe-
 lens der
 andere
 Geweſ-
 ten.

(1) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 53. III. Deel, bl. 500.

(m) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 75.

1651. van Staate (n). Friesland hadt zig ook niet duidelyk verklaard. Alleenlyk drong dit Gewest fterk, op de aanstelling van den Prinse van Oranje tot Kapitein-Generaal (o). Stad en Lande verftondt „ dat men 't hoog gezag over „ Krygszaaken behoorde te stellen aan de Af- „ gevaardigden ter Generaliteit, by raade der „ Stadhouderen of des Raads van Staate, behoudende egter de byzondere Staaten en „ Stadhouders de magt, om de bezettingen, „ in hunne byzondere Gewesten, te verleggen.” Nog wilde dit Gewest het hoog gezag over de zeezaaken aan de algemeene Staaten, by raade der Admiraliteiten, verbleeven hebben, en de begeeving der Krygsampten gesteld aan de byzondere Staaten. Eindelyk drong het ook op de aanstelling van den Prinse van Oranje tot Kapitein- en Admiraal-Generaal, en op de aanstelling van eenen Luitenant in zyne stede, wien men de geheime verftandhouding, op een redelyk Berigtschrift, zou kunnen toevertrouwen (p). Utrecht meende, „ dat men 't hoog bewind over Krygszaaken „ zou kunnen stellen aan de algemeene Staaten „ of aan den Raad van Staate, mids stemmende, by Provincien, en niet hoofd voor „ hoofd.” Ook sloeg dit Gewest voor „ of „ men geen Berigtschrift behoorde vast te „ stellen, waarop men, in tyd van nood, over „ welken, ten minste vyf Gewesten zouden „ moeten oordeelen, eenen Kapitein-Generaal zou kunnen kiezen. De vendels te voet „ en te paarde, die, te vooren, op benoeming „ valt

(n) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 525.

(o) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 62. III. Deel, bl. 510.

(p) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 64. III. Deel, bl. 511.

„ van de Staaten-Betaalsheeren , door zyne
 „ Hoogheid , begeben waren , behoorden nu 1651.
 „ te staan ter begevinge van de Staaten-Be-
 „ taalsheeren. De overige Krygsampten , hoo-
 „ gen en laagen , zouden door de byzondere
 „ Gewesten begeben worden : het geeven der
 „ patenten zou , op een Berigtschrift , door de
 „ Gewesten te beraamen , staan aan de alge-
 „ meene Staaten , of wel aan den Raad van
 „ Staate , mids stemmende by Gewesten , en
 „ niet hoofd voor hoofd : welk laatste ook
 „ plaats zou moeten hebben , zo deeze Raad ,
 „ tot het beleiden der geheime verstandhou-
 „ ding , gemagtigd werdt.” In de overige op-
 „ zigten , kwam het gevoelen van Utrecht ge-
 „ noegzaam overeen met dat van Gelderland (q) :
 met welk Gewest , Overysfel , naderhand , ook ,
 in de voornaamste opzigten , samenstemde ; te
 gelyk met Utrecht oordeelende , dat men een
 Berigtschrift behoorde op te stellen voor eenen
 toekomenden Kapitein-Generaal , die egter
 niet moest gekooren worden , dan wanneer ten
 minste vyf Gewesten oordeelden , dat de nood
 zulks vereischte (r).

Midlerwyl , hadden de Staaten van Holland , XII.
 ziende hunne meening , in twee voornaame pun- Holland
 ten , het gezag van den Raad van Staate over levert
 Krygszaaken , en de ontydigheid van 't verkiezen een Ver-
 van eenen Kapitein-Generaal , tegen gegaan door toog in ,
 verscheiden' Gewesten , een wydluftig Vertoog over 't
 ontworpen , welk , nog voor 't einde van Louw- beleid
 maand , ingeleverd werdt. Het behelsde negen der
Krygs-
zaaken.
pun-

(q) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 66.

(r) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 86.

1651. punten, en wees aan, 1. „ dat het beleid over
 „ zaaken van oorloge niet bekwaamlyk ge-
 „ steld kon worden aan de Vergadering der
 „ algemeene Staaten, welker Leden in eed
 „ en dienst der byzondere Gewesten waren;
 „ maar behoorde te worden verbleeven aan
 „ den Raad van Staate, welks Leden, by ee-
 „ de, verbonden waren aan de Generaliteit,
 „ en verklaard hadden, af te zullen zien van
 „ het byzonder belang der Gewesten, waaruit
 „ zy afgevaardigd waren: gelyk ook het be-
 „ wind over Krygszaaken, in den jaare 1588,
 „ aan dezen Raad was opgedraagen, en fe-
 „ dert door den zelven gevoerd. 2. Dat, uit
 „ de oude Registers, bleek, dat de byzondere
 „ Staaten en derzelve Gekommitteerde Raa-
 „ den altoos gezag hadden gehad, over 't ver-
 „ leggen der bezettingen, binnen derzelve
 „ Gewesten: 't welk, met verscheiden' voor-
 „ beelden, beweezen werdt, hebbende zelfs
 „ de Kapiteinen-Generaal de bezettingen bin-
 „ nen de byzondere Gewesten niet verlegd
 „ dan als Stadhouders en Kapiteinen-Generaal
 „ dier byzondere Gewesten; en, volgens ver-
 „ scheiden' Berigtschriften, niet dan met
 „ kennis van derzelve Staaten of Gekommit-
 „ teerde Raaden: waaruit, 3. volgde, dat
 „ de Raad van Staate, eenig volk willende
 „ ligten uit eene stemmende Provincie, ge-
 „ houden moest zyn, zig te vervoegen aan de
 „ Staaten of Gekommitteerde Raaden dier
 „ Provincie, en derzelve bewilliging te ver-
 „ zoeken. Gelyk ook, 4. dat geen Krygsvolk,
 „ in eenige stemmende Provincie, gelegd
 „ mogt worden, dan met verlot en op Patent

„ van

„ van de Staaten of Gekommitteerde Raaden
 „ dier Provincie. 5. Dat, zo veel doenlyk 1651.
 „ ware, de vendels behoorden gelegd te wor-
 „ den, in en omtrent de Gewesten, door wel-
 „ ken zy betaald werden: en 6. dat de Raad
 „ van Staate, eenig volk willende ligten uit
 „ Grensplaatsen, zulks niet zou mogen doen,
 „ dan met verlof der Staaten of Gekommit-
 „ teerde Raaden dier Provincie, ter welker
 „ betaaling het Krygsvolk in deeze Grens-
 „ plaatsen stondt: 't welk beide, met egte stuk-
 „ ken, beweezen werdt, door de byzondere
 „ Staaten, voorheen, dus begreepen te zyn. 7.
 „ Dat de Krygsampten behoorden te staan ter
 „ begeevinge van de Staaten of Gekommit-
 „ teerde Raaden van die Provincie, door wel-
 „ ke zy betaald werden; de Bevelhebberschap-
 „ pen over sterke Plaatsen, ter begeevinge der
 „ Staaten van 't Gewest, waarin zy gelegen
 „ waren, en die over Plaatsen, onder de Gene-
 „ raliteit behorende, ter begeevinge der ge-
 „ meene Leden van de Unie: gelyk, uit ver-
 „ scheiden' stukken, bleek, der byzondere Staa-
 „ ten meening te zyn. 8. Dat het Krygsvolk,
 „ boven den eed aan de Generaliteit, ook ee-
 „ nen byzonderen eed behoorde te doen, aan
 „ de Staaten der Provincie, waarin het ge-
 „ legd werdt, en aan de Steden binnen de-
 „ zelve, midsgaders aan de Staaten, die
 „ het zelve betaalden: 't welk, met het *zeven-*
 „ *de* Lid der Unie en met andere stukken, be-
 „ vestigd werdt. En eindelyk 9. dat het ver-
 „ kiezen van eenen Kapitein-Generaal thans en be-
 „ onnoodig en ongeraaden ware: waaromtrent weert de
 „ aangemerkt werdt, dat 'er onderscheid was, noode-
loosheid
van het
zansstellen

1651. » tusfchen een' *Gouverneur-Generaal*, gelyk de
 » Graaf van Leicester geweest was, en een'
 van eenen Kapitein-Generaal. » *Kapitein-Generaal*: hebbende de magt van
 » den eerften zig uitgefprekt over alle de Ver-
 » eenigde Gewesten, en die van den laaftten
 » alleen over het voet- en paardevolk, welk
 » de Gewesten in dienst hadden; voerende den
 » eerften ook volftrekt gebied over de Stad-
 » houders der byzondere Gewesten, den laaf-
 » ften niet; alzo de byzondere Stadhouders
 » ook Kapiteins-Generaal waren, over het
 » Krygsvolk, in hun Gewest leggende: en
 » fluitende het Ampt van den eerften ook in
 » het Admiraalfchap over de Vereenigde Ge-
 » westen; daar de laaftten het Admiraalfchap-
 » Generaal, over het volk van oorloge te wa-
 » ter, als een afzonderlyk Ampt, en, fomtyds,
 » op byzonderen Lastbrief, bekleed hadden.
 » Dat, zo de algemeene Staaten fomtyds ook
 » Lastbrief verleend hadden aan een' Kapi-
 » tein-Generaal, dezelfs gezag alleenlyk
 » moest begreepen worden gefprekt te hebben
 » over 't volk van oorloge en de Legers, leg-
 » gende buiten de ftemmende Provinciën,
 » hebbende de byzondere Stadhouders, bin-
 » nen deeze Provinciën, het bewind over 't
 » Krygsvolk aldaar, by raade van de Staaten
 » of Gekommitteerde Raaden. Dat de alge-
 » meene Staaten, ziende hoe zeer Leicester
 » het ampt van *Gouverneur-Generaal* mis-
 » bruikt hadt, beflooten hadden, dit Ampt te
 » vernietigen; doch dat de Gewesten, federt,
 » het gebied over het volk van oorloge, te
 » water en te lande, hadden opgedraagen aan
 » Maurits, Fredrik Henrik en Willem, Prin-
 » fen

„fen van Oranje. Dat, de Vrede, daarna, 1651.
 „getroffen zynde, de reden, waarom dit
 „Ampt begeben geweest was, ophieldt. Dat
 „ook 's Lands Krygsmagt in zulk een' staat
 „was, dat men, zelfs by opkomenden oorlog,
 „geenen Kapitein - Generaal behoeven zou.
 „Dat de Veldmaarschalk, dien men thans in
 „dienst hadt, met gezag genoeg bekleed was,
 „om, in zulk een geval, de Legers van den
 „Staat, als Overhoofd, te gebieden; doch zo
 „hieraan iet ontbreeken mogt, zou men hem,
 „met goevinden der Gewesten, breeder' last
 „konnen geeven.” 't Vertoog werdt besloo-
 „ten, met eene verklaring „dat de Staaten
 „van Holland, in het beweeren der voorge-
 „noemde negen punten, niet op het byzon-
 „der belang van hun Gewest; maar op de egte
 „gronden der Regeeringe het oog gehad had-
 „den; waarom zy vertrouwden, dat de andere
 „Gewesten hunner meeninge zouden toeval-
 „len (s).”

Doch onder deezen, was het Zeeland alleen met Holland eens, om het beleid der zaaken van oorloge te verblyven aan den Raad van Staate. De andere Gewesten wilden 't verbleeven hebben, of aan de algemeene Staaten, of aan den Raad van Staate, onder voorwaarden, waarin Holland geen genoegens scheppen kon, begeerende, onder anderen, Utrecht en Overysfel, zo veele Afgevaardigden in den Raad van Staate te zenden, als een der andere Gewesten (t), wanneer men, aldaar, niet by Provincien, maar hoofd voor hoofd, wilde blyven stem-

XIII.
 Verschil
 tuschen
 Holland
 en de
 meeste
 andere
 Gewes-
 ten, over
 't beleid
 der
 Krygs-
 zaaken.

(s) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 68. III. Deel, bl. 516.

(t) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 75, 90, 91, 92, 130.

1651. stemmen. De Staaten van Holland dan, bespeurende, dat zy 't bewind over Oorlogszaaken, bezwaarlyk, zouden kunnen doen stellen in handen van den Raad van Staate, bewilligden, in Bloeiemaand, in een Ontwerp, gemaakt om de verschillende gevoelens der Leden te vereenigen. Het werdt, ten zelfden tyde, ook door alle de andere Gewesten goedgekeurd. Alleenlyk, begeerden Friesland en Stad en Lande, dat men, in het zelve, by den Raad van Staate, ook de Stadhouders voegen zou. Ook hadt Stad en Lande nog eenige byzondere aanmerkingen over het bezetten van Koeverden, waarin dit Gewest, met Overysfel, verschilde. Doch de verschillende Leden lieten zig, eerlang, te vrede stellen. En het ontwerp werdt in een besluit der Vergaderinge veranderd. Volgens het zelve „ zou het „ geeven der patenten aan 't Krygsvolk, by „ voorraad, en tot nader' last der gezamenlyke Bondgenooten, staan aan de Vergadering „ der algemeene Staaten, met voorgaanden „ raad des Raads van Staate, en op een Berichtschrift, te beraamen door de byzondere „ Gewesten. Doch men zou geen Krygsvolk „ uit de stemmende Provinciën mogen ligten, „ dan met kennis van de Staaten of Gekommitteerde Raaden; die, in zodanig geval, „ de patenten zouden invullen. Ook werdt de „ bewilliging der Staaten of Gekommitteerde „ Raaden vereischt, om eenig Krygsvolk in „ eene stemmende Provincie te doen trekken. „ De byzondere Staaten mogten 't Krygsvolk „ binnen hun Gewest, ook op eigen' patent, „ verleggen. 't Krygsvolk zou niet slegts aan

Wordt
bemid-
deld.

„ de

de Generaliteit; maar ook aan de Staaten van 't Gewest, daar het lag, en daar het door betaald werdt, eed moeten doen:” gelyk sedert geschiedde (*u*). Men ontwierp, eerlang, een nieuw Berigtschrift voor den Raad van Staate (*v*); doch daar verlieden verscheiden jaaren, eer het zelve beëdigd werdt. Het oud Berigtschrift voor de Generaliteits-Rekenkamer werdt ook overzien, en hier en daar veranderd (*w*). Op den voorslag van Zeeland, werdt, na veele raadpleegingen, ook een Plakaat gemaakt, tegen de omkoopingen, en tegen het ontvangen van geschenken, door Leden der hooge Kollegien (*x*). De daggelden en reiskosten van zulke Leden, in bezending gaande van wegen den Staat, werden, insgelyks, geregeld (*y*). Men stelde ook een Plakaat vast op 't stuk der Monstfeninge van 't Krygsvolk (*z*), waarin, tot hiertoe, veele ongeregelhdheden hadden plaats gehad, die nogtans, door dit Plakaat, niet geheellyk weggenomen werden. Op het begeeven der Krygsampten werdt niets vastgesteld (*a*); doch men volgde, sedert, ten deezen opzigte, de gevoelens der byzondere Gewesten, die na genoeg overeenkwamen (*b*). Het punt der geheime verstandhouding werdt

aan

(*u*) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 112, 113, 114, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143.

(*v*) Zie het in 't Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 125. AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 191 enz.

(*w*) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 193.

(*x*) Notul. Zeel. 21, 22 Maart 1651. bl. 11, 14, 22, 26 Febr. 1652. bl. 32, 44. AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 76, 84, 94, 143, 197.

(*y*) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 147.

(*z*) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 145, 155.

(*a*) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 185.

(*b*) Public Gebedt III. Deel, bl. 216.

1651. aan de algemeene Staaten verbleeven. Doch over 't verleenen van verloven aan Krygsoverften rees gefchil, tufchen de algemeene Staaten en den Raad van Staate, die beide oordeelden, hiertoe alleen gerechtigd te zyn: welk gefchil nogtans onbeflist bleef (c).

Holland zoekt Zeeland te overtuigen van de noodeloosheid eens Kapiteins-Generaal.

Holland moest dus een weinig toegeeven in 't punt van 't beleid over Krygszaaken, en gedoogen, dat zulks, ten minfte vooreerst, verbleeven werdt aan de Vergadering der algemeene Staaten; waarin dit Gewest niet meer te zeggen hadt dan de anderen; maar in 't punt van de noodeloosheid der aanftellinge van eenen Kapitein-Generaal, waren 't de meeste Gewesten met Holland eens, fchoon niemand zig, hiervoor, zo rondelyk verklaard hadt. Zeeland hadt 'er, tot hiertoe, niet van gerept, en men arbeidde, onder de hand, om dit Gewest te doen ftemmen, tot het verkiezen van den jongen Prinfe van Oranje tot Kapitein-Generaal. Friesland en Stad en Lande drongen hierop ook ernftelyk. De andere Gewesten hielden zig ftill. De Staaten van Holland, bedugt, dat, wanneer Zeeland bewoogen mogt worden, om zig by de twee Gewesten te voegen, de meerderheid haast voor het aanftellen van eenen Kapitein-Generaal ftemmen zou, deeden, in Grasmaand, eene bezending naar Zeeland, die, door den Heere Jakob van Wafenaar, Heere van Obdam, *Joan de Witt*, Penfionaris van Dordrecht, Willem Nieuwpoort, Vroedschap van Schiedam, en Franco of Francois Riccen, Penfionaris van Purmerende, bekleed

(c) AITZEMA Herft, Leeuw. 51. 143, 192, 193.

kleed werdt, en den Staaten van 't Gewest, 1651.
 op den vyfentwintigften, vertoonde „ dat
 „ men, in den tegenwoordigen tyd van vre-
 „ de, geenen Kapitein-Generaal noodig hadt;
 „ dat men, vooral, den jongen Prins van O-
 „ ranje niet behoorde te verkiezen tot deeze
 „ waardigheid, alzo de Landen, ligtelyk, zou-
 „ den konnen komen in de noodzaakelykheid,
 „ om, geduurende zyne minderjaarigheid,
 „ eenen anderen Kapitein-Generaal te ver-
 „ kiezen: waartoe zy zig egter de handen ge-
 „ bonden zouden hebben, zo zy hem tegen-
 „ woordig reeds aanftelden. Dat men hoopte,
 „ dat de Vrede lang zou duuren, waarom men
 „ den Prins ook niet behoefde te voorfchik-
 „ ken tot Kapitein-Generaal, zynde het, daar-
 „ enboven, redelyk, dat men den nakomelingen
 „ de vryheid liet, om hierin te doen of te laa-
 „ ten, 't gene zy, naar tyds gelegenheid, zou-
 „ den raadzaam oordeelen; alzo zulk eene
 „ voorfchikking ligtelyk aanleiding kon gee-
 „ ven tot partyfchap en verdeeldheid in den
 „ Staat, wanneer de Prins van Oranje, op zulk
 „ eene belofte staat maakende, in tyd en wyle,
 „ het Ampt, waartoe hy voorfchikt was, goed-
 „ vondt te eifchen in omftandigheden, waar-
 „ in de Staaten niet raadzaam zouden mogen
 „ vinden, om het hem op te draagen: waarby
 „ nog kwam, dat 'er, by alle de Gewesten, wet-
 „ ten lagen, tegen het verleenen van het Regt
 „ tot de opvolging in eenige Ampten, met naa-
 „ me in het Kapitein-Generaalschap, alzo zulk
 „ een regt niet plag verkreegen te worden,
 „ dan door kuiperij, of gunst van aanzienlyke
 „ Perfonaadjen, zonder dat men aanfchouw

1651. „ name op 's Lands dienst en oorbaar : waarom
 „ vertrouwd werdt, dat hunne Edele Mogend-
 „ heden, in zulk eene gewigtige zaak, niets
 „ besluiten zouden, dan met gemeenen raad
 „ van beide de Provinciën.”

De Staaten van Zeeland beantwoordden dee-
 ze aanspraak beleefdelyk; doch in algemeene
 bewoordingen. Zy beloofden hunnen Afge-
 vaardigden op de groote Vergadering zulk
 een' last te zullen geeven, dat de gemeene rust
 bewaard en verzekerd werdt (*d*). Doch de ver-
 andering in de Regeeringe van Zeeland, die ee-
 nige maanden later voorviel (*e*), bragt te we-
 ge, dat men aldaar zo weinig als in Holland
 geneigd was tot het aanstellen van eenen Kapi-
 tein-Generaal: waarover, derhalve, op de
 groote Vergadering, niet verder gehandeld
 werdt: 't welk geheel naar den zin der Staaten
 van Holland uitviel.

XIV. De drie hoofdpunten, die op de groote Ver-
 gadering verhandeld waren, de Unie, Religie
 en Militie betreffende, werden, hiermede,
 afgedaan gerekend. De schikkingen, wegens
 het eerste en laatste punt inzonderheid, gaven
 den Staat eene andere gedaante, en bragten de
 Regeering op eenen voet, waarop men ze,
 nimmer te vooren, gezien hadt. 't Bleek, klaar-
 lyk, dat de aanzienlykste Gewesten, met na-
 me Holland, door den dood des Stadhouders,
 veel meer gezags verkreegen over den Veree-
 nigden Staat, dan zy, ooit te vooren, gehad
 hadden. De Regeering der Staaten nam eenen
 nieu-

De Ede-
 len en
 Steden
 van
 Staatsch
 Brabant
 en die
 van Dren-
 te zoe-
 ken, ver-
 geefs,
 deel aan
 de Re-
 geeringe
 te ver-
 krygen.

(*d*) Resol. Holl. 28 April 1651. II. 208. AITZEMA Herk.
 Leeuw. bl. 134, 136.

(*e*) Zie hier voor, bl. 146.

nieuwen luister aan, welke sommigen, die 'er geen deel aan hadden, schoon zy 'er regt toe meenden te hebben, zo zeer in de oogen blonk, dat zy, ten deezen tyde, herhaalde poogingen deden, om 'er ook in gekend te worden. De Baanderheeren, Edelen en Steden van Staatsch Brabant, die, reeds in 't jaar 1648, verzogt hadden, om deel aan de hooge Regeeringe te mogen hebben, of ten minsten om zig zelve te mogen regeeren (*f*), vernieuwden hun verzoek aan de groote Vergadering, in Lentemaand dezes jaars; doch zy vonden nu zo weinig ingang, als te vooren (*g*). De Ridderchap en Eigen-Erfdien van het Landschap Drente, welk met de zeven Gewesten vereenigd is, en het Utrechtsch Verbond getekend heeft, hadden zig, reeds eenige jaaren geleeden, en zelfs nog onlangs, by de byzondere Gewesten, vervoegd (*h*), en keerden zig, eindelyk, ook tot de groote Vergadering, met een Vertoog, waarby zy begeerden, erkend te worden voor een Lid der hooge Regeeringe. Zy scheenen, hiertoe, thans meer bevoegd, dan te vooren, om dat zy, by eenig toeval, of door onoplettendheid van den Griffier, daar 't op geschooven werdt, by brieven van den zesden van Slagtemaand des voorleeden jaars, tot de groote Vergadering beschreeven waren (*i*). Zy verscheenen 'er ook behoorlyk gemagtigd. Doch men vindt ongeraaden, hun zitting in de Ver-

ga-

(*f*) Zie hier voor, bl. 30.

(*g*) *Algemeen Hist. Leeuw. bl. 114-121.*

(*h*) *Notul. Zeel. 5 Maart 1619. bl. 24. Refol. Holl. 23 Nov. 1650. bl. 344.*

(*i*) *Refol. Gener. 2, 16 Maart 1651. by WICQUEF. Pr. nyes, Tom. II. p. 308, 309.*

1651. gadering toe te staan. En schoon zy beweezen, dat zy, voorheen, als een Landschap op zig zelf, erkend geweest, en op de algemeene Dagvaarten geroepen waren, werden zy, zonder dat men goedvondt hunne redenen te wederleggen, stilzwygens, buiten de Vergadering gehouden (*k*). Ook hebben zy, tot hiertoe, geen deel aan 's Lands gemeene Regeeringe kunnen verkrygen (*l*), schoon zy zig zelve regeeren, en als een onafhangkelyk Gewest op zig zelve bestaan.

XV. 't Werk der groote Vergaderinge, in Hooimaand, meest afgeloopen zynde, begon men van scheiden te spreken, toen Friesland voorloeg, dat men, vooraf, eene algemeene vergiffenis behoorde vast te stellen van alles wat, in den voorleeden jaare, by eenige Gewesten of Persoonen, tegen anderen, mogt ondernomen of beslooten zyn (*m*). Gelegenheid tot deezen voorflag gaf, dat de Raadpensionaris Kats, voorhebbende zyn Ampt neder te leggen, het Geschrift, behelzende de redenen, die wylen zyne Hoogheid bewoogen hadden, tot het vastzetten van zes Heeren en tot de onderneeming op Amsterdam, welk Geschrift hy, tot hiertoe, beslooten, onder zig gehad hadt, overleverde aan de Vergadering van Holland, daar men in beraad lei, of men 't verbranden, of openen en leezen zou. De meeste Leeden neigden tot het laatste; doch konden 't Geschrift, niet zonder verontwaardiging, hooren lee-

Besluit
der Staa-
ten van
Holland,

(*k*) AITZEMA Hist. Leeuw. bl. 95-111 III. Deel, bl. 545 enzo.
(*l*) C. v. BYNKERSHOEK Quest. Jur. Publ. Libr. 1. Cap. XVI. p. 117.
(*m*) Relol. Holl. 24 July 1651. bl. 405.

leezen. Het werdt, daarna, in handen van eenige Gemagtigden gesteld, welken oordeelden „ dat men 't, schriftelyk, behoorde te wederleggen; de wederlegging aan de groote Vergadering over te leveren; de bezending van Zomermaand des voorleeden jaars, aan de Vroedschappen der Hollandfche Steden geschied, te veroordeelen, als frydig met de orde en vorm der Regeeringe; en de Staaten der andere Gewesten te verzoeken, dat zy de besluiten van den vyfden en zesden van Zomermaand des voorleeden jaars, ter Generaliteit genomen, door eenige weinige Afgevaardigden, uit ontzag voor de aanzienlykheid des Prinsen van Oranje, wilden afkeuren, voor onwettig en van geener waarde verklaaren, en te gelyk intrekken de afgeperste dankzeggingen, aan wylen zyne Hoogheid gedaan.” Eindelyk, stelden men ook vast „ dat men, by duidelyke Resolutie, verklaaren zou, den aanslag op Amsterdam en het aantasten der zes Heeren te houden voor een' * toeleg op de vryheid, hoogheid en souverainiteit deezer Provincie, regelreht frydende met alle wetten, regten en Privilegien derzelve.” De Staaten van Holland namen, hierop, een besluit, welk genoegzaam met het gevoelen der Gemagtigden overeenkwam (n). Leiden alleen hadt egter geoordeeld, dat het, niet naar den gewoonen vorm der Regeeringe, genomen was (o). Voorts, vondt men geraaden, den Steden,

1651.
wagens
het ge-
beurde in
den jaare
1650.

* atten-
tat.

(n) Resol. Holl. 15, 16, 17, 29 Juny, 23 Aug. 1651. bl. 289, 293, 295, 322, 451.

(o) Resol. Holl. 23 Aug. 1651. bl. 453.

1651. uit welken de zes Heeren afgezonden waren, schriftelyke verklaring af te vorderen, of de-
 zelveu zig, in het raadpleegen en stemmen op
 de vermindering van 't Krygsvolk, waaruit de
 onlusten gereezen waren, gedraagen hadden,
 naar den last hunner meesteren, of niet. Ook
 kwamen, van de Steden Dordrecht, Haarlem,
 Delft, Amsterdam, Hoorn en Medenblik,
 verklaringen over, waarby de zes Heeren erkend
 werden voor trouwe Liefhebbers des
 Vaderlands, die, in allen deele, aan de inzig-
 ten hunner Steden voldaan hadden: waarop
 hun gedrag ook door eene verklaring der Staa-
 ten van Holland, gedagtekend den drie-
 en-twintigsten van Oogstmaand, volkomenlyk,
 werdt goedgekeurd (p). De redenen van zyne
 Hoogheid werden ook omftandiglyk weder-
 legd, in een Berigt, welk, op der Staaten naam,
 in 't licht kwam. Doch eer dit gebeurde, had-
 den de Staaten van Holland *Heilersich*, Sekreta-
 ris van wylen zyne Hoogheid, en de twee
 Klerken der Griffie, *Hulst* en *Kunes*, door Ge-
 magtigden, doen ondervraagen, en uit dezel-
 ven vernomen, dat de Geschriften, genaamd
Redenen en Motiven en *Klagten over die van Am-
 sterdam*, of ten minste het laatste, ontworpen
 of opgesteld waren, door wylen den Griffier
 Musch; die, op den zesentwintigsten van Win-
 termaand des jaars 1650, overleeden was (q);
 waarom, veelligt, te eerder, tot het wederleg-
 gen deezer schriftten, beslooten werdt. De Heer
 van Sommelsdyk ook, verneemende dat men
 on-

*t Gedrag
 der zes
 Heeren
 wordt
 goedge-
 keurd.

Onder-
 zoek naar
 den op-
 steller der
 twee Ge-
 schriftten
 van wy-
 len zyne
 Hoog-
 heid.

Som-
 melsdyk
 tragt zig

(p) Resol. Holl. 5, 14, 19, 20, 27 July, 10 Aug. 1651. bl.
 333, 376, 394, 403, 414, 422.

(q) Holl. Merk. van 1650. bl. 63.

onderzoek deedt naar zyn gedrag, ter gelegen-
 heid van de onderneeming op Amsterdam, 1651.
 boodt zig, van zelf, aan, om den Gemagtig- te zuive-
 den, deswege, opening te geeven (r). Hy werdt, ren, we-
 in 't byzonder, wegens drie zaaken beschul- gens de
 digd: 1. Dat hy, in den eed van Holland zyn- onder-
 de, kwalyk gedaan hadt, aan 't leiden van neeming
 Krygsvolk naar Amsterdam, op bevel van zy- op Am-
 ne Hoogheid. 2. Dat hy de wallen van Am- sterdam.
 sterдам bespied hadt, en 3. Dat hy versprei-
 der was van het gerugt, dat deeze Stad een
 Verdrag gemaakt hadt, met het Parlement
 van Engeland. Op de *eerste* beschuldiging, ant-
 woordde hy „ dat hy, als Kolonel, ook onder
 „ zynen Kapitein-Generaal stont, die hem,
 „ zo hy gehoorzaamheid geweigerd hadt, we-
 „ gens 't schenden van den Krygseed, zou heb-
 „ ben kunnen doen straffen; behalve, dat zyne
 „ Hoogheid ook groot gezag hadt, in zaaken
 „ van Regeeringe, en, in Amsterdam, alleen-
 „ lyk, begeerde gehoord te worden, over zaa-
 „ ken, den dienst der Landen betreffende.”
 Op de *tweede*, merkte hy aan „ dat hy, op be-
 „ vel van den Prins, uit den Haage, gereeden
 „ was naar Amsterdam, inkomende, door de
 „ Leidsehe, en wederom uitrydende, door de
 „ Reguliers-Poorte, en voorts over Abkoude,
 „ Baambrugge, Loenen, Vreeland, Kort-
 „ hoef, Hilversom, Leusden en Zoest, naar
 „ Scherpenzeel, met geen ander oogmerk, dan
 „ om den tyd af te meeten, dien de Ruitery,
 „ welke hy van Scherpenzeel naar Amsterdam
 „ geleiden moest, tot deezen togt zou noodig
 „ heb-

(r) Resol. Holl. 7, 8 July 1651. bl. 338, 353.

1651. „ hebben, zonder dat hy eenige gedagten ge-
 „ had hadt, om de wallen der Stad te bespie-
 „ den.” Op de *derde* beschuldiging, erken-
 „ de hy „ op 't Huis ter Hart, tegen de Hee-
 „ ren van Haariem, gezeid te hebben, dat
 „ het goed zou zyn, dat 'er wat minder
 „ gemeenschap was, tusschen de Stad Am-
 „ sterdam en het Parlement van Engeland;
 „ daarby voegende, als men hem naar reden
 „ vraagde, dat de Prins hem, weinige dagen
 „ geleeden, verklaard hadt, eenen Brief gezien
 „ te hebben, uit Londen geschreeven, en mel-
 „ dende, dat het Parlement beslooten hadt,
 „ Amsterdam, met tienduizend man, by te
 „ staan.” Hy voegde hierby een verhaal van
 „ t gene hy zeide hem van den aanslag op Am-
 „ sterdam bekend te zyn, waarin niets byzonders
 te vinden was (s). Doch alzo hy 't voornaam
 „ beleid van deezen aanslag toeschreef aan Graa-
 „ ve Willem Fredrik, gaf zyne verklaring aan-
 „ leiding tot den voorslag van Friesland, om eene
 „ algemeene vergiffenis af te kondigen: waarin
 „ Sommelsdyk ook verzogt, begreepen te mogen
 „ worden. Men maakte een Ontwerp van zulk
 „ eene Vergiffenis; doch Holland, de vryheid
 „ willende behouden om regt te doen, daar
 „ men 't goedvondt, schiep 'er geen genoegen
 „ in (t). Friesland en Stad en Lande en de Rid-
 „ derschap van Holland zelve hielden 'er nog-
 „ tans zo ernstelyk op aan, in 't byzonder vorder-
 „ ende, dat 'er de Heer van Sommelsdyk onder
 „ begreepen werdt, dat men zig, eindelyk, liet
 „ overhaalen, mids hy zig, voortaan, onthielde
 uit

Hy
 wordt, op
 zyn ver-
 zoek, be-
 greepen
 in de al-
 gemeene
 vergiffe-
 nis.

(s) Resol. Holl. 15 July 1651. bl. 380.
 (t) Resol. Holl. 27 July 1651. bl. 413.

uit de Vergadering der Staaten (*u*). De algemeene vergiffenis, zonder uitfluiting van iemand, werdt, op den negentienden van Oogstmaand, met eenpaarige stemmen, vastgesteld, en daarna openlyk afgekondigd. Men beloofde, by dezelve „nu noch ooit te zullen gedenken aan het gene, in den voorleeden jaare, „voorgevallen was, en verklaarde, de besluiten van den vyfden en zesden van Zomermaand des gemelden jaars voor nietig, kragteloos en van onwaarde, zo wel als alles wat, „ingevolge van dezelve, verrigt en ondernomen was, waarvan de blyken en overblyffels, uit de openbaare Registers, geligt „zouden worden (*u*).” Met welke verklaring, de Staaten van Holland, zo wel als zy, die gemengd geweest waren, in 't gene, in 't voorleeden jaar, ondernomen was, zig te vrede hielden. De Stad Amsterdam ontving, naderhand, vergoeding van de Staaten van Holland, wegens de buitengewoone kosten, welken zy, in den voorleeden jaare, hadt moeten doen. Men verstondt nu, dat dezelve, ten dienste van den Lande, gedaan waren, en dat men der Stad, wegens haaren betoonden yver en wakkerheid, grooten dank schuldig was (*w*). De kosten beliepen *vierenenvyftigduizendvyfveertig guldens* en *tien stuivers* (*x*). Omtrent deezen tyd, werdt ook, ter Vergaderinge van Holland,

1651.

Inhoud
derzelve.

(*u*) Resol. Holl. 19 Aug. 1651. bl. 446.

(*v*) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 158-183, 184, 186, 187, 188, 189. III. Deel, bl. 582-595, 596, 598, 599, 600, 601.

(*w*) Resol. Holl. 30 May, 26 Juny 1653. bl. 253, 316. AITZEMA III. Deel, bl. 325.

(*x*) Resol. Holl. 7 Dec. 1651. bl. 327. 27 Maart 1657. bl. 97. Zie ook Aank. op 't Lev. van de Groot. bl. 63, 64.

1651. beslooten, eene Ordonnantie van vyftiendui-
 zendagtenzestig guldens en tien stuivers, voor
 Scheeps- en Wagenvragten, in de bezending
 aan de Steden van den jaare 1650, verdiend,
 te doen vernietigen; alzo dezelve, door den
 Raad van Staate, zonder kennisfe der algemeene
 Staaten, ten behoeve der Raaden van wylen
 zyne Hoogheid, verleend was (y).

XVI.
 De groo-
 te Verga-
 dering
 wordt be-
 slooten.

De groote Vergadering werdt, hierop, den
 eenentwintigsten van Oogstmaand, beslooten
 met eene aanspraak, die, van wege de Staaten
 van Holland, wederom door den Raadpenfio-
 naris Kats, gedaan werdt. Hy merkte, in 't
 byzonder, aan „dat de eensgezindheid, met
 „welke zulk eene talryke Vergadering besloo-
 „ten was, aan 's Hemels zegen moest toege-
 „schreeven worden.” Voorts, vondt hy raad-
 zaam, uit de plaats, waar de Vergadering zig
 bevondt, eene zinnebeeldige herinnering op te
 maaken, van 't werk, welk zy verrigt hadt.
 „De Kerk, ter zyde der groote Hofzaale, ver-
 „streckte, zeide hy, een zinnebeeld van 't gene
 „'er, ten opzigte van den Godsdienst, besloo-
 „ten was. De opgang naar de gewoonlyke
 „Vergadering der algemeene Staaten kon de
 „vaststelling der Unie afbeelden. De toegang
 „naar de Pleitrolle van den Hove moest de
 „schikkingen omtrent de Regtsoefening in
 „gedagten brengen. De ingang der Reken-
 „en Leenkamer herinnerde de schikking om-
 „trent de Geldmiddelen, en de gehoorzaam-
 „heid der Leenmannen en andere onderzaa-
 „ten van den Staat. De vendels, wimpels,
 „vlag-

(y) Resol. Holl. 11, 12 Ofeb. 1656. bl. 277.

J A C O B C A T S,
Raad-Pensionaris
van Holland enz.

Mierveld sculpsit

J. Houbraken fecit

In Titulis sculpsit

„vlaggen en kornetten waren natuurlyke af-
 „beeldfels van 't gene, in Krygszaaken, be-
 „flooten was. Eindelyk, kon het dak der zaa-
 „le, gemaakt van eene foort van hout, waar-
 „aan” [dit zegt men] „geene spinnekoppen
 „duuren konnen, noch gevonden worden, in
 „gedagten brengen, wat 'er ware vastgesteld,
 „tegen zulke Regters en Regenten, die zig
 „zouden laten omkooopen; of, gelyk vuile
 „spinnekoppen, hunne netten wyd en zyd
 „uitzetten, om iet te vangen.” Uit welke zin-
 „speelingen, men den finaak van deezen tyd, of
 van deezen Staatsman, eenigszins, afneemen
 kan. Hy besloot zyne Rede, met eene dank-
 zegging aan alle de Afgevaardigden der Ge-
 westen, en aan Gode, die de raadpleegingen,
 tot hiertoe, zo merkelyk gezegend hadt. De
 gantfche Vergadering en andere hooge Kol-
 legien van den Haage begaven zig, hierop,
 naar de Kerke, daar de Predikant *Kasper Sire-
 fo* eene plegtige Dankpredikaatfie en Gebed
 deedt; waarna de meeste Afgevaardigden naar
 huis keerden, en alle zaaken, de Gewesten in 't
 gemeen betreffende, wederom kwamen aan
 de gewoone Vergadering der algemeene staa-
 ten, die, zo lang de groote Vergadering by-
 een was, niet gezeten hadt. Ter gelegenheid
 van het gelukkig eindigen der groote Verga-
 deringe, werdt, op den dertienden van Herfst-
 maand, door alle de Gewesten, een plegtige
 dankdag gehouden, waarop ook, alomme, de
 klokken geluid, 't geschut gelost, en andere
 vreugde bedreeven werdt (z).

Wy

(z) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 189-191. III. Deel, bl. 608 609

1651.

Wy hebben ons, in 't verhaal van de handelingen der groote Vergaderinge, alleenlyk bepaald tot de huisfelyke zaaken; doch zy hadt zig ook eenigszins met uitheemschen gemoeid, en de draad der geschiedenisfe zal nu vorderen, dat wy ook van deezen verslag doen.

XVII.
Hande-
ling met
Portugal,
wegens
Brazil.

De zaaken der Westindische Maatschappye in Brazil waren, sedert eenige jaaren, merke-lyk agteruit gelooopen. De Portugeezen hadden aldaar groote voordeelen behaald; terwyl het Hof van Portugal voorgaf, dat de opstand in Brazil buiten 's Konings kennis geschied was. De raadpleegingen in den Haage op het ondersteunen der Maatschappye hadden ook traagen voortgang. Holland aarzelde geweldiglyk, en Friesland weigerde ronduit, iet te draagen tot de kosten (a). De Staaten van Holland hadden, eindelyk, beloofd, met Portugal te zullen breeken, zo de andere Gewesten de Verdragen met Deenemarke bekrachtigden. Doch toen men ondervondt, dat deeze Verdragen zo voordeelig niet waren voor de Landen, als men zig verbeeld hadt, vermin-derde de lust tot de uitrusting naar Brazil. De Koning van Portugal deedt, midlerwyl, zyn best, om deeze uitrusting, door handeling, te voorkomen, zendende herwaards *Antonio de Sousa de Macedo*, die, in Herfstmaand des jaars 1650, in den Haage kwam, zonder dat men zig zyns bekreunde (b). 't Liep aan tot in Len-

te-

(a) Resol. Gener. 8 Oct. 1640. by WICQUEFF. *Preuy. Tom. I. p. 884* WICQUEFORT *Livr. IV. p. 233.* AITZEMA III. *Deel, bl. 207, 338, 339, 340, 415.*

(b) Resol. Gener. 15 Sept. 2 Dec. 1650. 7, 10 Febr. 1651. by WICQUEFORT *Preuy. Tom. I. p. 887, 888, 889.* AITZEMA III. *Deel, bl. 428.*

temaand deezes jaars, eer hy in de groote Vergadering gehoor verwierf. Hy klaagde, in den aanvang zynere rede, dat men, hem zo lang gehoor geweigerd hebbende, het Regt der Volken gefchonden hadt, en gaf breed op van de geneigdheid van den Koning, zynen meester, om een Verbond te fluiten met de Staaten. Men vorderde Brazil van hem te rug, behalve herstelling van de schade, die de Portugeezen der Maatschappye, aan vee en vrugten, hadden toegebracht. Hy boodt, eerlang, aan, de waarde van Brazil der Maatschappye te zullen voldoen, zynde, zo hy voorgaf, den Koning, zynen meester, buiten staat, de Portugeezen in Brazil te dwingen, om zig wederom te begeeven onder de gehoorzaamheid der Staaten. Aan de Maatschappye zou hy agt millioenen betalen, en agt tonnen schats aan de arme weezen in Zeeland, daar men veel verlooren hadt in Brazil. Voorts, zou het der Maatschappye vryftaan, met een bepaald getal van fchepen, handel te dryven in Brazil, en zy zou, daarenboven, zout mogen laaden te S. Ubes. Doch de Staaten, wetende dat hy uitdrukkelyken last hadt, om over het te rug geeven van Brazil te handelen, verwierpen deeze aanbiedingen, en beslooten de onderhandeling met hem af te breeken (c). Hy deedt, daarentegen, zyn best, om ze sleepende te houden, enden oorlog, die Portugal dreigde, te voorkomen. Zelfs zocht hy eenige Leden der groote Vergaderinge, door beloften van aanzienlyke giften, te

(c) Refol. Gener. 2, 6, 11, 13, 14, 25 Maart 1651. by WICQUEF. *Presv.* Tom. I p. 890, 892, 902, 904, 907, 915.

1651. te beweegen, om tot het aanneemen zyner voorſlagen te arbeiden. Doch hy deedt dit zo onbeſcheidelyk, dat het Hof van Holland laſt kreeg, om 'er kennis van te neemen. Ook werdt iemant, van wien hy zig, ten deezen einde, bediend hadt, eerlang, door 't Hof, voor zes jaaren, ten Lande uit gebannen (*d*). Het Beſtand met Portugal ondertuſſchen naar 't einde loopende, gaf men den Gezant, onder de hand, te verſtaan, dat hy en de Portugeeſche onderzaaten, die zig hier te Lande bevonden, beſt zouden doen van te vertrekken. De Prins van Portugal, Lodewyk Willem, Kleinzoon van Don Antonio, die nog regt voorwendde op de Portugeeſche Kroon, zegt, omtrent deezen tyd, beſlag te leggen op de goederen des Konings, hier te Lande. Doch de Staaten van Holland hadden geenen zin, om zig in deezen twist te ſteeken (*e*). De Gezant ook, ziende hier niets met vrugt te verrigten, vertrok, in Bloei maand, uit den Haage. De Nederlandſche Conſul te Liſbon werdt, ſedert, ook t'huis ontbooden, en de Weſtindiſche Maatſchappy kreeg verlof, om de Portugeezen, aan deeze en aan gene zyde van de evenmagtslyn, als vyanden van den Staat, te bejegenen (*f*). Doch de oorlog met Engeland, die, kort hierna, ontſtondt, was oorzaak, dat de kryg tegen Portugal niet kon voortgezet worden.

Verdrag
met Sa-
lee.

Met Salee, waren, ſedert eenigen tyd, eenige onluſten ontſtaan (*g*); waarop de Staaten be-

(*d*) Regiſt. der Sentent. van den Hove, *gequot.* B. f. 218.

(*e*) Reſol. Holl. 29 *Maart*, 7 *April* 1651. *bl.* 166, 186.

(*f*) Reſol. Gener. 12, 25 *May* 1651. by *WICQUEFORT Preuv.* Tom. I. p. 919. *AITZEMA III. Deel.* *bl.* 646-649.

(*g*) Reſol. Holl. 23 *Maart* 1650. *bl.* 25.

beflooten hadden, den Kommandeur *Gideon de Wildt*, met vier fchepen, derwaards te zenden. 1651.
 Hy floot, op den negenden van Sprokkelmaand
 deezes jaars, een Verdrag, waarby men zig
 verbondt, elkanders fchepen niet te zullen
 neemen of befchadigen (*h*).

De Hertog van Nieuwburg, te onvrede, dat XVIII.
 de Staaten bezetting hielden in Raveftein, en, Onlusten
 reeds in 't jaar 1649, met eenig Krygsvolk, tusfchen
 derwaards getoogen zynde (*i*), hadt zig toen Branden-
 laaten beweegen, om te rug te trekken; doch burg en
 in de Lente deezes jaars, eenigen onderftand Nieuw-
 uit Lotharingen bekomen hebbende, zondt burg.
 hy wederom omtrent tweeduizend man der-
 waards, te gelyk het Land van Kleeve met in-
 legering dreigende. De Staaten gaven, ter-
 ftond, bevel aan de bezettingen in deezen oord,
 om hier tegen te waaken, het platte Land van
 Kleeve tevens, op verzoek der Stenden, *lee-*
vende * *vrye hoede* verleenende (*k*). De Keurvorst * *fauve-*
 van Brandenburg, zyne erflanden in gevaar *garde.*
 ziende, viel, hierop, in Zomermaand, in 't
 Land van Berg, welk den Hertoge van Nieuw-
 burg aanbedeeld was. De Hertog en de Kleef-
 fche Stenden klaagden beide, over deezen nieu-
 wen kryg, in den Haage. De Keurvorst begaf
 zig, in perfoon, derwaards, meenende de Staa-
 ten te zullen kunnen beweegen, om hem de
 hand te bieden. Doch de dood des Prinzen van
 Oranje hadt den ftaat der zaaken, hier, niet
 wei-

(*h*) Zie het Tract. in 't Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 127.
 en by AITZEMA III. Deel. bl. 649.

(*i*) Refol. Holl. 2 Maart 1649. bl. 34. 14 Jan 1650. bl. 7.

(*k*) Refol. Holl. 14 Maart, 20 April, 6 May 1651. bl. 135.
 195, 225.

1651.

weinig veranderd. Nogtans, namen hunne Hoog-Mogendheden aan de bemiddeling tusfchen de twee Vorften, die hun opgedraagen was, zendende, eerlang, de Heeren van Gend, Obdam, *Parmentier* en *Beeke* naar Wezel en Dufeldorp, daar zy, met beide de Vorften, handelden. De Vorften hielden, in Oogstmaand, een mondgesprek in 't open veld by Angeroord, en baanden hier den weg tot een Verdrag. Midlerwyl, hadt *Jakob, Hertog van Koerland*, voorgeevende regt te hebben op de Landen van Gulik en Kleeve, eenen Gezant naar den Haage gezonden, om de Staaten in zyne belangen in te wikkelen; doch hy vondt hier geenen ingang. De handeling tusfchen de Vorften van Brandenburg en Nieuwburg werdt, ondertusfchen, voortgezet. De Keizer, misgunnende den Staaten de eer van de bemiddeling, hadt zig ook in deeze handeling gefteken, en 't gelukte zynen gezanten, een Verdrag te treffen, tusfchen de twistende Mogendheden, waarin de Staaten niet gekend werden. Het was, den elfden van Wynmaand, te Kleeve getekend. De Staatsche gezanten keerden, hierop, misnoegd, naar huis (1). Maar 't wordt tyd, dat wy den afgebroken draad der Engelsche gefchiedenissen wederom opvatten, alzo dezelve, thans, van groot belang werden voor deezen Staat.

XIX. Staat der Engelsche zaaken. Wy hebben Koning Karel den II, op het einde des jaars 1649, gelaaten in het Eiland Jerfey. Doch in de Lente des volgenden jaars, was hy gekeerd naar Breda, alwaar de Schotten,

(1) AITZEMA III. Deel, bl. 412, 413, 646, 670-689.

ten, met hem, in onderhandeling traden (m). 1651.

Hy hadt, ondertusfchen, *Montrose*, met een Leger, in Duitschland geworven, gefchikt naar Schotland, die daar geflaagen, gevat en als een Verrader ter dood gebragt was. Dit voorval fremde de handeling met de Schotten, welke, eerst in Zomermaand, voltrokken werdt: waarna Karel, te Scheveningen, in zee ftak naar Schotland, daar hy, in 't begin deezes jaars, gekroond werdt. Het Parlement van Engeland, misnoegd op de Schotten, hadt, midlerwyl, een Leger naar Schotland gezonden, onder 't opperbevel van Kromwel, hebbende Fairfaix het Generaalfchap nedergelegd. Kromwel floeg de Schotten, by Dumbar, in Herftmaand des jaars 1650. Op den zelfden dag des volgenden jaars, raakte hy nog eens, by Worchester, flaags met 'sKonings Leger, welk ook, geheelyk, geflaagen werdt; waarna Karel de II. de vlugt nam naar Frankryk, terwyl de Veldoverfte *George Monk* zig Schotland onderwierp. 't Gezag van den Generaal Kromwel rees zo hoog, na de twee overwinningen, van welken wy gefproken hebben, dat hy, het opperbevel hebbende over de Krygsmagt van het nieuw Gemeenebest, geoordeeld werdt, den klem der Regeeringe genoegzaam in handen te hebben, fchoon hy geen' hooger' titel voerde, dan dien van *Generaal* (n).

De voorspoed der wapenen van 't Parlement xx:
verwierf het Gemeenebest van Engeland de Oor-
agting der voornaamfte buitenlandfche Mo- fprong
gend. van het
misnoe-

(m) *ARTZEMA III. Deel, bl. 411, 412.*

(n) *RAPIN Tom. IX. p. 22-47.*

1651. gendheden. Doch in de Vereenigde Gewesten, hadt men deszelfs gezanten, ter algemeene Staatsvergaderinge, gehoor geweigerd, zo lang zyne Hoogheid leefde. Holland alleen hadt sterkst gedrongen op het erkennen der gezanten, gelyk wy reeds hebben aangetekend; doch de meeste andere Gewesten bleeven by hun gevoelen. Het Parlement toonde zig misnoegd, over 't gedrag der Staaten, en deedt hunnen gewoonlyken Gezant Joachimi aanzeggen, dat hy, nog geene nieuwe Geloofsbriefven ontvangen hebbende, om met het Gemeenebest te handelen, binnen eene maand, vertrekken kon: gelyk hy, in den Herfst des jaars 1650, deedt. De Staaten van Holland, vergeeffche poogingen hebben aangewend, om hem nieuwe Geloofsbriefven te doen toefchikken (o), hadden, in de Lente, reeds beslooten, tot onderhouding van het goed verstand, tusfchen het Parlement en hun Gewest in 't byzonder, naar Engeland te fchikken *Gerard Schaap Pieterszoon*, Raad der Stad Amfterdam, met den titel van hunnen *Kommissaris* of Gemagtigde. Hy hadt last, om de tegenwoordige Regeering van Engeland te erkennen, en het Parlement te vereeren met zulke titels, als hy dagt aan het zelve aangenaamst te zullen zyn. Voorts, moest hy, voor de byzondere belangen van Holland, zorg draagen (p). Doch deeze ftap van Holland, gelyk hy der tegenwoordige

gen. tus-
fchen En-
geland en
deezen
Staat.

Holland
zendt
eenen
Kommissaris
naar
Engeland.

(o) Refol. Gener. 18 January, 13 Octob. 14 Nov. 1650. by WICQUEF. *Preuy. Tom. I. p. 567, 568.*

(p) Refol. Holl. 17, 22 Jan. 4 April 1650. bl. 13, 28, 104. Act. Publ. Angl. Tom. IX. P. III. p. 141, 142. THURLOE'S Papers, Vol. 1. p. 133.

dige Regeeringe van Engeland aangenaam was, hadt niet weinig toegebracht, om wylen zyne Hoogheid van dit Gewest, en van de Stad Amsterdam in 't byzonder, te vervreemden (q): waarvan wy de uitwerksels, reeds in 't voorgaande Boek, gezien hebben. Men hadt den Prins zelfs verdagt gehouden, dat hy, uit gevoeligheid tegen Holland, Karel den II. in staat hadt gesteld, om den Hollandschen Koophandel te ontrusten, door eenige schepen, welken de Bevelhebber der Eilanden van Scilly of de Sorlings in zee gebragt hadt (r). Doch my is geen blyk voorgekomen van de gegrondheid van dit vermoeden. Ondertuschen, hadt Tromp last gekreegen, om tegen de zeefchui-meryen van den Bevelhebber der Sorlings te waaken (s). Maar 't Parlement schiep, hieruit, merkelyke agterdocht tegen de Staaten, als hadden ze voorgehadt, zig van deeze Eilanden, die tot het nieuw Gemeenebest geagt werden te behooren, schoon ze in de magt waren van Karel den II, meester te maaken; of als wilden ze Koning Karel, onder zulk een voorwendfel, hulp toe schikken. Schaap kreeg, derhalve, terstond last van de Staaten van Holland, om de Regeering van Engeland van 't waare oogmerk van Tromps togt te onderrigten (t).

Het Parlement, de Vereenigde Gewesten
aanmerkende als de eenigste Mogendheid,
door welke 's Konings party zou kunnen on-
der-

Het Par-
lement
zendt een
Gezant-
schap

(q) AITZEMA III. *Deel*, bl. 412, 469.

(r) WICQUEFORT *Livr.* V. p. 286.

(s) *Resol. Holl.* 6 Jan. 1651. bl. 8.

(t) *Resol. Holl.* 20 April 1651. bl. 194.

1651. dersteund worden, schiep, uit het gedrag
 van Holland, hoop, om deezen Staat, einde-
 lyk, geheellyk in zyne belangen te brengen.
 her- De dood des Prinsfen van Oranje versterkte
 waards. deeze hoop, en bragt het Parlement tot het
 besluit, om eene bezending te doen aan deezen
 Staat. *Olivier S. John* en *Walter Strikland*
 kwamen, in Lentemaand deezes jaars 1651,
 in den Haage. De meeste Gewesten hadden
 reeds beslooten de tegenwoordige Regeering
 van Engeland te erkennen (u). Zy werden,
 derhalve, met groote staatsie, ingehaald; hoe-
 wel eenige jongens, omgekogt, zo men zeide,
 door een' Paadje der Koningklyke Prinsesse,
 hun met den scheldnaam van *Koningsmoorders*
 naar 't hoofd wierpen. Voorts, verwierven
 zy, zo zeer waren de zaken, hier, vangedaan-
 te veranderd, terstond, gehoor, in de groote
 Vergadering. Men benoemde, zonder uitsfel,
 Gemagtigden, om, met hen, in nadere onder-
 handeling, te treden. Zy hadden last, om een
 Oog- naauw Verbond met de Staaten te sluiten,
 merk van het zelve. naauwer dan ooit te vooren tusfchen de twee
 Staaten geslooten geweest was. Doch ik vind
 niet, dat zy zig, over de natuur van dit Verbond,
 duidelyk genoeg, geopend hebben. Door den
 tyd, is egter gebleeken, dat men, in Engeland,
 verftondt, de twee Staaten tot één famen te
 finelten (v): waartoe *Kromwel* meer kans meen-
 de te zien, na de dood van zyne Hoogheid.
 Doch hoe ver men hier was van het bewilligen
 in zulk een' voorflag, zullen wy, ter zyner plaat-
 fe,

(u) *Resol. Gener.* 7, 26, 28 *Jan.* 1651. by *WICQUEF. Preuy.*
Tom. II. p. 365. 368, 369. *Resol. Holl.* 7 *Jan.* 1651. 44. 8.

(v) *RAPIN Tom.* IX. p. 49.

se, verrekenen. Ondertuschen, stelden de Gezanten eenige punten op, die zy oordeelden in 't Verbond te moeten invloeyen, en die zy zeiden meest uit het oud Verbond van den jaare 1495 [1496] genomen te zyn. Zy hadden 'er egter eenigen bygevoegd, volgens welken, de Staaten zig verpligt zouden hebben, om de zyde van 't Parlement te kiezen tegen Karel den II; en om der Prinfesse zyne Zuster, of den Prinse van Oranje, zynen Neeve, te beletten, hem immer te ondersteunen. Doch de algemeene Staaten beslooten, eenpaariglyk, dat zy, welk een Verbond men ook met het Parlement maaken mogt, zig niet steeken zouden in het geschil met Karel den II, of met Schotland (*w*). En dit besluit stremde de handeling; die, egter, onder andere voorwendfels, afgebroken werdt. De Gezanten, die dagelyks veel schimps uitstonden van 't graauw in den Haage, en van de knechts van eenige Koningsgezinde Engelschen, toonden kleinen lust, om lang in Holland te toeven. Prins Eduard, Zoon des Paltsgraafs Fredrik, hadt hun zelfs, met eenigen van zyn gevolg, *guiten* nageroepen, en hunne dienaars *honden* genoemd. De Staaten van Holland, aan welken zy 't geklaagd hadden, deden Prins Eduard, die uit den Haage geweeken was, by klokluidinge, indaagen. Een zyner dienaaren werdt gegeesfeld, een ander gebannen. Doch 't beschimpen, hoonen en dreigen der Gezanten hielt aan, tot merkelyk misnoegen der Staaten van Holland en der

1651.

De Gezanten worden van 't graauw gefcholden en beschimpt.

(*w*) Resol. Gener. 21 May, 23 Juny 1651. by WICQUEF. *Præv. Tom. II. p. 410, 414.*

1651. der Afgevaardigden van Zeeland, die al deden, wat in hun vermogen was, om den Gezanten genoeg te geeven (x). De Wethouderfchap van Amfterdam nodigde hen zelfs in deeze Stad, daar zy deftig onthaald werden. Doch in Zomermaand werden zy, door 't Parlement, t'huis ontbouden. Zy verkreegen, op den dertigften, gehoor van affcheid, zonder iet met de Staaten geflooten te hebben. Men fcheidde, met wederzydfche vorderingen van oude fchulden, welken men, ten lafte van elkanderen, hadt openftaande. Schaaap keerde ook, in Herftmaand, herwaards. Men hadt eerst beflooten, om Joachimi, met nieuwe Geloofsbriefven, wederom naar Engeland te zenden; doch hy werdt, om zyne hooge jaaren, verfchoond; en overleedt, hier, in Bloeiimaand des jaars 1654 (y). S. John en Strikland, te Londen te rug gekeerd, deden zulk verflag van hun gezantfchap, dat men, niet lang hierna, befloot, in oorlog te treden met de Vereenigde Gewesten. Men hadt, hier, geene gezindheid getoond, tot de vereeniging der twee Staaten, op welke de Engelfchen gefteeld waren. Doch om het Parlement niet te verftooren, hadt men zig gehouden by algemeene betuigingen van genegenheid, om de oude Verbonden van Koophandel te vernieuwen, en heiliglyk te onderhouden: waarin de Engelfchen zo weinig voldoening vonden, dat *John Thurloe*, thans Geheimschryver der

Zy kee-
ren, on-
verrigter
zaake,

en doen
nadeelig
verflag
van hun
Gezant-
fchap.)

(x) Refol. Holl. 15, 18, 19 April, 1, 22 May 1651. bl. 190, 191, 193, 213, 257, 258.

(y) AITZEMA III. Deel, bl. 637-640, 657-664, 694, 927. THURLOE'S PAPERS, Vol. 1. p. 176, 177, 179, 181, 182, 183, 187, 188, 189, 190, 191, 193. Act. Publ. Angl. Tom. IX. P. III. p. 144, 145, 146, 148-150.

der Gezanten, daarna des Raads van Staate in Engeland, en eindelyk van Kromwel, in eenen Brief uit den Haage, gedagtekend den zestienden van Zomermaand, schreef „ dat „ de Staaten voor eerlyke luiden en goede nabuuren zouden hebben mogen gehouden worden, zo men 'er meer niet van gewooten hadt, dan duure betuigingen van vriendschap, en aanbiedingen om, op den voet van 't Verdrag van den jaare 1495 [1496], met de Engelschen, te willen handelen; doch dat het verblyf der Gezanten in den Haage gelegenheid gegeven hadt, om te ontdekken, dat zy van den zelfden stempel waren als de Schotten en Franfchen, met welken zy omgingen. Dat zy van deezen geleerd hadden, hooge betuigingen te doen, terwyl zy niet van zins waren, meer van dezelven naar te komen, dan met hun schynbaar belang overeenkwame; waarin hy, nogtans, vertrouwde, dat zy, voor tegenwoordig, hun oogmerk niet bereiken zouden.” Hierby voegde hy „ dat de Leden der groote Vergadering de Krygs- en andere zaaken meenden geregeld, en den Staat op eenen vasten voet gebragt te hebben; doch dat het volk niet zeer voldaan was, over zyne Overheden (z).”

Uit dit schryven, is af te neemen, dat de Engelschen zeer verbitterd waren op deezen Staat, daar men nog groote geneigdheid toonde voor het Huis van Oranje, welk zo na met Karel den II. vermaagfchapt was. Men wil, dat

XXI.
't Parle-
ment
geeft ee-
ne *Adresse*
uit, waar-
door de
S.

(z) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 185. Act. Publ. Angl. Tom. IX. P. III. p. 149.

2651. S. John in 't byzonder de Acte van 't Parlement doordreef, die, sedert, zo vermaard geworden is, en *Acte tot aanwas van Scheepvaart en Koophandel* genoemd werdt. Zy was den negenden van Wynmaand gedagtekend, en hielt in „ dat geene voortbrengfels van Azia, Afrika of Amerika in Engeland zouden mogen „ gebragt worden, anders dan met fchepen, „ die Engelschen toebehoorden, en, voor 't „ grootfte gedeelte, met Engelsch Bootsvolk, „ bemaad waren. Dat geene voortbrengfels „ van Europa in Engeland zouden mogen worden „ gevoerd, dan met Engelsche fchepen, „ of met fchepen van het volk, daar de goederen „ vielen, voortgebragt, of gemaakt waren, „ mids men dezelve niet van vreemde Plaatsen; „ maar alleen van die, daar ze vielen en „ gewoonlyk eerst gefcheept werden, in Engeland „ bragte. Dat geenerlei Kabeljaauw, „ Haring of andere zoute visch, ook geene „ Walvischen, Walvischbaarden of Traan in „ Engeland zou mogen komen, of van daar „ uitgevoerd worden, anders dan met Engelsche „ fchepen. Dat dit verbod zig nogtans niet „ zou uitrekken over *Bullisen*, noch over „ goederen, genomen by wege van fchâverhaaling, „ noch eindelyk over zyde of zyden „ stoffen, te lande uit Italie gebragt, tegen „ Engelsche waaren; welke zyde en zyden „ stoffen men, te Oostende, Nieuwpoort, Rotterdam, „ Middelburg, Amsterdan, of in eenige andere „ Havens daaromtrent, zou mogen laaden, „ onder geregtelyke verklaring, „ dat zy, tegen Engelsche waaren, gekogt of

„ in

Holland-
sche en
Zeeuw-
sche
handel op
Engeland
merkelyk
bena-
deeld
wordt.

„ingeruild waren (a).” Men bespeurde, zo dra deze Aſte in 't licht kwam, dat dezelve, eigenlyk, frekte, om den Handel der Hollanderen en Zeeuwen op Engeland, die grootendeels in vreemde goederen beſtondt, in den grond te bederven. De Staaten, hieruit eene wiſſe vredebreuk te gemoet ziende, raadpleegden, terſtond, op het afvaardigen van een buitengewoon Gezantſchap naar Engeland (b). Midlerwyl, deedt het Parlement, in Slagtmaand, eenen ſtap, die de verwydering nog grooter maakte, geevende Brieven van * Schâverhaaling uit aan byzondere Perſoonen, welken men verſtondt, benadeeld te zyn, door ingezetenen van deezen Staat. Terſtond hierop, liepen twee Engelfche Oorlogſchepen in zee, die den Hollanderen en Zeeuwen, in korten tyd, merkelyke nadeelen toebagten (c). De vyandlykheden der Engelfchen waren oorzaak, dat men het buitengewoon Gezantſchap ſpoediger afvaardigde, dan anders geſchied zou zyn, alzo ecnige Geweſten niet ongenegen waren, om met de tegenwoordige Regeering van Engeland te breeken. Doch Holland en Zeeland bragten te wege, dat het Gezantſchap, in Wintermaand, gereed was, om te vertrekken. 't Beſtondt uit Jakob Kats en Gerard Schaap Pieterszoon, van wege Holland, en *Paulus van de Perre*, Penſionaris van Middelburg, van wege Zeeland. Kats hadt, kort na 't ſcheiden der groote Vergaderinge, 't Raadpenſionariſſchap van

1651.

Het verleent brieven van ſchâverhaaling.
* *Repreſaille.*

De Staaten zenden een buitengewoon Gezantſchap naar Engeland.

Kats legt het Ampt van Raad-

(a) Zie de Aſte by AITZEMA III. Deel, bl. 667.

(b) LUDLOW'S Memoirs Fol. 1. p. 334.

(c) Noutl. Zeel. 22 Febr. 1652. bl. 34. RAPIN Tom. IX. p. 52. AITZEMA III. Deel, bl. 668, 669.

1651. van Holland nedergelegd. Hy was, na dat hem de Staaten, op zyn aanhoudend verzoek (*d*), den zeventwintigsten van Herfstmaand, ontslaagen hadden van zynen dienst, in de Vergadering van Holland, op de knieën gevallen, eerst God dankende, dat hy hem, in zyne gewichtige bediening, zo veele jaaren, bewaard hadt, en daarna de Staaten, voor de gunst, hem bewezen. De waardigheden van Groot-Zegelbewaarder en Stadhouder der Leenen bleef hy egter behouden. Ten zelfden dage, was, in zyne plaats, verkooren tot Raadpensionaris Adriaan Pauw, Heer van Heemstede, die dit Ampt, te vooren, nog eens, bekleed hadt. Hy liet zig, niet dan met moeite, bewegen, om het andermaal te aanvaarden, begeerende, eer hy den eed wilde doen „ dat hy „ van zyne bedryven aan niemant dan aan de „ Staaten van Holland en Westfriesland re- „ kenschap zou verschuldigd zyn; nimmer „ voor byzonderlyk gemagtigde Regters te „ regt gesteld worden; de Privilegien des „ Lands en der Stad Amsterdam in 't byzon- „ der behouden; Brieven van bescherming en „ schadelooshouding verwerven van de Staa- „ ten, en ontslaagen zyn van buitenlandfche „ en uitheemsche dienften:” aan 't bedingen van welke punten te zien was, dat de Raadpensionaris het jaar 1618 niet vergeten hadt (*e*). Doch de Staaten haalden hem over, tot het aanvaarden van het ampt, terwijl zy nog raadpleegden op het gene hy van hun be-
geerd

(*d*) Refol. Holl. 20 May, 15 July, 20 July 1651. bl. 257, 289, 400.
(*e*) AITZEMA III. Deel, bl. 603, 604.

Oct. 6.
1646
Münster.

ADRIAAN PAUW,
Heer van Heemstede,
Raadpensionaris van Holland.

A. Schouman del. naar t. Origin. van V. d. Ruy.

F. Tange. fecit.

geerd hadt (f). Hy bekleedde nogtans het Raadpenfionarifchap, welk, na de dood des Stadhouders, lastiger en tevens aanzienlyker geworden was dan te vooren, nog geen anderhalf jaar. 1651.

De buitengewoone Gezanten, Kats, Schaap en van de Perre, kwamen, nog voor 't einde des jaars te Londen, en hadden, den negenentwintigften van Wintermaand, openbaar gehoor in 't Parlement. Kats deedt de aanspraak, waarin hy te kennen gaf, dat de Staaten, zyne meesters, overboodig waren, om een naauw Verbond van Vriendfchap en Koophandel met Engeland te fluiten. Doch de handeling ging traaglyk voort. De Gezanten werden geweezen aan den Raad, daar zy het intrekken der Acte van den negenden van Wynmaand, en het te rug geeven der jongst genomen' fchepen vorderden. Maar men hadt hier geene ooren naar. De Gezanten beslooten, hierom, federt, in onderhandeling te treden over een onderling Verbond van Vriendfchap en Koophandel, uit zesendertig punten beftaande, en, zo veel de tegenwoordige toeftand der zaaken gehengde, gerigt naar het Verdrag van den jaare 1495 [1496]. Doch in 't overweegen deezer punten, gaven de Engelschen, van tyd tot tyd, te verftaan, dat zy den handel der Ingezetenen van deezen Staat op Engeland en op de Engelsche Volkplantingen buiten Europa merkelyk dagten te befnoeijen. Ook dreeven ze, fterker dan immer te vooren, hun regt tot de vifchery in, en hunne volftrekte heerschap-
XXII.
Hande-
ling der
Gezanten
in Engeland.

1652.

(f) Refol. Holl. 27 Sept. 2, 4 Oct. 1651. *ib.* 482, 501, 512, 513.

1652. py over de Britsche zeeën, begeerende dat deze, door elk, met het troyken der vlagge voor de Engelsche Oorlogschepen, erkend werdt. Zy beweerden zelfs regt te hebben, om de Nederlandische schepen, in zee, te doorzoeken. Al het welke den onzen vreemd in de ooren klonk, en elk, hier te Lande, versterkte in het vermoeden, dat Engeland oorlog zocht. Men handelde over het Verdrag, tot diep in Bloei- maand, zonder iet te kunnen fluiten. Willem Nieuwpoort, Raad in de Vroedschap te Schiedam, was, midlerwyl, ook in Engeland geko- men, om de geschillen tusschen de twee Oost- indische Maatschappyyen te vereffenen; by welke gelegenheid, het voorgevallene in Amboina, 't welk al dertig jaaren geleeden was, wederom werdt opgehaald: doch men kon elkanderen niet verstaan (g). En voor 't einde van Bloei- maand, viel 'er iet voor, dat de verwydering grooter maakte.

XXIII.
Toerus-
ting ter
zee.

De Staaten hadden, zo dra de Engelschen de vyandlykheden, door het verleenen van brieven van Schâverhaalinge, en door het neemen van eenige schepen begonnen hadden, besloeten, eene Vloot van honderdenvyftig schepen in zee te brengen, tot beveiliging der scheepvaart en vischerye. De Luitenant-Ad- miraal, Maarten Harpertszoon Tromp, die 't opperbevel over deeze Vloote hadt, verzamel- de, in 't begin van Bloei maand, de schepen voor Scheveningen (h), en verzeilde, met een gedeelte, van daar, tot tusschen Duinkerken

en

(g) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 205. AITZEMA III. Deel, bl. 604-10, 730, 740. RAPIN Tom. IX. p. 52.

(h) Holl. Meck. van 1652. bl. 31.

en Nieuwpoort, daar hy eenige dagen leggen bleef. Hy hadt last, om zig, in 't fryken der vlagge voor de Engelschen, welker kusten hy myden moest, te gedraagen naar zyne bescheidenheid. Voorts moest hy de schepen deezer Landen beschermen, tegen elk, die ze, in zee, onderzoeken, of neemen wilde, dezelve ook herneemende, als ze genomen waren (i). Het uitrusten deezer Vloote hadt de Engelsche Regeering verder verbitterd; schoon de Gezanten verzekerd hadden, dat men 't, daarmede, enkelyk gemunt hadt, op 't beveiligen der zeevaart, geenszins op het beschadigen der Engelschen: die hierop hadden aangemerkt, dat zy, zo men over een onderling Verbond kon overeen komen, alleen, het beveiligen der zeevaart op zig wilden neemen (k): 't welk de onzen hun nogtans niet ligt zouden hebben toevertrouwd. De Engelsche Vloot, onder den Admiraal *Robert Blake*, was, ondertuschen, ook in zee gelooopen, kruisfende op de Engelsche kusten, met vyftig schepen. Tromp, twee-enveertig schepen onder de vlagge hebbende, werdt, door hard weder en tegenwind, ook derwaards gedreeven; doch hielt eerlang af, wykende naar Calais. Hier egter verneemende, dat zeven ryke Straatsvaarders, door twaalf Engelsche Oorlogschepen, onderzocht werden, en gevaar liepen van genomen te worden, zeilde hy wederom naar de Engelsche kust, daar hem, voor Douvres, op den negen-entwintigsten van Bloemaand, de Admiraal Bla-

1652.
 Ontmoeting tus-
 schen
 Blake en
 Tromp,
 voor
 Douvres.

(i) AITZEMA III. Deel, bl. 713, 714.
 (k) AITZEMA III. Deel, bl. 702, 706.

1652.

Blake ontmoette; waarop hy, met het uitzetten zyner Boote, en met het inneemen der zeilen, uitgenomen de beide marszeils, die ter halver stenge nedergelaaten werden, gereedschap maakte, om der Engelsche vlagge eer te bewyzen. Doch eer dit geschied was, schoot Blake twee schooten over Tromps schip; waarop niet geantwoord werdt. Maar op een' derden antwoordde Tromp met een' schoot, die door Blakes vlagge vloog. Blake, toen Tromp de zyde toekeerende, gaf hem de volle laag. Tromp bleef hem niet schuldig. De Vlooten raakten in een hevige gevegt, welk vier uren duurde, en door den nacht geëindigd werdt. Tromp miste twee schepen; doch 't eene kwam, zwaar beschadigd, nog wederom by 's Lands Vloote. De beide Admiralen gaven elkanderen de wyt van de vredebreuk. Doch Blake heeft niet duidelyk durven verklaaren, dat Tromp hem eerst de laag gegeven hadt: daar verscheiden' Nederlandsche Scheepsoversten verklaard hebben, dat Blake den eersten aanval hadt gedaan (*l*). Sommigen meenen, dat beide Blake en Tromp last hadden, om zig, omtrent elkanderen, op zulk eene wyze, te gedraagen, dat niemand bleeke den aanvaller geweest te zyn (*m*). Doch de Staaten, immers die van Holland en Zeeland, hadden zo veel reden, om den oorlog met Engeland te schuwen, dat het niet te vermoeden is, dat zy Tromp zulk een' last zouden gegeven hebben. Ook is 'er my geen blyk altoos van voorgekomen. 't Gerugt van 't gevegt verspreidde zig terstond door

De Admiralen
geeven
elkanderen
de
wyt van
de vrede-
breuk.

(*l*) Zie de beide Verh. by AITZEMA III Deel, W. 711, 713.
(*m*) RAPIN Tom. IX. p. 53.

door Londen; daar men riep, dat de Staaten de Vrede met het Gemeenebest gebroken hadden. De Gezanten leeden eenigen hoon van 't graauw; waarom het Parlement hunne wooning, te Chelsea, met eenige Ruiters, deedt bezetten. Weinige dagen daarna, gehoor verworven hebbende in den Raad, weezen zy aan, „ dat Tromp, buiten zyne schuld, in 't gevegt „ geraakt was, ten minste, dat zyn bedryf „ den Staaten niet geweeten moest worden, „ die hem geenen last tot het pleegen van de „ minste vyandlykheid gegeven hadden.” Doch daar verliepen wel veertien dagen, eer zy, van wege het Parlement, eenig antwoord ontvingen. Eindelyk, gaf men hun te verstaan, dat het Parlement herstelling zoeken zou van 't onglyk, tot hiertoe, geleeden, en verzekering, voor het toekomende. De Staaten, kennis gekreegen hebbende van 't gevegt, zonden den Raadpensionaris Pauw, in buitengewoon Gezantschap, naar Londen, om 't voorgevallene met Tromp te verschoonen, en de verschillen, door minzaame onderhandeling, weg te nemen. Doch hy slaagde kwalyk. Het Parlement vorderde volkomen' vergoeding van de onkosten, die men, ter oorzaake der uitrustinge van de Staaten, en van 't voorgevallene voor Douvres, hadt moeten maaken. 't Bleek, allenthalve, dat men, in Engeland, geene vrede in den zin hadt. Pauw en de andere Gezanten namen, derhalve, op den tienden van Hooimaand, hun affcheid, zonder zelfs eenigen stilstand van vyandlykheden te hebben kunnen bedingen (n).

1653.

De Staat-
sche Ge-
zanten
zoeken
Tromp
te ver-
schoo-
nen.

Pauw
komt, ten
zelfden
einde, in
Engel-
land.

Wei-

(n) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 267. LUDLWIGS MEMOIRS Vol. I. p. 350. AITZEMA III. Deel, bl. 715-721.

1652. Weinige dagen te vooren, hadt Tromp last gekreegen van de Staaten, om de Engelsche Vloot aan te tasten, en alle mogelyke afbreuk te doen. Ook kreeg de Kommandeur *Kats*, die, in de Middellandsche zee, op de Fransche Oorlogschepen paste, bevel, om tegen de Engelschen aan te gaan; welk bevel, naderhand, ook aan *Jan van Galen*, die hem opvolgde (*o*), gegeven werdt. Tromp ontmoette, onder Schouwen, op den dertienden van Hooimaand, twee schepen, die de Gezanten herwaards voerden. Hy opende hun zynen last, en zy moedigten hem aan, om dien, naar behooren, uit te voeren. Nogtans werdt Pauw, sedert, naargegeven, dat hy den Luitenant-Admiraal hadt zoeken op te houden, of hem het aantasten der Engelschen te ontraaden. 't Welk hem, by 't gemeen, in zo groot een' haat bragt, dat zyn Huis in den Haage, en het Slot te Heemstede zelf, met plondering, bedreigd werden: waarop de Staaten van Holland hem, by een openbaar Plakaat, zuiverden van de aangewreeven' kladde, en in hunne byzondere bescherming namen (*p*). Tromp nam, in Hooimaand, eenige Engelsche vischers; doch Blake maakte zig, wat laater, meester van een groot getal Nederlandsche Haringbuizen, en zelfs van dertien schepen, die tot geleide derzelven dienden. Op de tyding van deezen ramp, maakte Tromp zig gerceed, om Blake aan te tasten; doch een geweldige storm, die den vyfden van Oogstmaand opstak, verstrooide 's Lands Vloot, die, zwaar beschadigd in de havens

dee-

XXIV.
De oorlog wordt voortgezet.

Pauw raakt by 't gemeen in haat.

(o) AITZEMA III. Deel, bl. 747, 748.

(p) Resol. Holl. 9, 16, 24 Aug. 1652. bl. 331, 333, 342, 376.

deezzer Landen te rug keerde. Ondertusfchen was 'er, van wege 't Parlement van Engeland, eene Verklaaring in 't licht gekomen, waarby de fchuld der vredebreuke geheellyk gefchooven werdt op de Staaten, die, van hunnen kant, eene diergelyke verklaaring lieten uitgaan, frekkende, om hun gedrag te verdedigen, en het Parlement in 't ongelyk te fteflen. Ten zelfden tyde, beflooten ze den oorlog tegen de Engelfchen te voeren, by wege van *Retorfie*, of op gelyk weêrom (*q*), en nog eene Vloot in zee te brengen over welke de Ruiter 't bevel kreeg; alzo Tromp, in de ongunst van veele Leden vervallen was, federt de ontmoeting met Blake, en het ongeluk, hem, in den jongften ftorm, overgekomen. Zelfs hielden sommigen hem verdagt, dat hy, uit zugt voor het Huis van Oranje, de Landen, in eenen oorlog met het Gemeenebest van Engeland, hadt willen inwikkelen (*r*). De Ruiter, met omtrent dertig ligte Oorlogsfchepen en agt branders, gelooopen zynde naar de Hoofden, raakte, op den zesentwintigften van Oogstmaand, voor Plymouth, in een hevig gevegt met den Engelfchen Vice-Admiraal, *George Askue*, die veertig Oorlogsfchepen onder zig hadt, en eerlang genoodzaakt werdt te wyken naar Plymouth, daar de Ruiter hem andermaal aangetast zou hebben, was hy niet, door tegenwind, belet geworden (*s*). Nu vergevoegde hy zig met het geleiden der Koopvaardyfchepen, welken hy by zig hadt, in behou-

1652.

Tromp in
ongunst.Gevegt
voor
Ply-
mouth
tusfchen
Askue en
de Rui-
ter.

(*q*) Zie deeze Verklaar. by AITZEMA III. Deel, bl. 722, 725.

(*r*) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 253, 462.

(*s*) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 14.

1652. den haven. Doch, in 't begin van Wynmaand, voegde hy zig by de Vloot, onder den Vice-Admiraal Witte Korneliszoon de Witte, die voor de Vlaamsche kust kruiste. Blake en Askue kwamen hier, eerlang, voordewind, op hem af. Men raakte slaags, op den agtften. De Witte en de Ruiter kweeten zig dapperlyk. Ook eenige Kapiteinen. Doch wel twintig anderen hadden zig uit den ftryd weeten te houden, en waren, met den nagt, die 't gevegt scheidde, afgedroopen. Den volgenden ogtend, kwam de Engelsche Vloot wederom af op de onze, om 't gevegt te hervatten: 't welk de Ruiter ontriedt, voornaamlyk, ter oorzaak van 's vyands groote overmagt. Men ontweek den ftryd dan, en zeilde, met de Vloot, naar 't Vaderland. Doch 't leedt niet lang, of de Staaten bragten, op nieuws, eene Vloot in zee, over welke Tromp, die, in den oorlog ter zee, meer dan iemand hier te Lande, ervaren, en daarenboven ten hoogste bemind was by 't bootsvolk, nu wederom het opperbevel kreeg (†). Onder hem, zouden Jan Everszoon, de Witte, de Ruiter en *Pieter Floriszoon* gebieden. Doch de Witte bleef, door ziekte, aan land, en de Ruiter kreeg 't bevel over zyn Esquader. De gantsche Vloot bestondt uit omtrent zeventig meest gehuurde schepen, welken men ten oorloge hadt uitgerust. By dezelve, hadden zig omtrent driehonderd Koopvaarders gevoegd, die Tromp tot by Kaap Lezard en Engelands einde geleiden moest. Doch op den tienden van Wintermaand, ontdekte hy de Engel-

Tweede
gevegt
tusfchen
Blake en
de Witte.

(†) Memoir. de GUICHE *Introđ.* p. 27.

gelfche Vloot onder Blake, leggende tusfchen Douvres en Falton, digt onder den wal. Ten drie uuren na den middag, raakten de Vlooten vinnig aan elkanderen; hoewel een groot gedeelte der Staatfche geen deel hebben kon aan 't gevegt. Jan Evertszoon en de Ruiter kregen den meesten last op den hals; doch Tromp ftondt hun trouwelyk by. Twee Engelfche fchepen werden veroverd. Van de zyde der Staaten, raakte Kapitein *Juinbol*, door zyn eigen vuur, meent men, aan brand, en verdrong met al zyn Volk. Tegen den avond, werdt Blake genoodzaakt te wyken naar de Theems, terwyl Tromp zee hieldt. Blake was gekwetst geworden; en dit ongeval hadt eenige wanorde veroorzaakt, in de Engelfche Vloote (u). Des anderendaags, werdt nog een Engelsch Oorlogfchip en een Koopvaardfchip genomen, door de onzen. Na 't wyken van Blake, hadt Tromp de zee ruim, om de Koopvaardf vloot tot aan het Eiland Rhee te geleiden; vanwaar hy een groot getal Straatsvaarders, wyn- en zoutfchepen, veilig, naar 't Vaderland te rug voerde (v): waarmede de Krygsbedryven ter zee, dit jaar, beflooten werden.

Doch omtrent deezen tyd, kreeg men berigt, dat de vyand een' toeleg gefmeed hadt, om, door middel van vuurtuigen, heimelyk in gehuurde fchepen gemetfeld, de fcheepsmagt van deezen Staat, in de Havens leggende, de Havens zelve, en de voornaamfte Koopfteden, aan brand te fteeken en te vernielen. Men heeft

1652
Zeeftag
op de
Engel-
fche kust
tusfchen
Blake en
Tromp.

XXV:
Aanflag
om de
Schepen
en Ha-
vens dee-
zer Lan-
den te
verdel-
heeft gen.

(u) RAPIN Tom. IX. p. 55.

(v) AITZEMA III. Deel, bl. 747, 748, 749, 750, 760, 761, 762, 764. G. BRANDT de Ruiter, bl. 21-36.

1652.

heeft nog een' brief, door zekeren *Nikolaas le Clercque*, Ingenieur te Duinkerken, aan den Raad van Staate, te Londen, geschreeven, waarby hy aanneemt, Middelburg, Vlisfingen en Veere den Engelschen, binnen drie weeken, te leveren (*w*). Ook schieenen 't de Engelschen op den Briele gemunt te hebben, waarvan men, sedert, in den Haage, kennis kreeg (*x*). De Staaten, die zig verbonden hadden, den naam des ontdekkers geheim te houden, stelden terstond orde, om 't gevaar, welk hun dreigde, af te weeren. Doch hierop volgde niet naders: 't zy dat de Engelschen van voorneemen veranderd waren, of, verneemende, welke voorzorg men hier droeg, vermoeden kregen van de ontdekking, en hierom schroomden den gevaarlyken aanflag in 't werk te stellen (*y*). Wat laater, werdt den Staaten ook een geheim middel voorgeslaagen om de Engelsche schepen, door een schuitje, welk onder water vaaren kon, van onderen, in brand te steeken (*z*). Doch ik vind niet, dat men 't bezogt heeft.

XXVI.
Bewee-
gingen in
Holland
en in
Zeeland.

De oorlog met Engeland verwekte, midlerwyl, verscheiden' bewegingen onder 't gemeen, in Holland en in Zeeland, die, door de vrienden van het Huis van Oranje, gevoed werden (*a*). In Holland, hadden eenige Steden beslooten, voortaan, geenen Stadhouder te gedoogen. Ook liet men daar 's Prinzen vlaggen en vendels veranderen: 't welk, door 't gemeen,

(*w*) THORLOE'S Papers, Vol. I. p. 233.

(*x*) Secr. Refol. Holl. 7 April 1653. I. Deel, bl. 33.

(*y*) Refol. Holl. 21 Octob. 1652. bl. 49c. G. BRANDT de Ruitcr, bl. 36.

(*z*) Secr. Refol. Holl. 10 Maart 1653. I. Deel, bl. 3.

(*a*) DE WIT Brieven V. Deel, bl. 39.

meen, in den Haage, zo kwalyk genomen werd, dat sommigen bestonden, de veranderde burgervendels, met hagel, boonen en erwtten, aan starden te schieten, en met het losfen van hun geweer, by nacht, merkelyke onrust te verwekken. Ook werd de tegenwoordige Regeering van Holland, onder den naam van *Loevesteinsche Factie*, haar aangewreeven, om dat zy de zes Heeren, die, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten hadden, voorfondt, in verscheiden' schimpeschriften, vinnig, doorgestreeken (*b*): waartegen, by een openbaar Plakaat, in Oogstmaand, voorzien werd (*c*). Veelen riepen, dat de Staat een hoofd ontbeerde, en, zonder Stadhouders en Kapitein-Generaal, niet bestaan kon. Doch men wist, in Holland, middel, om de beweegingen, in de meeste Steden, te stillen, of te voorkomen. Te Amsterdam zelfs, daar, in Herfstmaand, merkelyke opschudding verwekt werd, door de matroozen van 's Lands Vloote, die volle betaaling vorderden, of niet langer dienen wilden, bediende de Wethouderschap zig van de soldaaten, om den oproer te stillen, die zelfs, in eenige belhamels, gestraft werd. Doch, terwyl de misdadigen gehangen werden, ontfondt 'er, uit louteren schrik, zulk eene beroerte onder de aanschouwers, dat sommige soldaaten, bedugt voor eenen oploop, vuur gaven op de menigte: onder welke, agt gedood en veelen gekwetst werden. Doch dit baarde zo veele ontsteltenis, dat veelen, in 't vlugten, onder de

Oproer
te Am-
sterdam.

(*b*) Resol. Holl. 3 Aug. 1652. bl. 319. AITZEMA III. Deel, bl. 739. 752.

(*c*) Groot Plakaatb. I. Deel, kol. 457.

1652. voet raakten, en vertrapt of in 't water gedrongen werden. De Kapitein *Kommelin*, verdagt, dat hy last tot schieten gegeven hadt, week ter Stad uit, en werdt eerlang, openlyk, ingedaagd. Een Luitenant, *Sebastiaan Ludolf van Eizen* genoemd, werdt vastgehouden. Hy bekende, gezeid te hebben, *schiet 'er onder*, hebbende hy de opschudding aangezien voor 't bedryf der matroozen, die de Regtsoefening kwamen flooren. Hy zat tot in 't volgende jaar, en verwierf toen, op hooge voorspraak, Brieven van vergiffenis (*d*). Maar *Kommelin* werdt onbekwaam verklaard, en uit Amsterdam gebannen (*e*). Doch 't bleek niet, dat men 't, met deeze beweegingen, aangelegd hadt, op het bevorderen van de belangen des jongen Prinzen van Oranje. Ondertusfchen, was 'er, ter oorzaake van de beroerte te Amsterdam, nog iet gebeurd, welk hier verdient gemeld te worden. De Regeering hadt, terfcond na 't straffen der misdaadigen, eene foort van algemeene vergiffenis laten afkondigen, voor allen, die deel aan den oproer gehad hadden. Doch de Staaten van Holland, zulks aanzien- de als eene inbreuk op hunne Souverainiteit, aan welke alleen het regt behoort, om vergiffenis te verleenen van openbaare misdaden, toonden 'er zig zeer over gebelgd. Amsterdam erkende, uit hoogen nood, en zonder kwaad oogmerk, tot deezen flap gekomen te zyn. Doch de Staaten hielden zig niet voldaan, voor dat de Stad beloofd hadt, zig,

voort-

(*d*) Resol. Holl. 16 Oct. 1652. bl. 462. 3 Maart 1653. bl. 84.
 (*e*) ANTZEMA III. Deel, bl. 746, 874. Holl. Merkur. 1652. bl. 91.

voortaan, in diergelyke gelegenheid, altoos, 1652.
aan hunne Edele Groot-Mogendheden te zul-
len vervoegen (f).

In Zeeland, verklaarden veelen zig, door het draagen van Oranje-linten, openlyk, voor 's Prinzen vrienden. 't Gemeen en de Predikanten yverden hier zo sterk voor 't Huis van Oranje, dat de Staaten van 't Gewest, welken de Gemeente, gelyk iemant, ten deezen tyde, schreef, boven 't hoofd scheen gewassen te zyn (g), op den voorflag van Middelburg, in Herfstmaand, een besluit ontwierpen „ dat de jonge Prins be-
„ hoorde voorschikt te worden tot Kapitein
„ en Admiraal-Generaal, over de Land- en
„ Zeemagt van den Staat, en dat Graaf Wil-
„ lem van Nassau, Stadhouder van Friesland,
„ geduurende 's Prinzen minderjaargheid, tot
„ zynen Luitenant behoorde te worden ver-
„ kooren (h).” De Staaten van Holland, dit besluit te gemoet ziende, hadden het, door eene bezending, gezogt te voorkomen. Op 't einde van Oogstmaand, waren Joan de Witt, Pensionaris van Dordrecht, Joan Huidekoper, Heer van Maarfeveen, Burgemeester van Amsterdam, Jakob van Nieuwstad, Schepen te Alkmaar, en François Riccen, Pensionaris van Purmerende, naar Zeeland afgevaardigd, onder eenig ander voorwendfel; doch met uitdrukkelyken last, om het besluit op het Kapitein-Generaalschap te voorkomen. Terwyl de Staaten, te Middelburg, buiten gewoon, beschreeven werden,

XXVII.
De Staa-
ten van
Zeeland
besluiten
den Prins
van O-
ranje te
voor-
schikken
tot Stads-
houder.

Poogin-
gen van
Holland,
om de
uitvoe-
ring van
dit be-
sluit te
voorko-
men.

(f) WICQUEFORT *Livr. VI. p. 334.*
(g) DE WITT *Brieven V. Deel, bl. 11.*
(h) Noud. Zeel. 33, 26 Aug. 5, 20, 21 Sept. 1652. bl. 328,
344, 361, 365, 392, 394. AITZEMA *III. Deel, bl. 745.*

1652. den, deden zy een' keer, van Middelburg naar Vlisfingen. Doch in hun afzyn, kwam 'er een geweldige hoop volks byeen, voor en in de Abtdye, daar de Staaten gewoonlyk byeenkomen. Sommigen spraken stoute taal tegen de Hollandsche Gemagtigden, die zy daar meenden te zullen vinden, en welken zy den dood dreigden. Ten zelfden dage, hadt men een' Tromlaager, die volk wierf, uit naam der Staaten, de trom van 't lyf gesneeden, om dat hy den Prins van Oranje niet genoemd hadt; gelyk hy, daarna, met oogluiking der Regeeringe, deedt. Men riedt den Gemagtigden, dat zy hun voorstel slegts schriftelyk overleveren, en, zonder gehoord te worden, vertrekken zouden. Een of twee Gemagtigden zouden hiertoe beslooten hebben; doch de Witt verklaarde, *dat hy, wat 'er ook van komen mogt, zig gehertigd vondt, om alleen den last, die hun opgelegd was, uit te voeren.* Hierdoor, werden ook de anderen aangemoedigd. De Wethouderschap van Middelburg boodt aan, eenige Predikanten te willen beweegen, om 't grauw stil te houden; doch de Gemagtigden lieten zig verzellen van eenige Oversten en knechten, uit de naaste bezettingen, die zig aan de deur der Abtdye plaarsten, en 't grauw buiten hielden. De Gemagtigden deden toen, 't was de vyfde van Herfstmaand, hun voorstel, vrymoediglyk (i); doch kreegen uitstellend antwoord. Zy vertrokken dan naar Veere, daar zy, by ligten dage, scheep gingen, zonder dat hun eenige overlast aangedaan werdt. Doch hierop was het

(i) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 4, 11-12.

het ontwerp van het besluit gevolgd, waar- 1652:
 van wy reeds gesproken hebben. Zierikzee en
 Goes hadden 'er egter nog niet in bewilligd.
 Maar men arbeidde, ondertusfchen, om de an-
 dere Gewesten, met naame Gelderland en O-
 veryffel, zo verre te brengen, als Zeeland ge-
 komen was. In Gelderland, werdt het fluk op
 den Landdag gebragt, voor 't einde van Herfst-
 maand. Maar het Kwartier van Nieuwmegen
 verftondt hier, dat men, voor het kiezen van
 eenen Kapitein-Generaal, eerst een Berigt-
 fchrift voor hem vastftellen moest, met een-
 paarige bewilliging van alle de Gewesten. De
 Edelen van 't Kwartier van Zutfen en de Stad
 zelve begreepen, daarentegen, dat men, hoe
 eer hoe liever, behoorde te treden, tot het
 kiezen van eenen Kapitein-Generaal. De E-
 delen van 't Kwartier der Veluwe verftonden
 't eveneens. Doch de andere Steden van 't
 Kwartier van Zutfen en de Steden van 't Kwar-
 tier der Veluwe ftenden met het Kwartier van
 Nieuwmegen; zo dat 'er geen besluit genomen
 werd (*k*). De Gemagtigden van Holland, ook
 derwaards gezonden zijnde, hadden hun best
 gedaan, om 't hiertoe te brengen (*l*). Ook
 fchreeven de Staaten van dit Gewest, ten dee-
 zen tyde, nog eenen ernstigen brief naar Zee-
 land, hunne Edele Mogendheden verzoeken-
 de „ het nader vastftellen van 't ontworpen be-
 „ fluit, nog eene wyle, te willen verfhui-
 „ ven, en vooral niet te gedoogen, dat eenige
 „ Kerkelyke Perfoonen zig moeiden met zaa-
 „ ken,

(*k*) WICQUEFORT *Livr.* VI. p. 361-365.

(*l*) De WITT Brieven V. *Deel*, bl. 18, 20, 28.

1652. „ken, zo zeer buiten hunnen pligt en beroep;
 „'t welk zy zeer schadelyk hielden, voor de
 „vryheid, zo wel als voor den luister en het
 „aanzien der Regeeringe.” De Staaten van
 „Zeeland antwoordden, hierop „dat zy niet
 „wisten, dat eenige Kerkelyken zig staken in
 „het werk der voorschikkinge tot het Kapi-
 „tein-Generaalschap, en dat zy, in 't kort,
 „Gemagtigden naar den Haage hoopten te
 „zenden, om nader, met die van Holland,
 „te handelen.” Ook geschiedde zulks, in
 Slagtmaand. De Staaten van Holland benoem-
 den, terstond, Gemagtigden, om met de
 Zeeuwfchen te spreken. Men bespeurde haast,
 dat 'er, zelfs in Zeeland, geene sterke begeerte
 was, om 't werk der voorschikkinge door te
 dryven, by de andere Gewesten. De Zeeuw-
 fche Gemagtigden vertrokken, zonder, des-
 wege, ter algemeene Staatsvergaderinge, ee-
 nige nadere opening gedaan te hebben (m).
 En de Staaten van Holland beslooten, op den
 vierden van Wintermaand, daartegen te ar-
 beiden, indien het, nu of namaals, door Zee-
 land, mogt ondernomen worden, en te gelyk
 aan alle de Gewesten te verklaren, dat Holland
 nog geene reden zag, om zig, in de raadplee-
 gingen op het Kapitein-Generaalschap, ver-
 der in te laten (n). De Steden Vlisfingen en
 Veere in Zeeland namen, daarentegen, kwa-
 lyk, dat de Zeeuwfche Gemagtigden 't stuk
 niet in de Vergadering der algemeene Staaten
 gebragt hadden. Dit geschiedde, eindelyk, in
 Hooimaand des volgenden jaars, tot groot ge-
 noe.

(m) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 41, 32, 45, 48.

(n) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 56.

noegen van Friesland en Stad en Lande; doch tot merkelyk misnoegen van Holland, welk by zyn voorig besluit bleef (o). Doch 't zal hierna beter te pas komen, van den uitflag der handelingen over dit stuk, breeder berigt te geeven. 1652.

Onder de Gemagtigden van Holland, die met de Zeeuwfchen, in Slagtmaand, gehandeld hadden, muntte meest uit, in bekwaamheid en in yver tegen het benoemen van eenen Kapitein-Generaal, JOAN DE WITT, Pensionaris van Dordrecht, Zoon van den Burgemeester Jakob de Witt, die, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten hadt, en, federt, in zyne voorige waardigheden, hersteld geworden was. De Zoon was zeer gezien by de tegenwoordige Regeeringe, tot zo verre zelfs, dat hem, in Sprokkelmaand des jaars 1653, op den eenentwintigsten van welke, de Raadpensionaris Pauw overleedt (p), het Raadpensionarischap, welk hy, terwyl Pauw laatst in Engeland geweest was, reeds hadt waargenomen, by voorraad, opgedraagen werdt: en 't leedt maar tot in Hooimaand (q), toen hy 'er, met eenpaarigheid van stemmen, in bevestigd werdt (r). Hy verkreeg, volgens gebruik, by 't aanvaarden zyner bedieninge, eene zogenoemde *Akte van indemniteit* van de Staaten, waarby hem vergoeding beloofd werdt voor al het nadeel, welk hem, om het waarneemen van

XXVIII.
De Raad-
pensionaris
Pauw
sterft.
Joan de
Witt
wordt
Raad-
pensionaris.

1653.

(o) Refol. Holl. 19 Nov. 14 Dec. 1652. bl. 532, 603. AITZEMA III. Deel, bl. 749, 760, 763, 787, 326.

(p) Refol. Holl. 21, 22 Febr. 1653. bl. 63, 65. DE WITTE Erieven V. Deel. bl. 83.

(q) Refol. Holl. 23 July 1653. bl. 376.

(r) AITZEMA III. Deel, bl. 786, 787.

1653. van zyn ampt, mogt overkomen, zullende hy ook, aan niemant dan aan de Staaten, rekenfchap zyner bedryven fchuldig zyn (s). De Raadpentionaris de Witt bereikte thans nog geene volle agtentwintig jaaren: doch hy verwierf zig haast zo veele agting, dat hy, van sommigen, de *wysheid van Holland* genoemd werdt (t): hoewel hy, by anderen, voor een geflaagen vyand van het Huis van Oranje werdt gehouden, en hierom zeer in den gemeenen haat was (u). Hy kreeg, in den aanvang zyner bedieninge, gelegenheid, om zyne bekwaamheid te toonen, aan het eindigen des Engelschen oorlogs, die, met het begin deezes jaars, feller dan te vooren, ontfeken was.

XXIX.
De oorlog met Engeland wordt fierk voortgezetz.

Beide de Mogendheden hadden zig, gedurende den winter, bevytigd, om haare fcheepsmagt te vermeerderen. De algemeene Staaten hadden voorgeflaagen, boven de honderden vyftig fchepen, die zy, in 't voorleden jaar, grootendeels ten minften, in zee gebragt hadden, nog honderden vyftig fchepen uit te rusten; doch 's Lands geldmiddelen gedoogden zo veele kosten niet. Holland, welk den zwaarften last van den Engelschen kryg te draagen hadt, was buiten staat, en ongenegen, om zig nog zwaarer te belasten. Men beflot dan alleenlyk de Vloot, die nog zee hielt, in goeden staat te houden. Tromp lag, in den aanvang deezes jaars, met drie-enzestig fchepen, voor Sche-

(s) Refol. Holl. 31 July 1653. bl. 387.

(t) DE WITT Brieven V. Deel. bl. 280. THORLOE'S PAPERS Vol. I. p. 364. Act. Publ. Angl. Tom. IX. P. II. p. 194.

(u) Holl. Merk. van 1653. bl. 6. Memoir. de GUYON Intr. p. 30.

Scheveningen. Hy hadt 'er twintig gezonden naar de Fransche kust, omtrent Rouan, Rochelle en Bourdeaux. Op de reeden van Holland en Zeeland, lagen 'er agt of negen. Agt anderen kruisten af en aan de Zond, en omtrent dertig hielden zig in de Middellandsche zee, onder van Galen. Tromp zeilde, in 't laatst van Louwmaand, wederom naar 't Eiland Rhee, om eenige Koopvaarders van daar af te haalen. Ook kreeg hy last, om de Rivier van Londen geslooten te houden. Doch eer hy dit ter uitvoeringe brengen kon, werdt hy, op den agtentwintigsten van Sprokkelmaand, omtrent Portland, of dwars van S. Andries Land, ontmoet door de Engelsche Vloot onder Blake, omtrent zeventig Oorlogsfchepen sterk. Tromp hadt een gelyk getal van fchepen onder de vlagge, by welken zig, daarenboven, omtrent honderdenvyftig Koopvaarders gevoegd hadden, die naar 't Vaderland wilden. De wederzydsche Vlooten waren zodra niet onder 't bereik van elkanders geschut gekomen, of Blake vuurde, van verre, op Tromp, uit zesendertig ponders. Tromp toefde; tot hy zynen vyand, tot op een' musketschoot, genaderd was, gaf hem toen de gantsche laag, en, zig in der yl omkeerende, gaf hy hem de laag, nog eens, op dezelfde zyde: daarna omloopende, loste hy de derde laag op de andere zyde; waarop een jammerlyk geschreeuw gehoord werdt onder de Engelschen. 't Gevegt ging hierop hevig zynen gang. De Ruiter, *Kornelis Adriaanszoon Kruik*, *Izaak Sweers*, *Poort*, *Kleidyk* en *Regemorter* gaven blyken van ongemeene heldhaftigheid. Kruik schoot een Engelsch

1652.

Zeeslag
van drie
dagen,
tusfchen
Blake en
Tromp.

1653.

fchip in den grond; doch verloor ook het zyne. Poort sneuvelde. 't Schip van Sweers werdt in den grond gefchooten: hy gevangen genomen. Doch te Londen gekomen, gaf hy, goed Spaansch spreekende, zig voor eenen Spanjaard uit, verftak zig onder 't gevolg van den Spaanfchen Gezant, en bekwam, eerlang, zyne vryheid weder. Een ander Engelsch fchip werdt, derwyze, gehavend, door Kleidyk, dat het, onder een deerlyk gehuil van 't volk, te gronde ging. Daarentegen werdt het fchip van Kapitein *de Munnik* veroverd en verbrand, door den vyand; dat van *Schelte Wiglema* vloog, met al 't volk, in de lugt. De fchepen van de Ruiters, *Aart van Nes* en anderen waren zwaar befchadigd. Doch tegen den avond, zag Tromp, dat omtrent zesentwintig van zyne Kapiteinen zig van den wind dienden, om uit het gevegt te raaken. Ook maakten, ten zelfden tyde, eenige Engelsche Fregatten jacht op de Nederlandfche Koopvaarders, die, door Tromp, befchermd werden. Voor 't einde van den ftryd, welke, tot Zonnen ondergang, duurde, zonken, ter wederzyde, nog verfcheiden' fchepen. De nacht werdt befteed, aan het herftellen der geleeden' fchade. Des anderendaags, den eerften van Lentemaand, 'smorgens ten tien uren, werdt het gevegt hervat. De Engelschen hadden nu 't voordeel van den wind, en 't gelukte hun eerlang, eenige Koopvaarders af te fnyden van de Vloote. 't Schip van de Ruiters werdt zo doornageld van 't gefchut, dat men het *treilen*, of aan een touw fleepen moest. Omtrent den avond, raakte, ook een Engelsch fchip in den brand,

brand, en toen scheidten de Vlooten van elkanderen. Op verscheiden' van 's Lands scheidpen, was nu zo groot een gebrek aan buskruid, dat zy buiten staat waren, om den vyand tegen te staan. Doch Tromp beval, dat zy zig by de Koopvaarders houden, en goed gelaat toonen zouden, als waren ze daar om dezelve te beschermen. Ondertusfchen, vorderde 's Lands Vloot, met de Koopvaarders, haare reize naar 't Vaderland. Zy was, met het aanbreeken van den volgenden dag, zynde den tweeden van Lentemaand, gekomen tot op de hoogte van Bevezier, toen 'er de Engelsche Vloot wederom op afkwam. De ftryd ving, gelyk 's daags te vooren, ten tien uren aan. Tromp gaf, in het eerfte treffen, den Engelschen Vice-Admiraal der blaauwe vlagge de laag, en deedt hem afwyken. Doch eenigen van 's Lands Kapiteinen verlieten wederom den ftryd, ten deele uit lafhertigheid, ten deele, om dat zy hun kruid verfchooten hadden. Maar de Ruitter, die, fchoon hy nog getreild werdt, zig in 't heetst van 't gevegt hielt, werdt nu geheel reddeloos gefchooten. Zyn groote en bezaans mast vielen, des anderendaags, over boord, en hy moest zig laten fleepen naar Vlisfingen. Op het einde van den ftryd, vielen den Engelschen nog eenige Koopvaarders in handen. Na Zonnen ondergang, geliet zig Blake, als of hy 't gevegt hervatten wilde. Tromp wagtte hem in, met klein zeil; doch de Engelsche Admiraal hielt, kort daarop, af, en week naar de Engelsche kust: waarna Tromp de reis voortzette, zonder door de Engelschen vervolgd te worden. De onzen hadden, in deeze drie

Verlies
sta-

1653. flagen, negen Oorlogſchepen verloren: de Engeliſchen maar vyf of zes. Doch men meent, dat zy wel tweeduizend dooden hadden, daar men, van onzen kant, maar vyf- of zeshonderd dooden telde: waaronder agt Kapiteinen. Voorts waren 'er, naar 't verhaal der Engeliſchen, wel veertig; doch, zo de onzen verzeerden, niet meer dan vierentwintig Koopvaardyſchepen verloren. De Engeliſchen ſchreeven zig de overwinning toe. Aan onzen kant, verheugde men zig, dat de meeste Koopvaarders behouden waren. Ook gaven de Staaten van Holland den voornaamſten Hoofden van 's Lands Vloote aanzienlyke geſchenken, in erkentenis der beweezen' dapperheid. De Vloot werdt, zo veel de gelegenheid toeliet, in ſtaat geſteld, om wederom zee te kiezen. Doch Tromp aanvaardde nu het opperbevel over de zelve, met grooten weêrzin. Hy meende, dat de ſchepen te ſlegt en te weinig in getal waren, om eenig voordeel te behaalen op den vyand, en verklaarde den algemeenen Staaten en den Staaten van Holland, rondelyk, dat hy de wyt niet hebben wilde van de rampen, welken hy, met zekerheid, te gemoet zag. Men beſloot, hierop, dertig nieuwe Oorlogſchepen aan te bouwen. Naderhand, vondt men geraaden, den aanbouw van nog dertig andere ſchepen te bevorderen. Doch alzo hiertoe tyd noodig was, werdt 'er de tegenwoordige ongelegenheid niet door weggenomen (v).

XXX. Kort na het zeegevegt van drie dagen, op den veertienden van Lentemaand, hadt de Kom-

(v) AITZEMA III. *Deel. bl. 766, 781, 783, 786, 788, 796.*
BRANDI de Ruyter, *bl. 38-46, 47, 48.*

's Lands
Vloot
loopt
wederom
in zee.

1653.

ter we-
derzyde
geleeden.

Kommandeur Jan van Galen, op de kust van Toskane, voor Livorno, eene merkwaardige overwinning behaald, over eenige Engelsche schepen, onder den Kommandeur *Appleton*. De Staaten hadden, in den Herfst des voorleeden jaars, van Galen, in de plaats van Kats, die klein genoeg gaf, het bevel opgedraagen over dertig schepen van oorloge, die in de Middellandsche zee kruisten, en hy hadt, kort na zyne aankomst op de Vloote, eene ontmoeting van klein belang gehad, met eenige Engelsche schepen. Men was, sedert, hier te Lande, misnoegd geweest, dat hy den vyand, die naar Porto Longone geweeken was, niet ernstiger hadt aangetast. Hy deedt dan tegenwoordig zyn best, om slaags te raaken. Zes Engelsche schepen en een brander, sedert eenigen tyd in de haven van Livorno bezet geweest zynde, kwamen, onder dekfel van agt andere schepen en een' brander, die van buiten genaderd waren, op hem af. 't Gevegt was kort en hevig. In het eerste treffen, schoot van Galen den brand in een vyandlyk schip, dat terstond in de lugt vloog. Daarna werden nog twee andere vyandlyke schepen en een brander in den grond geschooten: twee schepen, waaronder dat van *Appleton*, veroverd. De agt andere Engelsche schepen, over welken *Bodlei* gebodt, hielden slegts eenig schutgevegt van verre, en bleeven buiten 't heetst van den stryd; zo dat de overwinning zig volkomenlyk verklaarde voor de onzen. Maar van Galen was, met den tweeden kogel, die in zyn schip kwam, in 't regterbeen zo gevaarlyk getroffen, dat men 't hem, onder de knie, af-

1653.

len veroveren verbrand eenige Engelsche schepen, in de Middellandsche zee;

doch sneuvelt, aan een wonde.

1653. afzetten moest. Hy liet zig, na den slyd, te Livorno, aan land brengen, daar hy, den driewintigsten van Lentemaand, overleedt aan de wonde. Zyn lyk werdt, eerlang, naar 't Vaderland gevoerd, en te Amsterdam, in de Nieuwe Kerke, begraven, daar men hem, op kosten van den Staat, eene prachtige Grafftede opgereggt heeft (*w*).

Zeeslag
voor
Nieuw-
poort.

De Engelsche Vloot, die nu onder bevel stondt van den Generaal George Monk en den Admiraal *Richard Deane*, was, in Bloeiemaand, ook wederom in zee geraakt, en Zeeland langs gezeild, zonder 's Lands Vloot te ontmoeten. In 't begin van Zomermaand, begaf Tromp zig naar Duins, daar hy egter geene vyandlyke schepen aantrof. Voor Douvres, vondt hy 'er vyf, waarvan 'er drie veroverd werden. Maar de Engelsche Vloot was naar het Vlie gestevend. Tromp volgde haar derwaards; doch vernam, op de hoogte van Walcheren, dat de Engelschen te rug gekeerd, en niet boven tien mylen westnoordwest van 's Lands Vloote af waren. Hierop wendt hy 't naar de rivier van Londen, om den vyand te onderscheppen. De Engelsche Vloot was vyfennegentig of honderd zeilen sterk, en wel voorzien van volk en geschut: de Staatfche agttenegentig Oorlogschepen van veel ligter soorte, en zes branders. Op de hoogte van Nieuwpoort, raakten de Vlooten aan elkanderen, den twaalfden van Zomermaand, ten elf uren voor den middag. Deane werdt, in den eersten aanval, doodgeschooten. De slyd was zeer geweldig. 't Schip

van
(*w*) AITZEMA III. Deel, bl. 747, 748, 749, 750, 766, 797;
BRANT de RUIJF, bl. 46.

JAN VAN GALEN,
Kommandeur ter Zee.

L. van der

J. Honbraken fecit

In Texis excolit

van 's Lands Kapitein, *Joost Buller*, vier of vyf schooten onder water bekomen hebbende, viel om, en zonk. De Kapitein, zwaar gekwetst door een' splinter, verdrong, met het geweer in de vuist. De Engelschen weeken eindelyk; doch daarna, den wind winnende, vielen zy op nieuws aan. Toen werden verscheiden' schepen, van wederzyde, zwaar beschadigd. 't Gevegt eindigde ten negen uuren. Een uur laater, sprong 's Lands Oorlogschip van *Kornelis van Velzen*, door zyn eigen kruid, in de lugt. Des anderendaags, werdt de sryd, voor Duinkerken, hervat. Tromp hadt, te vergeefs, gezogt, den Engelschen den wind af te winnen, en was, door filte, verre beneden hen vervallen. Zy kwamen dan, ten elf uuren, voor den wind, op hem af. Doch in 't heetst van 't gevegt, ontfontd 'er, door onvoorzigtigheid of onervaarenheid van eenigen, merkelyke wanorde in 's Lands Vloote. Twee schepen vielen den vyand in handen, en verbrandden. Men streedt nog een uur na zon. Toen scheidten de Vlooten van elkanderen. Des anderendaags zag Tromp de Engelschen nog; doch hy vondt veelen van 's Lands schepen zo zwaar beschadigd, dat hy te raade werdt, binnen de Wierlingen te wyken. De Heer van Obdam, als Gemagtigde der Staaten, in den jongsten togt, op de Vloote, geweest zynde, werdt, by 't gemeen, beschuldigd, dat hy Tromp overgehaald zou hebben, om slappelyk tegen de Engelschen aan te gaan. Doch de Staaten van Holland verklaarden dit voor loutere lastering (x). Tromp en de andere Bevelhebbers

1653.

Tweede slag voor Duinkerken.

(x) Resol. Holl. 20 July 1653. bl. 206.

1653

hielden, midlerwyl, zo ernstig aan by de Staaten, op het beter voorzien en versterken der Vloote, dat men 's Lands Scheepsmagt, ten getale van tagtig of negentig zeilen, in 't begin van Oogstmaand, wederom, uit Zeeland, zee zag kiezen (y). Karel de II. deedt, eenigen tyd te vooren, den Staaten berigten, dat hy genegen was, om zig herwaards op de Vloote te begeeven. Doch de Staaten van Holland bragten te wege, dat dit, heufchelyk, van de hand gewezen werdt. Zy namen zelfs, kort hierna, een besluit, dat geene hooge uitheemsche Personaadjen, buiten hun byzonder verlof, binnen hunne Provincie zouden mogen komen (z).

XXXI.
Gevegt
voorKat-
wyk.

De Engelsche Vloot onder Monk hadt, midlerwyl, omtrent Texel en langs de Hollandsche kust, gekruist. Tromp wendde dan den steven derwaards, en, op den agtften van Oogstmaand, raakten de Vlooten aan elkanderen, op de hoogte van Katwyk. Men sreedt tot een uur na zon, zonder eenig voordeel van belang behaald te hebben op elkanderen. De hevige wind verhinderde, des anderendaags, 't hervatten van den sryd: doch gaf den Vice-Admiraal de Witte gelegenheid, om, met zyn Esquader, 's Lands Vloot te versterken. Toen gaven de Staaten van Holland ook bevel, om, dien dag, tweemaal, in de Kloosterkerk, in den Haage, byeen te komen, en Gods zegen af te smeeken, over de wapenen van den Staat (a),

(y) AITZEMA III. *Deel*. bl. 809, 811, 814, 816, 817-820, 821, 822. BRANDT de Ruitcr, bl. 47-53.

(z) Secr. Refol. Holl. 13 *Maart* 1653. I. *Deel*, bl. 6. Refol. Holl. 29 *July*, 4 *Aug.* 1653. bl. 386, 396. THURLOE'S PAPERS *Vol.* I. p. 390, 625.

(a) Refol. Holl. 9 *Aug.* 1653. bl. 418.

't welk anders, ook tegenwoordig, gewoonlyk, eens ter weeke, op Woensdag, in alle de Kerken deezer Landen, plag te geschieden. De Vlooten waren, midlerwyl, door den wind, tot voor de Maaze afgevoerd, daar Tromp tegen den avond, honderd en zes zeilen onder zyne vlagge teide. Toen wendde hy 't sfraks naar den vyand, die terstond week, en, den gantschen nacht, van hem vervolgd werdt. Maar op den tienden, des morgens ten zeven uren, raakte men wederom slaags, voor de Maaze, op de hoogte van Ter Heide of Scheveningen, ontrent vyf mylen in zee. De onzen sloegen door 's vyands Vloote, en wendden 't 'er toen terstond weder in. Doch in dit oogenblik, werdt Tromp, willende van de hut afgaan, om orde te stellen op 't geschut, met een' musketkogel, door de linker borst, in 't hert geschooten, en viel dood ter neder. Eenigen meenden, dat hy zig, onvoorzigtiglyk, te veel bloot gegeven hadt; zo dat Monk hem, bescheidelyk, hadt konnen kennen, en hierop zyne Muskettiers gelast, gelykelyk, op hem los te branden (*b*). 't Gevegt ging egter, in goede orde, zynen gang. Doch de schepen van Jan Evertszoon en de Ruiters werden haast zo reddeloos geschooten, dat men ze, uit den stryd, en naar de Maaze, sleepen moest. Verscheiden' Engelsche schepen gingen te gronde: een vloog in de lugt. 's Lands Vloot hadt, tot viermaalen toe, door de Engelsche, gellaagen, en veele Bevelhebbers hadden zig dapperlyk gekweeten; maar eenigen waren den stryd ont-

1653.

Zeestryd
voor de
Maaze.Tromp
sneuvelt.(*b*) Verbaal van BEVERNINCK. M. 100.

1653. ontweeken, en hadden alles bygezet, om den vyand te ontzeilen. Ten twee uren na den middag, eindigde het gevegt. 's Lands Vloot zeilde naar de reede van Texel, en Monk keerde naar Engeland. Van wederzyde, schreef men zig de overwinning toe; schoon de Engelschen beleeden, dat zy ze duur betaald hadden. Zeker is 't, dat zy agt schepen van oorlog hadden verloren. Ook telden zy vierhonderd dooden, en zeventhonderd gekwetsten. Van onzen kant, werden negen of tien schepen gemist. 't Getal der dooden en gekwetsten stondt omtrent gelyk met dat der Engelschen, die egter meer dan zeventhonderd gevangenen bekomen hadden, welken, sedert, naar Londen gevoerd, en zeer hard gehandeld werden (c). Maar 't verlies van den Luitenant-Admiraal Tromp was onwaardeerbaar, aan de zyde der Staaten, en gaf den vyand de meeste stof tot blydschap (d). Zyn Lyk werdt, met ongemeene staatsie, begraven te Delft, daar de Staat, hem ter eere, eene marmeren Grafstede heeft doen stigten (e). De Staaten van Holland en de algemeene Staaten hadden zyne Weduwe, door eene plechtige bezending, den rouw doen beklagen, haar te gelyk verzekerende, dat men 's mans diensten, omtrent zyne nakomelingschap, erkennen zou (f): gelyk, sedert, geschied is. De Witte itak, in Herfstmaand, nog wederom in zee, om eene Koopvaardyvloot te geleiden, en eene andere

(c) Verhaal van BEVERNINGK. bl. 109, 111.

(d) AITZEMA III. Deel, bl. 229-234, 237. BRANDT de Ruyter, bl. 54-55.

(e) Resol. Gener. Sabb. 16 Luna 18 Aug. 1653. BLEYWICK Delft bl. 102.

(f) Resol. Holl. 12, 13, 14, 22 Aug. 1653. bl. 430, 436, 438, 448.

MAARTEN HARPERTSZOON TROMP,
Luitenant Admiraal van Holland
en Westfriesland.

A. Scheerman del. naar 't verprijzel van Levens tijden, naar Porvian. G. van Kinschot te Delft.

J. Heuraken fecit.

re af te haalen. Doch hy ontmoette geene Engelfchen, schoon deezen, met vyftig fchepen, ook op nieuws in zee gelooopen waren. 's Lands Vloot, in Texel te rug gekeerd, werdt, op den negenden van Slagtmaand, van zo geweldig een' storm belooopen, dat verfcheiden' fchepen van hunne ankers en op ftrand dreeven, of vergingen; de overigen zwaar befchadigd werden; waarom de gantsche Vloot in 's Lands havens invallen moest. De Engelfche Vloot hadt niet minder geleden, door deezen storm en moest ook de zee ruimen: waarna zy, op bevel van 't Parlement, ontwapend en opgelegd werdt (g). Met dusdanig een' ramp, eindigde de zeekryg van dit jaar, die zo kostbaar, hevig en fchadelyk geweest was voor den Staat, dat alle de zeeoorlogen, te vooren met Spanje gevoerd, met elkanderen, 's Lands Schatkist en den Koophandel, de zenuw van den Staat, nooit zulke felle neepen gegeven hadden. Te Amsterdam, was het verval van neering en handel zo groot, dat 'er, zo fommigen melden, ten deezen tyde, wel drieduizend huizen ledig ftonden. Doch anderen fpraken maar van veertien- of vyftienhonderd (h): waaruit de vermindering van den handel, in deeze aanzienlyke Koopftad, ten klaarften af te neemen was.

1653.
—
's Lands Vloot, door storm, zwaar befchadigd.

Verval van handel te Amsterdam.

De Kapiteinen en Luitenants, die zig, in de jongfte zeetogten, aan lafhertigheid en pligtverzuim, fchuldig gemaakt hadden, werden, op fterk aanhouden der Staaten van Holland (i), te regt gefield en geftraft. Eenigen werden gekielhaald, of ftonden, eenigen tyd, met den

Straf over eenige Kapiteinen en Luitenants.

(g) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 37. AITZEMA III. Deel, bl. 812. BRANDT de Ruyter, bl. 61. 62.
(h) AITZEMA III Deel, bl. 813, 876.
(i) Relol. Holl. 29 Aug. 1653. bl. 463.

1653.

den strop om den hals, te pronk: waarna zy, in eene geldboete verweezen, en, voor altoos, of voor een zeker getal van jaaren, in een tughuis gezet werden. Een' werdt de degen voor de voeten gebroken, en hy, voor schelm, weggeschopt. Sommigen raakten, met eene geldboete, vry (*k*).

XXXII.
Binnen-
landsche
beroer-
ten.

By de gemene rampen des oorlogs, kwamen ook opschuddingen onder 't volk, welk, in verscheiden' Steden, gaande gemaakt werdt, om zynen yver voor 't Huis van Oranje te toonen. De slechte uitslag der jongste zeegevegten werdt aan 't misfen van een Hoofd der Regeeringe geweeten. En elk, die het benoemen van eenen Kapitein-Generaal geloofd werdt tegen te stemmen, liep by veelen in 't oog. Men beschuldigde, onder 't volk, de Staaten van Holland, dat zy 't Land aan de Engelschen verkogt hadden, en het Parlement scep en krygsbehoeften leverden, om de Vereenigde Gewesten te overheerschen (*l*). Doch deeze beschuldigingen, hoe weinig ingang zy vonden by de verstandigen, waren, zo wel als de beroerten, die 'er uit volgden, aangelegd om de verkiezing van eenen Kapitein-Generaal te bevorderen, en den oorlog met Engeland voort te zetten (*m*). De Staaten van Holland, even ongezind tot beide, wisten hun oogmerk niet beter te bereiken, dan door het aandryven der handeling met Engeland, die, federt eenigen tyd, begonnen was. en van welke wy den uitslag, in 't volgende Boek, staan te ontvouwen.

(*k*) Resol. Holl. 12 Maart 1654. bl. 97. THURLOE'S PAPERS, Vol. 1. p. 447, 507.

(*l*) THURLOE'S PAPERS, Vol. 1. p. 314.

(*m*) THURLOE'S PAPERS, Vol. 1. p. 253, 307. Act. Publ. Angl. Tom. IX. P. III. p. 186, 206.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENENVEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Neiging tot vrede, in Engeland en hier te Lande. Byzonder belang van Holland, om de Vrede te bevorderen.
- II. De Staaten van dit Gewest schryven, heimelyk, naar Engeland. Misnoegen hierover. Antwoord van 't Parlement. De algemeene Staaten schryven, insgelyks.
- III. Zy zenden eenige Afgevaardigden naar Engeland. Derzelyver last.
- IV. Verandering in Engeland. Handeling der Staatsche Afgevaardigden. De Engelschen slaan eene Vereeniging der twee Gemeenebesten voor.
- V. Handeling met Frankryk.
- VI. Met Zweeden.
- VII. Met Deenemarke. 't Verdrag van Uitskoop vernietigd. Verbond met Deenemarke. De Staaten polsen de Hanze-Steden.
- VIII. Argwaan op den handel der Hollandische Afgevaardigden, in Engeland. De Witt houdt geheime briefwisseling met hen. Beroerte te Rotterdam, te Vlaardingen, te Amsterdam, te Dordrecht, te Alkmaar, te Hoorn en in den Haage.
- IX. Geweldige opschudding te Enkhuiszen. De Staaten brengen krygsvolk in de Stad.
- X. Beweeging te Haarlem.
- XI. Beroerte in Zeeland: te Bergen op Zoom.
- XII. De Staaten

van Zeeland slaan den Prins van Oranje voor, tot Kapitein-Generaal. Holland belet, dat 'er op geraadpleegd wordt. XIII. Stad en Lande schryft 'er over, aan Gelderland. Holland arbeitet er tegen. XIV. Staat der handeling in Engeland. De Afgevaardigden krygen nieuwen last. XV. Ontwerp van een Verdrag, door de Engelschen. Zy vorderen, dat men den Prins van Oranje van de hooge waardigheden uitsluite. XVI. Kromwel, tot Protector verheeven, eischt, dat zulks, alleen door Holland, geschiede. XVII. De algemeene Staaten besluiten tot de Vrede, mids het punt, den Prins van Oranje betreffende, verzagt worde. De Vrede wordt gesloten. Inhoud van 't Verdrag. XVIII. De Vergadering van Holland krygt kennis, dat Kromwel den Prins van Oranje, door haar, wil uitgesloten hebben. Men besluit 'er toe, met meerderheid van stemmen. Aantekening van vyf Steden. 't Geheim der Uitsluiting lekt uit. XIX. Holland doet 'er opening van aan de algemeene Staaten. Vertoog der Prinsessen van Oranje. De Acte van Uitsluiting wordt Kromwel geleverd. XX. Aanmerkingen over de Vrede. XXI. Oordeel der Gewesten over de Uitsluiting. Scherp Vertoog van Friesland tegen Holland. Hollands Verklaaring hiertegen. XXII. Vertoog van Zeeland tegen de Uitsluiting. Nieuw Vertoog van Friesland. XXIII. Holland eischt, dat alle de Geschriften tegen de Uitsluiting geligt worden uit de openbaare Registers. Middelen om de Uitsluiting te vernietigen. XXIV. Briefwisseling tuschen Kromwel en de Staaten van Zeeland. XXV. Holland verdedigt de Acte van Uitsluiting, in eene uitvoerige Verhandeling. XXVI.

Oor-

Oordeel der Gewesten over deeze Verhandeling. Friesland schryft 'er tegen. XXVII. Ongerustheid en voorzorg in Holland, met naame, te Amsterdam. Vermaaning aan de Predikanten. XXVIII. Afhandeling van eenige byzondere punten in Engeland, wegens aangehouden' schein in de Zond, wegens de Engelsche Oostindische Maatschappye, en wegens de zaak van Amboina. XXIX. Overleggingen op het openen der Schelde. XXX. Beverningk en Nieuwpoort verklaaren, by eede, dat zy Kromwel de Acte van Uitsluiting niet eerst in den mond gegeven hebben.

De zeezug, tuschen Engeland en de- 1653.
zen Staat, die, twee jaaren agtereen, —
met zo veele hevigheid, gevoerd was, bleek, I.
by de uitkomst, nadeelig te zyn, voor beide Rede-
de Gemeenebesten. De Scheepvaart en Koop- nen,
handel van beide de volken werdt 'er door waarom
gestremd en bedorven: de geldmiddelen uitgeput, men, in
byzonderlyk, hier te Lande (a), daar men een Engeland
nen tagtigjaarigen oorlog gevoerd hadt. De en
tegenwoordige Regeering van Engeland zat hier te
ook zo vast niet, of zy kon, door eenen onge- Lande,
lukkigen uitslag der wisselvallige wapenen, begint te
ligtelyk aan 't waggelen, en veelligt ten val neigen
raaken. 't Land was nog niet ontbloom van tot vrede.
heimelyke vrienden des verdreeven' Konings,
die op gelegenheid wagten, om hem
op den troon te herstellen. De meesten waren
mignoegd op de Regeeringe. Men begon Kromwel

(a) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 266.

1653. — wel het gezag te benyden, welk hy zig aange-
 maatigd hadt; en sommigen vermoeden zelfs,
 dat deeze oorlog doorgedreeven was, om hem
 klein te maaken, en te wege te brengen, dat
 het Leger te lande, waarin al zyne kragt be-
 ftondt, afgedankt werdt, onder voorwendfel,
 dat men de kosten, tot onderhoud van het zel-
 ve vereischt, noodig hadt, om de Vloot in staat
 te houden, en den oorlog ter zee voort te zet-
 ten. Ook zou Kromwel deezen toelig gemerkt,
 en, van toen af, maatregels genomen hebben,
 om een einde van den oorlog te maaken (b).
 Doch hy en allen, die zyne zyde hielden, had-
 den nog eene andere reden, om naar 't einde
 van den oorlog te verlangen. Zy zagen, klaar-
 lyk, dat de oorlog de party des Prinzen van O-
 ranje, in de Vereenigde Gewesten, van tyd
 tot tyd, sterker deedt worden; dat hierdoor
 ook de aanhang van den verdreeven Koning
 Karel den II, gestyfd werdt, en dat, zo de
 Prins van Oranje eens verheeven werdt, tot
 de waardigheden, eertyds by zynen Vader be-
 kleed, al de magt der Vereenigde Gewesten
 gebruikt zou worden, om Karel den II. te her-
 stellen. Deeze aanmerking alleen was gewig-
 tig genoeg, om Kromwel en de zynen te doen
 verlangen naar de Vrede; schoon zy ze niet
 begeerden te sluiten, dan op zulke voorwaar-
 den, waarin zy volkomen' veiligheid voor hun-
 nen tegenwoordigen Staat en Regeering meen-
 den te kunnen vinden.

Byzon-
 der be-

De schadelykheid van den Engelschen kryg
 deedt

(b) LUDBLOWS Memoirs Vol. II. p. 11, 14. RAPIN Tom. IX.
 p. 50, 56.

deed de Vereenigde Gewesten, eenpaariglyk, en de handeldryvenden inzonderheid, ook iterk haaken naar vrede (c). Maar Holland hadt nog eene byzondere reden, om de Vrede te zoeken, dezelfde, naamlyk, waarom Kromwel en de zynen daar naar verlangden. Men verstondt, hier, dat de oorlog, wat men ook in Engeland voorgeeven mogt, van de Engelsche zyde, voornaamlyk, aangevangen was, om dat men zig verbeeldde, dat de Prins van Oranje, en gevolgelyk ook Karel de II. te veel vrienden hadden, in den Vereenigden Staat. Maar de meeste Leden van Holland wilden onder deeze vrienden niet gerekend worden. Zy heiden, byna van den aanvang der Engelsche onlusten af, meer naar de zyde des Parlements, dan naar de zyde des Konings. 't Gene, tusfchen wylen zyne Hoogheid en eenige voornaame Leden, voorgevallen was, hadt de genegenheid van veelen ook vervreemd van het Huis van Oranje; en zy, die thans, in dit Gewest, het voornaam bewind der Regeeringe hadden, deden hun best, om den jongen Prins, voor eerst ten minste, niet tot Stadhouder en Kapitein-Generaal te voorschikken. Zy zagen, ondertusfchen, dat de oorlog hem, hiertoe, den weg baande (d). 't Krygsvolk ter zee, zo wel als te lande, plag, in den naam van eenen Prinse van Oranje, geworven te worden, en op den Prins, als op zyn hoofd, te zien (e). En 't gemeen viel ligtelyk in 't vermoeden, dat de ongelukkige uitflag der zeestryden eeniglyk

165

lang van
Holland,
om de
Vrede te
bevorde-
ren.

(c) AITZEMA III. *Deel*, bl. 787, 789.(d) THURLOE'S PAPERS, *Vol. I.* p. 257, 258.(e) THURLOE'S PAPERS, *Vol. I.* p. 329. *Vol. II.* p. 297.

1653. lyk te wyten ware, aan het misfen van een doorlugtig Hoofd der Regeeringe: waaraan het den Landen nog nimmer ontbroken hadt. Eenige Predikanten ftyfden 't gemeen in deeze gedagten. Hieruit reezen bewegingen, in fommige Gewesten, die de Staaten ligtelyk zouden hebben kunnen noodzaaken tot een befuit, welk men, in Holland, voor ontydig hieldt. De meeste Gewesten waren 't, hierin, tot nogtoe, eens geweest met Holland, of hadden zig, ten minfte, niet tegen Holland verklaard, gelyk Friesland en Stad en Lande gedaan hadden. Maar Zeeland begon reeds, geperst door merkelyke bewegingen onder 't volk, te neigen, om zig by Friesland en Stad en Lande te voegen (f). Gelderland, Utrecht en Overysfel, daar de Leden der hooge Regeeringe, of derzelve vrienden, grootendeels, voorzien waren met Krygsampten, die, voor meer dan de helft, ter begeevinge van Holland ftonden, zagen Holland alleen naar de oogen, en ftonden gefchapen te veranderen, wanneer Holland veranderde (g). En in Holland zelf, was Leiden, federt de verandering des jaars 1618, zeer gefteid geweest, op het bevorderen der belangen van het Huis van Oranje. In andere Steden, zocht men de Regeeringe ook tot dezelve gedagten te brengen: waartoe de oorlog met Engeland gereede aanleiding gaf. Al dik konden zy, die thans aan 't roer der Regeeringe zaten, en de verheffing des Prinzen zогten te beletten, niet nalaaten te zien, en zy beflouten 'er

(f) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 295.

(g) DE WITT BRIEVEN V. Deel, bl. 183. THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 329.

'er uit, dat men, zo spoedig als mogelyk ware, uit den oorlog moest zoeken te raaken. Ook bragten zy, eerlang, te wege, dat, ter algemeene Staatsvergaderinge, tot handeling met Engeland, beslooten werdt. 't Hoofdoogmerk deezer handelinge van de Engelsche zyde was, den Prins van Oranje buiten staat te stellen, om het nieuw Gemeenebest te ontrusten. En Holland was het eenigste onder de Vereenigde Gewesten, welk men kon aanmerken, als inwendig gefchikt, om, tot bevordering van dit oogmerk, te hand de leenen. 1653.

Wy hebben deeze aanmerkingen vooraf laaten gaan, om den Leezer in te leiden, tot het verhaal van eene der gewichtigste handelinge, in welken onze Staat ooit gemengd geweest is, en welker openbaar en geheim beloop wy nu, uit de egtste gedenkstukken, omstandiglyk, zullen ontvouwen.

De tegenwoordige Regeering van Engeland en de Vereenigde Staaten hielden, over en weder, geheim verstand in elkanders gebied, en werden, van tyd tot tyd, onderrigt van den toestand der gemoeden, in beide de Gemeenebesten (h). De algemeene Staaten, die het opzigt over de geheime verstandhouding, aan eenige bekwaame Luiden uit de Regeeringe, en, onder anderen, aan den tegenwoordigen Raadpensionaris de Witt, hadden opgedragen, hadden, uit dezelve, reeds in Herfstmaand des voorleeden jaars, verstaan, dat Kromwel en andere voornaame luiden niet onge-

Men krygt, in Holland, kennis van Englands geneigdheid tot vrede.

(h) Verbaal van BEVERNINGK bl. 123. Secr. Rifol. Holl. 3 Mey 1653. I. Deel, bl. 42.

1653. geneigd waren, om met de Staaten te sluiten. Zekere *Gerbier*, dezelfde, meen ik, die den aanflag der Engelschen op de Havens en schepen deezer Landen ontdekte (*i*), was, met dit nieuws, herwaards gekomen. Doch zyn zeggen, waarvan hy geen behoorlyk blyk gaf, vondt weinig ingang (*k*). De Gemagtigden tot de geheime verstandhouding ontvingen hunne meeste berigten van eenen *Thomas Doleman*, Luitenant - Kolonel over een Regiment voetvolk in Staatfchen dienst, die zig thans in Engeland ophieldt. Hy was zeer gezien by *Kromwel*; doch zocht egter zyne verdere bevordering hier te Lande; gelyk my, uit eenigen zynen onderschepte brieven, gebleeken is (*l*). Van elders blykt, dat hy diep in de gunst van de Witt en Beverningk stondt (*m*). Ook vind ik, dat men zynen jongen Zoon, *Thomas Doleman*, naderhand, eene Kapiteins plaats verceed heeft, in erkenenis van den dienst, door den Vader gedaan, omtrent de bevordering der Vrede met Engeland (*n*). In de Lente deezer jaars, hadt hy, uit *George Monk*, met wien hy gemeenzaamlyk omging, verstaan, dat men, in Engeland, niet afkeerig was van de Vrede: waarvan hy, zo sommigen melden, terstond, bedektelyk, kennis gaf aan de Witt en aan de andere Gemagtigden tot de geheime verstandhouding (*o*). Zy bragten dit gewigtig nieuws,

(*i*) Zie hier voor, bl. 223.

(*k*) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 15, 16, 23, 25, 28.

(*l*) See THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 394, 432, 576. AITZEMA III. Deel, bl. 1085.

(*m*) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 323.

(*n*) Rechl. Holl. 7 April 1656. bl. 106. DE WITT Brieven III. Deel, bl. 211.

(*o*) WICQUEFORT Livr. VII. p. 573. THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 257, 266, 338. AITZEMA III. Deel, bl. 790.

nieuws, op den agttienden van Lentemaand, 1653.
 in de Vergadering van Holland, na dat zy de
 Leden eerst eenen eed van geheimhouding
 hadden doen afleggen. Hun voorstel kwam,
 wyders, hierop uit: „dat zy van goederhand
 „berigt waren, dat men, in Engeland, na den
 „jongsten zeeflag, sterke neiging getoond
 „hadt tot vrede. Dat eenigen der eerlykften
 „en aanzienlykften zelfs begeerig waren om,
 „ten dien einde, herwaards te zenden; doch
 „dat sommigen twyfelden, of daartoe wel ge-
 „noegzaame geneigdheid gevonden zou wor-
 „den by deezen Staat. Dat hierom der Ver-
 „gaderinge te bedenken gegeven werdt, of
 „t ook geraaden mogt zyn, deezen verkeer-
 „den waan weg te neemen, en eenen Brief
 „naar Engeland te zenden, waarby zy, die
 „denken mogten, dat deeze Staat afkeerig
 „van vrede ware, beter onderrigt mogten
 „worden.”

Alle de Leden bewilligden in deezen voor- II.
 flag, behalve de Afgevaardigden van Leiden, De Staa-
 die niet konden goedvinden, dat men zulk ten van
 een' Brief, uit naam van Holland alleen, en Holland
 zonder kennis der andere Gewesten, gelyk de fchry-
 meening was, liete afgaan. Maar de andere ven, hel-
 Leden vreesden, dat zy ter algemeene Staats- melyk,
 vergadering nog te weinig gezindheid tot vrede naar En-
 zouden ontmoeten: ook, dat de brief dan geland.
 niet geheim genoeg blyven zou: waarom zy
 beslooten, hun voorneemen, voor eerst, be-
 dekt te houden voor de Bondgenooten. De
 brief werdt, ten zelfden dage, afgevaardigd,
 en behelsde alleenlyk „dat de Staaten van Hol-
 „land, den oorlog aanzierende als verderfelyk

„ VOOR

1653. „ voor beide de volken, en voor den Gods-
 „ dienst, waarvan zy beide belydenis deden,
 „ vertrouwden, dat het Parlement in 't zelfde
 „ gevoelen zyn zou, en, nevens hen, de hand
 „ wel zou willen leenen, tot het byleggen der
 „ geschillen. Doch zo men 't, tegen vermoee-
 „ den, anders begrypen mogt, zouden zy,
 „ ten minste, met een gerust geweeten, het
 „ einde deezer verwarringen van den zegen
 „ des Hemels mogen verwagten (p).” Een
 „ der Klerken van wylen den Raadpensionaris
 „ Pauw werdt, zegt men, met deezen brief, naar
 „ Engeland gezonden. Doch hy was maar pas
 „ overgeleverd aan 't Parlement, of men zag
 „ hem, in 't Latyn en in 't Engelsch, gedrukt,
 „ in 't licht komen, met den titel van *Ootmoedig*
 „ *verzoek der Staaten van Holland, die 't Parlement*
 „ *van Engeland sineeken om de Vrede* (q). Het Par-
 „ lement schreef egter, in antwoord op deezen
 „ Brief, aan de Staaten van Holland, en te ge-
 „ lyk aan de algemeene Staaten „ dat men, in
 „ Engeland, nog gezind bleef „ om in vriend-
 „ schap te leven met de Vereenigde Gewes-
 „ ten, en de handeling hervatten wilde, op
 „ den voet der voorlagen, die men, laatste-
 „ lyk, aan den Heere Pauw van Heemstede
 „ gedaan hadt (r).”

Hun
 brief
 wordt, in
 Engeland, ge-
 drukt.

Ant-
 woord
 van 't
 Parle-
 ment.

Misnoe-
 gen over
 't afzon-
 derlyk
 schryven

„ 't Uitgeeven van den Brief der Staaten van
 „ Holland en dit antwoord van 't Parlement
 „ bragt, midlerwyl, de maatregels, welken men
 „ in Holland genomen hadt, t'eenemaal in de
 „ war.

(p) Secr. Resol. Holl. 18 Maart 1653. I. Deel, bl. 7, 8, 9.
 AITZEMA III. Deel, bl. 804.

(q) WICQUEFORT *Liv.* VII. p. 375.

(r) Zie de Brieven by AITZEMA III. Deel, bl. 804, 805.

war. De andere Gewesten waren misnoegd, dat Holland eene Vredehandeling aangevangen hadt, zonder hen te kennen. Stad en Lande, in 't byzonder, keurde de handeling plat af. De Staaten van Holland zelve hadden niet verwacht, dat men wederom gewaagd zou hebben van dezelfde punten, waarop de handeling, te vooren, afgebroken was, en vielen, derhalve, opnieuws, in 't vermoeden, dat men, in Engeland de Vrede niet ernstelyk begeerde. Zy verlooren egter de handeling niet uit het oog, en gaven den anderen Gewesten, over het heimelyk afzenden des Briefs, zo veele voldoening, als zy konden (s).

Zeeland bediende zig van de tegenwoordige gelegenheid, om het vernieuwen der voorige Verbonden met Frankryk voor te slaan. Doch de Staaten van Holland verstonden, dat dit Ryk, sedert veele jaaren, met inlandsche oorlogen gekweld geweest zynde, weinig hulp tegen Engeland zou konnen verschaffen. Ook zocht het Fransche Hof thans zelf de vriendschap van Engeland, en van de tegenwoordige Engelsche Regeeringe. Men besloot dan, dat 'er geen middel was, om, met eere, uit den oorlog te geraaken, dan handeling met Engeland (t). Ook schreeven de algemeene Staaten, op 't aanhouden van die van Holland, eerlang, aan 't Parlement „ dat zy bereid waren, om Gevolmagtigden tot de handeling af te zenden, zo dra het Parlement tyd en „ plaats

1653.
van Hol-
land.

De alge-
meene
Staaten
schryven
ook aan
't Parle-
ment.

(s) Secr. Resol. Holl. 9, 23, 24, 25 April 1653. I. Deel, bl. 33, 34, 35, 36. AITZEMA III. Deel, bl. 805.
(t) WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 376.

1653. „plaats zou benoemd hebben (u).” Doch men verftondt, in Engeland „dat men, alleenlyk „hebbende te hervatten eene handeling, die „te vooren afgebroken was, zulks bekwaam- „lyk doen kon op dezelfde plaats, in Londen: „waaruit ten minfte blyken zou, dat de „twee volken niet zeer afkeerig waren van „elkanderen.”

III. De Staaten, fchoon ongezind om de handeling, die naauwlyks aan 't beginnen was, geheellyk af te breeken, hadden egter geenen lust, om, op den voet van de punten, aan Pauw voorgesteld, in gesprek te treden. Zy beslooten, derhalve, niet zonder tegenkanting der vrienden van het Huis van Oranje (v), eenige Afgevaardigden, zonder titel, naar Engeland te zenden, met last, om te verklaaren „dat „men nooit zou kunnen goedvinden te handelen op den voet van de punten, die, in 't „voorleeden jaar, van de hand geweest waren: en verder, om te onderftaan, of men, „aldaar, ook zou willen handelen, op de punten, hier, aan de Engelfche Ambafadeurs, „of daarna, door de onzen, te Londen, voorgedraagen.” Doch Leiden hadt zig, ter Vergaderinge van Holland, wederom gekant tegen dit besluit, begeerende over geene punten te handelen, waardoor de Staat zou kunnen ingewikkeld worden, in eenen oorlog met de vyanden van Engeland (w).

Verfchil Men was, hierop, ter algemeene Staatsverga-

(u) Secr. Refol. Holl. 28, 29 April, 1 May 1653. I. Deel, bl. 37, 38, 40. AITZEMA III. Deel, bl. 806.

(v) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 257, 258.

(w) Secr. Refol. Holl. 24, 27 May 1653. I. Deel, bl. 43, 44.

gaderinge, getreden tot het benoemen der Afgevaardigden naar Engeland. Gelderland stemde de Beverningk uit Holland, *Mauregnault* uit Zeeland, en *Hautbois* uit Friesland. Doch de Staaten van Holland in aanmerking neemende, dat de twee laatsten, die uitstaken in zugt voor het Huis van Oranje, in Engeland niet aangenaam zouden zyn, en ondertusfchen de meerderheid der bezendinge uitmaaken; dreeven door, dat, niet de algemeene Staaten, maar ieder Gewest zynen eigen' Afgevaardigde hadt te benoemen. Zy benoemden ook, wat laater, Hieronimus van Beverningk en Willem Nieuwpoort (x), die beide, na 's Prinfsen dood, en Nieuwpoort reeds meer dan eens, gebruikt waren, in bezendingen en onderhandelingen, strydig met de belangen van het Huis van Oranje (y). Zeeland voegde 'er Paulus van de Perre by, die nog eens in Engeland geweest was, en niet uitmunte in zugt voor dit Huis. De Staaten van Friesland, schoon zy, ter oorzaake van de fcheepvaart der ingezetenen van dit Gewest, de Vrede met Engeland hoog noodig hadden (z), wilden egter, in 't eerst, geenen Afgevaardigde benoemen. Doch Graaf Willem van Nassau, Stadhouder der Provincie, bewoog 'er hen toe, hun doende begrypen, dat 'er een Afgevaardigde van hunnent wege vereischt werdt, om te zorgen voor de belangen van het Huis van Oranje, waarover, naar waarschynlykheid, ook zou moeten gehandeld

1653

over 'e
benoe-
men der
zelveu.

(x) Secr. Refol. Holl. 7, 10, 12 Juny 1653. I. Deel, 1/2 50, 70, 72. AITZEMA III. Deel, bl. 314, 315, 316.

(y) Zie hier voor, bl. 130, 188.

(z) THURLOW'S Papers, Vol. I. p. 368.

1653. deld worden. Zy benoemden dan *Allard Pieter Jongestal*, eersten Raad in den Hove van Friesland (a). Hy bleef, tot het uiterste, yveren voor het belang van den Prins van Oranje, gelyk uit verscheiden' zynere brieven aan Graave Willem van Nassau, die nog voorhanden zyn, af te neemen is (b).

flun last. De Afgevaardigden hadden slegts algemeenen last mede, om zig te houden aan het Berigtschrift, den Gezanten van deezen Staat, in den jaare 1651, gegeven. Zy moesten, daarenboven, goed verstand houden, met den Franschen Ambassadeur te Londen, den Heer *de Neuville Bourdeaux*, hem zelfs een drievoudig Verbond voorslaande, tusschen den Koning, zynen meester, Engeland en deezen Staat: waarop, of, ten minsten, op een Verbond met Frankryk alleen, Zeeland zeer gesteld was (c). Doch Holland bragt te wege, dat uit het ontwerp van dit laatste Verbond geligt werden alle de punten, waardoor de Staaten zouden kunnen verplicht worden, om oorlog te voeren tegen Engeland, in geval dit Gemeenebest niet te brengen was, tot een Verdrag met deezen Staat (d). Ook verstondt Hoiland, dat men het Verdrag met Frankryk zo niet behoorde te verbinden aan de handeling met Engeland, dat men met Engeland niet zou kunnen sluiten, wanneer men niet met Frankryk

(a) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 266, 281, 299. WICQUEF. Livr. VII. p. 378.

(b) See THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 583, 600, 643. Vol. II. p. 133, 193, 257, 454.

(c) Resol. Gener. 5 Juny 1653. in 't Verbaal van BEVERNINGK. bl. 2. THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 268, 299.

(d) Secr. Resol. Holl. 7 Juny 1653. I. Deel, bl. 51.

ryk floot (e). Eindelyk, bewerkte dit Gewest (f), dat Beverningk vooraf gezonden werdt, om te beproeven, of men, in Engeland, gene- gen zou zyn, om af te zien van den voorflag, op welken men met Pauw hadt willen hande- len (g). Ook meenden sommigen, dat hem ee- nige byzondere last van Holland medegege- ven was. Doch hy verklaarde, voor zyn ver- trek, volmondig, het tegendeel (h).

Voor 't einde van Zomermaand, was hy reeds te Londen, en verwierf, terftond, gehoor in den Raad van Staate. Aan deezen, die flegts uit dertien Leden bestondt, en onlangs door Kromwel opgeregt was (i), stontt thans het hoog bewind der Regeeringe, zynde het Par- lement, dat nu meer dan twaalf jaaren gezeten hadt, door Kromwel, aan 't hoofd van eenige Krygsbevelhebbers en soldaaten, den dertig- sten van Grasmaand, op eene geweldige wy- ze, te niet gedaan. Hy hadt, naamlyk, ge- merkt, dat men hem den voet zocht te ligten, en hierom beslooten, in de voorbaat te zyn (k). Sommigen schryven, dat Nieuwpoort en de andere Afgevaardigden der Vereenigde Ge- westen, het Parlement zeer geneigd vinden- de, tot het voortzetten des oorlogs, Kromwel tot deeze verandering hadden aangezet (l). Doch dit schynt, in den eersten opslag, regel-
1653.
Verande-
ring in
Engel-
land.
Vermoe-
den, dat
Holland
'er in
gewerkt
hebbe.

(e) Secr. Resol. Holl. 5 Juny 1653. I. Deel, bl. 49.

(f) Secr. Resol. Holl. 19. 20 Juny 1653. I. Deel, bl. 72. 73.

(g) Resol. Gener. 20 Juny 1653. in 't Verbaal van BEVER-
NINGK. bl. 4.

(h) THORLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 280, 281. 299.

(i) Verbaal van BEVERNINGK. bl. 80. DE WITT Brieven
V. Deel, bl. 130, 158.

(k) RAPIN Tom. IX. p. 59.

(l) LUDLOWS Memoirs Vol. II. p. 21.

1653. regt aan te loopen, tegen de meeste berigten, die ons leeren, dat Beverningk, eerst op den zeventwintigsten, en Nieuwpoort, van de Perre en Jongestal, niet voor den dertigsten van Zomermaand, te Londen, angekommen zyn (*m*), ja dat de verandering, aldaar, reeds lang geschied was, eer de algemeene Staaten tot de bezending beslooten hadden (*n*). Nogtans kan ik hier niet verbergen, 't gene ik, in eenen Brief van den Heere de Witt, den agtsten van Grasmaand, aan Koenraad van Beuningen, toen te Stokholm, geschreeven, gemeld vind, te weeten „dat de Heer Beverningk, op den „zesentwintigsten van Lentemaand, te Lon- „den angekommen was, en oordeelde, dat het „werk, aldaar, nog wel getroffen zou wor- „den (*o*).” Uit dit schryven, wordt het my, *vooreerst*, zeer waarfchynlyk, dat de geheime Brief van Holland, die den agttienden van Lentemaand gedagtekend was, niet door eenen Klerk van den Raadpensionaris Pauw (*p*); maar door Beverningk overgebracht is, die te gelyk last zal gehad hebben, om de gemoeden, in Engeland, wat nader te polfen. Doch of hy, *ten anderen*, tot na de verandering der Regeeringe, te Londen, gebleeven zy, en of hy, Kromwel tot deeze verandering aangezet hebbende, gelegenheid gegeven hebbe, dat de Engelschen aan Nieuwpoort, onder anderen, iet toegeschreeven hebben, 't gene hy uitgevoerd hadt, moet ik, by gebrek van genoegzaam bewys,

(*m*) Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 7, 12.

(*n*) Resol. Gener. 5 Juny 1653. in 't gem. Verbaal, *bl.* 2.

(*o*) DE WITT Brieven V. *Decl.*, *bl.* 109.

(*p*) Zie hier voor, *bl.* 254.

wys, onzeker laten. Vaster gaat het, dat men, in Holland, belang rekende by de verandering, en dat men ze hieldt bevorderlyk te zyn tot de Vrede (q). Beverningk andermaal, en uit naam der algemeene Staaten, te Londen, gekomen, gaf, in zyne eerste aanspraak, te verstaan, dat 'er geen kans zou zyn, om, op den voet van den voorflag, aan den Heere Pauw gedaan, te handelen. Terwyl men raadpleegde op zyn voorstel, kwamen ook de andere Afgevaardigden te Londen. De Raad van Staate antwoordde hun, derhalve, gelykelyk „ dat de Staaten „ voldoening van schade, en verzekering te „ gen toekomende verongelykingen behooren te geeven, eer men, over een Verbond „ van onderlinge vriendschap, in onderhandeling treden kon.” Tevens klaagde men zeer over den hoon, dien Tromp der Engelsche vlagge aangedaan hadt. De Afgevaardigden hernamen „ dat het misverftand, tusfchen Engeland en de Vereenigde Gewesten, den Staaten, hunnen meesteren, meer gekost hadt, dan den Engelschen. Dat de uitrusting tegen de rooveryen in de Middellandsche zee en elders noodzaakelyk geweest was ; de ontmoeting tusfchen Blake en Tromp toevallig, en dat Mogendheden niet gewoon waren, elkanderen, ter oorzaake van zulke ontmoetingen, voldoening te geeven, of vergoeding van schade af te vorderen. Dat de Staaten ook geene andere verzekering voor het toekomende geeven konden, dan die men zou kunnen vinden, in een naauw en

1653

Handeling der Staatfche Afgevaardigden.

vast

(q) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 137.

1653. „vast Verbond van vriendschap en onderlin-
 „ge bescherming.” De Engelschen gaven
 hierop te verstaan „dat de voldoening, wel-
 „ke zy vorderden, in zig zelve redelyk, en
 „zo gering zyn zou, dat de Staaten zig, des-
 „wege, niet zouden kunnen beklagen: dat
 „ook de verzekering, waarop zy drongen,
 „niet minder voordeelig voor de Staaten dan
 „voor Engeland zou zyn, hebbende den Gods-
 „dienst en de vryheid, in beide de Gemeene-
 „besten, bedekte en openbaare vyanden: te-
 „gen welken men zig niet genoegzaam ver-
 „zekeren kon, door een bloot Verbond, hoe
 „vast en naauw het ook weezen mogte (r).”
 De Staatschen, begeerig om de meening der
 Engelschen nader te verstaan, raakten, eerlang,
 in een afzonderlyk gesprek met Kromwel, die
 zig egter niet veel duidelyker ontdekte. Maar,
 op den eenendertigsten van Hooimaand, ver-
 klaarde de Raad van Staate „dat men, tot
 „vergoeding der geleeden' ichade, geene
 „grootte somme gelds van de Staaten begeer-
 „de, en dat de verzekering, op welke men
 „drong, bestaan zou, in eene vereeniging der
 „twee Staaten, op zulk eene wyze, dat zy,
 „voortaan, maar één volk en één Gemeene-
 „best zouden uitmaaken (s).” De Afgevaar-
 digden verzogten, terstond, nadere opening
 van de wyze, waarop men deeze vereeni-
 ging, die men sedert, *Coalitie* noemde, be-
 greep, alzo zy niet verstonden, dat dezelve,
 zo de wederzydsche vorm van Regeeringe in
 stand

De En-
 gelschen
 slaan ee-
 ne *Coali-
 tie* of sa-
 menvoe-
 ging der
 twee Ge-
 meene-
 besten
 voor.

(r) Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 8, 10, 21, 23, 29, 35, 41-
 WICQUEFORT *Livr.* VII. p. 392.

(s) Verbaal, *bl.* 53.

stand bleewe, anders dan in een naauw Verbond van Vriendschap, Koophandel en onderlinge bescherming bestaan kon (*t*). Doch de Raad verklaarde, eerlang „dat men van de „twee souveraine Staaten maar éénen dagt „te maaken, die door ééne opperste magt uit „perloonen van beide de volken bestaande, ge- „regeerd zou worden, naar de onderscheiden „wetten van 't een en 't ander volk (*u*).” De Afgevaardigden, verzet over zulk een' voorflag, antwoordden, rondelyk „dat zy dien „hielden voor ongehoord en ongerymd, en „dat zy genoodzaakt zouden zyn, t'huis- „waards te keeren om verflag te doen, zo de „Raad by dit voorstel bleewe (*v*).” Hierop kwam geen ander bescheid, dan dat men verwacht hadt, dat de Afgevaardigden, verwerpende het middel van verzekering, door den Raad voorsteld, eenig ander zouden hebben aan de hand gegeven (*w*). Nogtans hadt men, reeds te vooren, in 't vertrouwen, vernomen, dat de voldoening, welke men begeerde, bestaan zou, in het afzetten van Tromp, voor eenen tyd (*x*), en dat men zig, omtrent het punt der verzekeringe, te vrede zou houden, met een vast en bondig Verdrag, waarby, onder anderen, beraamd werdt, dat drie Engelschen in den Raad van Staate der Vereenigde Gewesten, en drie Nederlanders in dien van Engeland zitting zouden hebben, of, waar-

1653.

Wat vol-
doening
Engeland
begeerde.

(*t*) Verbaal van BEVERNINGK, bl. 56, 60.

(*u*) Verbaal, bl. 61.

(*v*) Verbaal, bl. 66. DE WITT Brieven V. Deel, bl. 198.

(*w*) Verbaal, bl. 70.

(*x*) See THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 367. 394.

1653. by, zo dit middel niet goedgevonden werdt, eenig ander, met wederzydsch genoegen, werdt vastgesteld (y). Kromwel icheen het punt van de verzekering ook omtrent dus te begrypen, of sprak 'er niet klaar van, in eenige afzonderlyke onderhandelingen met Beverningk (z). De Afgevaardigden, op de verklaringen des Raads, gelyk behoorlyk was, meer tellende, dan op eenige byzondere gesprekken, beslooten, sedert, dat Nieuwpoort en Jongestal, terstond, naar Holland keeren zouden, om den Staaten, mondeling, verslag te doen van den staat der handeling, die, ondertusfchen, door Beverningk en van de Perre, zou vervolgd worden. Nieuwpoort en Jongestal vertrokken, op den veertienden van Oogstmaand (a).

Nieuwpoort en Jongestal doen een' keer herwaards.

Midlerwyl, waren de Staaten der Vereenigde Gewesten, sedert eenigen tyd, bezig geweest, met handelen aan verscheiden' Hoven, om zig, tegen Engeland, te sterken, of om, ten minste, dit Gemeenebest eerder tot het aanneemen eener redelyke vrede te beweegen. De handelingen met Frankryk, Zweeden en Deenemarke werden, voornaamlyk met dit oogmerk, voortgezet; waarom 't niet ondiensfig zyn zal, hier eenig kort verslag van den staat en gelegenheid derzelve in te voegen.

V. Handeling met Frankryk.

De burgerlyke oorlog, die, sedert eenige jaaren, in Frankryk, ontfteken was, en nog duurde, hadt den inwendigen staat van dit Ryk derwyze verzwakt, dat Spanje kans zag, om ver-

(y) Verbaal van BEVERNINGK, bl. 84.

(z) Verbaal, bl. 143.

(a) Verbaal, bl. 87.

1653.

verscheiden' Plaatsen te herwinnen in de Nederlanden, die, te vooren, door Frankrijk veroverd waren. In Katalonie, liep het den Franschen, insgelyks, tegen. Den Aartshertoge Leopold, in 't voorleeden jaar, Grevelingen en Duinkerken gedreigd hebbende met een beleg; zocht Lodewyk de XIV. die van Zeeland te beweegen, om deze Steden, heimelyk, te voorzien van krygsbehoeften. Doch, op de klagten van den Spaanschen Ambassadeur in den Haage, was hiertegen gewaakt, door de Staaten. De Koning van Frankryk hadt, hierop, den Staaten de twee Steden aangeboden, onder zekere voorwaarden: en men begon hienaar te luisteren in den Haage, toen Spanje den Staaten verklaaren deedt, dat het aanvaarden der twee Steden uit de handen van Frankryk voor eene volkomen' vredebreuk zou gehouden worden; waarop de zaak steeken bleef. Ook vielende twee Steden, eerlang, den Spaanschen wederom in handen. Midlerwyl, had de groote uitrusting der Staaten, in 't voorleeden jaar, ook eenige agterdogt verwekt aan 't Fransche Hof, die vermeerderde, toen Boreel, uit last der Staaten, verklaarde, dat zy gerigt was, om de scheepvaart der Vereenigde Nederlanden, tegen de rooveryen van elk, wie hy ook ware, te beveiligen. De Koning hadt, derhalve, over deeze uitrusting, doen klaagen aan de Staaten, hun te gelyk voorhoudende, dat men 't niet vreemd vinden moest, dat zyne Oorlogschepen 't vervoeren van krygsbehoeften naar Spanje, waarvan de ingezetenen der Vereenigde Gewesten hun werk maakten, zогten te beletten. Ook toonde hy zig te on-

1653. vrede, dat men gedoogde, dat *Christiaan Ulrich Guldenleeuw*, natuurlyke Zoon des Konings van Deenemarke, in Holland, volk wierf, ten dienste van Spanje. Eindelyk, vorderde hy voldoening der penningen, welken de Staaten hem, in gevolge van het Verdrag van Compiègne van den jaare 1624, verschuldigd waren. Doch ten opzichte van deezen laatste eisch, hadden de Staaten, reeds te vooren, aangemerkt, dat zy zig niet gehouden rekenen, om daaraan te voldoen (*b*). En de kryg met Engeland, die, kort hierna, uitborst, deedt Frankryk klaar genoeg zien, dat men 't, met de uitrusting hier te Lande, niet op de Fransche Oorlogschepen gemunt hadt. De opgevatte agterdocht verdween, terstond hierop. Ook vreesde Frankryk de Staaten niet, zo lang zy in den Engelschen oorlog waren ingewikkeld. Doch deeze oorlog hadt, gelyk wy reeds, in 't voorbygaan, hebben aangemerkt (*c*), sommigen Leden van den Staat aanleiding gegeven, om te dringen op het vernieuwen der Verbonden met Frankryk. Boreel hadt, tot hiertoe, maar last gehad, om een Verdrag van Zeevaart met Frankryk te bewerken (*d*), en, hierdoor, de rooveryen der Fransche Oorlogschepen te voorkomen. Doch nu verstonden sommigen, dat men ook een Verbond met dit Ryk sluiten moest. De Staaten van Holland, overweegende, aan den eenen kant, dat de han-

(*b*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 641-646. WICQUEFORT *Livr.* V. p. 277-283.

(*c*) Hier voor, bl. 255.

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 763, 783. WICQUEFORT *Livr.* VI. p. 342-352.

handeling over zulk een Verbond Engeland, 1653.
 veelligt, genegener maaken zou tot vrede,
 't welk men, ook aan het Fransche Hof, lig-
 telyk merkte (e); en, aan den anderen, dat
 het sluiten van het zelve de tegenwoordige
 Regeering van Engeland t' eenemaal ver-
 vreemden zou van deezen Staat, en den Prins-
 gezinden, hier te Lande, te veel voordeels gee-
 ven boven de party, die thans in Holland 't
 bewind in handen hadt; beslooten ter algemeene
 Staatsvergaderinge te wege te brengen, dat
 men Boreel alleenlyk last gawe, om over een
 Verbond te handelen, niet om het te sluiten
 (f): waarmede hy zig ook eenige jaaren bezig
 gehouden heeft (g), zonder dat men hem im-
 mer het eigenlyk oogmerk der Staaten van
 Holland schynt bekend gemaakt te hebben.
 Ondertuschen, hielt hy zig ook, op last der
 Staaten, bezig, om de voornaamsten in Frank-
 ryk, door geschenken, te winnen, en agter de
 geheimen der Regeeringe te raaken (h). De
 Franschen, die gehouden werden, hiervan, ook
 in den Haage, hun werk te maaken (i), zog-
 ten, door hem, de Staaten te beweegen, om
 met Spanje te breeken; doch hy beduidde
 hun, ligtelyk, dat hiertoe geene mogelijkheid
 was (k).

De handeling met Frankryk werdt, midler-
 wyl, op verre na zo ernstig niet voortgezet,
 als VI.
Met
Zwee-
den, en

(e) DE WIT Brieven I. Deel, bl. 60.

(f) DE WIT Brieven I. Deel, bl. 11. V. Deel, bl. 15.

(g) DE WIT Brieven I. Deel, bl. 19, 50, 56, 126, 172, 184,
 279. AITZEMA III. Deel, bl. 867, 869.

(h) DE WIT Brieven I. Deel, bl. 30, 43.

(i) DE WIT Brieven I. Deel, bl. 227, 234.

(k) DE WIT Brieven I. Deel, bl. 39.

1653. als de handeling, die, omtrent deezen tyd, ook met Zweeden en Deenemarke aangevangen was. De twee Noordfche Kroonen deden zig, ten deezen tyde, ontzien, beide van Engeland en deezen Staat; zo om dat zy de party, voor welke zy zig verklaarden, merkelyk konden fterken; als om dat de oorloogende Mogendheden het hout, de hennip, het pek en de teer, die deezen Ryken uitleverden, volftrekt noodig hadden, tot het aanbouwen en uitrusten van Oorlogfchepen. De Staaten hadden, hierom, reeds in 't voorleeden jaar, beflooten, de vriendschap van beide de Kroonen, door een plegtig Gezantfchap, te zoeken, en, terwyl de Gewesten raadpleegden op de benoeming der Perfoonen, waaruit het beftaan zou, Koenraad van Beuningen, Penfionaris van Amfterdam, naar Zweeden, en Nanning Keizer, Burgemeester van Hoorn, naar Deenemarke, te zenden, met den titel van buitengewoone Afgevaardigden. Beide warenze der tegenwoordige Regeeringe van Holland geheellyk toegedaan. Keizer hadt, in 't jaar 1650, op Loeveftein gezeten. Van Beuningen was in bezending geweest naar Zee-land, om het befluit tot de aanftelling van eenen Kapitein-Generaal te doen opfchorten. Hy was fchrander en ervaren in zaaken van Regeeringe: voorts, bedreeven in de Filozoffie en andere deelen der geleerdheid, waardoor hy zig aangenaam zocht te maaken by de Koninginne van Zweeden, die voor eene liefhebber der geleerdheid gehouden werdt (1). Hy hadt last, om in Zweeden te vertoonen „ dat
 „ En;

(1) WICQUEFORT *Livr. VI. p. 353.*

„ Engeland, den Staaten den oorlog aandoen- 1653:
 „ de, moest geagt worden, in eenen zeke-
 „ ren zin, gantsch Europa te beoorloogen,
 „ zullende dit Gemeenebest, ligtelyk, mees-
 „ ter van de zee worden, na dat het den Koop-
 „ handel der Vereenigde Gewesten zou be-
 „ dorven hebben. Dat Zweeden hierom be-
 „ lang hadt, om zyne wapenen te voegen by
 „ die van deezen Staat, waartoe de Koningin,
 „ daarenboven, verplicht was, uit hoofde der
 „ Verdragen, in den jaaren 1640 en 1645, met
 „ de Staaten gemaakt (m). Dat men wel niet
 „ ondienstig hieldt, dat de Koningin, voor zy
 „ zig tegen Engeland verklaarde, de Engel-
 „ schen, door onderhandeling, tot vreedzaa-
 „ me gedagten zocht te brengen; doch dat zy,
 „ midlerwyl, zig niet ontflaagen kon rekenen
 „ van de verplichting, om de Staaten, met vier-
 „ duizend man, in troepen, in geld, of in
 „ krygsbehoefden, by te staan, waartoe zy zig,
 „ by Verdrag, verbonden hadt; ten minste,
 „ moest zy haaren Onderdaanen beletten, den
 „ Engelschen te voorzien van zulke waaren,
 „ als dezelve, tot het aanbouwen en uitrus-
 „ ten van Oorlogsfchepen, noodig hadden.”
 Van Beuningen was, in Oogstmaand des voor-
 leeden jaars, naar Stokholm vertrokken; doch
 hy bevondt wel haast, dat hy niet veel zou kon-
 nen uitregten, aan 't Zweedsche Hof; daar men
 niet alleen misnoegd was, over de Verdragen,
 door de Staaten, in 't jaar 1649, met Deene-
 marke geslooten; maar zig ook te onvrede
 hieldt, dat men zekeren *Joachim Groot-Johan*,
 die

(m) Zie XI. Deel, bl. 380, 388.

1653.

die, met byzondere Brieven van de Koninginne, in Holland gekomen was, om schuld, vastgezet hadt, en lang zitten liet, hoe zeer men, uit Zweeden, aanhieldt, om zyn ontslag (n). De Zweedfche Staatsdienaars, midlerwyl, door de Engelfchen, met hoop op merkelyke voordeelen in den Koophandel, waarby zy byzonder belang hadden, zynde aangelokt, fchroomden niet, te verklaaren, dat de Koningin zig, in de tegenwoordige omftandigheden, niet verbonden rekende, om de gemaakte Verdragen naar te komen. Ook gedoogde de flegte ftaat der geldmiddelen in Zweeden niet, dat men, van daar, deezen Staat onderfteunde (o). Al wat van Beunningen verwerven kon kwam uit op eene verklaring, dat de Koningin zig, tuffchen Engeland en deezen Staat, volkomen onzydig dagt te houden, en niet ongenegen was, om Middelaares te zyn, tuffchen de twee oorloogende Mogendheden (p), en zelfs tuffchen Frankryk en deezen Staat, die ook, ter oorzaake van het vervoeren der krygsbehoeften naar Spanje, en van de Fransche kaaperyen, die hierop gevolgd waren, eenig misnoegen hadden opgevat tegen elkanderen. Frankryk nam de aanbieding van Zweeden aan; doch zy werdt in Engeland, daar men Zweeden mistrouwde, en 't hoofd nog vol hadt van de voorgellaagen' *Coalitie* of famenvoeging der twee Gemeenebesten, van de hand gewezen. De Staaten, die ook geen zin hadden in de Zweedfche bemiddeling, alzo zy beweerden, dat

(n) DE WIT Brieven V. Deel, bl. 63, 194, 272.

(o) DE WIT Brieven V. Deel, bl. 31.

(p) DE WIT Brieven V. Deel, bl. 40, 163.

dat Zweeden, volgens de Verdragen, tot wat meerder verbonden was, antwoordden den Zweedschen Gezant, dieze hun voorgeslaagen hadt, dat zy zig, deswege, verklaaren zouden, zo dra Engeland zig verklaard hadt. Van Beuningen hielt zig, tot in 't jaar 1654, in Zweeden op, zonder iet te hebben konnen sluiten. 't Was 'er zo ver van af, dat de Koningin zig zou hebben laten beweegen, om den Staat tegen Engeland by te staan, dat zy zelfs haar best deedt, om de handeling te stremmen, die, ten deezen zelfden einde, aan 't Hof van Deenemarke, aangevangen was (q).

1653:

Keizer was, omtrent te gelyk met van Beuningen, uit Holland vertrokken. Hy hadt last, om onderstand in schepen te vorderen van den Koning van Deenemarke, ingevolge van het Verdrag van den jaaren 1649, en hy vondt den Koning niet ongenegen, om aan deeze verbindtenis te voldoen. Ook begreep zyne Majesteit ligtelyk, dat het bederf van den Koophandel der Vereenigde Gewesten strekken zou, tot merkelyke benadeeling van de vaart op Deenemarke en de Oostzee, en gevolgelyk ook van 's Konings tollén in de Zond. Daarenboven, zou hy niet gaarne gezien hebben, dat de Staaten zig naauwer verbonden met Zweeden, gelyk te wagtén was, als hy weigerde hun by te staan. Hy gaf den Afgevaardigde der Staaten, derhalve, goede hoop op hulpe. Zelfs liet hy zig, door hem, beweegen, omtweentwintig Engelsche schepen, met scheeps-

VII.
Met Deenemarke:

(q) AITZEMA III. Deel, bl. 750, 751, 752, 760, 795, 865.
WICQUEFORT *Livr.* VI. p. 353-355. *Livr.* VII. p. 412-415.

1653.

en krygsbehoefden belaauden, aan te houden in de Zond (r), mids de Staaten beloofden, hem te zullen vryhouden van het nadeel, welk 'er hem van overkomen mogt. Het Parlement hieldt fterk aan op het ontlaan deezer fchepen, by de Deenfche Gezanten te Londen, beloovende zelfs een naauw Verbond te zullen fluiten met den Koning; en zyne bemiddeling verzoekende, tot vereffening der gefchillen, tusfchen de twee Gemeenebesten. Doch de Koning hadt zig reeds te diep ingewikkeld met de Vereenigde Staaten, om te kunnen te rug treden. Het Parlement veranderde hierop t'eenemaal van gedrag, deedt eenige Deenfche fchepen, en zelfs eenige pakkaadje der Deenfche Gezanten in beslag neemen, en zou ook hunne perfoonen vastgehouden hebben, zo 't, door de Engelsche Schippers, die hen overvoeren zouden, niet belet geweest was. De verwydering werdt toen grooter, tusfchen Engeland en Deenemarke. De Koning, nogtans, zyn voordeel willende doen met de omftandigheden, waarin de Staaten zig bevonden, met het gevaar, welk hem van Engeland en Zweeden gedreigd werdt, zo hy zig voor de Staaten verklaarde, ten breedften uit; zig, daarenboven, buiten staat erkennende, om te voldoen aan de Verbindtenissen, welken hy met de Staaten gemaakt hadt. Doch hy beoogde hiermede nieuwen onderftand te trekken van de Staaten, zo hy besluiten mogt, hun met eene Vloot by te staan. En Keizer kreeg, cerlang, last van de Staaten, om den Koning, als uit zig zelve,

hoop

(r) LUDLows Memoirs, Vol. I. p. 361.

hoop te geeven op eenigen onderftand, zo hy, ^{1653:} van ftonden aan, de Zond floot voor de Engelfchen: gelyk hy deedt. De Staaten, federt, verklaard hebbende, dat zy hem inftonden voor de fchade, die hy van het aanhouden der Engelfche fchepen zou mogen te wagten hebben, maakte hy geene zwaarigheid, om derzelve laading, terftond, te verkoopen.

Midlerwyl, hadt men den Koning van Deenemarke vertoond, dat het Verdrag van Uitkoop wegens den Zondfchen tol, in den jaare 1649, met de Staaten gemaakt, hem gering voordeel aanbragt, en ondertusfchen de Zweeken ten hoogfte misnoegd maakte, met welken hy nogtans wel vrede behoorde te houden, terwyl hy op 't punt ftondt, om Engeland den oorlog te verklaaren. De Staaten, die zig verpligt hadden, om den Koning vooruit te betaalen, 't gene zy hem, volgens dit Verdrag, fchuldig gerekend werden, waren hierin ook, federt eenigen tyd, agterlyk geweest. Alle deeze aanmerkingen bewoogen den Koning, om den Staaten, in Louwmaand deezes jaars 1653, door zynen Resident *Pieter Charifius*, de vernietiging van 't Verdrag van Uitkoop te doen voorflaan. De Staaten van Holland, die toen juist vergaderd waren, overleggende, dat dit Verdrag zeer fchadelyk voor hun geweest was, en dat zy, vooral na het uitberften des Engelfchen oorlogs, de helft niet ontvangen hadden van 't gene zy den Koning van Deenemarke, volgens het Verdrag van Uitkoop, betaalen moesten, beflooten den Resident by 't woord te vatten; doch te gelyk te bedingen, dat de Koning, in 't gevolg, met niemand

Het Verdrag van Uitkoop van den jaare 1649 wordt vernietigd.

1653. „ een diergelyk Verdrag zou mogen sluiten,
 „ zonder hun de voorkeur te geeven; dat hy
 „ uitkeeren zou, 't gene hem vooruit betaald
 „ was, en zorgdraagen, dat de schepen niet
 „ lang opgehouden werden in de Zond.” De
 „ andere Gewesten, die weinig belang hebben
 by de vaart door de Zond, voegden zig, lig-
 telyk, naar 't gevoelen van Holland, en 't Ver-
 drag van Uitkoop werdt verbroken, by een
 ander, welk het Verdrag van *Rescisie* of vernietiging genoemd werdt. De Koning hadt eg-
 ter daarna berouw van 't gene 'er geschied was,
 en schreef, in Grasmaand, dat hy 't Verdrag
 van Uitkoop gaarne in wezen wilde laten.
 Doch men antwoordde hem „ dat de zaak niet
 „ meer in haar geheel was; dat men, op den
 „ voorslag van 's Konings eigen' Resident,
 „ tot de vernietiging van 't Verdrag van Uit-
 „ koop beslooten, en federt maatregels geno-
 „ men hadt, die niet gedoogden, dat men hier-
 „ in wederom verandering maakte.” 't Ver-
 drag van Uitkoop bleef, derhalve, vernietigd.

Verbond
 met Deen-
 emarke.

Doch terwyl men 'er in den Haage over
 handelde, was Keizer, te Koppenhage, bezig,
 om een nieuw Verbond te sluiten met den Ko-
 ning van Deenemarke. Het werdt, op den
 agttienden van Sprokkelmaand, getekend, en
 behelsde „ dat de Koning van Deenemarke,
 „ verbonden zynde den Vereenigden Staaten,
 „ die nu, door Engeland, in derzelve Koop-
 „ handel, ontrust werden, by te staan, zig ook
 „ beledigd vondt, door het Parlement, welk
 „ Koopvaardyschepen, rykelyk voorzien van
 „ geschut, naar de Oostzee zondt, en zelfs
 „ Oorlogschepen, zonder daarvan aan 's Ko-
 „ nings

ings Kasteelen behoorlyke kennis te gee- 1633.
 ven; daarenboven, de schepen en goederen
 van 's Konings onderdaanen aantastende en
 wegneemende. Dat hy, hierom, beslooten
 hadt, het Verdrag van den jaare 1649 ver-
 der uit te breiden, en den Engelschen Oor-
 logschepen of gewapenden Koopvaardy-
 schepen de vaart door de Zond, van nu af,
 te verbieden. Dat hy, om dit verbod klem
 te geeven, van den elfden van Grasmaand
 tot den elfden van Slagtmaand, twintig Oor-
 logschepen in zee houden zou, zig daar toe
 bedienende van de penningen, met welken
 hy de Staaten, volgens het Verdrag van den
 jaare 1649, gehouden was te ondersteunen,
 beloopende honderd twee-ennegentigdui-
 zend Ryksdaalers in 't jaar. Dat de Staaten
 hem, hiertoe, daarenboven, gelyke somme
 zouden opschieten. Dat de beide partyen
 elkanderen instaan zouden voor alle schade,
 die hun, ter oorzaake van den tegenwoor-
 digen oorlog, mogt aangedaan worden. Dat
 zy zig niet afzonderlyk zouden verdraagen
 met het Parlement; maar elkanderen altoos
 begrypen, in het Verdrag, welk zy mogten
 sluiten. Dat de Staaten iemant zouden mo-
 gen aanstellen, om agt te geeven, dat de
 Deensche Oorlogschepen, behoorlyk, wer-
 den toegerust, en dat zy 't gene daaraan ont-
 brak van de beloofde penningen zouden mo-
 gen aftrekken, of in den tyd dien de Vloot
 in zee zou moeten zyn, vinden (s). Na 't
 sluiten van dit Verdrag, deedt Keizer een' keer
 naar

(s) Zie het Tract. by ANTZEMA III. Deel, bl. 790.

*653. naar Holland (*t*); doch kwam, in Hooimaand, wederom te Koppenhage. Hy zocht toen den Koning te beweegen, om zyne Vloot, die tot hiertoe alleen omtrent de Deenfche kust was blyven kruisfen, by die der Staaten te voegen. Doch de Koning hadt hier geene ooren naar (*u*); fchoon de Staaten hem beloofd hadden, dat zy den Engelfchen voldoening geeven zouden, wegens 't gene deezen, ongetwyfeld, t'eenigen tyde, ter oorzaake van de aangehouden' fchepen in de Zond, van hem zouden vorderen. Keizer kon meer niet te wege brengen, dan dat de Koning eenige Nederlandfche Koopvaardyfchepen, door zyne Vloot, in veiligheid deedt brengen: waarna hy, de laafte hand hebbende doen leggen aan het Verdrag, waarby het Verdrag van Uitkoop vernietigd werdt, in Wynmaand, zyn affcheid nam, en herwaards keerde (*v*).

Handel
tusfchen
Zweeden
en Poo-
len.

De Staaten der Vereenigde Gewesten, tegenwoordig inzonderheid, zig grootelyks laattende gelegen leggen, aan de behoudenis der ruste in 't Noorden, hielden een waakend oog over de gefchillen, tusfchen Zweeden en Poolen, die, eenigen tyd, ongeroerd gebleeven zynde, wederom dreigden te herleeven, tegen den uitgang van het zesentwintigjaarig Bestand, welk, in 't jaar 1635, geflooten was (*w*). Men hadt reeds voorgeflaagen, het Bestand te verlengen, of in eene eeuwige vrede te

(*t*) Secr. Refol. Holl. 25 Maart 1653. I. Deel, bl. 9.

(*u*) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 266.

(*v*) AITZEMA III. Deel, bl. 759, 758, 761, 767, 789, 838, 847. WICQUEFORT *Livr.* VI. p. 355-361. *Livr.* VII. p. 410-412.

(*w*) Zie XI. Deel, bl. 213.

te veranderen, en was, in 't jaar 1652, overeengekomen, om hierover, te Lubek, in onderhandeling te treden. De Staaten, die 't Bestand bemiddeld hadden, konden niet na-laaten, in de zelfde hoedanigheid, Gezanten te zenden naar Lubek. Jakob de Witt, Burgemeester van Dordrecht, en *Antoni Oetgens van Waveren*, Burgemeester van Amsterdam, vertrokken derwaards, met last, om vrede of verlenging van 't Bestand te bewerken (x). Doch zy keerden onverrichter zaake. Zweeden en Poolen geraakten, nog voor het uitgaan van 't Bestand, in eenen oorlog, waarvan wy den uitflag, hierna, zullen moeten verhaalen.

Midlerwyl, hadt de Engelsche oorlog de Staaten ook doen bedagt zyn, op het vernieuwen der verbindtenissen met de Hanze-Steden. Van Beuningen, in 't voorleeden jaar, naar Zweeden vertrekkende, hadt last gehad, om in 't doorreizen, te polfen, of 'er, by deeze Steden, iet goeds zou uittewerken zyn. Doch hy gaf, hiertoe, slegts flaauwe hoop. „Breemen en Lubek zouden,” schreef hy „mogelyk, over te haalen zyn, in de belangen der Vereenigde Staaten. Doch Hamburg zou zig, waarschynlyk, onzydig zoeken te houden, om, geduurende den oorlog, zynen Koophandel, te veiliger, door de Hoofden, en verder westwaards, te konnen uitbreiden: ook de Engelsche Lakens, over Lubek, te voeren naar Dantzig (y),” werwaards zy, anders, met Hollandfche schepen, plagten gebragt

De Staaten polfen de Hanze-Steden.

(x) *ALFZEMA III. Deel, bl. 652, 781. WICQUEFORT Libr. VII. p. 417.*

(y) *DE WITT Brieven V. Deel, bl. 4, 5, 8, 51, 54.*

1653. bragt te worden. En dit berigt was oorzaak, dat de bezending naar de Hanze-Steden eerst uitgesteld werdt, en eindelyk agterbleef (z).

VIII.
Aanlei-
ding tot
beroer-
zen, in
verschei-
den Ste-
den van
Holland.

Doch terwyl men, buitens Lands, arbeidde aan het sluiten van Verdragen, die geschaapen stonden de Engelschen eerder te brengen tot eene redelyke vrede, sloegen veelen, hier te Lande, eenen weg in, die de Vrede verwylen moest, en gelegenheid geeven, tot het verder voortzetten des oorlogs. Het oogmerk scheen egter niet, de Landen ingewikkeld te houden, in eenen kostbaaren kryg; maar te bevorderen, dat de jonge Prins van Oranje tot Kapitein-Generaal verheeven werdt. Wat weg men hier-toe insloeg, en hoe de onderneeming uitviel, zullenwe nu, omstandiglyk, verhaalen.

In 't voorgaande Boek, zagenwe, dat de poogingen van eenigen, om Gelderland te doen besluiten tot de verheffing van den Prins van Oranje, tot dien tyd toe, vrugtelooos waren uitgevallen. De Witt hadt zelfs, in Wynmaand des voorleeden jaars, geschreeven aan van Beuningen, dat de *Pa-troonen der vryheid*, zo noemde hy zulken, die 't met hem eens waren, *in die Provincie, meer en meer, de overhand kreegen*, en dat 'er, zo 't werk daar bleef stille staan, *gelyk men vertrouwde, gee-ne waarschyndlykheid was, dat het, in de andere Provincien, opgeheven zou worden* (a). Doch de handel met Engeland gaf, in de Lente en Zomer deezes jaars, den vrienden des Prins van Oranje aanleiding, om, sterker dan voorheen,

(z) WICQUEFORT *Livr.* VII. p. 418. AITZEMA III. *Deel*, bl. 795.

(a) DE WITT *Brieven V. Deel*, bl. 20, 28.

ten zynen voordeele, te arbeiden. De twee 1653.
 Hollandfche Afgevaardigden in Engeland, Be-
 verningk en Nieuwpoort, en de eerfte inzon-
 derheid, handelden, aldaar, zeer bedektelyk,
 niet flegts voor uitheemfche Staatsdienaars,
 die zorgvuldiglyk agt gaven op alle hunne gan-
 gen; maar ook voor hunne Mede-afgevaar-
 digden, Van de Perre en Jongeflal (b): ja, zo
 naderhand gebleeken is, voor de Vergaderin-
 gen der Staaten, in den Haage (c). Hieruit
 rees vermoeden in fommigen, dat Beverningk
 en Nieuwpoort heimelyken last van Holland,
 of van eenige Leden van Holland hadden, om
 iet, ten nadeele van den Prinfe van Oranje, te
 fluiten (d). 't Gene, door de Gemagtigden van
 Holland tot de Engelsche zaaken, in den Ha-
 ge, gehandeld werdt, bleef ook, gemeenlyk,
 zeer geheim, en werdt, niet dan in cyffer, aan
 de vertrouwdfte vrienden buitens Lands over-
 gefchreeven (e). Dit gaf voedsel aan de ag-
 terdogt. Jongeflal werdt, in 't begin van Oogst
 maand, gewaarschuwd „ dat hy zynen Hol-
 „ landfchen Mede-afgevaardigden, die door-
 „ trapte guiten waren, niet moest vertrouwen,
 „ en als hy met hen fprak zeer op zyne hoe-
 „ de zyn.” De brief was ondertekend, *Uwe*
ootmoedige Dienaar, wiens hand en hert geheel de
uwten, en u welbekend zyn (f). Jongeflal hieldt,
 gelyk wy reeds gemeld hebben, briefwifeling
 met Graave Willem van Nasfau, wien hy, onder

De Hol-
landfche
Afge-
vaardig-
den in
Engeland
handelen
zeer be-
dektelyk.

Jongeflal
wordt
voor hun
gwaars-
fchuwd.

(b) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 309, 369. Vol. II. p. 7.

(c) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 611, 629, 635.

(d) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 281, 299.

(e) Secr. Refol. Holl. 4 April 1653. I. Deel, bl. 32. DE
WITT Brieven V. Deel, bl. 174, 36a.

(f) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 399.

1653. der anderen, in Slagtmaand, te Londen wedergekeerd zynde, schreef „dat hy niets doen „zou ten nadeele van den Staat, of van het „Huis van Oranje:” en „dat Beverningk, „beschonken zynde, hem geklaagd hadt, dat „hy met Nieuwpoort niet over weg kon, en „meer genoegen schiep in de handelwyze van „hem, Jongestal, dien hy altoos voor een' „eerlyk' man zou houden (g).” Doch, veel- „licht, sprak Beverningk zo, om Jongestal in te „neemen. Hy en Nieuwpoort schynen 't, in de „voornaamste en geheimste zaaken, na genoeg, „eens geweest te zyn. En Jongestal zelf schreef, „in Hooimaand des volgenden jaars, dat hy ge- „haat en verdagt was, by Beverningk en Nieuw- „poort beide (h). De Raadpensionaris de Witt „rigtte ook zyne geheime brieven, dikwils, aan „hun beide. Men heeft 'er nog een', met deeze „woorden, in kragt, aan den voet: „Zo gy in „Engeland blyft, en zo 'er hoop is, dat gy in „uwe handeling slaagen zult, zal ik u een cyf- „fer zenden. Laat toch niemant uwer Mede- „afgevaardigden deezen brief zien, en draagt „zorg, dat gy dien niet op uwe tafel laat, op „dat geen van hun dien ooit in handen kry- „ge (i).” 't Vermoeden, uit deezen bedekten „handel gereezen, dat 'er iet broeide, ten nadee- „le van het Huis van Oranje, deedt de vrienden „van dit Huis de handen in een slaan, om de „verheffing van den jongen Prinsē, die in 't voor- „leeden' jaar niet gelukt was, met meer ernst, „te bevorderen. Men bediende zig, hiertoe, van „het

Geheime
briefwis-
feling,
tusfchen
de Witt
en de
Holland-
sche Af-
gevaar-
digden.

(g) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 600.

(h) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 454.

(i) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 369.

het misnoegen op de Regeeringe, welk, ter gelegenheid van den kwaaden uitflag der meeste zeegevegten, onder 't volk, ontstaan was, en gevoed werdt: ook van de zugt voor het Huis van Oranje, die nog zeer algemeen was. En men bragt te wege, of zag ten minste niet ongaarne, dat 'er beroerten ontfonden, in sommige Steden, alzo men zig, hieruit, verandering in de Regeering derzelve beloofde, waarop de verheffing van den Prinse, natuurlijk, volgen moest (*k*).

In Bloei maand, hadt men, te Rotterdam, reeds eenen *Leonard van Naarsen* in Regte betrokken, over eenige woorden, welken men hielt tot oproer te strekken (*l*), zonder dat my gebleeken is, hoe 't geding afliep. Te Vlaardingen, werdt, wat laater, onder oogluiking of door bewerking van eenen *Hoogenhoek*, Burgemeester der Stede, volk geworven voor 's Lands Vloote, op den naam van den Prinse van Oranje; waartegen den Gekommitteerden Raaden gelast werdt, ernstelyk, te voorzien (*m*). Te Amsterdam, zegt men, in Hooimaand, de Tromslaagers ook te dwingen, om 's Prinse naam, in 't ontslaan, te gebruiken. Doch 't mislukte hier; hoewel ik, in schriften van deezen tyd, gemeld vind, dat de helft van 't volk, te Amsterdam, thans Prinsgezind was, en dat de Regeering vier Predikanten de Stad ontzeid hadt, om dat zy, openlyk, ge-

1653.

Opfchudding te Rotterdam,

te Vlaardingen,

te Amsterdam,

(*k*) THURLOE's Papers, Vol. 1. p. 281, 307, 326, 329.

(*l*) Resol. Holl. 27, 28 May, 20 Sept. 1653. bl. 246, 251, 504. THURLOE's Papers, Vol. 1. p. 447.

(*m*) Resol. Holl. 26 Juny 1653. bl. 317. WICQUEFORT *Litr.* VII. p. 380.

1653. gebeden hadden, voor den Prins van Oranje
 te Dor- (n). Te Dordrecht, daar 't gemeen zeer ge-
 drecht, beeten was op de Witt, die toen nog geen
 Raadpensionaris was; schoon de Regeering zyne
 zyde hieldt; trok de schuttery op, met Oran-
 te Alk- gaan liet (o). Te Alkmaar, ontfondt, op den
 maar, zesden van Hooimaand, ook merkelyke be-
 weeging. 't Graauw smeet de glazen in aan 't
 Huis van zekeren Touwslaager, *Zeeman* ge-
 noemd, die, ten onregte, gelyk, federt, ge-
 bleeken is, beschuldigd werdt, touwwerk ge-
 leverd te hebben aan den vyand. Doch de plon-
 dering van 't Huis werdt voorkomen door de
 Ruitery, die thans bezetting hieldt in de Stad
 (p). Verscheiden' andere Huizen van Leden
 der Regeeringe werden, ten zelfden tyde, ge-
 dreigd met plondering, zonder dat het tot de
 daad kwam. Maar op den negenden, trok een
 hoop wyven, onder 't geleide van *Griet Piet
 Scheer*, die zig voor Kapitein opgeworpen
 hadt, en van *Alyd de Turfvulster*, die een ven-
 del droeg van oude lappen, aan een' stok ge-
 bonden, naar Zeemans Lynbaan; daar alles
 geplonderd en vernield werdt. De Schuttery,
 toen in de wapenen gekomen, bragt den woest-
 en hoop spoedig tot bedaaren. Vyf of zes
 belhamels werden gevat, en ter Stad uit ge-
 teHoorn, bannen (q). Te Hoorn en te Medenblik, zocht
 men,

(n) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 324, 328, 334, 374.

(o) ALKEMA III. Deel, bl. 325. THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 329, 334, 364.

(p) Resol. Holl. 1 July 1653. bl. 328.

(q) Resol. Holl. 12, 14, 21 July, 26 Aug. 1653. bl. 349, 351, 371, 455. Holl. Merk. van 1653. bl. 64. THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 324, 325, 327, 329.

men, ten zelfden tyde, ook beweging te ver- 1653.
 wekken. Te Hoorn, werden briefjes gezaaid, —
 waarby men de Gemeente waarschuwde, dat
 zy, van wege de Staaten, stondt gekweld te
 worden met inlegering (r). Doch ik vind niet,
 dat hier iet van belang gebeurd is. In den Ha-
 ge, was de Gemeente, insgelyks, zeer onrus- in den
 tig. De schuttery hier, in Bloei maand, optrek- Haage,
 kende, toonde niet slegts haare zugt voor het
 Huis van Oranje, met juichen en blaazen van
Wilhelmus van Nassauwen; maar schoot zelfs
 door de vendels, om dat 'er 't wapen van zyne
 Hoogheid uitgenomen was. 't Bleef hier
 niet by. Ter gelegenheid, dat de jonge Prins,
 in 't begin van Oogst maand, van Breda, daar
 hy ingehuldigd was, te rug verwacht werdt,
 hadt een groote hoop Haagsche jongens van
 't geringste foort zig gereed gehouden, om hem
 in te haalen, ten dien einde, dagelyks, optrek-
 kende, versierd met Oranje-vendels, fluijers
 en pluimen van Oranje-papier, en met gedruk-
 te wapentjes van het Huis van Oranje. Ein-
 delyk, werdt hun de Prins, die by donker in
 den Haage gebragt was, des anderendaags,
 zynde den zevenden van Oogst maand, voor
 de vensters van 't binnenhof, getoond, waarop
 zy de trompet staken, en een groot geschreeuw
 maakten. De Staaten van Holland, hieruit
 meerder opschudding te gemoet ziende, had-
 den den Fiskaal *Kornelis Boy* last doen geeven,
 om de jongens te verstrooijen (s), gelyk hy
 deedt. Zekere Barbier, zig hiertegen willende
 ver-

(r) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 295, 307, 329.

(s) Resol. Holl. 7 Aug. 1653. bl. 413.

1653. verzetten, bejegende den Fiskaal met scheld-
 woorden. Hierop volgde, dat een deel van 't
 slegtste graauw naar 't huis van den Fiskaal
 trok, daar de glazen uitgesmeeten werden.
 Doch de Lyfwagt te paarde, hierop toefschiet-
 tende, verstrooide den hoop (t). Nogtans
 werdt, ten zelfden tyde, ook diergelyke bal-
 daadigheid gepleegd aan de Logementen van
 Dordrecht en Amsterdam, en aan drie of vier
 andere huizen, terwyl de bewooners, en voor-
 al de Raadpensionaris de Witt voor *Schelman*
en Prinsverraaders gescholden werden. De
 Regeering van Leiden hadt, zo verhaald wordt
 (u), den Staaten van Holland, ten zelfden ty-
 de, berigt, dat een groote hoop Waalen, uit
 haare Stad, naar den Haage getrokken was,
 om het Haagfche graauw by te staan. Doch
 veelligt werdt dit slegts uitgestrooid, om een
 voorwendfel te hebben, tot het sterker bezet-
 ten van den Haage. Hierdoor, en door het
 vatten en straffen van eenige handdaadigen,
 raakte, eindelyk, alles in rust (y). Eenige
 weeken te vooren, hadt de Oud-Burgemees-
 ter van Dordrecht, Jakob de Witt, in den
 Haage, eene ontmoeting gehad, waardoor hy,
 meer dan nog te vooren, in den haat van 't
 gemeen geraakt was. Van 't Binnenhof, tegen
 den avond van den vierentwintigften van Zo-
 mermaand, naar 't Buitenhof gaande, was hy
 aangerand, door eenen dronken Hoogduitfcher,
 ge-

(t) Refol. Holl. 8 Aug. 1653. bl. 415.

(u) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 391.

(y) Refol. Holl. 8, 14 Aug. 2 Sept. 1651. bl. 417, 441, 469
 DE WITT Brieven I. Deel. bl. 3. V. Deel, bl. 351, 353. AIT-
 ZEMA III. Deel, bl. 825, 826, 827. WICQUEFORT Ligt. VII, p.
 381. THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 359, 382.

gehuwd aan eene waschter van de Koninginne van Boheeme, die hem vraagde, *of hy 't met den Koning hielt, of met het Parlement.* De Witt antwoordde, *dat hem hieraan niet gelegen was.* Voorts hoorde men den Duitscher ook zeggen, *ik zal u wel leeren den Prinse tegenspreken.* De Witt verlaaten hebbende, vondt men hem, daarna, aan 't Logement van Dordrecht, met een mes in de hand, waarmede hy den Burgemeester, nog dien avond, het leeven dreigde te beneemen. Kort hierop, met eenen Staatenbode, een' knegt van den Fiskaal Ruisch, en, zo sommigen willen (w), ook een' knegt van de Witt, die op hem paste, op den Kneuterdyk, in woorden geraakt zynde, en wederom 't mes getrokken hebbende, werdt hy, met steenen, doodgesmeeten. Het Hof kreeg last, om onderzoek te doen, naar het eigenlyk oogmerk van deezen ongelukkigen (x); doch wat men, desaangaande, ontdekte, is my niet voorgekomen. Over den manflag, werdt, myns weetens, niemant angefproken. Ook beslooten de Staaten, kort hierna „ dat elk, wiens „ perfoon of huis, geweldiglyk, aangetast „ werdt, op de handdaadigen, met scherp, „ zou mogen schieten, of hun, op eenige andere wyze, te keer gaan, zonder iet te verbeuren (y).”

Doch de opschuddingen, van welken wy, tot hiertoe, gesproken hebben, geleeken niet, naar den geweldigen schok, dien Enkhuizen, ten deezen tyde, onderging. Wy konden, hierom, niet

1653.

(w) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 204.

(x) Resol. Holl. 25 Juny 1653. bl. 313.

(y) Resol. Holl. 8 Aug. 1653. bl. 415.

Nuttigheid van 't verhalen der burgerlyke bevoerten.

1653.

niet nalaten, de aanleiding en uitflag van 't gene in deeze Stad voorgevallen was, omftandiglyk, te verhaalen. Oordeelt, ondertusfchen, iemant, van klein belang, of ontydig, den Leezer, in eene algemeene Historie, op te houden, met een uitvoerig verhaal van burgerlyke beroerten, ik zal hem, met de woorden van den beroemden Nederlandfchen Historiefchryver HOOFT (z), te gemoet voeren „*dat* „men, hier te Lande, de magtighfte veran- „deringen, by aanftichting, of immers dapper „toedoen des gemeenen mans, heeft zien in- „voeren: *dat* ook heedendaags niet de mintte „konst der Steedsche regeeringe in 't hande- „len en gerusthouden der menigte bestaat; „*en dat het, hierom*, geenszins onleerlyk fchy- „nen kan, den opgank, loop en afloop van „diergelyke beroerten, en teffens de midde- „len, mislaaghen, verzuymenifsen, waardoor „zy geftuyt oft gefilt, gewakkert oft onver- „hindert gebleeven zyn, befcheydelyk voor „ooghen te ftellen.” Eene aanmerking, wel- ker gegrondheid, uit het geene 'er, voor, in en na zynen tyd, hier te Lande, is voorgevallen, overvloediglyk, bevestigd is geworden.

IX.
Enkhui-
zen valt
in gewel-
dige be-
roerte.

Tusfchen den Schout van Enkhuizen, Mees- ter *Joan Mook*, en de Wethouderschap der Ste- de, was, reeds in 't jaar 1650, merkelyk ver- fchil ontftaan: begonnen, ter gelegenheid dat de Schout eenige luiden, die verklaard hadden, dat hy, fchoon gehuwd, met eene andere ge- huwde vrouwe, onbetaamyke gemeenschap hielt, hadt doen vatten. Sedert, hadt hy te

we-

(z) VI. Boek, bl. 247.

wege gebragt, dat zy, by Schepenen-vonnis, gebannen waren. Zy hadden zig egter op 't Hof beroepen, en de Regeering hadt geoordeeld, dat hy zelf zig voor 't Hof hadt te zuiveren; zig, midlerwyl, onthoudende van 't waarneemen zyns Ampts. De last, hem hiertoe verleend, liep ook met Herfstmaand des jaars 1651 ten einde: waarom de meerderheid besloot, hem van zyn ampt te verlaten (a), en *Fredrik Siwertszoon Lakeman*, in zyne stede, voor te stellen aan de Graaflykheids Rekenkamer, die nogtans zwaarigheid gemaakt hadt, om hem lastbrief te verleenen. De Staaten, ter welker kennisse de zaak daarna gebragt was, door de Regeeringe, hadden, sedert, hun best gedaan, om Mook met de Wethouders te bevredigen; ten dien einde, Gemagtigden zendende naar Enkhuizen, die ook last hadden, om den twist, over 't instellen der Briefjes by 't verkiezen van Burgemeesteren, by te leggen. Doch hunne poogingen waren vrugteloos geweest (b). Ondertusfchen, smeulde 'er, binnen de Stad, een vuur van oproerigheid, welk, op den eenentwintigsten van Zomermaand deezes jaars, ten dake uitfloeg. Een' Tromslaager, hier ook, op bevel der hooge Overheid, wervende, op den naam der algemeene Staaten alleen, werdt, door 't graauw, gedwongen, den Prins van Oranje te noemen: en de Regeering hadt, hierin, oogluikende, bewilligd; doch 't volk, hiermede niet vergenoegd, was, ten zelfden tyde, aangevallen op 't Huis van den Burgemeester,

Wil-

(a) *Zie geschreeven' Berigten.*

(b) *Reubl. Holl. 20, 21 Dec. 1651. bl. 613, 614, 619. 25 Jan. Febr. 12, 21 Maart, 6 Aug. 1652. bl. 35, 46, 105, 128, 325.*

1653. *Willem Willemszoon de Lange*, die, te gelyk zitting hebbende in de Admiraliteit, beschuldigd werdt, het verkoopen van twee pryzen tegen te houden, die nog niet eens verbeurd verklaard waren. Men fineet dan, tot zynent, niet flegts de glazen uit, maar alles werdt, van binnen, vernield en geplonderd. De Wethouderfchap, voor erger bedugt, verzogt de Staaten van Holland, terftond, om eenig Krygsvolk. Men gaf, hierop, den Heere van Noordwyk, die met etlyke vendels naar Texel moest, bevel om tien vendels, die, by nader' last, op drie verminderd werden (*d*), behendiglyk, te werpen in Enkhuizen. Ook werdt de Veldmaarfchalk Brederode, die op zyn vertrek ftondt, om 't volk op Texel te monfteren, gemagtigd, om nog tweehonderd Muskettiers, die uit Amfterdam op Texel gekomen waren, en, des noods, zelfs de Ruitery, onder den Heere van Obdam fttaande, binnen Enkhuizen te brengen. Te gelyk, werden de Heeren van Obdam en van der Myle uit de Ridderfchap, de Heeren *Alewyn van Halewyn*, en Jakob van Nieuwftad, uit de Steden Dordrecht en Alkmaar, en de Heeren *Joan Dedel* en *Hugo Blok*, uit den Hove Provinciaal, gemagtigd, om, nevens den Advokaat Fiskaal van deezen Hove, Kornelis Boy, onderzoek te doen op de beweegingen te Enkhuizen, de fchuldigen te doervatten, en gevangelyk naar den Haage te voeren, en zorg te draagen, dat het roepen der Tromflaageren gefchiedde, in hunne tegenwoordigheid, naar de orde der hooge Regeer-

De Staaten van Holland zenden Krygs volk en Gemagtigden derwaards.

(*d*) Refol. Holl. 24 Juny 1653. bl. 311.

tinge. Alle de Leden der Vergaderinge verbonden zig, het besluit, waarby deeze orde gegeven werdt, geheim te zullen houden. Doch die van Enkhuizen hadden 'er op doen aantekenen, dat zy alleenlyk Krygsvolk, geene Gemagtigden verzogt hadden. Ook hadt Leiden zig verklaard, tegen het afzenden van zulke Gemagtigden, als srydig met de Privilegien der Steden, en met die van Leiden in 't byzonder (e).

Noordwyk, te schepe naar Enkhuizen vertrokken met zyne vendels, vondt, op zyne aankomst voor de Stad, alles in rep en roere. 't Graauw, op vermoeden of berigt van zyn oogmerk, hadt het Stadhuis ingenomen, de poorten bezet, 't geschut naar de wallen gesleept, en gewend tegen de naderende schepen, die genoodzaakt werden, af te houden, en, eerlang, voort te zeilen naar Texel (f). 't Bleef hier niet by. 't Volk, nu meester van de Stad, stak Oranje-vendels uit, stelde de Wethouders af, en zogt Schout Mook het opperbe-wind over de Stad op te draagen. Ook werdt het Tuighuis opgebroken, een Kruidmolen omtrent de Stad van agthonderd ponden buskruids beroofd, en Wagthuizen en Poorten in zuip- en dobbelschoulen veranderd (g).

De Gemagtigden der Staaten, midlerwyl, gekomen te Alkmaar, alwaar toen reeds beginfels bespeurd werden van de oproerigheid, die daarna uitborst, stelden eenige orde op de behou-

1653

't Krygsvolk wordt met geweld, buiten gehouden.

De Gemagtigden komen te Alkmaar

(e) Secr. Resol. Holl. 23 Juny 1653. I. Deel, bl. 73.

(f) Secr. Resol. Holl. 27 Juny 1653. I. Deel, bl. 79.

(g) Holl. Merk. van 1653. bl. 58. THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 294, 295. 300, 301, 307, 315, 318.

4653. houdenis van de rust dier Stede. Toen ver-
 trokken zy naar Hoorn, daar 't nog in tamely-
 te Hoorn. ke rust was. Doch hier vernamen zy, dat het
 Krygsvolk buiten Enkhuizen gehouden was,
 en dat zy 'er ook bezwaarlyk binnen raaken
 zouden. Zy reeden egter, den zevenentwint-
 tigften van Zomermaand, derwaards, den Ad-
 vokaat Fiskaal te Hoorn latende, om geen
 Worden, voor Enkhuizen, on-
 heusch beje-
 gend. voorwendfel tot opschudding te geeven. Maar
 gekomen tot aan de Kalkoven, niet verre van
 de Stad, grypt een karel, die een kanne biers
 in de hand hadt, den toom aan van de paar-
 den, die Halewyn en Nieuwftad voerden,
 te gelyk vraagende, *waar wilt gy heenen?* Men
 antwoordde, *dat dit hem niet aanging*: waarop
 hy hervraagde, *zyt gy Prinsen- of Staaten-volk?*
Staaten-volk, dreef hem Halewyn toe, en hy
 daarop, *zo zult gy niet leevende van hier gaan*.
 Met smyt hy de tinnen kan tegen den wagen,
 en trekt, al scheldende, zyn mes; doch de voer-
 man, vinnig voortflaande, ontreedt den ge-
 weldenaar. Voor de Stad genaderd, vindt
 men de poorten dicht, de valbrug opgehaald,
 en een deel volks op de wallen, schreeuwen-
 de, *gy zult 'er niet binnen: vertrekt, vertrekt*.
 De Gemagtigden verzogten, met heufche
 woorden „dat men hen wilde inlaaten, also
 „zy iet te spreken hadden met de Heeren,
 „aan welken men hen zou gelieven aan te die-
 „nen.” Maar 't antwoord was, *wy zyn de Hee-
 ren, wy zyn de Burgemeesters: wy willen u niet
 in de Stad hebben. Floris Huigen*, Hopman over
 een vendel schutters, daarna op den wal ko-
 mende, beloofde, dat men de sleutels haalen,
 en de poort openen zou. Terwyl hy weg was,
 moes-

moesten de Gemagtigden nog veele scheldwoorden en bedreigingen hooren. Ten negen uuren des avonds, kwam hy eerst weder, om te verzoeken, dat de Gemagtigden nog een half uurtje geduld hebben wilden. Doch zy, zig, in eene oproerige Stad, niet zonder Krygsvolk durvende vertrouwen, zeiden, dat het reeds te laat was, en keerden naar Hoorn te rug. Hier kwamen, des anderendaags, zynde den agtentwintigsten van Zomermaand, eenige Gemagtigden uit de Wethouderfchap, Krygsraad en Burgerye van Enkhuizen by hen, voorstaande, dat men, om de beroerte te stillen, tweehonderd man uit de ingezetenen bezoldigen moest; doch de Gemagtigden vonden dit ongeraaden. Sedert, vernamen zy, dat alles in de Stad haast in rust te brengen zou zyn, zo men geen Krygsvolk derwaards zondt, de Burgerhopluiden buiten de Wethouders verkoor, en eenigen weerde uit de Wethouderfchap. Doch niemant wilde hun de naamen der eerste aandryveren van den oproer bekend maaken. Zy keerden, hierop, naar den Haage, te rug, en deeden van 't gene hun bejegend was verflag, op den derden van Hooimaand (h).

1653.

Keeren te rug, zonder binnen gelaaten te zyn.

Weinig tyds te vooren, waren 'er, op verzoek van Gekommitteerde Raaden van Westfriesland en 't Noorderkwartier, gedaan aan de Staaten en Stadhouder van Friesland, honderd koppen uit de Lyfwagt van Graave Willem, het vendel Zwitfers van Graave Joan Maurits, het vendel van den Majoor Grovestins, twintig

De Staaten en Stadhouder van Friesland zenden eenig Krygsvolk naar Texel.

(h) Secr. Refol. Holl. 3 July 1653. I. Deel, bl. 20 enz.

1653.

tig of ruim twintig Muskettiers uit Franeker, en een kornet paarden uit Leeuwarden op Texel aangeland: 't zy men aldaar voor de Engelschen bedugt ware; of dat het, om andere redenen, ware geschied. Doch de Staaten van Holland, verstaande, dat het verleggen van Krygsvolk, uit het eene Gewest in het ander, buiten kennis der Staaten van 't Gewest, daar men 't binnen bragt, niet te wel overeenkwam, met het gene, op dit stuk, in de groote Vergadering, beslooten was, gaven last, dat de gemelde manschap, op hun patent, naar Friesland zou keeren, ten ware zy, volstrektelyk, vereischt werdt, tot bescherminge van het Eiland en van de naaste kusten (*i*). Kort hierna, werdt, op de tyding van eene voorgenomen landing der Engelschen, ook verstaan, dat zy 'er nog eenigen tyd vertoeven zou. Ook droeg men toen zorg, om deezen oord sterker te bezetten (*k*). Doch terwyl het Friesch Krygsvolk nog op Texel was, begaf zig ook derwaards Graaf Willem van Nasfau, die, kort te vooren, uit den Haage, naar Friesland gekeerd was (*l*), met zyne Gemaalinen Hofftoet, en werdt 'er, met veele staatsie, door de gewapende schutterye, ingehaald, niet anders dan of hy Stadhouder van Holland geweest ware. Hy bleef 'er, van den eersten tot den derden van Hooimaand (*m*). Midlerwyl, verwekte zyne aankomst in deezen oord groote

ag-

(*i*) Resol. Holl. 28 Juny, 5 July 1653. bl. 326, 340.

(*k*) Secr. Resol. Holl. 3 July 1653. I. Deel, bl. 91. Resol. Holl. 7 July 1653. bl. 343.

(*l*) THURLÖE'S PAPERS, Vol. I. p. 268.

(*m*) Resol. Holl. 5, 21 July 1653. bl. 342, 371. Secr. Resol. Holl. 25 July 1653. I. Deel, bl. 97.

Graaf
Willem
van Nas-
fau be-
geeft zig
ook der-
waards.

agterdocht by veelen, die meenden, dat hy 't oog op Enkhuizen hadt, en dat hy 't Friesch Krygsvolk binnen deeze Stad dagt te werpen, om 'er zig van te verzekeren, voor den Prinse van Oranje, voor wien 't gemeen zig reeds openlyk verklaard hadt. Zelfs vind ik, in sommige berigten van deezen tyd, dat Enkhuizen Friesche bezetting hadt ingenomen (*n*). Doch also de *Resolutien* van Holland hiervan zwygen, durf ik geen' staat maaken op deeze berigten, die my, ook om andere redenen, onwaarschynlyk voorkomen. Ook wordt my, van goeder hand, verzekerd, dat 'er geen Friesch Krygsvolk in Enkhuizen geweest is.

De vrees voor de Engelschen, eerlang, verdwynende, keerde de Friesche manschap wederom, van Texel, naar huis. Te Enkhuizen, was 't, midlerwyl, ook een weinig aan 't bedaaren geraakt. De poorten bleeven open, het geroefde buskruid werdt te rug gegeven, het Tuighuis geslooten. Doch de Oranje-vendels staken nog uit. De tegenwoordige Regeering zocht zig te handhaaven in 't verkreegen gezag, en begeerde belofte van de Staaten, dat men geen Krygsvolk in de Stad brengen zou; wanneer zy zig sterk maakte, om alles in rust te houden. Men vernam, ondertusfchen, dat een uit de Wethouderfchap, zo 't heette, om zyne byzondere zaaken, een' keer naar Friesland was gaan doen (*o*): 't welk de agterdocht, dat men, in dit Gewest, iet byzonders te handelen hadt, deedt toeneemen. Sommigen schroomden

Enkhuizen raakte wat in rust.

(*n*) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 317.

(*o*) Secr. Refol. Holl. 4. 11, 17 July 1653. I. Deel, bl. 92, 93, 96. THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 364.

1653.

den zelfs niet te zeggen, dat Graaf Willem de hand hadt, in de bewegingen van 't Noorderkwartier (*p*). De Staaten vonden, derhalve, geraaden, de voorgige besluiten, by de eerste bekwaame gelegenheid, in 't werk te stellen, en zig, door Krygsvolk, te verzekeren van Enkhuizen. Vooraf, verleenden zy, aan de Afgevaardigden der Stad in den Haage, eene Acte, waarby verklaard werdt „dat alles, wat door „der Staaten Gemagtigden, in gevolge der „voorgaande besluiten, ondernomen mogt „worden, niet zou mogen geagt worden te „strekken tot krenking van de Privilegien der „Stede, welken de Staaten gezind waren te „handhaaven (*q*).” De Gemagtigden, hierop, vertrokken naar Enkhuizen, deden, op den elfden van Herfstmaand, de Stadhuisklok trekken. 't Was op den middag, en 't volk kwam, in grooten getale, voor 't Stadhuis, byeen, in verlangen, wat 'er byzonders zou afgekondigd worden. Deeze tyd werdt waargenomen, om negen vendels knegten, onder den Luitenant-Kolonel *Duik*, met drie schepen, derwaards gezeild (*r*), in de Stad te werpen; die zig, zonder eenigen tegenstand te ontmoeten, terstond, van de poorten, en van eenige andere posten meester maakten. 't Plakaat, welk, ondertuschen, afgekondigd was, behelsde een verbod, om zig te kanten tegen het inkomen deezer knegten (*s*). Terstond hierna, traden de

De Staaten brengen 'er, behendiglyk, negen vendels binnen.

(*p*) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 301, 329, 450, 467.

(*q*) Secr. Resol. Holl. 2. 4 Sept. 1653. I. Deel, bl. 101, 102. Zie ook Resol. van Confid. bl. 15.

(*r*) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 447.

(*s*) AITZEMA III. Deel, bl. 820, 826, 823.

de Gemagtigden tot het hooren van zulken, die zig, in den oproer, meest vergreepen hadden: waarvan eenigen in hegtenis genomen werden. De Schout Mook, die ook schuldig geoordeeld was, werdt, des nagts na den twaalfden, in den Haage, daar hy zig onthieldt, geligt, en op de gevangenpoort geleid (t). De Gemagtigden, de Regeering der Stad, eerlang, in haar gekrenkt gezag, hersteld hebbende (u), keerden te rug naar den Haage, Enkhuizen bezet latende. Sedert, werdt, door het Hof van Holland, onderzoek gedaan naar de oproerigen, van welken veelen voortvlugtig waren (v), zonder dat my klaarlyk gebleeken is, hoe deeze regtspleegingen afgehoopen zyn. Mook nogtans en de andere gevangenen, waaronder ook Floris Huigen was, werden, eerlang, op vrye voeten gesteld. De Wethouderschap van Enkhuizen deedt, sedert, veele moeite, om Mook te beweegen, dat hy 't Schoutsamt afftondt, en zig buiten de Stad onthieldt (w). Eindelijk, werdt, door bemiddeling van *Govert van Slingeland*, Pensionaris van Dordrecht, vastgesteld, dat de Stad hem agtduizend guldens betaalen zou, wanneer hy beloofde, 't Schoutsamt te zullen verlaaten, en zig met der woon buiten Enkhuizen te zullen begeeven (x). Hy eischte, daarna, nog iet van de Stad, welk men

1653.

Hoe 't met Mook af liep.

(t) Secr. Refol. Holl. 13, 28 Sept. 1653. I. Deel, bl. 108, 109. THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 390, 459, 465, 467, 471, 476.

(u) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 447.

(v) Refol. Holl. 24, 27 Sept. 1653. bl. 510, 525. 21 Febr. 1654. bl. 24.

(w) Refol. Holl. 4 April, 12 Juny, 31 July 1654. bl. 172, 232, 230.

(x) Refol. Holl. 7 Aug. 1654. bl. 331.

1653: men hieldt buiten deeze overeenkomst te zyn (y); doch ik weet niet, hoe zulks geëffend werd. Ondertusfchen, hadt hy zigt, zo 't fchynt, naar Overysfel begeeven, daar, eerlang, ook merkelyke beweegingen ontftonden. Die van Kampen en Hasfelt zogten hem, in 't jaar 1657, in Holland, te doen bevorderen tot Rentmeester der Beierlanden; doch de Graaflykheids Rekenkamer maakte zwaarigheid, om hem, met dit Ampt, te voorzien (z). Enkhui-zen was, midlerwyl, na 't inkomen van 't Krygsvolk en 't herftellen der Regeeringe, derwyze veranderd, dat men 't daar nu, in 't algemeen, hieldt met de Staaten (a).

Enkhui-zen blyft Staatsch.

X.
Bewee-
ging te
Haarlem.

't Was nu klaarlyk gebleeken, dat de beweegingen in de Steden, en vooral, die te Enkhui-zen, aangelegd waren, om den Prins van Oranje te doen verkiezen tot Kapitein-Generaal (b). Doch, tot hiertoe, hadt geene stemmende Stad, deswege, eenigen voorflag gedaan. ter Vergaderinge van Holland. Te Haarlem alleen, was 'er toe beslooten. De fchutters hadden hier, op Kermis, die in Zomermaand valt, opgetrokken, verfierd met Oranje-linten, en een Oranje-blaauw- en wit vendel voerende. Sommigen hadden een geopend hert op de borst, daar een Oranje-appel in ftak. De Regeering, voor opfchudding bedugt, hadt het vendel doen weg haalen. Doch de fchutters rustten niet, voor zy 't weder hadden. Toen ging 'er een gejuich op van *Vivat Oranje*, in *spyt*

(y) Refol. Holl. 23 Sept. 7 en 8 Oct. 1657. bl. 347, 374.

(z) Refol. Holl. 22, 24 Maart 1657. bl. 65, 90.

(a) THURLOE'S PAPERS. Vol. 1. p. 408.

(b) THURLOE'S PAPERS, Vol. 1. p. 459, 461.

spys van Britanje en Spanje (c). De Wethouderfchap, 's volks zugt tot het Huis van Oranje ziende, besloot, federt „ dat men daaraan „ behoorde te voldoen; dat Holland zelfs de „ eerste behoorde te zyn, om den Prins van „ Oranje, ter algemeene Staatsvergaderinge, „ tot Kapitein-Generaal voor te slaan, en dat „ wel vrywilliglyk, en eer men 'er, door het „ volk, of door de andere Gewesten, toe ge „ dwongen werdt.” De Pensionaris Ruil, dezelfde, die, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten hadt, kreeg last, om opening van dit besluit te doen, ter Vergaderinge van Holland. Doch een ander Staatsdienaar, de Witt, meen ik, bewoog hem, tot uitsellen (*d*). Ook vind ik, dat de Witt, op den vierentwintigsten van Hooimaand, aan Beverningk schreef, dat men, te Haarlem, veranderd was van gedagten, en regt strydige besluiten genomen hadt (*e*).

Men vindt, op deeze wyze, in Holland, middel, om de verheffing van den Prins van Oranje te verhinderen. Doch in Zeeland, viel 't anders uit. Hier was ook beweeging in de Steden geweest. Te Goes, was, in Zomer maand, door een' oloop, te wege gebragt, dat, by de gewoone verandering der Regeeringe aldaar, eenige Prinsgezinden aan 't bewind raakten, waardoor deeze party verre de sterkste werdt, hier ter stede. Ook stak men 'er, terstond, het Oranje vendel uit (*f*). Hier-

1653.

De Wethouderfchap aldaar besluit den Prins tot Kapitein-Generaal voor te slaan.

Verandert van gedagten.

XI. Opfchuddingen in Zeeland, te Goes,

(c) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 253, 307, 314.

(d) WICQUEFORT *Liv.* VII. p. 383.

(e) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 351.

(f) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 294, 300, 301. AITZEMA III. Deel, bl. 820. Holl. Merkur, van 1653. bl. 60.

1653. toe, begeerden de schutters te Middelburg, te Mid-
 delburg, daar men, te vooren reeds, door schimpf-
 schriften, eenige beweging gemaakt hadt, ook ver-
 lof, in Hooimaand, van Burgemeester *Verbee-*
ke: die het Kollegie van Wet en Raad byeen-
 riep, welk 'er terstond in bewilligde. Te Zie-
 rikzee, werden zelfs de Dogters der Wet-
 houderen, door 't graauw, gedwongen, om
 te Bergen Oranje-linten te draagen (g). Te Bergen op
 Zoom. Zoom zelf, op de grenzen van Zeeland, be-
 toonde men zyne zugt voor het Huis van O-
 ranje. De Prinses van Hohenzollern, aan wie
 het Markgraaffschap van Bergen, onlangs, af-
 gestaan was, hadt zig laten verluiden, dat zy
 de wapens van wylen zyne Hoogheid wilde
 doen wegneemen, en de haaren in de plaats
 stellen. Een Apotheker, Lid der Regeeringe,
 hierop gezeid hebbende, *dat zulks zo vreemd*
niet was, hebbende men, voorheen, de wapens des
Konings van Spanje, die Heer van 't Land was,
wel weggenomen; moest lyden, dat het graauw
 zyne glazen infineet, en zyne gantsche winkel
 vernielde. De Stad weêrgalnde, hierop, van
 't *Vivat Oranje*, en de Bevelhebber, Heer van
 Beverweerd, hadt veel werks, om 't volk tot
 bedaren te brengen (h).

XII. Alle deeze bewegingen in en om Zeeland
 De Staa- bragten de Staaten van dit Gewest, eindelyk,
 ten van Zeeland tot het besluit, om, volgens hun ontwerp van
 slaan den Herfstmaand des voorleeden jaars, den Prins
 Prins van van Oranje, tot Kapitein-Generaal, en Graaf
 Oranje Willem, tot zynen Luitenant, voor te slaan, ter
 al-

(g) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 339, 363, 364.

(h) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 342, 374.

algemeene Staatsvergaderinge (i). Dit geschiedde, door den Heere *Jakob Veih*, die toen, wegens Zeeland, voorzat, op den agtewintigsten van Hooimaand. De Staaten van Holland zогten, door gewoone en buitengewoone Gemagtigden, onder welken ik den Heer van Obdam en den Raadpensionaris de Witt genoemd vind (k), te wege te brengen dat, ter Generaliteit, niet geraadpleegd werdt, op deezen voorslag (l). Gelderland, Utrecht en Overysfel verzогten 'er ook slegts een afschrift van, en zonden 't aan de byzondere Staaten. Maar Friesland en Stad en Lande bedankten Zeeland hertelyk (m). De Staaten van Holland, uit den voorslag van Zeeland nieuwen tweespalt voorziende in de Gewesten, en bedugt, dat de algemeene Staaten, veelligt, wederom komen zouden tot het doen eener bezendinge aan de Steden, beslooten, dat zulk eene bezending, in geene Stad, zou mogen ontvangen worden. Leiden alleen hadt, in 't eerst, niet bewilligd in dit besluit; doch verklaarde, naderhand „wel te kunnen zien, dat „diergelyke bezendingen, in de tegenwoordige tydsgelegenheid, niet zonder ondienst „van den Lande, zouden kunnen geschieden; „hoewel de Stad haare vryheid behouden wilde, om zulke bezendingen, in het toekomstige, toe te laten, of niet.” De Staaten beslooten, nogtans, op deeze nadere verklaring,

1653.

voor, tot Kapitein-Generaal.

Holland belet, dat 'er op geraadpleegd wordt,

(i) Nornl. Zeel. 10 May 1653. bl. 153.

(k) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 389.

(l) Resol. Holl. 21, 29. 20 July 1653. bl. 382, 383, 386.

(m) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 359, 375. ANTZEMA III. Deel, bl. 226.

1653. ring, van die van Leiden te verzoeken en te begeeren, dat zy zig voegden naar 't gene, by hun, op 't stuk der bezendingen, beraamd was (n). Voorts, werdt vastgesteld, een beredeneerd Vertoog in 't licht te geeven, en aan de Gewesten te zenden, waarin de noodeloosheid en ondiens van 't aanstellen van eenen Kapitein- en Luitenant-Generaal, uitvoeriglyk, beweerd werdt (o). Men wees, in dit Ver-
 toog, aan „ dat de Landen, tegenwoordig,
 „ daar men geen Leger in 't veld hadt, ook
 „ geenen Kapitein-Generaal, wiens gebied zig
 „ alleenlyk over de Legers te lande plag uit
 „ te strekken, behoefden. Dat men van eenen
 „ Admiraal-Generaal, die zig niet op zee zou
 „ begeeven, ook geenen dienst hebben kon.
 „ Dat men ook geenen Kapitein- en Admiraal-
 „ Generaal noodig hadt, om wanorde en ver-
 „ warring te voorkomen, en de besluiten der
 „ Staaten ter uitvoeringe te brengen; alzo 'er,
 „ na 't houden der groote Vergaderinge, een-
 „ dragt en goed verstand onder de Bondge-
 „ nooten geweest was, en, sedert het ontstaan
 „ des Engelschen oorlogs, de gewigtigste be-
 „ sluiten, zo spoedig als ooit te vooren, wa-
 „ ren uitgevoerd. Dat het weeren van wan-
 „ orde, zo men tot het aanstellen van eenen
 „ Kapitein- en Luitenant-Generaal besloot,
 „ meest aan zou komen op Graave Willem van
 „ Nasfau, die nogtans, in Friesland en Stad-
 „ en Lande, van welke Gewesten hy Stad-
 „ houder en Kapitein-Generaal was, de ver-
 „ war-

(n) Resol. Holl. 2, 26 Aug. 1653. bl. 325, 455.

(o) Resol. Holl. 2 Aug. 1653. bl. 394. DE WITT Brieven
 V. Deel, bl. 180, 348.

» warring en wanorde, welken aldaar, van tyd 1653:
 » tot tyd, ontftonden, niet hadt konnen voor-
 » komen, of wegneemen: terwyl, daarente-
 » gen, hunne Hoog-Mogendheden, nog on-
 » langs, het gefchil tufchen Groningen en de
 » Ommelanden, gelukkiglyk, beflist hadden.
 » Dat de verheffing van den jongen Prinfe en
 » de aanftelling van Graave Willem onder
 » hem, zo voor den Staat, als voor den Prin-
 » fe, ten hoogften ondienftig zyn zou. Voor
 » den Staat, om dat men nog niet wist, wel-
 » ke bekwaamheid God almagtig den Prinfe
 » zou gelieven te verleenen, en aan welke
 » belangen hy, in vervolg van tyd, zou kon-
 » nen verknogt worden; terwyl hy, geduu-
 » rende zyne minderjaarigheid, geen dienft
 » altoos zou konnen doen, en de Staat, in te-
 » gendeel, om zynen wille, merkelyke fchade
 » zou konnen lyden. Om welke redenen,
 » Zeeland en andere Gewesten ook befluiten
 » genomen hadden, tegen 't verleenen van 't
 » Regt van Opvolging in eenige hooge am-
 » ten, met naame in 't Kapiteinschap-Gene-
 » raal, als waardoor de vrye raadpleegingen
 » der opvolgeren in de Regeeringe, buiten re-
 » den, aan banden gelegd werden; den hoogen
 » Amptenaaren, die ligtelyk waanen zouden,
 » een erfregt te hebben tot hunne waardighe-
 » den, minder aanleiding gegeven, om de Re-
 » geering, met behoorlyke liefde, eere en ge-
 » hoorzaamheid, te bejegenen, en zelfs eene
 » wezenlyke meinedigheid begaan werdt,
 » wel verre van dat 'er de oude vorm der Rege-
 » ringe door herfteld zou worden. Dat de aan-
 » ftelling van Graave Willem tot Luitenant-
 » Ge-

1653. » Generaal ook niet zonder ondienst van den
 » Staat zou kunnen gefchieden, alzo dit niet
 » alleen eene nieuwigheid zyn zou; maar ook
 » frekken tot verkleining van den Veldmaar-
 » schalk, Heere van Brederode, wiens voor-
 » ouders veel aan den Staat verdiend hadden,
 » en die zelf zyn Ampt, tien jaaren agtereen,
 » onberispelyk, bekleed hadt, behalve, dat
 » het Luitenant-Admiraalschap ter zee, te-
 » genwoordig, door Maarten Harpertszoon
 » Tromp, bekleed werdt, en Graaf Willem
 » ter zee geen dienst zou kunnen doen, dan
 » die, met vaster beleid en meerder aanzien-
 » lykheid, door de hooge Regeeringe zelve,
 » zou kunnen gedaan worden. Dat ook van
 » deeze aanstelling misnoegen en oneenigheid
 » te dugten was, onder het volk van oorloge,
 » vooral, zo de hooge Krygsbevelhebbers ee-
 » nig steunfel vonden in de byzondere Ge-
 » westen, of by voornaame Leden derzelve.
 » Dat de benaauwde Staat van 's Lands geld-
 » middelen niet toeliet, te denken op de aan-
 » stelling van eenen Kapitein- en Admiraal-
 » Generaal, die eene hooge wedde plag te
 » trekken. Dat de aanstelling, op welke men
 » drong, ook voor den Prinse van Oranje na-
 » deelig was, voornaamlyk, om dat de Luite-
 » nant-Generaal, die, geduurende 's Prinse
 » minderjaargheid, 't bewind over 's Lands
 » Krygsmagt zou hebben, het volk van oorloge
 » zo naauw aan zig zou kunnen verbinden,
 » dat men hem bezwaarlyk zou kunnen bewee-
 » gen, om zyne waardigheid, in tyd en wyle,
 » wederom af te leggen; zynde het menschelyk
 » en gemeen, dat iemant, die de aangenaam-
 » heid

„heid van 't hoog bewind eens gefmaakt
 „heeft, eerder Hemel en aarde beweegt, dan
 „dat hy 'er zig van laat ontzetten: en niet te
 „vermoeden, dat de Personaadje, dien men
 „met deeze waardigheid voorzien wilde, en
 „die, ter oorzaake van zyne hooge Ampten,
 „en van het Huwelyk, welk hy, onlangs, met
 „eene Dogter uit den Huize van Oranje, aan-
 „gegaan hadt, reeds zeer aanzienlyk was,
 „aan deeze menschelykheid, minder dan an-
 „deren, onderworpen zou zyn. Dat men, aan
 „éenen Perfoon willende opdraagen de magt,
 „om de gebreken, in alle hooge en mindere
 „Kollegien van Regeeringe en Amptenaars,
 „te herftellen, niet schein te bedenken, dat
 „deeze Perfoon zelf ook aan gebreken on-
 „derhevig was, en zyne magt, ligtelyk, zou
 „kunnen misbruiken, zonder, in zulk een ge-
 „val, zo ter oorzaake van zyne eigen' hooge
 „verbeeldinge, als door aandryving van scha-
 „delyke Raadsluiden, gemakkelyk, te kon-
 „nen gehouden worden, binnen de paalen
 „van zynen pligt: waarby nog kwam, dat
 „zaaken van Regeeringe niet eigenlyk be-
 „hoorden onder het bewind van eenen Ka-
 „pitein- en Admiraal-Generaal. Dat de Staa-
 „ten, om deeze en andere redenen, moesten
 „verklaaren, niet te verftaan, dat men voort-
 „ginge tot de benoeming van eenen Kapitein-
 „of Admiraal-Generaal, die, by mangel van
 „jaaren en kragten, den Vaderlande geenen
 „dienst zou kunnen doen; nooit te zullen ge-
 „doogen, dat men eenen Luitenant- Gene-
 „raal aanfelde; zig op geenerhande wyze,
 „in eenige raadpleegingen op dit ftuk, te zul-
 „len

1653. „ len inlaaten, en vastelyk gezind te zyn, om,
 „ in deezen toestand van tyden en zaaken, by
 „ den tegenwoordigen voet en orde, zo in de
 „ burgerlyke Regeeringe, als in 't beleid der
 „ Krygszaaken te water en te lande, zon-
 „ der eenige verandering, te blyven volhar-
 „ den (p).” Men keurde dit Vertoog, welk ik
 ter Vergaderinge van Holland, goed, op den
 zevenden van Oogstmaand. Leiden verklaarde
 alleen, ook wel te verstaan „ dat men de aan-
 „ stelling van eenen Kapitein- en Luitenant-
 „ Generaal, tegenwoordig, diende te myden;
 „ dat men ook, tegenwoordig, op dit stuk, geen
 „ gehoor in de Vroedschappen geeven moest
 „ aan eenige bezendingen der Staaten van
 „ Zeeland, of der algemeene Staaten; doch
 „ dat men, wegens zulke bezendingen, iet
 „ algemeens, voor het toekomende, willende
 „ vaststellen, daarvan eerst een punt van Be-
 „ schryvinge zou behooren te maaken: by
 „ ontstentenisfe waarvan, de Stad de vryheid
 „ behieldt, om, in het toekomende, omtrent
 „ zulke bezendingen, te handelen, als zy,
 „ voor den dienst van den Lande, zou goed-
 „ vinden.” Die van Enkhuizen, daar het nu
 nog wankel stondt, verklaarden in 't Vertoog
 te bewilligen, op 't behaagen hunner magti-
 gers (q).

XIII.
 Stad en
 Lande
 schryft

Terwyl dit Vertoog rond gezonden en ge-
 lezen werdt in de Gewesten, arbeidde men,
 aldaar, om de party des Prinzen van Oranje te
 sty-

(p) Zie Refol. Holl. 7 Aug. 1653. bl. 403.

(q) Refol. Holl. 7 Aug. 1653. bl. 411. THURLOE'S PAPERS;
 Vol. I. p. 382.

styven. De Staaten van Stad en Lande schree- 1653.
 ven, op den vyftienden van Herfstmaand, aan ———
 die van Gelderland, om hen te beweegen, tot aan Gel-
 de verkiezinge van eenen Kapitein- en Luite- derland
 rant-Generaal. Zy weezen aan „ dat de magt over 't
 „ van den Staat in de eendragt der Bondge- benoe-
 „ nooten gelegen was; dat de voorouders, tot men van
 „ behoudenis deezer eendragt, altoos zorg ge- eenen
 „ draagen hadden, om den Staat te voorzien Kapitein-
 „ van Stadhouders en Generaals; dat de onty- Gene-
 „ dige en smertelyke dood van zyne Hoog- raal.
 „ heid, Prins Willem, onsterfelyker gedag-
 „ tenisfe, den Staat van zulk een doorlugtig
 „ hoofd der Regeeringe beroofd hadt. Dat
 „ zy geoordeeld hadden, niet te spoedig te
 „ konnen treden, tot de verkiezing van ee-
 „ nen nieuwen Kapitein-Generaal en Stadhou-
 „ der, inzonderheid, om dat de Staat thans in
 „ den kryg met Engeland ingewikkeld was, en
 „ door veele andere gevaaren gedreigd werdt.
 „ Dat zy, hierom, op het voorbeeld van Zee-
 „ land en Friesland, den jongen Prins van O-
 „ ranje, tot Kapitein-Generaal, en, geduuren-
 „ de deszelfs minderjaargheid, Graaf Willem
 „ Fredrik van Nasfau, tot zynen Luitenant,
 „ voorflogen; zo ter oorzaake van derzelve
 „ hooge geboorte, als van de gewigtige dien-
 „ ften van derzelve doorlugtige Voorzaaten,
 „ die, met 's Hemels hulpe, den Staat van de
 „ Spaanfche flaavernye verlost, en in vrede en
 „ voorfpoed gefield hadden: waarin zy hoop-
 „ ten, dat hunne Edele Mogendheden met
 „ hen eens zouden zyn (r).” Omtrent deezen

tyd,
 (r) See THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 456. DE WITT Brie-
 ven I. Deel. bl. 241.

1653.
Holland
arbeidt
hierte-
gen.

tyd, liepen 'er gerugten, dat 's Prinzen party sterk toenam; ja dat reeds zes Gewesten voor hem waren (s). Doch de Witt droeg zorg, dat Nieuwpoort, uit Engeland herwaards gekeerd, om verslag te doen, nevens den Heer van Amerongen, onder dekfel van de Staaten te beweegen tot bewilliging in de gemeene lasten, gezonden werdt naar Gelderland, met heimelyken last, om te beletten, dat het stuk van 't Kapitein-Generaalschap niet op de Landschaps-Vergadering gebragt werdt (t). De Raadpensionaris hadt egter zulke berigten uit Gelderland, dat hy 't in 't werk stellen van dien heimelyken last byna noodeloos hieldt. Ook schreef hy, wat laater „dat de kwalyk gezinden, zo noemde hy 's Prinzen vrienden, hun oogmerk aldaar niet zouden bereiken, alzo „de Landdag op 't scheiden stondt (u).”

XIV.
Staat van
den han-
del in
Engel-
land.

Midlerwyl, hadt de tyding der voorflagen tot de verheffing van den jongen Prinse van Oranje, die, in Bloeiamaand, van wege Koning Karel den II, met de Ridderorde van den Koufband, vereerd was (v), en vooral, die der beweegingen ten zynen behoeve, in verscheiden Steden, de Vredehandeling in Engeland een weinig te rug gezet. „Ik vrees, schreef Van de Perre, op den eersten van Oogstmaand, „dat het uitsteeken der Oranje-vendels de „handeling hier eenigszins stremmen zal (w).” En in eenen brief van den agtsten, dien de

Witt

(s) THORLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 374, 551. LUDLows Memoirs Vol. I. p. 361.

(t) Secr. Resol. Holl. 20 Sept. 1653. I. Deel, bl. 113.

(u) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 218, 241.

(v) AITZEMA III. Deel, bl. 324.

(w) THORLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 373.

Witt aan Beverningk zondt, stondt in kragt, 1659.
 „ dat hy verwachtte, met de naaste post te ver-
 „ neemen, dat de handeling wederom aan 't
 „ staan zou geraakt zyn, ter gelegenheid van
 „ den onredelyken voorflag van die van Zee-
 „ land wegens het Kapitein Generaalschap
 „ (1), waarvan men, in Engeland, ongetwy-
 „ feld, kennis gekreegen zou hebben. Doch
 „ dat hy hoopte, dat zy hervat zou worden,
 „ als men, met deeze post, vernomen zou heb-
 „ ben, dat de voorflag geen' ingang ter wee-
 „ reld gevonden hadt; dat Holland zig, zon-
 „ der iemants wederzeggen, daartegen gekant
 „ hadt, en nog bleef tegenkanten, en dat de
 „ andere Gewesten, die zig, te vooren, niet
 „ verklaard hadden, nog op Hollands zyde
 „ bleeven (x).”

Nieuwpoort en Jongestaf, op den twintig- Nieuw-
poort en
Jongestaf
doen 'er
verflag
van.
 ften van Oogstmaand, in den Haage gekomen,
 deden, ten zelfden dage, verflag van den staat
 der handeling in Engeland, en van den voor-
 flag der *Coalitie* of samenvoeging der twee Ge-
 meenebesten, die niemant der Leden behaagde.
 De Prinsgezinden verstonden, dat men de
 Afgevaardigden terstond te rugzenden, en alle
 handeling afbreeken moest. Doch de *Liefheb-
 bers der vryheid*, gelyk zy zig noemden, de
 Staaten van Holland, en die 't met hen eens
 waren, meenden, dat men geene middelen on-
 be-

(x) THURLOR'S PAPERS, Vol. I. p. 383.

(1) De brief, waarby de Witt de eerste kennis aan
 Beverningk van Zeelands voorflag gegeven hadt, was
 die, waaruit wy, te vooren (bl. 280.), het onderschrift
 aangehaald hebben, en die zo geheim gehouden moest
 worden, voor de andere Afgevaardigden.

1653. beproefd laten moest, om de Vrede te verkrygen, schoon zy geheel geenen zin hadden in de samenvoeging; waardoor, dagten ze, deeze Staat onder de overheersching van Engeland geraaken zou (y). De Koningsgezinde Engelschen, die zig hier te Lande onthielden, verspreidde, ondertusfchen, allerlei verdigte tydingen van den staat der handelinge, om 't volk hier afkeerig te maaken van de Vrede. Onder anderen stroomden ze uit; dat de Engelschen eene Stad in Friesland vorderden, om Graaf Willem in bedwang te konnen houden, en dat zy begeerden, dat men hun den jongen Prins en het gantsche Huis van Oranje in handen stelde (z). Maar de Staaten, raadpleegende op het te rug zenden der Afgevaardigden verschilden eenen geruimen tyd, over den last, dien men hun hadt mede te geeven (a). Eindelijk, bragt Holland ter algemeene Staatsvergaderinge in „dat men den Afgevaardigden „last behoorde te geeven, om de voorgeslaa- „gen' samenvoeging, met kragt van redenen, „tegen te gaan, en om, in de plaats daarvan, „een naauw Verbond voor te slaan, strekkende, tot handhaaving en bescherming van de „vryheid der beide volken, tegen elk, die „dezelve, te water of te lande, zou onder- „neemen te krenken.” Doch die van Leiden hadden alleenlyk aangenomen, van het besluit tot het inbrengen van dit gevoelen verslag te zullen doen. Die van Amsterdam, Enkhuizen en Edam hadden 'er, niet dan op 't behaagen hun-

Verdigte
eischen
der En-
gelschen.

Raad-
pleegin-
gen op
den nieu-
wen last
aan de
Afge-
vaardig-
den in
Enge-
land.

(y) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 410.
(z) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 342.
(a) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 466.

hunner magtigens, in bewilligd (*b*). En Amsterdam, welk thans den meesten invloed hadt in de Vergadering van Holland, maakte, inderdaad, zwaarigheid in het herzenden der Afgevaardigden, om dat Deenemarke, zo geloofd werdt, gedreigd hadt, zig, in zulk een geval, met Engeland, te zullen verdraagen (*c*). Men vreesde, naar 't schynt, in Deenemarke, zo wel als in Zweeden (*d*), voor de samenvoeging der twee Staaten, die dan meester van de zee zouden geweest zyn; en men dagt, hoewel ten onregte, dat het herzenden der Afgevaardigden geneigdheid tot deeze samenvoeging onderstelde. Holland, welk, sedert het stillen der inwendige beroerten, wederom nieuw gezag gekreegen hadt ter Generaliteit (*e*), dreef, eindelyk, door (*f*), dat de algemeene Staaten, op den eenentwintigsten van Wynmaand, overeenkomstig met den voorslag van dit Gewest, een besluit namen, om Nieuwpoort en Jongestal naar Engeland te rug te zenden, met last om, nevens Beverningk en van de Perre, te bewerken, dat men van de samenvoeging afzage, en in een naauw Verbond bewilligde (*g*). Nieuwpoort en Jongestal keerden, hierop, naar Londen. De Afgevaardigden voltrokken hunnen last, op den zevenden van Slagmaand, zig, in den styl hunner

(*b*) Secr. Refol. Holl. 18 Sept. 1653. I. Deel, bl. 109. THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 485.

(*c*) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 531, 551.

(*d*) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 225.

(*e*) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 625.

(*f*) Secr. Refol. Holl. 21 Octob. 1653. I. Deel, bl. 114.

(*g*) Secr. Refol. Gener. 21 Octob. 1653. in 's Verbaal van BEVERNINGK, bl. 165.

1653. ner aanspraake, zeer voegende naar de *Anabap-
tisten*, waarmede de Raad toen vervuld was
(*h*), en die geloofd werden, de handeling meest
gedwarsboomd te hebben (*i*). Zy traden, fe-
dert, met de Engelsche Gemagtigden, en voor-
al met Kromwel, in nadere onderhandeling, by
welke gelegenheid, 't stuk van de visfchery en
van de opperste magt der Engelschen over de
naauwe of Britannische zee wederom te berde
gebragt werdt. Ook werdt 'er van 't ftryken
der vlagge gehandeld: 't welk de onzen aan-
bouden, eershalve, te willen doen; den Engel-
schen, daarenboven, op de andere punten, re-
delyke voldoening geevende. Op de samen-
voeging, werdt, ook van de Engelsche zyde,

Engelsch
ontwerp
van een
Verdrag;

niet sterk meer gedrongen. De handel scheen
dus voorwaards te gaan, tot op den agtentwin-
tigften van Slagtmaand, wanneer de Engelsche
Gemagtigden den onzen overleverden een
ontwerp van een Verdrag, uit zevenentwin-
tig punten bestaande, die gehouden werden,
gantsch niet overeen te komen, met de punten,
waaromtrent men, in de byzondere onderhan-
delingen, eens gescheenen hadt. Onder ande-
ren, werdt, in het *twaalfde* punt, begeerd,
„ dat geene Engelsche wederspannelingen in
„ de Nederlanden zouden gedoogd worden;
„ zelfs niet in de Steden en Heerlykheden
„ van den Prins van Oranje, of van de Prin-
„ sesse zyne Moeder; die, zo zy 'tegter deden,
„ hunne Steden en Heerlykheden verbeuren
„ zouden: en, dat de algemeene noch by-

waarby
begeerd
wordt,
dat men
den Prins
van Oran-
je van de
hooge

„ ZON-

(*h*) Verhaal, H. 167.

(*i*) Verhaal, H. 160.

„ zondere Staaten der Vereenigde Gewesten 1653.
 „ Willem, Prins van Oranje, Kleinzoon van
 „ wylen den Koning van Engeland, noch ie- waardig-
 „ mant van zyne nakomelingen ooit zouden heden
 „ aanstellen, tot Kapitein-Generaal, Stad- uitfluite.
 „ houder of Admiraal; maar alle poogingen,
 „ die hiertoe aangewend werden, met der
 „ daad, tegengaan en fluiten (1).” De Afge- Twist
 „ vaardigden, de punten ontvangen en overwo- over dit
 „ gen hebbende, maakten, op verscheiden’ der- ontwerp.
 „ zelve, eenige aanmerkingen; maar vooral op
 „ het laatste gedeelte van het *twaalfde*, welk zy
 „ zeiden, enkelyk af te hangen van het welbe-
 „ haagen der Staaten; waarmede men zig, in En-
 „ geland, niet hadt te moeijen, zo min als de
 „ Staaten zig hadden te steeken, in de verkiezin-
 „ gen en aanstellingen, die in Engeland gedaan
 „ werden. Op het eerste gedeelte van dit punt,
 „ merkten zy aan, dat het hun onnoodig schein,
 „ de Prins en Prinsesse van Oranje in ’t byzon-
 „ der te noemen: verzoekende, wyders, dat dit
 „ geheele Lid uit het ontwerp geligt mogt wor-
 „ den. Nog verklaarden ze, het *derde*, *vyfiende*
 „ en *zeventiende* punt, vorderende het te rug gee-
 „ ven der genomen’ Schepen, het sryken van
 „ geheele Vlooten voor een enkel Engelsch Oor-
 „ logschip, het toestaan van onderzoek op zee,
 „ en het betaalen van eene jaarlyksche somme
 „ voor de vryheid der Haringvischerye, in ’t
 „ geheel niet aanneemelyk te vinden; en het *veer-*
 „ *ziende*, eischende, dat de Staaten, buiten be-
 „ williging van Engeland, slegts een bepaald ge-
 „ tal van Oorlogschepen in de Britannische
 „ zee

(1) Verbaal, bl. 197.

1653. zee zouden mogen zenden, van zulk eene natuur, dat men 't geenen slaaven zou durven vergen te belooven (*m*). Men tradt, hierop, in byzondere onderhandeling, over de betwistte punten. De Engelschen gaven, omtrent allen, vry wat toe, behalven omtrent de uitfluiting des Prinzen van Oranje van de hooge ampten van deezen Staat, waarop zy sterk gezet bleven (*n*). Doch, gedurende deeze handeling, overleedt Van de Perre, op den veertienden van Wintermaand (*o*).

XVI.
Kromwel
wordt tot
Protector
verheeven.

De andere Afgevaardigden, geenen last hebbende, om in de uitfluiting te bewilligen, stonden op 't punt, om de handeling af te breeken, en naar huis te keeren, toen zy, van wege den Raad, verzogt werden, nog eenige dagen te willen toeven (*p*). Zy deden 't, en, in deezen tusschentyd, onderging de Regeering van Engeland eene nieuwe en gewigtige verandering, waardoor de Vrede sterk bevorderd werdt. Het Parlement, vyf maanden geleeden, door Kromwel byeengeroepen, en, in naam, met de opperste magt bekleed zynde, droeg, door Kromwel gewonnen, op den twee-entwintigsten van Wintermaand, deeze zelfde magt op aan den Krygsraad, waarvan hy het hoofd was. Twee dagen daarna, verklaarde de Krygsraad, dat de Regeering van het Gemeenebest, voortaan, alleen bestaan zou, in den persoon van Olivier Kromwel, die den titel zou voeren van

(*m*) Verbaal, bl. 216, 228, 234.

(*n*) Verbaal, bl. 240-242. *AUTZEMA III. Deel, bl. 855-861, 903-910.*

(*o*) Verbaal, bl. 243.

(*p*) Verbaal, bl. 244, 246.

van *Protector of Beschermers van Engeland, Schotland en Ierland*, en eenen Raad van een-entwintig Perfoonen nevens zig hebben. Men vereerde hem, hierop, met den titel van *zyne Hoogheid*, en hy tradt, terstond, in 't bewind der Regeeringe (q).

1653.

De Afgevaardigden der Staaten, en Beverningk in 't byzonder, die den Protector, uit zynen naam, met deszelfs nieuwe waardigheid, geluk gewenscht hadt (r), hervatten nu de handeling, die genoegzaam afgebrokenscheen. De Engelschen voegden eenige nieuwe punten by de voorigen, en vorderden, onder anderen, „ dat 'er regt gedaan werdt, over de moorders der Engelschen te Amboina, zo lang eenigen derzelven in 't leeven waren.” Doch men werdt, over de meeste punten, na genoeg eens, behalven over het punt der uitsluitinge, waarop de Protector styf staan bleef, en welk, door de onzen, niet kon ingewilligd worden (s). Beverningk in 't byzonder, op den zesden van Louwmaand, in gesprek getreden, met den Protector, over dit punt; liet Kromwel zig breed uit, over het nadeel en ongelyk, welk hy van het Huis van Oranje ontvangen hadt, daarby voegende „ dat de Regeering van Engeland nooit van de Vrede met de Vereenigde Gewesten zou kunnen verzekerd zyn, „ zo lang zy zou moeten vreezen, dat het operbeleid over zaaken van Regeeringe en oorloge zou kunnen vallen, in de handen van

De handeling wordt hervat. 1654.

Kromwel vordert dat Holland al leen den Prins van Oranje uitsluite.

(q) Ludlows Memoirs, Vol. I. p. 32. RAPIN Tom. IX. p. 63, 64. Verbaal, bl. 252, 254.

(r) Secr. Refol. Holl. 29 Jan. 1654. I. Deel, bl. 124.

(s) Verbaal, bl. 270, 273, 279.

1654. „ iemand uit dit Huis , die zo na vermaag-
 „ schapt was met hem , welke reeds den naam
 „ van *Koning* aangenomen hadt.” Eindelyk ,
 zeide hy ook „ dat 'er den Staaten zelven veel
 „ aan gelegen was , dat zy , wegens dit Huis ,
 „ gerust gesteld werden ; dat hy ook niet twy-
 „ felde , of dit was de meening der Staaten van
 „ Holland , hebbende men hem , al voor lang ,
 „ eene hunner Resolutien op dit stuk ver-
 „ toond , die hartige en vrye taal sprak ; en
 „ dat , indien de Staaten van Holland hem be-
 „ looven wilden , dat zy , by deeze Resolutie ,
 „ volharden zouden , hy , om een einde van
 „ zaaken te hebben , zig daarmede te vrede
 „ zou houden ; also hy wel voorzag , dat het van
 „ te langen nasleep zyn zou , zo men onderna-
 „ me , alle de byzondere Gewesten hierin te
 „ doen bewilligen (t).” Beverningk nam aan ,
 van deeze opening kennis te geeven aan de
 Staaten van Holland , schoon 't gevolg getoond
 heeft , dat hy 't , vooreerst , alleen aan eenige
 byzondere Perfoonen deedt (u). Hy bleef in
 de gunst van den Protector , die Jongestal t'ee-
 nemaal verlooren hadt , hebbende deezen zig ,
 zo men zeide , onlangs , laten ontvallen , dat
 de Staaten , zo 't Verdrag niet getroffen werdt ,
 den Protector , in persoon , den oorlog zouden
 verklaaren , en , ondertusfchen , met het volk
 van Engeland , vriendschap houden (v). De
 Afgevaardigden der Staaten , ook voorgeslaa-
 gen hebbende , dat zy den Koning van Deene-
 marke in 't Verdrag wilden begrypen , waarop
 de

(t) Verbaal, M. 277, 278.

(u) WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 432.

(v) THORLGE'S Papers, Vol. II. p. 68.

de Engelschen weinig aanmerking scheenen te hebben, vertrokken, op den zestienden van Louwmaand, naar Holland, om van den staat der handeling verflag te doen (w). 1654.

De algemeene Staaten, dit verflag, uitgenomen het punt, welk de uitsluiting des Prinzen van Oranje, door Holland alleen, betrof, gehoord en overwoogen hebbende, beslooten, eerlang, op den voorgang van Holland (x), met den eersten, eene wapenschorsing, met uitsluiting van Deenemarke, te bewerken; den Engelschen voldoening te geeven, wagens de schepen in de Zond aangehouden; den Afgevaardigden, met de hoedanigheid van buitengewoone Ambassadeurs, te voorzien; eenige veranderingen te doen maken, in sommige bewoordingen van het ontworpen Verdrag, en vooral ook het twaalfde punt, den Prins van Oranje en deszelfs nakomelingen betreffende, in deezer voege, te doen veranderen, *dat allen, die ooit door de algemeene Staaten tot Kapitein of Admiraal-Generaal, of, door de byzonderen, tot Stadhouder van eenig byzonder Gewest zouden bevorderd worden, gehouden zouden zyn, dit Verdrag te beëedigen* (y). Beverningk, reeds te vooren, zeer tegen den zin van Zeeland en Friesland, wederom alleen, naar Londen gekeerd zijnde, om de handeling voort te zetten, en, zo men zelden. Beverningk keert vooruit naar Londen.

(w) Verbaal, bl. 274, 280, 286, 292.

(x) Secr. Refol. Holl. 27, 29 Januarij 1654. I. Deel, bl. 120, 121, 122, 123. THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 46, 47, 51, 52, 60, 71.

(y) Secr. Refol. Gener. 19, 20 Febr. 1654. in 't Verbaal van BEVERNINGK. bl. 297, 299, 302, 304. DE WITT BRIEVEN V. Deel, bl. 288.

1654. zeide, met het *Provinciaal advis*, of nog byzonderer last der Staaten van Holland (z), voorzien, vernam, eerlang, dat alle besluiten der algemeene Staaten, zelfs de geheimsten, aldaar bekend waren, eer hyze bekomen hadt; hebbende hy, kizarlyk, bespeurd, dat men zyne brieven hadt geopend, voorze hem werden overgeleverd (a). Dit, en dat men hem, die zonder last der algemeene Staaten gekomen was, niet aanzag als een' openbaar' Gezant (b), fremde zyne handeling een weinig. Doch nadat Nieuwpoort en Jongestal, op den tienden van Lentemaand, te 's Gravezande waren aangekomen, werdt zy beter voortgezet. De Ambassadeurs werden, met zeventig of tagtig Koetsen ingehaald, onder een gejuich der menigte, welke riep, *God zegene de Ambassadeurs! God zende ons Vrede (c)!* De groote uitrusting ter zee, die met het voorjaar in Engeland ondernomen was (d), deedt de Staaten, met naame die van Holland, ook sterk haaken om te sluiten (e); hoewel zy, midlerwyl, niet verzuimden, den noodigen last te geeven, tot het gereed maaken van 's Lands Vloote, en tot het bezetten der kusten (f). Ook viel 'er, op den tienden van Grasmaand, nog een gevegt voor, in 't gezigt van Livorno, tusfchen een Engelsch en een Hollandsch Oorlogfchip. Het laatste,

Aan-
komst
van
Nieuw-
poort en
Jongestal.

(z) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 295. THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 69, 191.

(a) Verbaal, bl. 304. AITZEMA III. Deel, bl. 912, 913, 915.

(b) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 300.

(c) THURLOE'S Papers; Vol. II. p. 133.

(d) Verbaal, bl. 317.

(e) THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 152, 153.

(f) Secr. Resol. Holl. 19, 24, 25 Maart 1654. I. Deel, bl. 127, 128, 129.

gevoerd door Kapitein *Kat*, hadt het eerste zo goed als veroverd, tusfchen de klippen; toen het, door eenige Muskettiers des Groother- togs van Toskanè, ontzet werdt (*g*). De Am- basfaders waren vast dagelyks bezig, om het Verdrag in orde te brengen (*h*). Eindelyk, werdt het, in de wooning der Ambafadeuren, geflooten en getekend, op den vyftienden van Grasmaand. Het bestondt uit drieëndertig pun- ten, welker voornaamften op deezen zin uit- liepen. „ Tusfchen de twee volken, zou eene „ vaste vereeniging, vriendschap en verbind- „ tenis zyn. 't Wederzydsch geleeden nadeel, „ na den agtentwintigften van Bloeimaand „ des jaars 1652, zou vergeeten en vereffend „ gerekend worden. De vyandlykheden zou- „ den ophouden, in de Britannifche zeeën, „ terftond, en in de afgelegener, op zekere be- „ paalde tyden. De Krygsgevangenen zouden, „ ter wederzyde, in vryheid gefteeld worden. „ Men zou elkanders vrede en vryheid be- „ fchermen tegen elk, die dezelve zou willen „ krenken. Men zou elkanders vyanden of „ verklaarde wederfpannelingen geen verblyf „ gunnen, noch dezelve, met krygs- of „ mondbehoeften, onderfteunen: maar elkan- „ deren, in tegendeel, byftaan tegen dezelve; „ zullende zy, in 't een of 't ander Gemeene- „ best, ook niet mogen ontvangen worden, „ door iemand, van welke waardigheid hy ook „ zyn mogte, op verbeurte van de Sloten, Ste- „ den en Heerlykheden, waarin zy zouden

1654.

De Vrede
wordt
gefloo-
ten.

Inhoud
van het
Verdrag.

„ mo-

(*g*) AITZEMA III Deel, bl. 929.

(*h*) Verbaal, bl. 318-325, 326-356. AITZEMA III. Deel, bl. 915-918.

1654. „mogen ontvangen zyn. Scheepvaart en
 „Koophandel binnen Europa, en 't inloopen
 „van Oorlogfchepen, met voorbehoudenis
 „egter van de Wetten en Inftellingen der
 „twee Gemeenebesten, zou, over en weder,
 „vryftaan, mids 't getal van agt niet te boven
 „gaande. De oorlogs- en andere fchepen van
 „den Vereenigden Staat, in de Britannifche
 „zee (2), eenig Engelsch Oorlogfchip ont-
 „moetende, zouden de vlag van den top van
 „de mast ftryken, en het marszeil laten val-
 „len, gelyk voorheen gebruikelyk geweest
 „was. Men verbondt zig, over en weder, om
 „geene zeeroovers in zyne havens te ontvan-
 „gen, noch dezelve van voorraad te voor-
 „zien. In verbonden, met andere Mogend-
 „heden te fluiten, zou men elkanderen be-
 „grypen, zo 't begeerd werdt. Inbreuken van
 „byzondere Perfoonen op eenig Lid van dit
 „Verbond zouden, by wege van Regte, ge-
 „beterd worden, zonder dat daarom het Ver-
 „bond zou geagt worden verbroken te zyn.
 „De onderzaaten der twee Gemeenemesten
 „zouden vryelyk, over en weder, mogen rei-
 „zen; doch, gewapend, niet fterker dan veer-
 „tig man. Men zou elkanders fchepen, fchip-
 „pers en Koopluiden niet bekommeren, dan
 „by hoogen nood. Zy zouden, by storm of ys-
 „gang, in de wederzydfche havens, mogen in-
 „loopen, zonder tol of regten fchuldig te zyn.
 „De

(2) Hoe ver deeze Britannifche zee zig uitftrekte, was, ten dien tyde niet klaar, zelfs voor kundige luiden. Zie De WITT *Brieven* I. Deel, bl. 139. Of het tegenwoordig klarer zy, weet ik niet.

„ De Koopluiden zouden zig zelve en hunne 1654;
 „ goederen, met allerlei geweer, mogen be-
 „ ſchermen; doch, in hunne herbergen geko-
 „ men zynde, hun geweer moeten afleggen.
 „ De wederzydfche Oorlogſchepen zouden
 „ de Koopvaarders, ééne ſtreek met hen
 „ houdende, geleiden en beſchermen moeten.
 „ Schepen, van 't een of 't ander Gemeenebeſt
 „ genomen, zouden hernomen, en den Eige-
 „ naaren wedergegeven worden. Men zou
 „ geene brieven van ſchâverhaaling mogen
 „ geeven, dan drie maanden na geweigerd
 „ Regt. De algemeene Staaten zouden bezor-
 „ gen, dat 'er regt gedaan werdt, over den
 „ manſlag in Amboina”, gelyk het Gemeene-
 „ beſt van Engeland goedvondt te ſpreken „ zo
 „ niemant der daaderen of medeſtanderen nog
 „ in 't leeven mogt zyn. De algemeene Staa-
 „ ten zouden vergoeding doen van de ſchade,
 „ geleeden aan de ſchepen, in de Zond aan-
 „ gehouden, ter begrootinge van benoemde
 „ goede mannen: waarna de Koning van Dee-
 „ nemarkte ook in dit Verdrag begreepen zou
 „ zyn. Ook zou men Gemagtigden noemen,
 „ om de ſchade te begrooten, welke men el-
 „ kanderen, in Ooſtindie, Groenland, Mus-
 „ kovie, Brazil of elders, mogt aangedaan
 „ hebben, van den jaare 1611 af, tot den agt-
 „ entwintigſten van Bloeiamaand des jaars
 „ 1652 toe; welke men, wederzyds, elkande-
 „ ren vergoeden zou. Allen, die, door de alge-
 „ meene of byzondere Staaten, tot Kapitein-
 „ of Admiraal-Generaal, tot Veldoverſte of
 „ Stadhouder, zouden aangeſteld worden,
 „ zouden gehouden zyn, dit Verdrag te be-
 „ e-

1654. „ëedigen. 't Verdrag zou, eindelyk, ter we-
 „derzyde, binnen vyftien dagen, bekrachtigd
 „worden (i).” Naderhand, werden, met we-
 derzydsch goedvinden, de Evangelifche Zwit-
 fersche Kantons, de Hertogen van Holstein
 en Koerland, de Prins van Anhalt, de Graaf
 van Oldenburg en de Hanze-Steden, Lubek,
 Breemen en Hamburg, in het Verdrag be-
 greepen (k).

XVIII. 't Grootte werk der Vredehandelingē scheen
 De Ver- dus afgedaan. De Staaten scheenen hun oog-
 gadering merk bereikt, en de uitsluiting des Prinzen van
 van Hol- Oranje ontweeken te hebben. Doch daar ha-
 land perde nog iets, waarvan de twee Hollandfche
 krygt Afgevaardigden, Beverningk en Nieuwpoort,
 kennis, alleen kennis hadden. 't Betrof den Prins van
 dat de Protector Oranje, wiens belang, zo Jongestal, die ge-
 den Prins heel niet wist, wat 'er omging, nog onlangs,
 van Oran- je begeert aan Graave Willem van Nasfau, geschreeven
 uitge- hadt, by 't Verdrag, wel genoeg in agt geno-
 flooten te men zou worden (l). John Thurloe, Ge-
 hebben. heimfchryver van Staat, hadt Beverningk,
 voor 't aanvangen der jongste handelingē, be-
 kend gemaakt „dat zyne Hoogheid, de Heer
 „Protector, niet zou konnen bewoogen wor-
 „den, om van het twaalfde punt van 't ont-
 „werp, vorderende de uitsluiting des Prinzen
 „van Oranje, af te stappen, zo de Staaten
 „van Holland in 't byzonder hem niet beloo-
 „ven wilden, 't gene, by dit punt, van alle
 „de

(i) Zie Groot Plakaatb. II. Deel, kol. 522. AITZEMA III. Deel, bl. 011. Verbaal van BEVERNINGK, bl. 357.

(k) Refol. Gener. 17 Aug. 1654. in 't Verbaal van BEVERNINGK bl. 557.

(l) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 133, 257.

„de Gewesten gevorderd was.” De Protector bleef hierby, tot na het tekenen van het Verdrag, verklaarende „dat hy dit, in ’t byzonder, in ’t gemaakte Verdrag, beoogd hadt, en dat vrede of oorlog hiervan afhing.” Beverningk en Nieuwpoort, hem niets konnende belooven, dan dat zy den Staaten van Holland van zynen eisch kennis zouden geven (m), schreeven ’er terftond over naar den Haage. De brief werdt, den agtewintigften van Grasmaand, ter Vergaderinge van Holland gelezen, door den Raadpensionaris de Witt, onder den eed van geheimhouding. Men raadpleegde, terftond, op den inhoud. De Edelen openden zig niet klaarlyk, ter oorzaake der afwezendheid van Brederode en Duivenvoorde. Dordrecht verklaarde zig, rondelyk, voor ’t verleenen eener Akte van Uitsluitinge, volgens de begeerte van den Protector. Haarlem, Delft en Leiden namen aan, eerst verflag te doen. Amsterdam en Gouda ondersteunden ’t gevoelen van Dordrecht. Rotterdam zou zig uiten, zo dra de voorzittende Leden zig duidelyk zouden verklaard hebben. Gorinchem, vanwaar niemant tegenwoordig was dan *van der Kolk*, zitting hebbende in de Gekommitteerde Raaden, zou de Afgevaardigden der Stad afwagten. Schiedam stemde met Dordrecht, Amsterdam en Gouda: Schoonhoven met Rotterdam. Briele voegde zig by Dordrecht. Amsterdam, Gouda, en Schiedam. Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam en Purmerende zouden, gelyk veelen

1654.

Raadpleegingen hierover.

(m) Dédact. van 25 July 1654. in de Refol. van Confid. bl. 36.

1654. van de voorzittende Leden aangenomen hadden, eerst verslag doen, en hunnen naderen last, ten spoedigsten, openen. Medenblik verklaarde zig duidelyk voor de uitfluiting. Hierna, werden de Leden, die zig nog niet klaarlyk geuit hadden, verzogt, hun byzonder gevoelen te willen zeggen, en toen verklaarden die van Rotterdam, Gorinchem en Schoonhoven zig, gelyk Dordrecht en de vyf andere Steden. Die van 't Noorderkwartier spraken omtrent eveneens; doch zo duidelyk niet, als deeze drie Steden. Maar die van Haarlem, Delft, en Leiden begeerden hun byzonder gevoelen niet te zeggen (n). Men besloot toen, door eenige Afgevaardigden, den Steden, onder gelyken eed van geheimhoudinge, kennis te geeven van 't gehandelde, en derzelve besluit daarop te verzoeken, tegen den eersten van Bloemaand (o). De zaak toen, opnieuws, in beraad gelegd zynde, stemde het meerderdeel der Edelen voor de uitfluiting, en de Veldmaarschalk, Heer van Brederode, de eerste; schoon hy, in een tweede Huwelyk, met *Louisa Christina van Solms*, Zuster der Prinsesse Weduwe, gehuwd, en derhalve Oud-oom was van den jongen Prins van Oranje (p). Dordrecht bleef by zyn gevoelen. Haarlem, klaagende, dat men van deeze zaak niet eerder gesproken hadt, verstondt, dat men 'er opening van doen moest aan de algemeene Staaten, en zou zig nader uiten, als zulks, door de andere Leden, geschied was. Delft hadt 'er niet tegen,

Gevoelens der Leden.

(n) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 338.

(o) Secr. Resol. Holl. 28 April 1654. 1. Deel, bl. 134.

(p) WICQUEFORT Libr. VIII. p. 435.

gen, dat de Akte, by eenpaarige bewilliging der Leden, doorging. Leiden verftondt, dat men van deeze zaak eerst met Zeeland, en daarna met de algemeene Staaten behoorde gehandeld te hebben. Amfterdam verklaarde, dat de uitsluiting, met eenpaarige ftemmen der zesendertig Raaden deezer Stad, goedgekeurd was. Gouda bleef ook by zyn gevoelen. Rotterdam zeide, dat de nood de uitsluiting vorderde, en bewilligde 'er in, mids zy met eenpaarigheid gefchiedde. Die van Gorinchem hadden hunnen Sekretaris *Baxtel* alleen op de Dagvaart gelaaten; die verklaarde, zig niet nader te konnen openen; maar te vertrouwen, dat zyne meesters met Amfterdam zouden ftemmen. Schiedam zeide, met eenpaarige ftemmen der Vroedschap, tot de uitsluiting beflouten te hebben. Schoonhoven zou zig naar 't befluit der Vergaderinge voegen, mids het genomen werdt met eenpaarigheid. Briele bleef by zyne verklaring. Alkmaar verklaarde, dat, de Vroedschap den eed van geheimhouding geweigerd hebbende, de zaak alleen onder Burgemeesteren gebleeven was, die in de Akte bewilligd hadden, mids zy met eenpaarigheid vastgefteld werdt. Van Enkhuizen was nog niemand te rug gekeerd. Edam verftondt, dat de geveerde Akte ftreedt met de vryheid van Holland, en dat het hierom beter was in oorlog te blyven. Monnikendam bewilligde in de Akte, by eenpaarigheid der Leden. Medenblik fprak zeer driftig voor de uitsluiting. Purmerende zou zig openen, zo dra de voorzittende Leden duidelyker geftemd hadden. Des nademiddags, werdt de raadpleeging her-

1654. vat, zonder dat men 't toen veel verder brengen kon. Maar, op den vierden, 't stuk op nieuws in overweeging genomen zynde, verklaarden Haarlem, Leiden, Enkhuizen en Edam zig vierkant tegen 't verleenen der Akte. Alkmaar hieldt zig aan zyne voorgaande ver-

Men besluit, met de meerderheid, tot de Uitsluiting.

klaaring. De Witt deedt zyn best, om de Leden tot eenpaarigheid te brengen, en sloeg, toen dit niet gelukken wilde, voor, om met de meerderheid te besluiten. Doch Haarlem en Leiden beweerden, dat, in deeze zaak, die verandering van Regeering, overgift van vryheid, en handel over vrede betrof, geene overstemming plaats hadt. Nogtans, gedoogden deeze Steden, dat het besluit, zonder verdere omvraag te doen, opgemaakt werdt. 't Was toen nog maar omtrent zeven uren des avonds; waarom de Witt vraagde, of 't hunnen *Edele Groot-Mogendheden ook aangenaam zyn zou, dat hy zig voor eenen korten tyd begave naar de Vertrekkamer, en de Akte, waarin de meeste Leden bewilligd hadden, opstelde?* Veelen bestemden dit, met woorden en gebaarden: waarop de Raadpensionaris, in alleryl, de *Akte van Seclusie* of Uitsluiting ontwierp, die door veertien Leden goedgekeurd werdt (q). De Staaten van Holland en Westfriesland verklaarden, by dezelve, tot geruststellinge van den Heere Protector „ dat zy den Prins van Oranje, of „ iemant van deszelfs nakomelingen, nimmer „ zouden verkiezen tot Stadhouder of Admiraal hunner Provincie; noch, zo veel de stem „ hunner Provincie aanging, gedoogen, dat „ hy

Inhoud der Akte van Seclusie of Uitsluiting.

(q) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 340-342.

„hy ooit werdt aangesteld, tot Kapitein-Generaal over de Krygsmagt der Generaliteit (r).” Te gelyk, werdt beslooten, by het overzenden deezer Akte, aan Beverningk en Nieuwpoort, te belasten, dat zy ze niet zouden hebben over te leveren, voor zy alle poogingen hadden aangewend, om den Protector te beweegen, dat hy zig vergenoegen lie- te met het gene, in 't slot van 't getekende Verdrag, opzigtelyk op de toekomstige Stadhouders en Kapiteins-Generaal, was vastge- steld. Doch de Stad Haarlem deedt, op deeze besluiten, aantekenen „dat zy verstondt, dat „men van alles opening behoorde te doen „aan de andere Gewesten, immers, dat zy „zig niet langer aan den eed van geheimhou- „dinge verbonden rekende; dat ook de ge- „vorderde Akte niet kon worden verleend, „dan met kwetfing van de vryheid en eere „van den Staat, die, door de voorouders van „den tegenwoordigen Prins van Oranje, on- „der 's Hemels zegen, gegrondvest was: waar- „om zy 'er geenszins in kon bewilligen.” Lei- den *protesteerde* ook, by aantekening, tegen de Akte, als nadeelig aan de vryheid en hoog- heid van den Staat in 't gemeen, en van Hol- land in 't byzonder, en hieldt zig, insgelyks, van den eed van geheimhouding ontslaagen. Alkmaar verklaarde, dat de uitsluiting van den Prins van Oranje, in zulke bewoordingen, als zy, op den vierden van Blozimaand, opge- maakt was, de vrye beschikking van Holland bepaalde, en onlust tusfchen de Gewesten en

1654.

Aanteke-
ningen
hierop
van
Haarlem
Alkmaar
Enkhui-
zen en
Edam.

(r) Secr. Refol. Holl. 4 May 1654. I. Deel, bl. 136.

1654. onder 't volk zou kunnen veroorzaaken. Enkhuizen, zo men meende, om te voldoen aan 't gemeen, dat nog onlangs eenen Predikant in 't water hadt willen smyten, om dat hy niet voor den Prinse gebedden hadt (s), bewilligde ook geenzins in de Akte van Uitfluiting, en hieldt zig aan de * verzagting, in 't Verdrag begreepen. Edam verklaarde, ook niet in de Akte te kunnen bewilligen, ten ware de voorzittende Leden zig eenpaariglyk voor dezelve verklaard hadden, en men ze, ook door de andere Gewesten, kon doen goedkeuren (t). Doch alzo de meeste Leden voor het instellen der Akte gestemd hadden, werdt zy, des anderendaags, naar Engeland gezonden.

* *Temperament.*

't Geheim der uitfluiting lekt uit.

De handeling ter Vergadering van Holland over de uitfluiting des Prinzen van Oranje bleef, na de eerste opening op den agtentwintigsten van Grasmaand, verscheiden' dagen bedekt. Sommigen wisten alleenlyk, dat 'er, over iet gewigtigs, geraadpleegd werdt; 't welk op den eed geheim blyven moest (u). Doch de Witt bevondt, dat 'er, op den tweeden van Bloemaand, reeds iet van uitgelekt was, buiten de Vergadering. Op den vyfden, hadt 'er de gemeente eerst kennis van, die, zig, van dag tot dag, verder verspreidende, binnen kort, de stof werdt van het gemeen onderhoud, in schuiten en op wagens (v). Men verstondt, naderhand, ook, dat de Brief van Beverningk en

(s) THURLOW'S PAPERS, Vol. II. p. 296.

(t) Secr. Resol. Holl. 4 May 1654. I. Deel, bl. 137 enz.

(u) See THURLOW'S PAPERS, Vol. II. p. 252, 253.

(v) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 342. AITZEMA III. Deel, bl. 1110.

en Nieuwpoort, al vroeg, buiten de Vergadering gebragt was (w). 1654.

De Staaten van Holland, midlerwyl, overleggende, of zy van 't instellen en verzenden der Akte opening zouden doen ter Generaliteit; verstonden de meesten „dat de zaak de „Provincie van Holland, die aan niemant ter „weerd rekenschap schuldig was, in 't by „zonder, betref, en, derhalve, ter Generaliteit, noch behoefde, noch behoorde geopend „te worden.” Zelfs werdt ongeraaden gevonden, om 'er, met Zeeland in 't byzonder, van te spreken. Haarlem alleen bleef dringen op de opening ter Generaliteit; doch vergeefs.

Ondertusfchen, was de zaak reeds zo bekend geworden, dat 'er de Prinfesfen van Oranje van onderregt werden. Zy verzuimden niet, ter algemeene Staatsvergaderinge en ter Vergaderinge van Holland, een Geschrift in te leveren, en die van Holland op 't ernstigst te verzoeken, dat hunne Edele Groot-Mogendheden een Besluit, welk men haar berigt hadt, ten nadeele van den jongen Prinse van Oranje, genomen te zyn, toch niet wilden uitvoeren (x). De Keurvorst van Brandenburg deedt diergelyk een verzoek (y). Doch hierop volgde, vooreerst, niet anders, dan dat Beverningk en Nieuwpoort, andermaal, last kreegen, om de Akte, zo lang mogelyk ware, op te houden (z); hoewel men, eenige weeken naderhand, aan de Prinfesfen deedt antwoorden, dat de uitfluiting

XIX.
De Staaten van Holland besluiten 'er geene opening van te doen ter Generaliteit.

De Prinfesfen van Oranje doen Vertoogen tegen de Uitfluiting.

(w) Resol. Holl. 6 Juny 1654. bl. 222.

(x) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 928.

(y) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 272, 318.

(z) Secr. Resol. Holl. 9 May 1654. I. Deel, bl. 141 enz.

1654. ting, niet uit eenigen haat tegen den Huize van Oranje, maar enkelyk uit hoogen nood en ten dienste van den Staat, geschied was (a).

Midlerwyl, arbeidden de Ambassadeurs, om Kromwel te beweegen, dat hy van 't vorderen der Akte afzage, of, ten minste, by voorraad, het Verdrag bekrachtigde; gelyk de algemeene Staaten, terstond, gedaan hadden (b). Doch hy liet zig, ten opzigte van het eerste, in 't minst niet verzetten. Tot het tweede, besloot hy, met veel moeite; doch niet dan onder deeze uitdrukkelyke voorwaarde, dat hem de Akte van Uitsluiting, binnen weinige dagen, zou overhandigd worden (c): waarop, den dertigsten van Grasmaand, de bekrachtiging des Verdrags, in Engeland, gevolgd was (d).

Kromwel
vordert
de Akte
van Uit-
sluiting,

Ondertuschen, maakte het instellen der Akte van Uitsluiting zo veele beweging in de Vergadering der algemeene Staaten, dat het wel haast bekend werdt in Engeland (e). Kromwel deedt, hierop, den Heeren Beverningk en Nieuwpoort, op den eenentwintigsten van Bloemaand, de Akte afvorderen. Doch zy bewimpelden 't ontvangen van zulk eene Akte nog eenige dagen: waarvan egter, in den Haage, met zo veele verzekering gesproken werdt, dat de algemeene Staaten, eerlang, beslooten, den Ambassadeuren te belasten, dat zy hun een Affchrift van de Akte zouden hebben over te zenden. Te vooren, op den agtsten

van

(a) Sect. Resol. Holl. 20 Juny 1654. I. Deel, bl. 159.
THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 237.

(b) Resol. Gener. 22 April 1654. in 't Verbaal, bl. 339.

(c) Deduct. in de Resol. van Confid. bl. 39.

(d) Verbaal, bl. 407.

(e) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 299.

van Bloemaand, hadt Friesland een Geschrift tegen Holland ter Generaliteit overgeleverd, waarin de afzonderlyke handeling in Engeland zeer werdt afgekeurd (f). Doch de Afgevaardigden van Holland merkten 'er niets op aan, en verklaarden, nader gedrongen, dat zy 't Geschrift niet verstonden. Die van Zeeland zeiden hierop, dat zy wel wisten, dat Holland, afzonderlyk, in Engeland, gehandeld hadt, te gelyk te kennen geevende, wat 'er geslooten ware, 't welk zy begeerden, dat vernietigd werdt. Gelderland hadt opening van 't gehandelde verzogt. Zo deedt ook Utrecht, indien 't de Generaliteit aanging. Overysfel was niet tegenwoordig. En Stad en Lande verzogt ook opening en herroeping der Ambassadeuren. Den Heer presideerenden toen met de meerderheid beslooten hebbende, dat Holland opening behoorde te doen; verklaarden de Afgevaardigden van dit Gewest, na dat ze elkanderen alleen gesproken hadden, niet verwagt te hebben, dat hun voorkomen zou, 't gene zy gehoord hadden; doch dat zy 'er den Staaten van Holland kennis van zouden geeven. Die van Stad en Lande sloegen, den volgenden dag, voor, dat men den Ambassadeuren in Engeland behoorde aan te schryven, dat zy den byzonderen last, die hun door Holland mogt gegeven zyn, niet zouden hebben uit te voeren. Zeeland en Friesland bewilligden, terstond, in deezen voorslag. Doch Gelderland, Utrecht en Overysfel verklaarden zig,

1654.

(f) Verkl. van Friesl. van 3 May 1654. Zie de Besluct. in de Resol. van Confil. bl. 110.

1654. by gebrek van kennisfe , onbekwaam , om in
 ———— deze zaake te ftemmen ; terwyl zy , nogtans ,
 by aanhouding ; om nadere opening bleeven
 verzoeken (g). Maar de Staaten van Holland
 weezen ze , van tyd tot tyd , af , en gaven , ein-
 delyk , den vyfden en zesden van Zomermaand ,
 last aan de Ambafadeurs , om , zo 't niet an-
 ders zyn kon , de Akte over te leveren ; en ver-
 lof , om , op begeerte der algemeene Staaten ,
 een affchrift van dezelve herwaards te zenden.
 De overlevering der Akte gefchiedde , einde-
 lyk , op , of omtrent den twaalfden van Zomer-
 maand (h) ; waarmede de geflooten' Vrede met
 Engeland eerst haar vol beflag kreeg. Zy was ,
 reeds op den zeventwintigften van Bloei-
 maand , afgekondigd in Holland , en met eenen
 plegtigen dankdag en eenige vreugdetekenen
 gevierd. Sommige Predikanten konden zig
 egter , by deeze gelegenheid , niet onthouden
 van eenige ftootelyke uitdrukkingen. Ster-
 mont hadt , reeds te vooren , gezeid , *dat God*
de Achitofels en derzelve raadsluiden befchaamd
maaken zou , zo de Vrede niet opregt was (i). 't
 Krygsvolk in den Haage deedt veele vreug-
 defchooten , ter eere van den Prinfe van Oran-
 je en van Graave Willem van Nafau. De
 Veldmaarschalk Brederode , die zyne ftem tot
 de Akte van Uitfluiting gegeven hadt , zocht
 de gunst der knegten te herwinnen , door ee-
 nige Oxhoofden wyns , die hy hun , ter gele-
 gen-

die hem ,
 eindelyk ,
 overre-
 leverd
 wordt.

De Vrede
 wordt
 afgekondigd.

(g) DE WITT Brieven V. Deel , bl. 344.

(h) Secr. Refol. Holl. 20. 22 May. 4, 5, 6 Juny 1654. I. Deel , bl. 143, 144, 145, 147, 150, 151. Deduct. in de Refol. van Confid. bl. 41.

(i) THORLOE'S PAPERS , Vol. II. p. 219.

genheid van de Vrede, vereerde. Doch eenigen wilden zynen wyn niet proeven; en niemant gaf eenig teken van genoeg, toen hy zig by hen kwam vertoonen (*k*). Te Amsterdam, daar elke Predikant een geschenk van Wyn gekreegen hadt, werdt de dag van 't afkondigen der Vrede, met veele tekenen van vreugde, gevierd: doch meest onder de Wethouders en die van hun afhingen. De Trompetters vinggen hier aan, met het blaazen van *Wilhelmus van Nasfauwen*: 't zy zonder erg, of, zo sommigen meenden, op byzonderen last der Wethouderschap, om 't gemeen te behaagen (*l*). Te Rotterdam, daar veele Koningsgezinde Engelschen waren, werdt kleine vreugde getoond. Alleenlyk brandde men, hier, eenige pektonnen. Te Leiden, werdt in 't geheel niet gevuurd. Te Dordrecht, staken eenige jonge luiden de Oranje-vlag op den toorn, zonder dat de Witt, die thans regeerend Burgemeester was, geraaden vondt, om ze te doen wegneemen (*m*). Aan al 't welke te bespeuren was, hoe de Vrede met Engeland, en de voorwaarde, waarop ze geslooten was, by veelen onder 't gemeen, werden aangezien.

De Vereenigde Staaten wonnen, by deeze Vrede, alleenlyk, het ophouden der vyandlykheden: waaruit het herleeven des vervalten Koophandels gehoopt werdt. Maar Kromwel bedong, onder andere benaamingen, genoegzaam al de vergoeding van schade en verzekering voor het toekomende, welken hy, in 't

1654.

XX.
Aanmerkingen
over de
Vrede.(*k*) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 263, 264.(*l*) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 292, 308.(*m*) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 297, 304.

1654. 't jaar 1652, en sedert, gevorderd hadt, of beoogd hadt te vorderen. De schepen en goederen, in de Zond aangehouden, werden terug gegeven, of betaald. Ook voldeedt men, in gevolge van één der punten van 't Verdrag naderhand, merkelyke sommen aan de Engelschen, wegens schade, welke zy, sedert den jaare 1611, van de onzen toonden geleden te hebben. Zelfs ontvingen de Erfgenaamen van hun, die te Amboina ter dood gebragt waren, eerlang, eenige voldoening in geld. De vrye handel op de Engelsche Volkplantingen buiten Europa, die de onzen gaarne hadden willen bedingen, werdt hun geweigerd: en de vrye handel in allerlei waaren op Engeland alleenlyk toegestaan, met voorbehoudenis van 't gene, desaangaande, in de Wetten, Ordonnantien en Gewoonten van Engeland, vastgesteld was; waardoor de Akte van den negenden van Wynmaand des jaars 1651, die gelegenheid tot den oorlog gegeven hadt, in volle kragt bleef. Omtrent de vrye vischery, werdt niets uitdrukkelyks bepaald, by 't Verdrag; doch 't sryken der vlagge bedongen; schoon 't onzeker gelaaten werdt, of zulks, eershalve, of uit hoofde van zeker regt, zou geschieden. Ten opzigte van de verzekering voor het toekomende, verwierf Cromwel, dat men de wederspanningen, waaronder Karel de II. of Karel Stuart, gelyk hem de Engelschen thans noemden, Prins Robert en anderen geteld werden, niet ondersteunde, en dat de Prins van Oranje of deszelfs nakomelingen, door Holland, het aanzienlykste der Vereenigde Gewesten, nimmer tot Stadhouder of Kapitein-

tein-Generaal zouden aangesteld, of bevorderd worden: waardoor zy genoegzaam buiten staat geraakten, om de tegenwoordige Regeering van Engeland te ontrusten. Al het welke toont, dat Kromwel, by deeze Vrede, merkelyke voordeelen verkreeg (n).

1654.

Midlerwyl, ontrustte de Akte van Uitsluiting de Vergadering der algemeene Staaten geweldiglyk. De Heer Hautbois, die wegens Friesland in deeze Vergadering zat, hadt, gelyk wy zo even gemeld hebben, reeds op den agtsten van Bloeiemaand, tegen den byzonderen handel van Holland *geprotesteerd*, verklaarende denzelven slydig met de duur bevogte vryheid en met de Unie, nadeelig voor den Prinse en het Huis van Oranje, en schandelyk voor den Staat (o). Hautbois was thans de eenigste Afgevaardigde van Friesland in den Haage, en sommigen verhaalen, dat hy geen' last hadt, om te doen, 't gene hy deedt (p). De andere Afgevaardigden hadden zig, met meer gemaatigdheid, uitgedrukt. Die van Gelderland en Utrecht zeiden, dat zy zig nader verklaaren zouden, wanneer zy nieuwen last zouden bekomen hebben van de Staaten hunner Gewesten. Die van Zeeland merkten aan „ dat zy „ wel dagten, dat het geene door Holland, af „ zonderlyk, in deeze zaak, gedaan was, niet „ zou overeenkomen met het gevoelen der „ Staaten van hun Gewest; doch dat zy zig, „ na 't bekomen van nieuwen last, deswege,

XXI.
Oordeel
der Ge-
westen
over de
Uitsluiting.

„ na-

(n) WICQUEFORT *Livr. VII. p. 400.*(o) Verkl. van Friesl. in de *Deduct.* van 1654. Resol. van Confid. bl. 110.(p) WICQUEFORT *Livr. VIII. p. 436.*

1654.

„nader verklaaren zouden.” Doch die van Stad en Lande zeiden „dat de uitfluiting van „den Prinse van Oranje, door Engeland voor- „geslaagen, en, door alle de Gewesten ver- „worpen zynde, volgde, dat de byzondere „handeling der twee Hollandfche Ambasfa- „deuren, buiten nood, zonder kennis en zon- „der bewilliging der andere Gewesten, on- „dernomen, in zig zelve, nietig was, als ftry- „dende met de Unie, en met de uitgedrukte „bevelen aan de drie Ambasfateurs gege- „ven (g).” ’t Bleef hier niet by. Men ver- „spreidde, en ’t vondt ingang by veelen, dat de uitfluiting niet eerst door Kromwel voorge- „slaagen; maar ’t werk was van den Raadpen- „sionaris de Witt en van eenige anderen, die gebeeten waren op ’t Huis van Oranje, en dat Kromwel ’er flegts in bewilligd en opgedron- „gen hadt, om dienst te doen aan hun, die hem, hier te Lande, wederom, zouden kunnen dienst doen (r). Op den grondslag van dit gerugt, deden de Afgevaardigden van Friesland, den agttienden van Bloei maand, eene veel fcher- „per verklaring ter Generaliteit, behelzende, „dat Holland gehandeld hadt, tegen de al- „gemeene Unie met alle de Gewesten; tegen „de byzondere Unie met Zeeland; tegen zy- „ne eigen’ verklaaringen op de groote Ver- „gadering, en in de byzondere bezendingen „aan Zeeland gedaan, als waarin men de be- „noeming tot het Kapitein - Generaalfchap „flegts verſchooven, en te gelyk geoordeeld „hadt,

(g) AITZEMA III. Deel, bl. 927 enz.

(r) AITZEMA III. Deel, bl. 930. WICQUEFORT Livr. VIII. p. 437

Gerugt dat niet Kromwel maar de Witt en anderen de uitfluiting eerst hadden voorgeſlaagen. Scherp Gefchrift van Friesland tegen Holland.

„ hadt, dat 'er, niet dan door alle de Gewes-
 „ ten, over behoorde beslooten te worden; en
 „ eindelyk ook tegen het eenpaarig gevoelen
 „ van alle de Gewesten, Holland ingeslooten,
 „ die geoordeeld hadden, dat het *twaalfde*
 „ punt van het Engelsch ontwerp, waarby de
 „ uitfluiting begeerd was, volstrektelyk, ver-
 „ worpen moest worden. Dat alle de Leden
 „ van Holland zelfs geene kennis van dit
 „ werk gehad hadden; maar dat Beverningk
 „ en Nieuwpoort het hadden uitgevoerd, door
 „ bewerking van eenige driftige Regenten,
 „ onder voorwendfel van eenen gemaakten en
 „ bedrieglyken nood. Dat hiermede een blyk
 „ gegeven was van de hoogste ondankbaar-
 „ heid, jegens het loffelyk Huis van Oranje,
 „ welk zo veel bloeds gestort, zo veel goeds
 „ verrigt hadt, ten dienste van het Vaderland.
 „ Dat het onredelyk en onbarmhertig was ee-
 „ ne onnozele spruit, dat niemant beledigd
 „ hadt, met zyne ongebooren' nakomelingen,
 „ te veroordeelen en te bederven. En ge-
 „ schiedde dit *aan den groenen houte*, aan den
 „ jongen Prinse, dien men, als Gevaders, ten
 „ Doop geheeven hadt; wat zou *aan den dorren*
 „ geschieden? aan de andere Gewesten; over
 „ welken men zig eene soort van opperfte
 „ magt scheen te willen aanmaatigen, om 's
 „ Lands vryheid over te geeven aan den Pro-
 „ tector, dien men, op gelyken grond, daar-
 „ na, 's Lands opperfte magt zou mogen willen
 „ afftaan. Dat de Prins van Oranje ook be-
 „ greepen was in de Unie, die, door zynen
 „ Over-Grootvader, bezwooren was, en waar-
 „ mede deeze uitfluiting streedt. Dat de been-
 „ deren

1654. „ deren van deezen Vader des Vaderlands,
 „ deeze oorzaak van 's Lands vryheid en wel-
 „ vaart, uit zyn graf, te Delft, wegens zulk
 „ eene ondankbaarheid, wraak zouden roepen
 „ over het Land; maar vooral over hun, die
 „ 'er oorzaak van waren: en dat God, deswe-
 „ ge, ons of onze nakomelingen, gewisfelyk,
 „ straffen zou. Dat zy hierom vertrouwden,
 „ dat de andere Gewesten hun zouden by-
 „ staan, om Holland van besluit te doen ver-
 „ anderen (s).”

Hollands
 ernstige
 verklaa-
 ring te-
 gen het
 zelve.

De Afgevaardigden van Holland deden hun best, om die van Friesland te beweegen, tot het intrekken deezer verklaring; doch alle hunne poogingen waren vrugteloos. Zy deden, derhalve, aantekenen „ dat zy de „ verklaring van de Heeren *Wickel* en Haut- „ bois, Afgevaardigden van Friesland, hiel- „ den te zyn vol van onwaaragtige stellingen, „ hoonende scheldwoorden, onbeschaamde las- „ teringen en onchristelyke vloekwenschen, „ en dat zy zig niet genoeg konden verwon- „ deren, hoe men de Provincie van Holland, „ in deeze doorlugtige Vergadering, hadt dur- „ ven bejegenen, met eene taale, die be- „ schaaftde luiden, ook in geene byzondere by- „ eenkomsten, gewoon waren, tegen elkan- „ deren, te gebruiken; dat zy zig, hierom, „ niet verder met de Afgevaardigden van „ Friesland wilden inlaaten; maar wel ter- „ overvloede verklaren, dat zy niet wisten, „ dat Holland in eenige onderhandeling met „ den Protector getreden was, die de alge- „ mee-

(s) *Deduct. in de Resol. van Confid. bl. 112.*

„meene Staaten betrof; en dat zy het tegen-
 „deel wel volmondig bevestigen konden;
 „gelyk zy deden.” Hierop volgden nog ver-
 ſcheiden tegeaantekeningen van Friesland en
 Holland, waarin men 't, van wederzyde, nam,
 niet op de Gewesten, maar op de Afgevaar-
 digden, die 't woord voerden: Holland op
 Wickel en Hautbois; en Friesland op den
 Raadpenſionaris de Witt; en vooral ook op
 Beverningk en Nieuwpoort, (die men begeer-
 de herroepen en geſtraft te hebben. Doch de
 Staaten van Holland hielden de Witt en de
 twee Ambaſſadeurs de hand boven 't hoofd, in
 de Vergadering der algemeene Staaten; be-
 weerende, dat de eerſte niets gedaan hadt dan
 met laſt, en de twee anderen niets dan waartoe
 zy, zelfs als onderzaaten van Holland, gehou-
 den waren; en brengende, wyders, tegen 't
 gevoelen van Friesland en Stad en Lande, te
 wege, dat de Ambaſſadeurs, nog eenigen tyd,
 in Engeland, gelaaten werden (t).

1654

Friesland
 wil Ee-
 verningk
 en
 Nieuw-
 poort
 geſtraft
 hebben

Al dit was gebeurd, eer men, ter Generaliteit,
 een Afſchrift van de Akte gezien hadt. Ook had-
 den de Staaten van Holland, te vooren, aan de
 byzondere Gewesten geſchreeven, om te klaa-
 gen, over 't gene derzelve Afgevaardigden, te-
 gen hen, ter Generaliteit, hadden doen aanteke-
 nen, en om hun gedrag, in 't weigeren der be-
 geerde opening, te verdedigen; waarop egter
 die van Utrecht alleen niet gedrongen hadden,
 dan voor zo ver 't gehandelde de Generaliteit
 mogt betroffen hebben (u). Doch na dat de

XXII.
 De alge-
 meene
 Staaten
 bekomen
 een Af-
 ſchrift
 van de
 Akte van
 Uitsluiting.

(t) Deduct. in de Reſol. van Conſid. bl. 114, 115, 117, 118,
 119, 121, 122, 123, 129, 131, 132.

(u) Deduct. in de Reſol. van Conſid. bl. 105.

1654 algemeene Staaten, op den negenden van Zomermaand, tegen 't gevoelen van Holland, en zelfs eenigszins tegen dat van Utrecht, beslooten hadden, een Affchrift der Akte, uit Engeland, te ontbieden (v), welk Beverningk en Nieuwpoort, verlos hiertoe bekomen hebbende van de Staaten van Holland, terstond, overzonden; en nadat dit Affchrift, in de byzondere Gewesten, overwoogen was, werdt 'er, op nieuws, ernstig tegen geyverd, door de Staaten van twee Gewesten, Zeeland (w) en Friesland. De Staaten van Zeeland leverden een wydluftig en beredeneerd Vertoog over, opgesteld in bescheidene, doch ernstige bewoordingen; waarin zy beweerden „dat de „Uitfluiting, door Holland, geschied zynde, „om de vrugten van de Vrede te bekomen, „niet hadt konnen geschieden, zonder eenige „voorafgaande handeling, tusschen den „Protector, die voorondersteld werdt deeze „uitfluiting gevorderd te hebben, en de Staaten van Holland. Doch dat zulk eene handeling sreedt met de Unie, waarby het handelen over Vrede verbleeven was aan de Generaliteit, en waarby ook het maaken van Verbonden met uitheemsche Mogendheden den byzonderen Gewesten ontzeid was. Dat eene handeling, die den anderen Gewesten zo na betrof, ten minste, niet zonder voorgaande kennisse der Bondgenooten, hadt mogen geschieden, zynde de Leden, door „de

Zeeland
levert 'er
een Ver-
toog te-
gen in.

(v) Secr. Resol. Holl. 9 Juny 1654. in de Resol. van Confil. bl. 124.

(w) Notul. Zeel. 12, 13, 16, 19, 20, 21 Juny, bl. 154, 157, 160, 168, 171, 173, 177.

„ de Unie, zo naauw verbonden, als of zy, 1654.
 „ indedaad, maar ééne Provincie waren. Dat
 „ Holland ook aangegaan was, tegen verschei-
 „ den' verklaringsen, in en na 't jaar 1651,
 „ gedaan: waarin altoos onderfeld was, dat
 „ de bevordering van den Prinse van Oranje
 „ slegts uitgesteld moest worden, tot bekwa-
 „ mer gelegenheid. Dat het verleenen der
 „ Akte nog aanliep tegen de verklaringsen
 „ van Holland ter Generaliteit, ter gelegen-
 „ heid van het verwerpen van het punt uit het
 „ Engelsch ontwerp, waarby deeze uitsluiting
 „ gevorderd was; zynde dezelve toen, een-
 „ paariglyk, van de hand geweest, als te
 „ groote onderwerping en lafhertigheid on-
 „ derstellende. Dat het ook onredelyk schein,
 „ een' jongen, onnozelen Prins, gebooren in
 „ den schoot van deezen Staat, buiten nood,
 „ en enkelyk op de begeerte eener uitheem-
 „ sche Mogendheid, toen onzen openbaaren
 „ vyand, nu pas met ons verzoend, uit te flui-
 „ ten van waardigheden, tot het bekleeden
 „ van welken, hy, ter oorzaake zyner hooge
 „ geboorte, groote goederen en aanzienlyke
 „ maagen, meer dan iemant, bevoegd was;
 „ tot zo verre, dat Holland en alle de Bond-
 „ genooten gehouden waren, volgens de U-
 „ nie, meest door zynen Over-Grootvader be-
 „ werkt, hem, in dezelve, te handhaaven.
 „ Dat de Gewesten en Holland in 't byzonder
 „ altoos verstaan hadden, dat de Staat niet in
 „ rust en vrede blyven kon, zonder dat men,
 „ tot het beleid der zaaken, gebruikte Heeren
 „ van aanzien, onder welken, geen en nader
 „ in aanmerking kwamen, dan de Vorsten uit
 „

1654.

» het Huis van Oranje. Dat Beverningk en
 » Nieuwpoort, schoon onderzaaten van Hol-
 » land, zo lang zy in dienst en eed der Gene-
 » raliteit waren, zig niet wettelyk konden laa-
 » ten gebruiken, tot het uitvoeren van eenen
 » last, die zo regelregt aanliep tegen het oog-
 » merk der algemeene Staaten, en dat hun
 » zulk een last, ook door niemant, wettelyk,
 » kon gegeven worden. Dat de nood ook niet
 » drong tot de Uitfluiting, zynde het Verdrag
 » van Vrede reeds getkend en bekragtigd,
 » eer 'er, door Holland, toe beslooten werdt:
 » of, zo, hieromtrent, vooraf, eenig verband
 » mogt gemaakt zyn met den Protector; moest
 » zulks niet geschied wezen, zonder kennisse
 » der Bondgenooten; maar dat 'er zulk een
 » verband niet geweest kon zyn, bleek, om
 » dat de Staaten van Holland, anders, zo lang
 » nadat het besluit tot het verleenen der *Akte*
 » *van Seclusie* genomen was, niet zouden heb-
 » ben kunnen doen aanhouden, dat de Protec-
 » tor zig met de * verzagting, in het Verdrag
 » begreepen, zou gelieven te vergenoegen.
 » Dat men, zulk een' stap gedaan hebbende,
 » uit ontzag voor den Protector, hem, in ge-
 » vallen van minder gewigt, veel ligter, te
 » gemoet zou gaan; waaruit schande en ver-
 » wyt binnens en buitens Lands te dugten was:
 » ook oneenigheid en twisten, onder de Leden
 » der hooge Regeeringe en onder de Gemeen-
 » te. Dat men, voorheen, hadt voorgewend,
 » dat de verzagting, in 't Verdrag gevoegd,
 » door de Engelsche Regeering eerst, voor-
 » geslaagen was; daar, van agteren, anders
 » bleek: 't welk niet nalaaten kon, Holland

* *Tempe-
 rament*

„ van eenigen flinkfchen handel verdagt te 1654
 „ maaken. Dat de naauwe vereeniging tus-
 „ fchen Holland en Zeeland, die, van ouds,
 „ onder dezelfde Graaven en Stadhouders, ge-
 „ ftaan, daarna, byzondere Verbonden famen
 „ gemaakt hadden, ook niet gedoogde, dat
 „ eene zaak van zo veel gewigt ondernomen
 „ werdt, zonder Zeeland te kennen, te min-
 „ der, daar de Staaten van Holland, onlangs,
 „ nog zo ernftelyk begeerd hadden, dat men,
 „ in Zeeland, niet kwame tot het benoemen
 „ van eenen Kapitein-Generaal, zonder hun,
 „ daarvan, vooraf, kennis te geeven.” 't Slot
 van dit Vertoog was eene afkeuring der Ak-
 te, en een *protest* tegen al 't nadeel, dat 'er van
 komen mogt, benevens een ernflijg verzoek,
 dat de Staaten van Holland hunnen misflag,
 ten fpoedigfte, wilde herftellen (x). De
 Staaten van Friesland verklaarden zig, om
 diergelyke redenen, tegen de Akte, begeeren-
 de, daarbenevens „ dat de Prins van Oranje,
 „ van nu af, tot Kapitein- en Admiraal-Ge-
 „ neraal, benoemd werdt; dat de algemeene
 „ Staaten byzondere zorg droegen voor zyne
 „ opvoeding, en dat Beverningk en Nieuw-
 „ poort geflooten werden uit alle Generali-
 „ teits Kollegien.” In 't byzonder, fchortten
 zy hunne ftem op, waardoor zy, op den voor-
 slag van Holland, Beverningk, in de plaats
 van Govert Brasfer, die overleeden was, tot
 Thefaurier-Generaal, hadden helpen bevorde-
 ren; tot dat hy zig, wegens het gehandelde
 in

Nieuw
 Vertoog
 van Frie-
 land.

(x) Deduſt. in de Notul. Zael. van 1654. Nylag. bl. 1. en in
 de Refor. van Confid. bl. 135.

1654. in Engeland, zou gezuiverd hebben, naar behooren (y). Zy waren hierin voorgegaan geweest, door Zeeland, die 't, eenige dagen te vooren, insgelyks, gedaan hadt (z).

XXIII. De Staaten van Gelderland, Utrecht en het gedeelte der Staaten van Overysfel, welk thans te Deventer vergaderd was, oordeelden, dat de wederzydfche fcherpe Gefchriften en aantekeningen geligt behoorden te worden, uit de openbaare Registers, en door elk Gewest wederom ingetrokken. Ook zagt men, ter Vergaderinge van Holland, de Steden Haarlem, Leiden, Alkmaar, Enkhuizen en Edam te beweegen, om de aantekeningen, waardoor zy zig, tegen het besluit der meerderheid, verklaard hadden, te ligten uit de Registers van Holland. Om de Stad Enkhuizen over te haalen, werdt aan de groote vischery een onderftand van dertigduizend guldens beloofd (a). Doch de vyf Steden lieten zig, zo min als de drie Gewesten, beweegen. Zelfs kwam 'er een gedrukt Gefchrift in 't licht, onder den titel van *Onderregting voor de Gewesten, die belang hebben by de Uitfluiting*, welk men hielt, door de drie Gewesten, verspreid te zyn, en waarin geraaden werdt „ dat men 't gehandelde, door „ Beverningk en Nieuwpoort, afkeurde en van „ geener waarde verklaarde, en hen, terftond, „ te rug ontboode: dat de Staaten der byzondere Gewesten zig, in merkelyken getale, „ behoorden te vervoegen, in de Vergadering „ van

Midde-
len om de
Uitflui-
ting te
doen ver-
mictigen.

(y) Deduct. in de Refol. van Confil. bl. 144.

(z) Secr. Refol. Holl. 18 Juny 1654. I. Deel, bl. 159.

(a) Secr. Refol. Holl. 17 Juny 1654. I. Deel, bl. 15 R. ofol. Holl. 17, 20 Juny, 31 July, 1 Aug. 1654. bl. 235, 243, 321.

„ van Holland , om hun misnoegen , over 't
 „ gehandelde , te verklaaren , en herstelling te
 „ begeeren : dat elk byzonder Gewest dit eerst
 „ doen moest , en daarna alle de Gewesten met
 „ elkanderen : dat , zo deeze poogingen gee-
 „ nen gewenschten uitflag hadden , de Gewes-
 „ ten overleggen moesten , of men niet , van
 „ nu af , zou kunnen treden tot de benoe-
 „ ming van den Prins tot Kapitein-Generaal ,
 „ en tot de aanstelling van eenen Luitenant
 „ onder hem : en dat men hiervan den Heere
 „ Protector , door een buitengewoon Gezant-
 „ schap , kennis behoorde te geeven , met ver-
 „ klaaring , dat de Staaten en de Prins zig hei-
 „ liglyk houden zouden aan 't geslooten Ver-
 „ drag (b).”

1654.

De tweedragt onder de Gewesten , die , door
 het drukken en verspreiden deezer schriften ,
 openbaar werdt , kon niet nalaten veel ge-
 rugts te maaken in Engeland. Kromwel nam
 'er gelegenheid uit , om aan de Staaten van
 Zeeland , op welken hy , ter oorzaake van het
 belang des Koophandels , meest dagt te zullen
 vermoogen , te schryven „ dat hy , vernomen
 „ hebbende , dat eenige Persoonen in hunne
 „ Provincie eene verkeerde uitlegging gaven
 „ aan de goede oogmerken der Staaten van
 „ Holland , en aan de poogingen , welken ze
 „ aangewend hadden , om de zaaken der twee
 „ Gemeenebesten te brengen in den staat ,
 „ waarin zy , door de Vrede , gesteld waren ;
 „ zig verpligt vondt , om hun de kwaade ge-

XXIV.
 Kromwel
 schryft
 aan de
 Staaten
 van Zee-
 land.

„ vol-

(b) Zie AITZENA III. Deel , bl. 93^e. WICQUEFORT Livre VIII. p. 442, 443.

1654.

Ant-
woord
dier Staa-
ten.

„ volgen , die deeze verdeeldheid veroorzaaken kon , voor oogen te stellen. Dat eene „ nieuwe vredebreuk den kwynenden handel „ t'eenemaal bederven zou , en ten uiterste „ nadeelig zyn voor de vryheid en Godsdienst „ der twee volken. Dat hem lief zou zyn , zo „ zy zig hielden aan de maatregels , waardoor „ de Vrede bestendig gemaakt kon worden ; „ die niet lang zou kunnen duuren , zo zy niet „ heiliglyk gehouden en uitgevoerd werdt. ”

De Staaten van Zeeland dagten , of scheenen te denken , dat die van Holland den Protector aangezet hadden , tot het schryven van deezen brief (e). Zy antwoordden 'er op „ dat „ zy de noodzaaklykheid en voordeelen der „ Vrede zeer wel kenden , en alles wat , naar „ reden , van hun begeerd kon worden , zouden „ in 't werk stellen , om dit Hemelsch geschenk „ te bewaaren ; gelyk ze in alles bewilligd hadden , dat vereischt werdt , om het te verkrygen. Dat zulken , die zyne Hoogheid anders onderregt hadden , den staat van 's „ Lands zaaken niet kenden , of dien kwaad- „ aartiglyk bewimpelden. Dat de verschillen „ tusfchen de Gewesten geene uitheemschen „ betroffen , en dat zy , ter gelegenheid der- „ zelve , niets doen zouden , welk de onlangs „ vernieuwde vriendschap tusfchen de twee „ volken , eenigszins , krenken kon. ” Doch men bragt deezen brief , eerlang , in de Vergadering der algemeene Staaten , met bygevoegde verklaring „ dat de Staaten van Zeeland , altoos „ gewoon met de uiterste openhertigheid te „ werk

(e) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 421, 422.

„ werk te gaan, jegens de Bondgenooten, zon-
 „ der derzelve kennis, zig in geene de min-
 „ ste byzondere handeling met Engeland had-
 „ den willen inlaaten.” De Afgevaardigden
 van Holland, zig door dit zeggen geraakt voe-
 lende, merkten ’er alleenlyk op aan „ dat die
 „ van Zeeland zig thans niet veel eers toere-
 „ kenen konden, wegens hunne openbertig-
 „ heid, alzo zy den brief van Kromwel, dien
 „ zy, in Zomermaand, ontvangen hadden,
 „ eerst in Oogstmaand, vertoonden; en het
 „ antwoord op dien brief, niet dan nadat zy
 „ wel wisten, dat het reeds aan Kromwel o-
 „ vergeleverd zou zyn (d).” Eenigen tyd hier-
 na, antwoordde Kromwel aan de Staaten van
 Zeeland „ dat hy, in zyn eerste fchryven,
 „ alleenlyk het oog gehad hadt op het Ge-
 „ fchrift, welk Zeeland tegen Holland in ’t
 „ licht gegeven hadt; fchoon dit Gewest geen
 „ ander oogmerk hadt gehad, dan de bevor-
 „ dering en behoudenis der Vrede. Dat de
 „ rust en vryheid der twee Staaten bedekte
 „ vyanden hadden, die niet nalaaten zouden,
 „ maatregels in te boezemen, bekwaam om de
 „ eene te flooren en de andere te doen ver-
 „ liezen, zo men ’er gehoor aan gawe. Dat hy
 „ zig, nogtans, geheel wat anders beloofde
 „ van hunne voorzigtigheid, en dat hy hun
 „ geenen beteren raad wist te geeven, dan dat
 „ zy, met Holland, in vriendschap en een-
 „ dragt, leefden (e).”

1654.

Weder-
ant-
woord
van
Krom-
wel.

De Staaten van Holland, ziende, dat zy XXV.
ver- Holland

(d) THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 548.

(e) AITZEMA III. Deel, bl. 935, 936. WICQUEFORT Livr.
VII. p. 443, 444.

1654.

besluit,
zig, uit-
voerig-
lyk, te
verdedi-
gen.

Inhoud
der *De-
clardie* of
*Declara-
tie* van
Holland
waarin 't
verlee-
nen der
Akte van
Seclufie
verde-
digd
wordt.
Inleiding
en *Nar-
ratio*
Facti.
I. DEEL.
I. Cap.

vergeeffche poogingen dedden, om de drie Gewesten te beweegen, tot het intrekken der Geschriften, tegen hen uitgebragt, kwamen, eerlang, tot het instellen en uitgeeven eener uitvoerige *Verhandeling* of *Verklaaring*, waarin zy hun gedrag, in 't verleenen der Akte van Uitsluiting gehouden, omftandiglyk verdedigden (*f*). De Raadpensionaris de Witt hadt de voornaamste hand gehad, in het opstellen deezer *Verhandeling*, en heeft 'er, by veelen, veel lofs mede ingelegd; schoon hy 'er meer om gehaat werdt, by anderen. Zy werdt, terstond, in verscheiden' taalen, gedrukt, en alomme, rykelyk, verspreid. De Hoogleeraar *Antonî Thyfius* vertaalde ze, in 't Latyn (*g*). 't Voornaamste, welk 'er in vervat was, kwam hierop uit: „Vooraf, ging een kort verhaal van 't gehandelde met Kromwel, waarin de Staaten van Holland beoogden te doen zien, dat zy, niet dan in den uitersten nood, gedrongen, aan de eene zyde door Kromwel, die verklaard hadt, dat hiervan vrede of oorlog afhing, en aan de andere, door de drift van eenige Gewesten, die, met het ontydig begeeren van opening, gerugt gemaakt hadden van hun geheim besluit, gekomen waren, tot het overleveren der Akte van Uitsluiting, zonder welke, de Vrede niet te verkrygen was.” Hierna, werdt de staat des geschils, tusfchen de drie Gewesten en Holland, voorgesteld, beweerende de Gewesten, „vooreerst, dat Holland de Akte van Uitsluiting niet hadt mogen verleenen, en ten ande-

(*f*) Secr. Refol. Holl. 17 Juny 1654. I. Deel, bl. 156.

(*g*) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 549.

„ren, dat, zo dit Holland al vry gestaan hadt, 1654
 „het nogtans *behoorde* agtergebleeven te zyn.
 „Tot bewys van de *eerste* deezer twee stelling-
 „gen, hadden de Gewesten bygebragt, dat
 „het verleenen der Akte streedt 1. met de Unie
 „van den jaare 1579, vorderende, dat de Ge-
 „westen vry en zonder vooringenomenheid
 „raadpleegden. 2. met de verklaring der
 „Bondgenooten, in de groote Vergadering des
 „jaars 1651, en 3. met de byzondere en
 „naauwe betrekking, tusfchen Holland en Zee-
 „land. By deeze *drie* redenen hadden zy nog
 „*drie* anderen gevoegd, die, behalven op de
 „Akte, ook op het Gemeenebest van Engeland
 „land zagen, en wel, 4. dat het *tiende* Lid der
 „Unie geene byzondere Verbonden met uit-
 „heemsche Mogendheden toeliet: 5. dat het
 „*negende* Lid der gemelde Unie ook alle vrede-
 „handeling stelde aan de gemeene Bondgenoo-
 „ten, en 6. dat de Akte streedt met het een-
 „paarig besluit der Gewesten, genomen op de
 „verzagting, die, in 't slot van 't Verdrag van
 „Vrede, gevoegd was." De Staaten van Hol- II. Cap.
 land merkten, op de *eerste* deezer redenen,
 aan „dat elk Gewest, en, gevolgelyk, ook
 „Holland, op zig zelf, *souverain* zynde, ge-
 „lyk Zeeland ook hadt voorondersteld; magt
 „hadt, om, zonder iemants bekreun, Stad-
 „houders te stellen of niet: ook om, ter Ge-
 „neraliteit, te stemmen of niet, tot de aan-
 „stelling van eenen Kapitein-Generaal; dat
 „de Gewesten en de Staaten van Holland in 't
 „byzonder dit regt, zelfs in gewigtiger gele-
 „genheden, gebruikt hadden, als in 't uitslui-
 „ten van Filips, in den jaare 1581, en van
 „den

1654. „ den Hertoge van Anjou, in den jaare 1583,
 „ van de Regeeringe over hun Gewest; zon-
 „ der dat men hun toen hadt tegengeworpen,
 III. Cap. „ dat zulks streedt met de Unie.” Op de twee-
 „ de reden, zeiden ze „ dat zy erkenden, nevens
 „ andere Gewesten, op de groote Vergade-
 „ ring des jaars 1651, hunne zugt voor het
 „ Huis en den jongen Prinse van Oranje ver-
 „ klaard te hebben; doch dat zy, tevens, zig,
 „ altoos gekant hadden tegen alles, wat
 „ zweemde naar eenige verbindtenis tot be-
 „ vordering van den Prinse. Ook vondt men
 „ 't vreemd, dat zy, die nu beweerden, dat
 „ de Akte van Uitsluiting streedt met de vry-
 „ heid der raadpleegingen in de Vergadering
 „ der algemeene Staaten, desonaangezien,
 „ staande hielden, dat men zig deeze vryheid,
 „ door eene voorafgaande verbindtenis in de
 „ groote Vergadering, wel hadt mogen be-
 „ neemen.” De derde reden beantwoordden.
 IV. Cap. ze, met te zeggen „ dat 'er groot onderscheid
 „ was, tusschen eenen Stadhouder aan te stel-
 „ len of uit te sluiten; dat, volgens de byzon-
 „ dere Unien tusschen Holland en Zeeland,
 „ het eerste niet behoorde te geschieden, zon-
 „ der dat men 'er elkanderen op hoorde; maar
 „ dat een Bondgenoot, by het laatste, geen
 „ byzonder belang kon hebben. Dat Zeeland,
 „ tegen 't gevoelen van Holland, den jongen
 „ Prins tot Kapitein-Generaal hebbende voor-
 „ gesteld, zig zo vooringenomen getoond hadt,
 „ dat Holland geene reden zien kon, om Zee-
 „ land, op 't stuk der Uitsluitinge, te hooren;
 „ waartoe, na 't ontvangen van den brief der
 „ Ambassadeuren, ook geen tyd zou geweest
 „ zyne

„ zyn. Dat Zeeland, in 't jaar 1584, wel hadt 1654.
 „ konnen besluiten tot de opdragt der hooge
 „ Overheid aan Frankryk, met zo veel spoed,
 „ dat Holland daarop niet eens gehoord kon
 „ worden.” Op de *vierde* reden, werdt aange- V. Cap.
 „ merkt „ dat het *tiende* punt der Unie niet
 „ gedoogde, dat de byzondere Gewesten *Con-*
 „ *foederatien* of Verbonden maakten met uit-
 „ heemsche Mogendheden; doch dat hier-
 „ mede gezien werdt op zulke verbonden, als
 „ de Unie zelve; geenszins, op Verdragen en
 „ Beloften, gelyk de Akte van Uitsluiting
 „ was. Dat dit uit het verband tusschen het
 „ *tiende* en *elfde* punt blykbaar was, en door
 „ menigvuldige voorbeelden bevestigd kon
 „ worden: hebbende Holland, na 't sluiten der
 „ Unie, in 't jaar 1579, met Deenemarke;
 „ Friesland, nevens andere Gewesten, in de
 „ jaaren 1580 en 1581, met den Hertoge van
 „ Alençon; Holland en Zeeland, in 't laatst-
 „ gemelde jaar, met de Koningin van Enge-
 „ land; Holland, in 't jaar 1586, met den Ko-
 „ ning van Frankryk*, en andere Gewesten,
 „ met andere of dezelfde Mogendheden, op
 „ verscheiden' tyden, afzonderlyk, gehan-
 „ deld en verdraagen. Prins Willem van O-
 „ ranje hadt zelf, nu en dan, afzonderlyke
 „ verdragen gemaakt: veelen van welke han-
 „ delingen geschied waren, zonder dat daar-
 „ van, vooraf, eenige opening gedaan was
 „ ter Generaliteit: en, somtyds, door by-
 „ zondere afgezondenen, somtyds, door die
 „ der algemeene Staaten, aan welke laatste
 „ afgezondenen, in 't algemeen, nimmer
 „ verboden was geweest, te voldoen aan
 „ de

1654. „ de begeerten van eenige byzondere Gewes-
 „ ten, Steden of Leden.” Op de *vyfde* reden,
 VI. *Cap.* „werdt gezeid „ dat het *negende* Lid der Unie
 „ wel vorderde, dat men geene Vrede of Be-
 „ stand maaken zou dan by gemeenen raade
 „ van alle de Bondgenooten; doch dat, hier-
 „ mede, niet kon gemeend zyn, dat het ee-
 „ nen der Bondgenooten niet vry staan zou,
 „ tot bevordering of behoudenis der Vrede,
 VII. *Cap.* „ iet over te geeven of af te staan. Dat zyne
 VIII. *Cap.* „ Hoogheid, Fredrik Henrik, het ook dus
 „ hadt ingezien, hebbende, reeds in 't jaar
 „ 1647, door den Heere de Knuit, een Ver-
 „ drag doen sluiten met den Koning van Span-
 „ je, waardoor de Munsterfche Vrede bevoor-
 IX. *Cap.* „ derd was.” De *zesde* reden werdt dus we-
 „ derlegd: „ dat het besluit, by de algemeene
 „ Staaten, in Sprokkelmaand, genomen, op
 „ de verzagting, by 't Verdrag gevoegd, twee-
 „ ledig ware, behelzende, 1. dat de Ambasfa-
 „ deurs gemelde verzagting zouden mogen
 „ inwilligen, en 2. dat zy niet verder zouden
 „ mogen gaan. Dat het verleenen der Akte
 „ van Uitsluitinge, door Holland niet sreedt
 „ met het eerste Lid, alzo, by 't Verdrag,
 „ bleek, dat de Ambasfadeurs de verzagting
 „ hadden kunnen inwilligen. Dat, wat het
 „ tweede Lid betrof; Holland den Ambasfa-
 „ deuren ook geen' last gegeven hadt, om
 „ verder dan de ontworpen' verzagting te
 „ gaan; maar dat de Protector de Akte van
 „ Uitsluiting gevorderd hadt, en dat zy ze,
 „ niet dan na lang aangehouden te hebben,
 „ dat hy zig met de verzagting wilde genoe-
 „ gen

„ gen laaten, hadden overgegeven. Dat zy, hier-
 „ in, veel minder afgeftaan hadden, dan de
 „ Heer de Knuit, in het voorgemelde Verdrag,
 „ waarby de vrye oefening van den Room-
 „ fchen Godsdienst toegelaaten was, in alle
 „ de Plaatsen, die, by dit Verdrag, aan den
 „ Prinse van Oranje waren afgeftaan. Ook
 „ zou men niet bevinden, dat Holland ooit de
 „ Souverainiteit van den Lande, afzonderlyk
 „ van de andere Gewesten, uitheemschen Mo-
 „ gendheden aangeboden hadt, gelyk, door
 „ die van Oostergo, in 't jaar 1587, aan En-
 „ geland gefchied was: hebbende zelfs ook
 „ Zeeland, in 't heerst van den oorlog, te-
 „ gen den zin der Bondgenooten, en vooral
 „ van Holland, twee onderscheiden' Verdra-
 „ gen, met de vyandyke Wethouderfchap van
 „ Brugge, geflooten.

1654.

Het *eerfte* Deel van 't gefchil dus afgehan-
 deld, en naar 't oordeel der Staaten van Hol-
 land beweezen zynde, dat zy regt en vryheid
 hadden, om de Akte van Uitfluiting te ver-
 leenen, kwamen zy tot het *tweede*. De Gewes-
 ten beweerden, naamlyk, in de *tweede* plaatse,
 „ dat Holland, fchoon vryheid hebbende, om
 „ de Akte te verleenen, zulks *behoorde* te heb-
 „ ben nagelaaten, om de volgende redenen:
 „ 1. Om dat het verleenen der Akte ftreedt
 „ met 's Lands vryheid; en de oppermagt der
 „ andere Gewesten krenkte: 2. om dat het on-
 „ derwerping en lafhertigheid onderfelde, en
 „ den Staat by uitheemsche Mogendheden in
 „ kleinagting zou brengen: 3. om dat 'er fcheu-
 „ ringen en verdeeldheden onder de Regen-

II. DEEL

„ ten

1654. „ ten en onder 't volk uit zouden ontstaan. 4.
 „ Om dat 'er de jonge Prins van Oranje door
 „ ontzet werdt van voorregten, hem eenigs-
 „ zins aangebooren, en 5. om dat het de hoog-
 „ ste ondankbaarheid ware, tegen dit Vorste-
 „ lyk Huis.” Alle welke redenen, in orde,
 I. Cap. wederlegd werden. Op de *eerste*, werdt aange-
 merkt „ dat Holland zig wel de magt, of, als

„ men 't zo noemen wilde, de vryheid beno-
 „ men hadt, om den Prins van Oranje tot
 „ Stadhouder of Kapitein-Generaal te bevor-
 „ deren; doch dat dit geschied was, om den
 „ oorlog, die ook de oefening der vryheid,
 „ in veele opzigten, belet, te weeren, en vre-
 „ de te bekomen. Dat de Staat veele dierge-
 „ lyke verbindende Verdragen gemaakt hadt,
 „ en wel, in 't jaar 1635, met Frankryk;
 „ welk Verdrag toen voornaamlyk gedreeven
 „ werdt, door dezelfde Gewesten, die nu zo
 „ klaagden, dat Holland zig aan een' band ge-
 „ legd hadt. Dat deeze klaagers, ondertus-
 „ schen, den Prins van Oranje, nog een kind,
 „ zогten te dringen in de bekende hooge
 „ waardigheden, eertyds door zynen Vader
 „ bekleed: 't welk veel meer aanliep tegen de
 „ vryheid, gelyk, uit zeer veele voorbeelden,
 „ in de Nederlandfche en uitheemsche ge-
 „ fchiedenisfen te vinden, blyken kon.” Op de

H. Cap. *tweede* reden, werdt gezeid „ dat uit al het ge-
 „ handelde met Kromwel bleek, hoe zeer men
 „ gezorgd hadt voor de eer van den Staat, zon-
 „ der ergens in eenige onderwerping te toog-
 „ nen. Dat het aftaan van iet, tot bekoming
 „ van vrede, geene laagheid genoemd kon

„ worden. Dat men; voorheen, van de Spaan- 1654.
 „ sche Nederlanden 't vertrek der uitheem-
 „ sche knegten wel als eene voorwaarde der
 „ Vrede gevorderd hadt. Dat Amsterdam, in
 „ den jaare 1650, ook vry wat hadt overge-
 „ geven, om de inwendige vrede te verkry-
 „ gen. Dat uitheemsche Mogendheden den
 „ Staat niet kleiner agten zouden, om iet dat
 „ enkelyk op het inwendig bestier zag.” Op III. Cap.
 „ de derde reden, merkte men aan „ dat de Staa-
 „ ten verblyd waren, dat de Gemeente in Hol-
 „ land, onaangezien de verkeerde poogingen
 „ van kwalykgezinden, 't beleid haarer hooge
 „ Overheid, langs hoe meer, begon goed te
 „ keuren, zig aan het zelve in filte onder-
 „ werpende. Dat 'er nog wel groote oneenig-
 „ heid was onder de Gewesten; doch dat hun-
 „ ne Edele Groot-Mogendheden hoopten,
 „ dat dit Vertoog in staat zou zyn, om dezelve
 „ te doen verminderen en ophouden.
 „ Dat, wyders, de meeste oneenigheden in
 „ deeze Landen veroorzaakt waren geworden,
 „ door of om de zogenaamde Hoofden; ge-
 „ lyk, ter gelegenheid der inroepinge van den
 „ Aartshertoge Matthias, van den Hertoge
 „ van Anjou, van den Graave van Leicester,
 „ en in andere gevallen, gebleeken was; heb-
 „ bende den Staat nooit meer rust gehad, dan
 „ wanneer de aangestelde Hoofden of nog
 „ weinig aanziens hadden, of zo veel werks
 „ met Krygszaaken, dat hun geen tyd over-
 „ schoot, om zig, onwettelyk, te dringen in
 „ zaaken, tot het beleid der algemeene of by-
 „ zondere Staaten behorende. Dat zelfs de
 XII. DEEL. Z „ te-

1654. ————— » tegenwoordige oneenigheid, om een Hoofd,
 » ja om een ingebeeld Hoofd, ontstaan was;
 » en dat de Staaten der byzondere Gewesten,
 » door verscheiden' banden, thans zo naauw
 » verknogt waren, dat men, naar reden, gee-
 » ne verdeeldheid te dugten hadt, ten ware
 » 'er eenig geweld gebruikt werdt, dat, nog-
 » tans, zonder uitsteekende Hoofden, niet te
 IV. Cap. » wagten was. Dat hier nog bygevoegd kon
 » worden, dat men Holland, zonder reden,
 » verdagt maakte van siinkschen handel met
 » den Protector, alzo hunne Edele Groot-Mo-
 » gendheden verklaarden, voor het ontvan-
 » gen van den brief van den vyftienden van
 » Grasmaand, door Beverningk en Nieuwpoort
 » afgezonden, aan niemant ter weereld, eeni-
 » gen byzonderen last, betrekkelyk op den Prin-
 » se van Oranje, te hebben gegeven, en zelfs,
 » tot na het tekenen der Vrede, niet geweeten
 » te hebben, dat, door den Heere Protec-
 » tor, gedrongen werdt, op de uitsluiting van
 » den Prinse van Oranje (3). Dat de inboe-
 » ze-

(3) Men moet, om 't gene hier gezeid wordt niet kwalyk te verstaan, agt geeven, dat *hunne Edele Groot-Mogendheden*, dat is, *de Vergadering der Staaten van Holland*, verklaaren, niet voor den vyftienden van Grasmaand, eenigen last, betrekkelyk op den Prinse van Oranje, aan Beverningk en Nieuwpoort gegeven te hebben; ja voor het tekenen der Vrede, welk op den zeldten vyftienden van Grasmaand geschiedde, niet te hebben geweeten, dat Kromwel de uitsluiting van den Prinse van Oranje van Holland vorderde. Maar schoon de *Vergadering van Holland* dit niet eerder geweeten hebbe; volgt niet, dat het *niemant in Holland* eerder geweeten heeft. Beverningk wist het,

„ zeming van het tegendeel eerder in staat 1654
 „ was , om tweedragt onder de Gemeente te
 „ verwekken , gelyk , veelligt , het ontydig
 „ dringen op de benoeming van den Prinse
 „ van Oranje tot Kapitein-Generaal den Pro-
 „ tector aanleiding gegeven hadt , om de Ak-
 „ te van Uitsluiting te vorderen.” Op de vierde V. Cap.
 „ reden , zeide men „ dat , in eene vrye Re-
 „ geering , niemant , door geboorte , regt ver-
 „ krygt , tot het bekleeden van eenige waar-
 „ digheden ; maar dat de hooge Ampten , al-
 „ daar , altoos , aan de waardigsten , behooren
 „ te worden opgedraagen.” Eindelyk , werdt , VI. Cap.
 „ op de vyfde reden , aangemerkt „ dat , in het
 „ aandringen derzelve , op deeze wyze , gere-
 „ denkaveld werdt , dat men den jongen Prins
 „ behoorde te bevorderen , uit erkentenis voor
 „ de dienften , door zyne Voorouderen gedaan.
 „ Doch dat dit zo veel was , als of men de Staa-
 „ ten aanzetten wilde , om eenen nieuwen last
 „ te leggen op de schouders van een kind , om
 „ dat zyne Voorouders dien reeds lang gedraa-
 „ gen hadden . Of zo men 't opdraagen van de
 „ bekende waardigheden , met de eer en het
 „ voordeel , welk 'er aan vast is , niet aanzage
 „ als

het , al veel eerder , ten minste al op den zesden van
 Louwmaand (Zie hier voor , bl. 313). Is 't te vermoeden,
 dat hy 't niet aan de Witt , met wien hy geheime
 briefwisseling hieldt , zou overgeschreeven hebben ? Is 't
 zelfs te vermoeden , dat de Witt , wien , van wege Hol-
 land , 't beleid der Engelsche handeling opgedraagen
 was (Zie zyne Brieven V. Deel , bl. 206.) ; hem niet ,
 terstond , eenige onderregting op dit netelig stuk zou
 hebben laten toekomen ? De Vergadering van Holland
 schryft dan de waarheid ; maar men moet 'er niet te
 veel uit besluiten .

1654. „ als een' last ; op wat grond kon men dan
 „ besluiten , dat het opdraagen deezer hoo-
 „ ge waardigheden aan de Voorouders , 't
 „ welk voor eene eere en gunst aangezien
 „ werdt , verpligting voortbragt , tot het be-
 „ wyzen van gelyke gunst aan de nakome-
 „ lingen ? Dat de Heeren Stadhouders den
 „ Landen merkelyke diensten gedaan had-
 „ den , kon niet geloochend worden. Doch
 „ groot was ook het gezag , de eer en het voor-
 „ deel geweest , welk zy , daarvoor , genooten
 „ hadden , konnende het gene de Prinzen Mau-
 „ rits , Fredrik Henrik en Willem de II. van
 „ de Landen getrokken hadden , op twintig
 „ millioenen guldens berekend worden ; doch
 „ Willem de I. , dit moest men erkennen , hadt
 „ zyn goed en bloed aan 't Vaderland opge-
 „ offerd , zonder , naar behooren , beloond te
 „ hebben kunnen worden. Was 't ooit tyd ,
 „ om de diensten van den Vader aan den Zoon
 „ te erkennen , 't behoorde , na de dood van
 „ deezen Held , geschied te zyn. En nogtans
 „ hadt Friesland toen al kunnen goedvinden ,
 „ den jongen Maurits voorby te gaan , en
 „ Graaf Willem Lodewyk tot Stadhouder aan
 „ te stellen ; en dat zelfde Friesland durfde nu
 „ zeggen , dat het gebeente van dien onvergelyk-
 „ lyken Held wraak roepen zou , over eene zo-
 „ genaamde ondankbaarheid , aan zyn Kinds-
 „ kinds kind getoond. Zeker , kon men den
 „ volwasfen Maurits , zonder ondankbaarheid ,
 „ uitsluiten ; waarom niet den tederen Wil-
 „ lem ? Hadt niet Stad en Lande , nog onlangs ,
 „ dit zelfde Kind , den Zoon des jongsten Stad-
 „ houders over dit Gewest , voorbygaande , het
 „ Stad-

„ Stadhouderschap aan Graave Willem Fre- 1654.
 „ drik opgedraagen? De Gewesten, die zo
 „ zeer op dankbaarheid drongen, behoorden,
 „ vooral, niet te vergeeten, welke verpligting
 „ zy aan Holland hadden; hoe Holland, on-
 „ der 't beleid van Prinse Willem den Ouden,
 „ nevens Zeeland, verscheiden' jaaren, ge-
 „ oorloogd hadt tegen Spanje; hoe Holland,
 „ voorzigtiglyk, verhinderd hadt, dat de Lan-
 „ den niet onderworpen waren aan den Her-
 „ toge van Anjou; hoe Holland de ontwor-
 „ pen' overheersching van den Graave van
 „ Leicester belet hadt; hoe Holland meer dan
 „ de helft gedraagen hadt van de kosten des
 „ Spaanschen krygs, en den anderen Gewes-
 „ ten, daarenboven, nog veele millioenen
 „ verschooten; hoe Holland, op gelyke wy-
 „ ze, te werk gegaan was, geduurende den
 „ jongsten Engelschen oorlog; en hoe Hol-
 „ land, eindelyk, om uit dien oorlog te ge-
 „ raaken, iet hadt afgestaan, welk by de an-
 „ dere Gewesten zo hoog gewaardeerd werdt.
 „ Weshalve, de Staaten het als eens merke-
 „ lyke ondankbaarheid jegens Gode aanmerk-
 „ ten, zo men, na 't ontvangen van zo veele
 „ gunsten, nog bleewe morren. Ten beslui-
 „ ten, verklaarden zy, op den gelegden grond,
 „ alles te willen opzetten, om de Unie te
 „ handhaaven: waarin zy hoopten, door de
 „ andere Bondgenooten, te zullen ondersteund
 „ worden.”

De Staaten van Holland bragten deeze XXVI.
 Verhandeling of Verklaring, in volien geta- Oordeel
 ke, over, in de Vergadering der algemeene der Ge-
 Staa- westen
 over de

1654.
 Verklaaring van
 Holland.

Staaten (*h*); en zonden ze, daarna, aan de Staaten der byzondere Gewesten, daar ze, in 't eerst, weinig indruks scheen te maaken. Op den Landdag van Gelderland, werdt ze gelezen: en de drie Steden van het Kwartier van Nieuwmegen oordeelden „ dat de *Akte van Seclufie* streedt met de verzagting, in 't Verdrag begreepen, en dat Gelderland, in allen „ geval, niet aan de uitsluiting gehouden was.” Arnhem stemde „ dat de Prins van Oranje, voor „ anderen, tot Kapitein - Generaal verkooren „ moest worden, wanneer hy oud genoeg was, „ om den Staat dienst te kunnen doen, en „ wanneer men dan oordeelde, eenen Kapitein - Generaal noodig te hebben.” Doch 't besluit der meerderheid viel „ dat de *Akte van Seclufie* streedt met de Unie van 1579, en „ met het besluit der algemeene Staaten, op „ de verzagting, by 't Verdrag beraamd; en „ dat men den jongen Prins van Oranje niet „ uitsluiten; maar, van nu af, tot Kapitein - en „ Admiraal - Generaal, voorschikken moest: „ hem, ondertusfchen, bekwaame perfoonen „ toevoegende, om hem in den Hervormden „ Godsdienst, en in begrippen, zyner hooge „ geboorte voegende, op te voeden (*i*).” Ter Staatsvergaderinge van Zeeland, werdt, omtrent op gelyke wyze, over de Hollandfche Verklaaring geoordeeld. Middelburg verftondt, dat men, in dezelve, gantsch ten onregte, de geheimen der Regeeringe, welken men behoorde verborgen te houden, weereldkundig ge-

(*h*) Refol. Holl. 5 Aug. 1654. bl. 328.

(*i*) *ATTEMA* III. Deel, bl. 1083, 1084. *WICQUEFORT Livr.* VIII. p. 448.

gemaakt hadt (*k*). Voorts, drong men hier ook, 1654.
op het zorgen voor 's Prinſen opvoeding (*l*).

De Staaten van Friesland, die, onlangs, be- Friesland
volen hadden, openlyk, in de Kerken, voor ſchryft
den Prinſe van Oranje, te bidden (*m*), deeden, 'er tegen.
in dé Lente des volgenden jaars, eene weder-
legging der Verhandeling of Verklaaring van
Holland opſtellen, die egter, meen ik (*n*),
niet overgeleverd werdt, ter algemeene Staats-
vergaderinge, behelzende „ dat zy, met leed-
„ wezen, gezien hadden, dat de zwakheid
„ van den Staat, in deeze Verklaaring, voor
„ 't oog der weerd, opengelegd was; dat zy
„ zig wel wagten zouden, dit voorbeeld na te
„ volgen, en hierom de Verklaaring, van
„ woord tot woord, niet zouden wederleggen.
„ Doch op dat hun ſtilzwygen niet ten nadee-
„ le der waarheid misduid werdt, moesten zy
„ verklaaren, dat zy de Verhandeling der
„ Staaten van Holland hielden voor een Ge-
„ ſchrift, vol van gevaarlyke inboezemingen
„ en grondregels, ſtrydig met de Grondwet-
„ ten van den Staat, welks ondergang daar-
„ uit te dugten was; dat 'er verſcheiden' te-
„ genſtrydigheden in gevonden werden: ook
„ eenige hoonende beſchuldigingen: waar-
„ door de Bondgenooten, en vooral de Staa-
„ ten van Friesland zig zeer beledigd vonden,
„ Dat de doorlugtige daaden van hun, die de
„ eerſte grondſlagen van deezen Staat gelegd
„ had-

(*k*) Notul. Zeel. 17 Nov. 1654. bl. 303.

(*l*) Notul. Zeel. 20 Juny 1654. bl. 171.

(*m*) ALTZEMA III. Deel, bl. 1698. THURLOB'S Papers, Vol.
II. p. 714.

(*n*) Zie DE WIT Brieven III. Deel, bl. 34.

1654.

„ hadden, in een valsch licht geplaatst wer-
 „ den; dat men aan derzelver goede oogmer-
 „ ken eenen verkeerden draai gaf, om eenigen
 „ glimp te vinden, tot verdediging der Akte
 „ van Uitsluiting. Dat verscheiden' voor-
 „ beelden, kwalyk te pasfe, werden aange-
 „ haald; doch dat men, niet zonder veront-
 „ waardiging, hadt konnen zien de ongehoor-
 „ de ondankbaarheid, jegens de gedagtenis
 „ van Willem, Prinse van Oranje, die den
 „ Staat verlost hadt van de ondraaglyke flaa-
 „ verny, waarmede dezelve bedreigd werdt;
 „ en die, tot deszelfs behoudenis, zyne goe-
 „ deren gefpild, zyne eer in de waagfchaale
 „ gefeld, en zyn leeven opgeofferd hadt (o).”
 Voorts, was 'er, al ras, eene wederlegging der
 Verklaaring van Holland, zonder naam, in 't
 licht gekomen; die, in een diergelyk fchrift,
 beantwoord werdt (p).

Hoe men
 'er, in
 laater'
 tyd, over
 geoor-
 deeld
 hebbe.

In deezer voege, werdt 'er, over de Verklaa-
 ring van Holland, geoordeeld, terwyl de ge-
 moeden tegen elkanderen ontftoken waren;
 doch in laater' tyd, hebben onpartydiger oor-
 deelaars verftaan „ dat de *Akte van Seclufie*
 „ tweeledig geweest was; dat, volgens het
 „ *eerfte* Lid, de Prins van Oranje uitgeflooten
 „ werdt van de waardigheden, die Holland,
 „ en volgens het *tweede*, ook van de waardig-
 „ heden, die de algemeene Staaten hem op-
 „ draagen konden, zo ver Holland hierin ftem-
 „ men kon. - - Dat Holland, ten opzigte van
 „ het *eerfte*, niets beloofd hadt, dan 't gene in
 „ zy-

(o) WICQUEFORT *Liyr.* VIII. p. 449.

(p) Zie deeze fchriften by ANTZEMA III. *Deel*, bl. 1027, 1045.

„ zyne magt stondt: ook niets meer, ten opzig-
 „ te van het tweede, om dat het niets meer
 „ verbonden hadt, dan zyne stem, en elk Ge-
 „ west volkomen' vryheid hadt, om, naar zyn
 „ eigen goedvinden, te stemmen, in de Ver-
 „ gadering der algemeene Staaten. Dat Hol-
 „ land, desonaangezien, in 't verbinden van
 „ zyne stem, in het tweede opzigt, zonder
 „ kennis van, of raadpleeging met de Bond-
 „ genooten, een weinig onheusch, en niet zeer
 „ vriendelyk gehandeld hadt; also het aan-
 „ stellen van eenen Kapitein-Generaal Hol-
 „ land alleen niet, maar alle de Bondgenoo-
 „ ten betref, en het regt der Broederfchap,
 „ welk onder zulke Bondgenooten plaats heeft,
 „ naauwlyks gedoogde, dat een Bondgenoot,
 „ zonder zynen Bondgenoot te hooren, af-
 „ stand deedt van zyne stem, in eene zaak,
 „ die 't Bondgenootfchap aanging (q).” Maar
 de Staaten van Holland kenden, toen zy over
 de uitsluiting raadpleegden, de gevoelens hun-
 ner Bondgenooten zo wel, dat zy ongeraaden
 vonden, dezelve nader te hooren.

Doch terwyl de byzondere Staaten, met
 woorden en fchriften, streeden tegen elkan-
 deren. zогten eenigen nog al bewegingen te
 verwekken onder 't volk, waaruit verandering
 in de Regeeringe gehoopt werdt. In Overys
 fel, was 't, al federt eenigen tyd, in rep en roe-
 re geweest; doch wy spaaren 't verhaal van 't
 gene hier voorviel, tot bekwaamer gelegen-
 heid. In Holland, was men ook voor opfchud-
 din-

1654.

 XXVII.
 Onge-
 rustheid
 en voor-
 zorg in
 Holland.

(q) C. v. BYNKERSHOEK *Quest. Juris Publ. Libr. II. Cap. IV. §. 210, 211.*

1654. dingen bedugt. De wydluftige Verklaaring der Staaten, onder 't gemeen verifpreid zynde, gaf ftof tot veelerlei gefprekken, en tot eenige fchimpschriften. Sommigen floegen uit, dat Holland, door het uitgeeven deezer Verklaaringe, het gemeen Regter gemaakt hebbende, nu ook uitvoering van het vonnis van het gemeen te wagten hadt. Men begon voor opfchudding, in de Steden, te dugten (r): waartegen, nogtans, aan verſcheiden oorden, zorgvuldiglyk, gewaakt werdt. Men hadt, al in Bloei maand, tegen dat de ſchuttery in den Haage optrekken zou, eenige voorzorg gebuikt, om de beroerte, voor welke men bekommerd was, ſpoedig te fluiten. Doch alles liep af, zonder ongeregeldheid. Men ſchoot nu niet door de vendels, gelyk in 't voorleeden jaar nog gefchied was, en daar werdt geenerlei andere moedwil gepleegd (s). Te Amſterdam, daar men, op een los gerugt, dat Graaf Willem van Naſſau, met eenige duizenden knegten, van Groningen, derwaards kwam, voor eene overrompeling bedugt ſcheen, werden de bezetting verfterkt, wagthuizen gemaakt, buitenwagten uitgezet, en gewapende vaartuigen in 't Y en op den Amſtel gelegd (t). De Staaten van Holland deden het vendel van Graave Willem, welk zy verdagt hielden, vertrekken uit Dordrecht (u). Ook maakten zy eenige verandering in hunne Lyfwagt, die in vier vendels verdeeld werdt, en van welke eenige

(r) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 519, 520.

(s) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 344.

(t) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 392, 547, 577.

(u) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 548.

nige Oversten en gemeenen, welken men hieldt, te zeer verbonden te zyn aan het Huis van Oranje, afgedankt of verplaatst werden (v). En schroomden zy niet den Afgevaardigden van Friesland, die verstonden, dat men 't wantrouwen te veel voets gaf, te gemoet te voeren „ dat zy reden hadden tot wantrouwen, „ en dat men 't niet vreemd vinden moest, dat „ zy voor hunne veiligheid zorg droegen.” Ten zelfden tyde, schreeven zy aan de Wet-houderschap van Utrecht, die in de tegenwoordige geschillen hunne zyde hieldt, dat vyf Gewesten, in afwezendheid van den Afgevaardigde der Provincie van Utrecht, beslooten hadden, de bezetting van Utrecht te versterken, met oogmerk; om de Stad, in 't stuk van Kapitein-Generaalschap, te doen veranderen van gevoelen. Doch van dit besluit kwam niets. Ook veranderde de Vrede de gemoeden der ingezetenen, vooral die der Hollanderen, zo zeer, dat zy, allengskens, onbekwaamer werden, om indrukfels te ontvangen ten nadeele der tegenwoordige Regeeringe (w). Holland geraakte, derhalve, inwendig in rust: waartoe niet weinig hielp, dat de Staaten den Kommissarissen politik, die de Sinoden bywoonden, last gaven, om den Predikanten, wel ernstelyk, te vermaanen, dat zy der Gemeente eerbied, gehoorzaamheid en gunstige gedagten, omtrent haare hooge Overheid, de Staaten van den Lande, zouden hebben in te prenten; zonder

(v) Secr. Resol. Holl. 7 Aug. 1654. I. Deel, bl. 162. AITZEMA III. Deel, bl. 1068. THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 521.

(w) WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 450.

1654. der hen egter te verpligten, om eenige byzondere *Resolutien*, *Edicten* of *Decreeten* te verdedigen (x). En deedt veel, om de Predikanten tot gemaatigdheid te brengen, dat de Staaten, fomtyds, eenen Predikant, die hunne Regeering doorfreek van den Predikstoel, in zynen dienst fchorften, met inhouding zyner wedde: gelyk, voor twee jaaren, aan Jakobus Stermont, in den Haage, gebeurd was; die belofte van beterschap doen moest, eer hy hersteld werdt (y). Voorts fchreef de Witt, in Herfstmaand, dat de zaaken onder de Bondgenooten zig begonden te fchikken tot gemaatigdheid, en, in Grasmaand des volgenden jaars, dat hy, in Holland, en onder de Leden der Staaten van dit Gewest, van dag tot dag, meerder famenftemming, overeenkomst en eendragt begon te befpeuren (z): al het welke men als eene vrugt of gevolg der Vrede mogt aanmerken.

XXVIII. De Ambafadeurs van den Staat bleeven, midlerwyl, nog in Engeland, handelende over een Verdrag van Zeevaart, over de vergoeding van de fchade, veroorzaakt door het aanhouden der fchepen in de Zond, in Oosten Westindie en elders, en over het Verbond tufchen Frankryk en Engeland. Het Verbond tufchen Frankryk en Engeland werdt, voor eerst, niet voltrokken (a). Ook bleef het Verdrag

(x) Zie Groot-Plakaath. III. Deel, bl. 471, 472. Refol. van Confid. ten tyde van de Witt, bl. 226.

(y) Refol. Holl. 22 Maart 1651. bl. 151. 11, 22, 27 Maarch 1652. bl. 100, 132, 141.

(z) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 161, 168.

(a) Verbaal van BEVERNINGK, bl. 436, 571.

drag van Zeevaart onvoltooid (*b*). De Ambassadeurs hadden, ten opzichte van de vergoeding der schade in de Zond, verwacht, dat de Koning van Deenemarke, terstond na de uitwisseling der bekrachtigingen van 't Verdrag, zou aangemerkt geweest zyn, als begreepen in de Vrede. Doch de Protector verstondt, dat de aangehouden' schepen eerst daadelyk vergoed moesten worden, of dat men goede borg stelde, voor de vergoeding. Men moest, van onzen kant, komen tot dit laatste, alzo onze handel op de Oostzee bedorven geweest zou zyn, zo Engeland met Deenemarke in oorlog gebleeven was. De schade werdt, eerlang, door wederzydsche goede mannen, geregeld op zevenennegentigduizendnegenhonderddrie-enzeventig ponden tien schellingen sterlings (*c*), welken de Staaten betaalen moesten; alzo de Koning van Deenemarke, die, te vooren, beloofd hadt, de schepen en laading te rug te zullen geven, nu bybragt, dat hy ook vergoeding van schade te vorderen hadt, om dat de Engelschen veele schepen van zyne onderzaaten genomen hadden. Men deedt zyn best, om hem tot andere gedagten te brengen; doch 't was vergeefs: de Staaten moesten zig deeze schade troosten.

De schade, die de Engelschen beweerden geleden te hebben van de Oost- en Westindische Maatschappyen deezer Landen, werdt ook, eer-

1654.
—
Vergoeding wegens de schepen, in de Zond aangehouden.

Vergoeding aan de Engelsche Oostindi-

(*b*) Verbaal, bl. 590, 592, 611.

(*c*) Verbaal van BEVENNINGK, bl. 380, 383, 397, 426, 442, 489-501, 507-514, 513, 525, 529. WICQUEFORT *Livr.* VIII, p. 451.

1654. eerlang, door wederzydfche Kommisfariſen geregeld. Van onzen kant, werden ook rekeningen ingeleverd van ſchade, in de viſchery en by andere gelegenheden, van de Engelfchen, geleeden; alzo de Staaten, reeds meer dan eens, den ingezetenen hadden aangekondigd, dat elk, die door de Engelfchen beſchadigd was, zyne ſchade, ten ſpoedigſten, opgeeven en bewyzen moest (*d*). Doch de Engelfche rekening overtrof de onze verre. Men kwam, eindelyk, overeen, dat de Nederlandſche Ooſtindiſche Maatſchappy, aan de Engelfche, te rug geeven zou het Eiland Pouleron, uitgenomen het geſchut, de Krygsbehoeften, Koopmanſchappen en goederen; en haar, daarenboven, tagtigduiſend ponden ſterlings betaalen. Hiertegen zou de Engelfche Ooſtindiſche Maatſchappy van alle haare eifchen op de Nederlandſche afstaan, en haar, onder den naam van in- en uitgaande regten te Ormus, of onder eenigen anderen, geenerlei laſten afvorderen. Aan de erfgenaamen van eenigen der genen, die, in 't jaar 1622, te Amboina, ter dood gebragt waren, werden drieduizendzeshonderdenvyftien ponden ſterlings toegelegd. En hiermede werden alle andere wederzydfche eifchen vereffend, dood en vernietigd gerekend, zonder dat men ze, om eenigerlei oorzaak of onder eenigerlei voorwendfel, wederom, zou mogen ophaalen (*e*).

en aan de
Erfge-
naamen
der ter
dood ge-
bragten
in Am-
boina.

Ter

(*d*) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 539, 542, 543.

(*e*) Verbaal van BEVERNINGK, bl. 383, 432, 449, 451, 475, 461, 602-611, 640-647. WICQUEFORT Liyr. VIII. p. 452. AVEZ ZEMIA III. Deel, bl. 1069-1082, 1156.

Terwyl men, over deeze zaaken, in Engeland, handelde, hadden eenige Engelsche Koopluiden, verstaande, dat hun nu, volgens het Verdrag, vrystondt, alomme te vaaren, twee schepen uitgerust, die zy, de Schelde op, naar Antwerpen, wilden zenden. Doch de Staaten, geduurende den Spaanschen oorlog, deezen stroom geslooten gehouden hebbende, door middel van de schans Lillo en anderen, hadden, by de Munstersche Vrede, bedongen, dat zy dit ook, voortaan, zouden mogen doen (f). Alle schepen, die uit zee kwamen, moesten, derhalve, te Lillo, vertollen, last breeken, en de laading, met kleine Vaartuigen, laten brengen naar Antwerpen. Doch de kosten, die hierop liepen, bedierven de vaart uit zee naar Antwerpen, die men op Holland en Zeeland gezogt hadt te verleggen. De Engelschen hadden, reeds meer dan eens, gepoogd, de Schelde te doen openen, en Kromwel meende het nu ook door te dryven; doch men vertoonde hem „dat, „by het *zeventiende* punt van het Verdrag, „waarin de handel vry gesteld werdt, op begeerte der Engelsche Gemagtigden zelve, „de Wetten, Ordonnantien en Gewoonten der twee Staaten voorbehouden waren. „Dat Zeeland, altoos, in 't bezit geweest was. om Regten te heffen van 't gene, „de Schelde op, naar Antwerpen, gevoerd werdt, met kleine vaartuigen. Dat men „deeze Provincie dit voorregt niet benee- „men

1654.
XXIX.
Handeling over
't openen
der
Schelde.

(f) Notul. Zeel. 24 July 1654. bl. 207.

1654

„ men kon. Dat de Staaten ook, by de Mun-
 „ fterfche Vrede, bedongen hadden, dat de
 „ Schelde geflooten gehouden mogt worden,
 „ en dat het niet redelyk zou zyn, noch met
 „ het Verdrag overeenkomen, dat men den
 „ Engelfchen eene vryheid gawe in den han-
 „ del, die, volgens de Wetten en gewoon-
 „ ten deezer Landen, allen anderen beno-
 „ men was.” De Protector liet zig overtui-
 „ gen door deeze redenen. Van de twee fche-
 „ pen, die naar Antwerpen gefchikt waren,
 „ werdt het eene ontladen en het andere naar
 „ elders gezonden (*g*). De Zeeuwen hadden
 „ ook eenige fchepen met allerlei waaren naar
 „ Engeland bevragt, in hoope, dat men de
 „ Akte van den jaare 1651, na het fluiten
 „ der Vrede, niet ter uitvoeringe ftellen zou.
 „ Doch zy vonden zig even zeer bedroo-
 „ gen. De Akte werdt, volkomenlyk, gehand-
 „ haafd (*h*).

XXX. De Ambafadeurs, nu niet veel meer te
 Bever- verrigten hebbende in Engeland, verzogten
 ningk en Jongeflal vertrok in Wynmaand (*i*); zo hy
 keeren. Jongeflal vertrok in Wynmaand (*i*); zo hy
 uit Enge- zeide, om zyne byzondere zaaken. Hy hadt,
 land, te reeds in Zomermaand, aan de algemeene
 rug. Staaten gefchreeven, dat hy geheel gee-
 kennis van de Akte van Uitsluiting gehad
 hadt (*k*), voor zy, in 't algemeen, bekend

g-
 (*g*) Refol. Holl. 24 July 1654. bl. 303. Verbaal, bl. 482,
 514. WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 453. AITZEMA III. *Deel*, bl.
 936, 943, 1131.

(*h*) Verbaal, bl. 462-466.

(*i*) Verbaal, bl. 626.

(*k*) THORLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 343.

geworden was. Beverningk verwierf, eerlang, ook verlof, om een' keer van zes of agt weken herwaards te mogen doen, en vertrok, den vyfden van Wintermaand, naar den Haage (1). Nieuwpoort bleef alleen in Engeland. Beverningk deedt, niet lang na zyne aankomst, eene beëdigde Verklaaring in de Vergadering der Staaten van Holland „ dat, „ noch hy, noch iemand anders met zyn weeten, op eenigerhande wyze, den Heere „ Protector in den mond gegeven hadt, dat „ hy, de uitsluiting van den Heere Prinse van „ Oranje, als eene voorwaarde der Vrede, „ begeeren moest; gelyk sommigen, hier te „ Lande, scheenen te gelooven, en de Afgevaardigden van Friesland zelve, ter Generaliteit, te verstaan gegeven hadden (m).” De Ambassadeur hielt zulk eene Verklaring, diergelyke, eenige jaaren laater, ook door Nieuwpoort, gedaan werdt (n), dienftig, om zig te doen stellen, in het Ampt van Thesaurier-Generaal; waartoe hy reeds benoemd was, en waarin de Staaten van Holland hem, met allen ernst, zогten te doen bevestigen (o). Doch 't liep nog tot in 't jaar 1657 aan, eer zy hierin hun oogmerk bereiken konden. De Heer van Beverningk heeft dit Ampt bekleed, tot in 't jaar 1665; wanneer

1654.
—
De eerste doereene beëdigde Verklaring, wegens de uitsluiting, die, daarna, door Nieuwpoort, bevestigd wordt.

(1) Verbaal, bl. 699.

(m) Resol. Holl. 20 Jan. 1655. bl. 7. AITZEMA III. Deel, bl. 1153. THURLOW'S PAPERS, Vol. III. p. 114, 116.

(n) Resol. Holl. 24 Jan. 1658. bl. 10.

(o) Resol. Holl. 19 Dec. 1654. bl. 453. 21, 26 Jan. 11, 13 Maart, 27 July 1655. bl. 10, 25, 35, 44, 269. 3 Dec. 1656. bl. 330. AITZEMA III. Deel, bl. 917, 1097, 1311.

1654. neer hy 'er, vrywillig, van afftondt. Hy her-
won, allengskens, de gunst der Gewesten,
welke hy, door 't fluiten der Vrede op zulk
eene mocilyke Voorwaarde, verlooren hadt.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENVEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Handeling tusſchen Spanje en de Staaten, over inbreuken op de Munſterſche Vrede. De tweede Kamer in ſtand gebragt. II. Handeling met Portugal. Staat van Brazil. 't Recif en gantsch Brazil wordt, by verdrag, opgegeven aan de Portugeezen. III. Oorlog tusſchen Spanje en Engeland. Misnoegen van Frankryk op de Staaten. IV. Oorlog tusſchen Zweeden en Poolen. Bezending naar Stade. Handeling met Poolen. V. Verbond met den Keurvorst van Brandenburg. De Graaven van Nasſau tot Ryks-Vorsten verheeyen. Vloot naar de Oostzee. Gezantschap naar 't Noorden. VI. Staat der Regeeringe in Holland. Opſchudding te Gorinchem. Tweeſpalt in Stad en Lande. Oneenigheid in Gelderland: in Utrecht: in Friesland. VII. Beroerte te Goes, in Zeeland. Opſtand der boeren, in Walcheren. VIII. Scheuring der Staaten van Overyſſel. Zy werven tegen elkanderen. Prins Willem Fredrik en de Witt beſliſſen den twist, by voorraad. De Staaten van Holland doen, eindelyk, alles af. IX. De Veldmaarschalk Heer van Brederode ſterft. Raadpleegingen op het vervullen van dit ampt. Voorſlag van Holland. Ontrouw van de*

Witts eersten Klerk. X. De Gewesten zoeken eenen Veldmaarschalk te doen aanstellen. Beverningk en anderen beletten 't. XI. Holland schryft aan de Gewesten. Antwoord van Friesland. Holland beweert, dat men geen Veldmaarschalk noodig, en dat elk Gewest volstrekt gezag heeft, over 't Krygsvolk, ter zynere betaalinge staande. XII. Holland zoekt Englands vriendschap. Moord der Piemonteezen. Onderstand aan Geneve. XIII. Holland vermindert de intresten van vyf op vier ten honderd. XIV. Staat des krygs in 't Noorden. De Heer van Obdam wordt Luitenant-Admiraal. XV. De Ruiters togt naar de Middellandsche zee. 's Lands Vloot onder Obdam komt voor Dantzig. Keert te rug. Verdrag van Elbing. Verdrag met Poolen, Dantzig en Deenemarke. De Staaten weigeren 't Verdrag van Elbing te bekrachtigen. XVI. De Prinses Weduwe zoekt hulp by Holland, in haare Voogdyschap. XVII. Kaaperyen der Franschen en Engelschen. Schepen in Frankryk bestaagen. Vrygelaaten. XVIII. Tweede togt van de Ruiters naar de Middellandsche zee. Hy neemt twee Fransche Kaapers. Misnoegen hierover. Moedig besluit der Staaten van Holland. Verdrag met Frankryk. XIX. Gezantschap en Vloot naar Portugal. XX. Handeling te Lisbon. Zy wordt afgebroken, en Portugal den oorlog verklaard. Vyftien Suikerschepen veroverd. XXI. De Koning van Deenemarke steekt zig in den Noordschen oorlog. Verdrag van Roitschild. XXII. Handel over 't bekrachtigen van 't Verdrag van Elbing. Kopenhagen belegerd. XXIII. De Staaten breeken de handeling met Zweeden af, en zenden een Vloot naar de Zond. XXIV. Zee.

Zeeslag tegen de Zweeden. XXV. Veranderingen in Engeland. De Engelschen bekomen Duinkerken. Cromwel sterft. XXVI. Kolombo veroverd. Gezantschap naar China. Gezantschap naar Japan. XXVII. De Pyreeneesche Vrede tusfchen Frankryk en Spanje geslooten XXVIII. De Ruiter zeilt, met de Vloot der Staaten, naar 't Noorden. Haagsch Verdrag. XXIX. Verdragen met Engeland. De Ruiter helpt Nyborg bemagtigen. XXX. 't Verdrag van Elbing bekrachtigd. Olivafche Vrede. De Ruiter bezet de Zweedsche Vloot, in de haven van Landskroon. Vrede tusfchen Zweeden en Deenemarke, te Koppenhagen geslooten.

Filips de vierde, Koning van Spanje, hadt, 1654;
na 't sluiten der Munstersche Vrede, eenen gewoonlyken Gezant, Antoni Brun, gehouden in den Haage, om zorg te draagen, dat het Verdrag naargekomen werdt, van de zyde der Staaten. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid (a), aangetekend, dat 'er, al vroeg na het treffen van de Vrede, wederzydsche klagten gedaan werden, over het niet naarkomen der Voorwaarden, op welken men verdraagen was. Deeze klagten duurden nog. Brun hadt, onder anderen, reeds voor 't openen der groote Vergaderinge, in den jaare 1651, geklaagd „ dat Zeeland verzuimde, de renten „ te voldoen, die dit Gewest, volgens het „ twee-entwintigste punt van 't Verdrag, schuldig was. Dat men, tegen het elfde en vier- „ entwintigste punt, de Geestelyken vervolg- „ de,

I.
De Spaan-
fchen
klagen
over het
niet naarkomen
der Munstersche
Vrede.

(a) Hier voor, bl. 21.

1654.

de, en in hegtenis hielt. Dat men den Bis-
 schop van Roermonde ontzette van zyn
 Regtsgebied over S. Odenrode, in de Meije-
 rye van 's Hertogenbosch, en, eindelyk, dat
 men naliet de tweeledige Kamer op te reg-
 ten, die deeze verschillen, en die, welken
 over 't Land van Overmaaze gevallen wa-
 ren, reeds voor lang, zou hebben kunnen
 afdoen, en volgens het Verdrag behoorde
 af te doen (b).” Doch, na dat de groote
 Vergadering gescheiden was, klaagde de
 Spaansche Gezant ook over inbreuken op het
 Verdrag van Zeevaart. „De onderzaaten van
 dezen Staat bragten, zeide hy, van tyd tot
 tyd, Contrebande goederen, uit vyanden
 Land, dat is, uit Frankryk, in Spanje. Ook
 beschermde men de Spaansche Koopvaar-
 ders niet, tegen de rooveryen in de Mid-
 dellandsche zee; schoon 's Konings schepen
 dikwils de onderzaaten van den Vereenig-
 den Staat beschermd hadden.” Hierby voeg-
 de hy „dat de Westindische Maatschappy een
 Spaansch schip genomen hadt, zonder re-
 den, en dat men 's Konings Krygsvolk niet
 toestondt, op deeze kust aan land te komen,
 als 't 'er, by gelegenheid, op vervallen was;
 terwyl de Oorlogschepen van dezen Staat
 de Spaansche havens vryelyk in en uitvoe-
 ren (c).” Met dit laatste, werdt gezien op
 vier schepen, met dertien- of veertienhonderd
 Napolitaansche soldaaten, die men, in Hooi-
 maand

(b) Resol. Gener. 12 Jan. 1651. by WICQUEFORT *Preuv.*
 Tom. II. p. 325.

(c) Resol. Gener. 2 Nov. 1651. by WICQUEFORT *Preuv.*
 Tom. II. p. 328

maand des jaars 1651, in Zeeland, gezogt 1654.
 hadt aan land te zetten, om ze, van daar, met
 kleine vaartuigen, naar Brabant te voeren.
 Doch de Admiraliteit in dit Gewest hadt de
 fchepen, die tot voor Rammekens genaderd
 waren, van den wal gehouden, en genood-
 zaakt, in de Vlaamsche havens in te loopen (d).

Van wege de Staaten, was, op de Spaansche
 klagten, geantwoord „ dat het *agste* en *elfde*
 „ punt van 't Verdrag, die van Contrebande
 „ goederen spraken, stipt zouden naargeko-
 „ men worden. Dat men den bevelhebberen
 „ ter zee last geeven zou, om de onderzaaten
 „ van Spanje, tegen de roovers en vrybuiters in
 „ de Middellandsche zee, te beschermen. Dat
 „ de Oorlogsfchepen van deezen Staat, die, om
 „ zig te herstellen, of om verversching in te
 „ neemen, in de havens van Spanje, inliepen,
 „ maar maatiglyk, en zo veel, als vereischt
 „ werdt om de rooveryen te weeren, waren
 „ uitgerust. Doch dat de Spaansche fchepen,
 „ welken men hier buiten de havens gehou-
 „ den hadt, Krygsvolk hadden opgehad; welk
 „ men, niet zonder verlof, binnen eens an-
 „ ders gebied brengen mogt. Dat de byzon-
 „ dere Gewesten ook, op dit stuk, zo kiesch
 „ waren, dat zy niet gedoogden, dat men,
 „ zonder verlof der byzondere Staaten, Krygs-
 „ volk van 't eene Gewest in 't andere trek-
 „ ken deedt. Dat men, eindelyk, wegens 't ge-
 „ nomen fchip, den Gezant overleveren zou
 „ de redenen, die de Westindische Maatschap-

Ant-
 woord
 der Staa-
 ten.

» PY

(d) WICQUEFORT *Livr. V. p. 277.* AITZEMA III. *Deel, bl.*
 256, 257, 258.

1654. „py inbragt, tot verdediging van haar ge-
 „drag (e).” Ondertusfchen, werdt de twee-
 ledige Kamer niet opgeregt. De Staaten ver-
 stonden, dat men de gefchillen over de Landen
 van Overmaaze, over zekere vryheden van
 lasten, over de uitwifeling van 't Overkwart-
 tier van Gelder, over de grensfcheidingen in
 Vlaanderen, en over het stoppen der Zoute,
 niet aan de tweeledige Kamer onderwerpen
 zou. Maar Spanje begreep het anders: 't welk
 oorzaak was, dat het opregten der tweeledige
 Kamer, van tyd tot tyd, verſchooven werdt.

Aanvang
 van de
 zittingen
 der twee-
 ledige
 Kamer.

In Herftmaand des jaars 1652, werdt 'er eene
 Byeenkomst van wederzydfche Gemagtigden
 aangelegd te Mechelen, om de regten, die,
 van de Spaanfche en Staatsfche zyde, in
 Vlaanderen en op de Schelde, geheeven wer-
 den, te regelen. Doch zy verrigtte weinig,
 om dat men elkanderen niet verftaan kon,
 over de wyze van handelen (f).

Spanje
 zoekt
 Engeland
 op te zet-
 ten tegen
 deezen
 Staat.

Ondertusfchen, arbeide *Don Alonfo de Car-*
denas, Gezant des Konings van Spanje in En-
 geland, om de Regeering aldaar op te zetten
 tegen deezen Staat, voordeelige voorwaarden
 aanbiedende, zo men zig, tegen Frankryk en
 de Vereenigde Gewesten te gelyk, wilde kan-
 ten. Kromwel luisterde ook naar zyne voor-
 flagen; doch, naar 't fchynt, alleen met oog-
 merk, om, beide van Frankryk en van deezen
 Staat, met welken hy in onderhandeling was,

te

(e) Refol. Gener. 2 Nov. 1651. by WICQUEFORT *Preuy*:
 Tom. II. p. 328.

(f) AITZEMA III. *Deel*, bl. 761. WICQUEFORT *Livr. VI.*
 p. 370.

te betere voorwaarden te bedingen (g). Brun 1654.
 hieldt hier, desonaangezien, aan met klaagen, ———
 over het niet naarkomen der Munsterfche Nieuwe
 Vrede. In den aanvang des jaars 1653, drong eifchen
 hy fterk op het verleenen van vryheid aan de en klag-
 Roomfche Geestelyken, om hier te Lande te ten van
 verkeerem, vorderende, wyders „herftelling den
 „van den Roomfchen Godsdienst, te Zeven- Spaan-
 „bergen en te Lingen, en ten minfte gelyke fchen
 „vryheid voor de Roomfchen in de Meijerye Gezant.
 „van 's Hertogenbosch, in het Markgraaf-
 „fchap van Bergen op Zoom, in de Barony
 „van Breda en in het Land van Kuik, als men
 „hun, geduurende den oorlog, hadt toege-
 „ftaan.” Voorts zeide hy „dat de Staaten
 „zig van verfcheiden' Dorpen in Brabant,
 „Vlaanderen en Namen hadden meester ge-
 „maakt, fchoon dezelve blykbaar behoor-
 „den onder 't gebied des Konings van Span-
 „je. Dat de Bevelhebber binnen Maastricht
 „verblyf verleende aan de Franfche bezette-
 „lingen van Dienenhoven, Rocroi en Dam-
 „villiers, die 't platte Land in 's Konings Ne-
 „derlanden afliepen. Dat de Sterkten niet ge-
 „flegt, de regten niet geregeld, de fchuldige
 „renten niet betaald werden. Dat men de
 „Kommandery van Gemert niet te rug gaf
 „aan de Ridders der Duitfche orde. Dat de
 „ingezetenen der Vereenigde Gewesten nog
 „op de Westindien bleeven handelen, en dat
 „men, onlangs, de brieven onderschept hadt,
 „die 's Konings Gezanten in Engeland zonden
 „naar 't Hof te Brusfel.” Laatsfelyk, be-
 weer-

(g) WICQUEFORT *Livr.* VII. p. 400.

1654. —————
 weerde hy „ dat men, ten spoedigste, behoort
 „ de te besluiten tot het in stand brengen der
 „ tweeledige Kamer; waarvan men de besliss-
 „ sing der openstaande geschillen te wagten
 „ hadt.”

De Staa-
 ten klaa-
 gen ins-
 gelyks.

Ongere-
 geldheid
 der Lo-
 tharing-
 sche troe-
 pen.

De Spaansche klagten werden, van de zyde der Staaten, die gantsch ongeezind waren, om eenige vryheid aan de Roomschen, te Zevenbergen, toe te staan (*h*), met klagten beantwoord. Men toonde zig te onvrede, dat de regten op de inkomende goederen verhoogd waren, in de Spaansche Nederlanden. Maar vooral stiet den Staaten, dat men, van de Spaansche zyde, gedoogde, dat de Hertog van Lotharingen, die met Spanje in verbond stondt, en, sedert dat hem zyn Hertogdom, door Frankryk, afhandig was gemaakt, met eenen hoop Krygsvolk, in dienst van Spanje getreden was, van tyd tot tyd, de winterlegeringen betrok, dicht aan of binnen de grenzen van deezzen Staat. In den aanvang des jaars 1653, hadt hy zig in de Meijerye gelegerd: waar hem de Veldmaarschalk Brederode, met een deel der bezettingen van Heusden, 's Hertogenbosch, Graave en Ravenstein, op 't lyf viel, den Kolonel *Klauw*, evangelyk, met zig te rug voerende. Wat laater werdt de Lotharingsche Kolonel *Snetter*, te Mechelen, een Dorp by Maastricht, daar hy zig neder geslaagen hadt, aange-
 tast, en overwonnen, door den Ryngraave, Bevelhebber van Maastricht. De Spaansche Gezant durfde 't gedrag van den Hertoge van Lotharingen niet verdedigen, en hy zelf hadt
 geen

(*h*) Resol. Holl. 3 Octob. 1654. bl. 392.

geen magts genoeg om den Staaten 't hoofd te bieden; waarom hy, verdreeven van den Staatfchen bodem, in de Landen van Luik of van Kleeve, zyn verblyf zoeken moest (*i*). 't Leedt niet lang, of Spanje zelf vatte agterdogt tegen hem op, vermoedende, dat hy, onder de hand, heulde met Frankryk. De Aartshertog Leopold deedt hem, derhalve, vatten en naar Spanje voeren, daar hy, tot in het jaar 1659 toe, in hegtenis bleef (*k*). De Staaten, egter willende toonen, dat zy een einde der openstaande gefchillen zогten, booden aan, de Kwartieren van Daalhem en 's Hertogenrade, in de Landen van Overmaaze, te willen afstaan aan Spanje, tegen de Kommandery van Gemert en de Abtdyen van Postel en Huibergen, waarover gefchil viel; alleenlyk het Kwartier van Valkenburg uit de genoemde Landen voor zig behoudende. Doch de Gezant Brun, beweerende, dat de Koning, zyn meester, geagt moest worden in 't bezit te zyn van deeze Landen, hadt geene ooren naar deeze aanbieding (*l*).

Men was dan, eindelyk, wel genoodzaakt, te komen tot de opregting der tweeledige Kamer, die, eerst in deezen jaare, in stand kwam, schoon haar Berigtschrift (*m*), reeds in Wynmaand des jaars 1653, ontworpen was. Men kwam overeen, dat zy uit zestien Regters bestaan

1654:

Chambre
Mipartie
of twee-
ledige
Kamer in
stand ge-
bragt.

(*i*) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 80, 81. AITZEMA III. Deel, bl. 798, 800, 801, 869, 870. WICQUEFORT Livr. VII. p. 421, 422, 423, 424.

(*k*) THORLOE'S Papers, Vol. II. p. 132. WICQUEFORT Livr. VIII. p. 459.

(*l*) AITZEMA III. Deel, bl. 871, 872.

(*m*) Zie het by AITZEMA II. Deel, bl. 1133.

1654. staan zou, agt van elke zyde; beurtswyze, drie jaaren, te Mechelen, en drie jaaren, te Dordrecht, zitten, en in de eerste plaats, de geschillen over de Landen van Overmaaze vereffenen. De Kamer kwam, in 't volgende jaar, al te Dordrecht, alzo de byeenkomst der wederzydsche Gemagtigden, toen reeds drie jaaren, te Mechelen, gehouden geweest was. Van de Spaansche zyde, hadt men gaarne gezien, dat zy, in plaats van te Dordrecht, in den Haage, te Haarlem, of te Utrecht, hadt mogen zitten; doch de Staaten vonden dit ongeraaden (n). Brun was, ondertuschen, op den tweeden van Louwmaand deezes jaars, overleeden (o), en werdt, in Sprokkelmaand des volgenden, opgevolgd, door *Don Estevan da Gamarra* (p), die veele jaaren zyn verblyf hier te Lande gehouden heeft; schoon zyne handeling, in 't eerst, naauwlyks in iet anders bestondt, dan in het doen en beantwoorden der gewoonlyke klagten, over 't niet naarkomen der Munsterfche Vrede.

II.
Handeling met
Portugal.

Het Hof van Portugal hadt, na 't vertrek van 's Konings Gezant uit den Haage, in Bloei-maand des jaars 1651, niet nagelaaten, nieuwe voorflagen tot een vergelyk te laten doen aan den Consul der Staaten te Lisbon. Doch alzo men, daarby, in plaats van te rug te geeven, 't gene op de Westindische Maatschappij in Brazil en elders veroverd was, haar nog het weinige, welk zy daar bezat, afvorderde; wer-

(n) AITZEMA III. Deel, bl. 1132, 1133, 1135.

(o) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 63. AITZEMA III. Deel; bl. 1125.

(p) AITZEMA III. Deel, bl. 1139, 1232, 1233.

werden deeze voorflagen van de hand geweezen. De Staaten, ten deezen tyde, den Engelfchen oorlog nog op den hals hebbende, booden den Koning aan al wat de Portugeezen reeds bemagtigd hadden in Fernambuk, mids men, daarvan, behielde het Recif en Maurits-Stad, nevens het naaste Land, tot op eene myl in den omtrek. Daarentegen, behoorde de Koning, dagten ze, aan de Maatfchappy eene zekere fomme te voldoen, en haar in 't bezit te laaten van Tamarika, Paraïba, Rio Grande en Siara, alwaar weinige Portugeezen woonden. Ook floegen ze voor, dat de ingezetenen van deezen Staat de Landen, welken zy, in Fernambuk, bezaten, vryelyk zouden mogen gebruiken, en aldaar Koophandel dryven, en vryheid van Godsdienstoefening genieten: waartegen de Portugeezen zig van de haven van 't Recif zouden mogen bedienen, mids de Koning, jaarlyks, eene zekere fomme tot onderhoud der bezetting betaalde. Men hadt den Conful *Wouter van der Hoeve*, verzeld van *Gysbert Rudolf van Nidek*, toen Advokaat der Westindifche Maatfchappye, met deeze voorflagen naar Lisbon te rug gezonden, en veelen twyfelden niet, of de Koning zou 'er in bewilligen (g). Doch de bevinding leerde haast, dat het Hof van Portugal flegts tyd zegt te winnen, en de Staaten met handelen op te houden, tot dat het zig gantsch Brazil onderworpen hadt. Ondertusfchen, ontving men, van tyd tot tyd, berigten van den deerlyken toe-

1654.

Slegte
staat der
Neder-

(g) AITZEMA III. *Deel*, bl. 975. WIGQUEFORT *Livr.* VII. p. 426.

1654. toestand der Nederlandsche zaaken in Brazil; daar, ter oorzaake van den Engelschen oorlog, de hand niet aan gehouden werdt, van wege den Staat. Men leedt 'er nu groot gebrek aan oorlogs- en mondbehoefsten, en stondt in een geduurig gevaar van de Portugeezen (r). De Maatschappy was onmagtig, om het klein gedeelte van Brazil, welk zy nog bezat, te beschermen. *Michiel van Goch*, een der Raaden van Brazil, was, in den Zomer des jaars 1653, herwaards gekomen, om de elende der Nederlanderen in Brazil te veitonen, middelen tot herstelling voor te slaan, en, zo men 'er hier geene ooren naar hadt, te verzoeken, dat men schepen uitrustte, om de Nederlanders af te haalen, alzo zy 't, in deezen staat, niet langer houden konden, hebbende zy toen nog wel driehonderd mylen langs den zeekant in; zonder een' voet landwaards in te durven zetten (s). Doch men bleef hier nog al hoo- pen op handeling, tot dat de Consul, in Win- termaand, herwaards keerde, zonder iet te heb- ben kunnen sluiten, alzo de Koning, niet slegts wegens Brazil, maar ook over Oostindie, be- geerde over een te komen (t).

't Recif wordt belegerd, Midlerwyl, hadt men, te Lisbon, eene Vloot uitgerust, die, in 't najaar, naar Brazil onder zeil ging, en, den twintigsten van Win- termaand, de Nederlandsche Sterkten op 't Recif begon te belegeren; die, te gelyk, door een leger te lande, werden aangetast. Eene der

(r) Notul. Zeel. 26 January 1653. bl. 216. *AUTZEMA III, Deel, bl. 372.*

(s) *AUTZEMA III, Deel, bl. 374.*

(t) *WICQUEFORT Liyr. VII. p. 426.*

der Sterkten werdt, in den eersten aanval, veroverd, op den vyfden van Louwmaand deezes jaars 1654, eene andere, door de onzen, aan brand gesteken; de derde Sterkte werdt, by verdrag, opgegeven, waarby, voorts, alles afgeftaan werdt, wat de Maatschappy nog bezat in Brazil. *Walter van Schoonenburg*, *Henrik Haaks* en de Luitenant-Kolonel *Sigismond van Schoppe*, die laatst 't hoog bewind over Nederlandsch Brazil gehad hadden, bragten de tyding van dit verlies herwaards (u): doch ontmoetten, op hunne aankomst, zo veele klaagers over hun beleid, dat de algemeene Staaten een besluit namen, om het doen te onderzoeken, door den Raad van Staate. Doch de Raadpensionaris de Witt, beweerende dat Luiden van Regeeringe, in Holland, niet dan voor Hollandfche Regters, te regt behoorden te staan (y), bragt te wege, dat men Schoppe, uit last der Gekommitteerde Raaden van Holland, in hegtenis nam. Schoonenburg en Haaks werden ook, op bevel der Staaten van Holland, in hunne herberge, bewaard; hoewel de eerste een onderzaat der Staaten van Stad en Lande was. Doch de Staaten van Holland hadden beloofd, hem aan die van Stad en Lande te zullen overleveren, zo hy opgeëischt werdt. Midlerwyl, lieten ze het Hof kennis neemen van de zaak der gevangenen. Doch de algemeene Staaten kanteden zig hiertegen, beweerende, met redenen en voorbeelden, dat hun het Regtsgebied over deezee Perfoonen toekwam, en

1654.

en, by verdrag, nevens gantsch Brazil, opgegeven aan de Portugeezen.

(u) THURLOW'S PAPERS, Vol. II. p. 481, 496, 700.

(y) Zie Refol. van Confid. bl. 218 enz. THURLOW'S PAPERS, Vol. III. p. 50, 51, 116.

1654.

en dat zy 't, voorheen, in diergelyke gevallen, dikwils, geoefend hadden in den Haage. Van de zyde der Staaten van Holland, werdt aangewezen „ dat zulks, niet dan in gevallen „ van eene andere natuur, of met kennis der „ Gewesten, geschied ware: of indien 't ook „ in andere gevallen mogt ondernomen zyn, „ dat zulks als eene inbreuk op het regt der „ Gewesten moest aangemeikt worden. Dat „ de algemeene Staaten geen Regtsgebied „ hadden dan over 't Krygsvolk, en zulks alleen by * voorkoming, binnen de Vereenigde Gewesten. En dat alle andere Perfoonen tot het Regtsgebied der Staaten van elk Gewest behoorden, 't zy ze 'er onderzaaten van waren, of 'er zig slegts ophielden, voor eenen tyd.” Doch het Hof van Holland, en de Krygsraad zelf, door de algemeene Staaten aangefteld, vonden, onaangezien de beweegingen, die deeze Regtspleeving veroorzaakt hadt, niet geraaden, iet strengs tegen de gevangen te besluiten. Schoppe alleen werdt, door den Krygsraad, vervallen verklaard van zyne verdiende wedde. Men vindt geen genoegzaamen grond, om hem en de anderen aan lafhertigheid, veel min aan verraad, schuldig te houden. Zy werden, derhalve, na eenige maanden zittens, geslaakt. 't Verlies van Brazil werdt, eerlang, in 't algemeen, toegeschreeven, aan gebrek van mond- en krygsbehoeften: van welken men, ter oorzaake des Engelschen krygs, dit afgelegene gedeelte van der Staaten gebied niet behoorlyk hadt konnen voorzien. De Koning van Portugal floot, na dat hy meester van Brazil geworden was,

een

* *Præventie.*

een Verdrag met Kromwel, waarby den Engelschen merkelyke voordeelen in den Koophandel werden toegeftaan. Doch dit Verdrag dekte den Koning ook, meer of min, tegen de Staaten, met welken hy klaarlyk zag, nu niet veel langer vrede te zullen kunnen houden (x).

De Protector was, na het fluiten der Vrede met deezen Staat, behalve met Portugal, ook met Frankryk en met Spanje, in onderhandeling gebleeven. Ieder van deeze Mogendheden, die nog met elkanderen in oorlog waren, zocht hem te beweegen tot een verdrag. Eindelyk, befloot hy met Spanje te breeken, zedende eene Vloot naar Amerika, die zig, in Bloei maand des jaars 1655, meester maakte van Jamaika, welk de Engelschen te vooren nog eens veroverd, doch federt verlaaten hadden. De oorlog tusfchen Engeland en Spanje gaf den ingezetenen der Vereenigde Gewesten gelegenheid, om zig meester te maaken van de meeste Vaart op Spanje, die, te vooren, grootendeels, in de handen der Engelschen geweest was. Doch van eenen anderen kant, werdt 'er de Vereenigde Staat wederom door benadeeld. Kromwel, met Spanje in oorlog geraakt, vondt raadzaam een Verbond met Frankryk te fluiten (y). De Staaten werden wel begreepen in dit Verbond; doch flegts als vrienden van beide de Mogendheden. Frankryk beloofde zig van Engeland meer hulp tegen Spanje, dan de Staaten zouden kunnen of willen verleenen, en

1654:

III.
Engeland
raakt met
Spanje in
oorlog.

1655.

Verbond
tusfchen
Frankryk
en Engeland.

Frankryk
is mis-
noegd op
deezen
Staat.

(x) Refol. van Confid. bl. 214. THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 703. AITZEMA III. Deel, bl. 1116-1125, 1221, 1222. WICQUEFORT Livr VIII. p. 456-462.

(y) Zie het by AITZEMA III. Deel, bl. 1165.

1655. en was zeer te onvrede op de Staaten, om dat zy, met Kromwel, geslooten hadden, zonder den Koning, als voornaame handelende party, in 't Verdrag, te begrypen (z). Ook hadt men, aan 't Fransche Hof, bespeurd, dat de handeling over een Verbond tusschen Lodewyk den XIV. en de Staaten slegts aangehouden was, om Kromwel te eerder tot vrede te doen besluiten: 't welk het misnoegen tegen de Staaten hadt doen toeneemen. 't Verbond tusschen Koning Lodewyk en den Protector was, derhalve, zo dra niet geslooten, of de Fransche Ambassadeur, *Pierre Canut*, werdt t'huis ontbooden uit den Haage. In 't affcheid neemen, ontzag hy zig niet, de Staaten, van ter zyde, te beschuldigen van ondankbaarheid jegens den Koning zynen meester, die, gelyk hy te kennen gaf, deswege, niet ongevoelig was (a). De Staaten klaagden, van hunnen kant, over de kaaperyen der Fransche Vrybuitenren, in 't Kanaal en elders, waardoor hun Koophandel zeer gestremd werdt. Ook begon men, eerlang, in Frankryk, vyftig stuivers te heffen van elk vat, dat de vreemde schepen, die in Fransche Havens kwamen laaden, voeren konden: eene nieuwigheid, die de Vaart der ingezetenen van deezen Staat op Frankryk merkelyk benadeelde. De Staaten deden 'er, vergeefs, over klaagen. De oorlog met Spanje maakte het opstellen van nieuwe belastingen noodzaakelyk, in Frankryk: en de Koning vondt geraaden, dezelve, zo veel mogelyk ware, te leggen op de

(z) WICQUEFORT *Livr.* VII. p. 400-402.

(a) THURLOR'S PAPERS, *Vol.* IV. p. 112.

de ingezetenen der Vereenigde Gewesten, welker Koophandel hy gaarne in zyn Ryk trekken wilde, en die hem, zo hy dagt, door en na het sluiten der Munsterfche Vrede, zo veel stof tot misnoegen gegeven hadden, dat hy hun naauwlyks meer behoefde te ontzien; en nog te minder, om dat hy, na 't sluiten van 't Verbond met Engeland, hunne vriendschap niet noodig hadt (b). Op deeze wyze, strekte dit Verbond, om Frankryk verder te verwyderen van den Vereenigden Staat; hoewel de veranderingen, die, sedert, voorvielen, oorzaak waren, dat het misnoegen, niet dan na verloop van eenige jaaren, tot openbaaren oorlog, uitborst. Maar terwyl de Staaten zo weinig verzekerd waren van Frankryk, en tot hiertoe nog geen Verdrag van Zeevaart hadden kunnen sluiten met Engeland, waarover Nieupoort, te vergeefs bleef handelen (c), werden zy ingewikkeld in den kryg, die tusfchen Zweeden en Poolen ontsteken was, en waarvan wy nu de gelegenheid en aanvang gaan verhaalen.

1655.

Christina, Koningin van Zweeden, hadt, in 't voorleeden jaar, de Kroon afgeftaan aan *Karel Gustaaf*, haaren vollen Neef, die, de Zweedsche wapenen in Duitschland gevoerd hebbende, terftond toonde, dat hy nog oorlog in den zin hadt. De *Graaf van Konigsmark* was, reeds eenigen tyd, bezig geweest, om voorbereidfels te maaken tot het beleg van Breemen, welke Stad zig zo volkomen niet onderworpen hielt aan de Zweedsche Kroon, als men 't, in

IV.
Oor-
sprong
van den
Oorlog
tusfchen
Zweeden
en Pool-
len.

(b) AITZEMA III. Deel, bl. 1232. WICQUEFORT Livr. VIII. f. 477, 478, 520.

(c) AITZEMA III. Deel, bl. 1154 enz.

1655. dit Ryk, verfondt te behooren. Hy hadt zelfs, in den aanvang des jaars 1654, de Stad begonnen te belegeren. Zy zondt, om onderftand, aan den Keizer, aan de Hanze-Steden en aan de Staaten der Vereenigde Gewesten: welke laatften, toen nog belemmerd met den Engelſchen kryg, alleenlyk, beflooten, Van Beuningen, *Epo Bootsma* en *Kniphuizen van Luisberg*, als buitengewoone Afgevaardigden, naar Stede te zenden, om een Verdrag te bemiddelen, tuſſchen Zweeden en de Stad Breemen; doch deeze bezending was vrugteloos geweest. Zweeden wilde de bemiddeling der Staaten niet aanneemen. Breemen werdt egter, in Slagtmaand, verlost van 't beleg, by verdrag, volgens welk, de beſliſing der gereezen' geſchillen verſchooven werdt, tot eenen anderen tyd (*d*). 't Scheen, naderhand, dat men geſchil met Breemen gezogt hadt, om, onder dekfel van het zelve, Krygsvolk byeen te brengen, zonder den nabuuren argwaan te geeven. Immers, toen Konigsmark, ook na 't ſluiten van 't Verdrag met Breemen, zyne troepen verſterkte; toen men vernam, dat de *Graaf van Wittenberg* volk byeentrok in Pomeran, en dat de Koning zelf zig uitrustte, ter zee en te lande, twyfelde men niet meer, of 't was op Poolen, en op de bezittingen van den Keurvorst van Brandenburg langs de Oostzee, gemunt (*e*). De Czaar van Moskovie hadt, onlangs, ook den oorlog aan Poolen verklaard,

en

(*d*) *AVTZEMA III. Deel, bl. 884-891, 892-901. THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 22.*

(*e*) *Secr. Reful. Holl. 5 May 1655. I. Deo, bl. 173. DE WIT Brieven III. Deel, bl. 47.*

en zig van eenig geweer, kruid en lood voorzien, in de Vereenigde Gewesten. Poolen stak, daarbenevens, inwendig vol onrust; zodat dit Ryk, nu nog van den kant van Zweeden gedreigd wordende, ten hoogste noodig hadt, zig te sterken, door uitheemsche Bondgenootschappen (f).

Al in 't jaar 1653, was 'er eenige opening tot een Verbond, tuschen *Joan Kasimir*, Koning van Poolen, en de Vereenigde Gewesten, geschied, in den Haage. Men hadt zelfs, wat laater een ontwerp gemaakt, waarmede *Nikolaas de Bie*, Resident van Poolen by deezen Staat, een' keer was gaan doen, naar zynen Meester. Doch dit Ontwerp, te voordeelig gesteld zynde voor de Staaten, hadt geen' ingang gevonden, aan 't Poolsche Hof (g). Zy werden, daarna, door hun belang, genoodzaakt, om de zyde van Poolen te kiezen, tegen Zweeden; welk Ryk, eens meester geworden van de Oostzee, hunnen handel op dezelve, door 't verhoogen der tollén, naar welgevallen, zou kunnen belemmeren.

Fredrik Willem, Keurvorst van Brandenburg, bedugt voor 't verlies van zyne Staaten langs de Oostzee, sloot, in Hooimaand deezer jaars, een Verbond van onderlinge bescherming met de Vereenigde Gewesten, voor den tyd van agt jaaren: waarover, reeds sedert eenigen tyd, gehandeld, en welk, voornaamlyk door Amsterdam (h), tot een besluit gebragt was

(f) WICQUEFORT *Livr. VIII. p. 472.*

(g) ALTZEMA III. *Deel, bl. 1098-1101.* WICQUEFORT *Livr. VIII. p. 471.*

(h) THURLOK's Papers, *Vñ. III. p. 667.*

1655.

Oordeel,
over het
inzigt
van dit
Verbond.

was (i). De Staaten beloofden „ den Keurvorst
 „ te zullen beschermen, zo wel, wanneer hem
 „ de Gulikfche Erflanden, met geweld, be-
 „ twist werden, als wanneer hy, in zyne Staa-
 „ ten en Steden, langs de Oostzee gelegen,
 „ werdt aangetast. De Keurvorst zou, daar-
 „ entegen, de Staaten byftaan, met tweedui-
 „ zend man, wanneer zy, binnen den Veree-
 „ nigden Staat of aangewonnen Landen, wer-
 „ den beoorloogd, en zelfs, wanneer men on-
 „ dername, hunne fcheepvaart te ontrusten,
 „ De Staaten beloofden den Keurvorst drie-
 „ duizend man, in manschap, wapenen of geld,
 „ of vierduizend en meer, zo hy, in de Oost-
 „ zee, werdt aangevallen (k).” Doch dit Ver-
 „ bond hieldt niet lang stand. Terwyl 'er over
 „ gehandeld werdt, was de Keurvorst, zo men
 „ meende, reeds bezig, om zig met Zweeden te
 „ verdraagen (l): 't welk, daarna, openlyk bleek,
 „ zyne meening geweest te zyn. In Engeland,
 „ waar dit Verbond niet aangenaam was, dagt
 „ men, dat de Prinsgezinden, hier, het hadden
 „ weeten te wege te brengen, om hunne party
 „ te styven. Doch de Witt meende „ dat het
 „ Verbond den Keurvorst geene gelegenheid
 „ gaf, om den Prinse van Oranje, door behoor-
 „ lyke wege, eenig het minfte voordeel toe te
 „ brengen; en dat hy 't niet door geweld zou
 „ kunnen doen, zonder het Verbond te fchen-
 „ den, en alle Landzaaten tegen zig te verbit-
 „ teren (m).” De

(i) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 82, 94. AITZEMA III. Deel, bl. 846 enz. 1190 enz. WICQUEFORT Livr. VII. p. 425.

(k) Zie het Tract. by AITZEMA III. Deel, bl. 1200 enz.

(l) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 62. THURLOE'S Pa- pers, Vol. III. p. 731. Vol. IV. p. 459.

(m) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 96, 99, 112, 170. THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 525, 68; 705.

De Staaten hadden, uit voorzorg, terwyl 1655. Konigsmark omtrent Breemen lag, twee Veldlegertjes op de been gebragt, een van agtentyftig vendelen Knegten en dertig kornetten Paarden, onder den Veldmaarschalk, Heere van Brederode, welk langs en omtrent den Yffel gelegd werdt; en een van veertig vendelen Knegten en elf kornetten Paarden, onder den Stadhouder van Friesland, Willem Fredrik, dien wy, voortaan, den naam van *Prinse* schuldig zyn, zynde zyn Huis van Nasfau-Dietz, zo wel als de Huizen van Nasfau-Dillenburg, Nasfau-Siegen en Nasfau-Hademar, in den voorleeden jaare, tot den Ryksvorstelyken stand, verheeven geworden (n). Het Legertje, over welk hy thans geboodt, diende om Delfzyl, Koeverden en de Bourtange, en zelfs Embden en Lieroord, in Oostfriesland, te dekken. Doch deeze Legertjes werden opgebroken, en 't volk naar de bezettingen gezonden, toen men vernam, dat Konigsmark over de Elve getrokken was, om zig by den Graave van Wittenberg in Pomeran te voegen (o). Breed werdt, in 't algemeen, opgegeven van de magt van 't vereenigd Zweedsche Leger; doch men vernam, hier, uit eige berigten, dat het slegts twee-enderthonderd knegten en tweeduizend paarden sterk was (p).

De Staaten brengen twee Legertjes te veldc.

De Graaven van Nasfau worden tot Ryksvorsten verheeven.

De Zweedsche wapenen maakten, sedert, sterke voortgangen in Poolen. Warschau en Krakauw gaven zig, terstond, over. De Koning

Voortgang der Zweedsche wa-

(n) AITZEMA III. Deel. bl. 1108.
 (o) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 81. WICQUEFORT Livr. IX. n. 480. THURLUE's Papers. Vol. III. p. 524, 530.
 (p) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 85.

1655. ning en de Koningin van Poolen weeken uit het Ryk naar Silezie, waarna de meeste Landschappen zig den Koning van Zweeden onderwierpen. Dantzig nogtans, welk onder bescherming des Konings van Poolen plag te staan, weigerde zulks (q): waarop Karel Gustaaf voornam, de Stad, te water, met tweedertig schepen, te belegeren (r).

De Staaten rusten eene Vloot uit naar de Oostzee. In dæzen stand der zaaken, begonden de Staaten met ernst te denken aan het ondersteunen van Poolen: waarop de Resident de Bie, van tyd tot tyd, ernstelyk aanhieldt (s). Men besloot, in Oogstmaand, eene Vloot naar de Zond te zenden, tot beveiliging van den Koophandel in de Oostzee: en viel, terstond, aan 't uitrusten, zonder zig te stooren aan de Vertoogen van den Zweedschen Resident, *Harald Appelboom*, die ligtelyk bevroeden kon, dat deeze uitrusting gerigt was tegen den Koning zynen meester, welke nogtans, beweerde hy, in vriendschap leefde met de Staaten, en gezind was, de gemaakte Verdraagen, heiliglyk, te onderhouden (t).

Zy besuiten buitengewoone bezendingen te doen naar 't Noorden. Doch terwyl de Vloot uitgerust, en eenige schepen, die eerst gereed waren, vooruit gezonden werden (u), vondt men geraaden, verscheiden' Gezantschappen af te vaardigen naar 't Noorden, om, ware 't mogelyk, de rust aldaar, door handeling, te herstellen. Tot de bezending naar Zweeden, werden benoemd Go-
verd

(q) THURLOE'S PAPERS, Vol. IV. p. 93.

(r) AITZEMA III. Deel, bl. 1220, 1265.

(s) AITZEMA III. Deel, bl. 1210, 1216.

(t) AITZEMA III. Deel, bl. 1210-1215, 1218.

(u) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 66.

verd van Slingeland, Pensionaris van Dordrecht, *Fredrik van Dorp*, Heer van Maasdam, Raad in den Hove van Holland, en *Jan Ysbrands*, van wege Stad en Lande, afgevaardigd in de algemeene Staaten. Naar Deenemarke werden gezonden Koenraad van Beuningen, die onlangs uit Zweeden te rug gekomen was (v); *Godard Adriaan van Rheede*, Heer van Amerongen, en *Matthias van Vierfen*, oud voorzittende en eerste Raad in den Hove van Friesland. Doch de eene en de andere bezending bleef opgeschort, tot in 't volgende voorjaar. Ook liep toen eerst het gros van 's Lands Vloote in zee. Wy zullen, hierna, gelegenheid hebben, om van haare verrigtingen verslag te doen. Nu leidt ons de draad der Geschiedenisse tot het ontvouwen van den staat der binnenlandsche zaaken, die thans merkelyken invloed hadden op de uitheemschen.

De bewegingen in Holland, om den Prins van Oranje te doen verheffen tot de bekende hooge waardigheden, waren, sedert het sluiten der Vrede met Engeland, byna alomme, opgehouden (w). Men droeg zorg, dat 'er, by de jaarlyksche verandering der Wethouderen in de Steden, allengskens, meerder op 't kussen raakten, die voor *Liefhebbers der Vryheid*, gelyk ze genoemd werden, bekend waren. Te Amsterdam, waren 'er, onlangs, verscheiden van deezen overleeden, te weten, de Burgemeester *Dr. Jan Bikker*, *Nikolaas Korver*, *Kornelis Bikker*, Heer van Zwieten, en Frans Ban-

VI.
Staat der
Regeeringe in
Holland.

(v) WICQUEFORT *Livr. IX. p. 488, 489.*

(w) THORLOE'S PAPERS, *Vol. III. p. 22.*

1655. Banning Kok, Heer van Purmerland: en fomnigen waren, in Louwmaand, bedugt, dat men, by de aanstaande verkiezing der Wethouderen, eenige andersgezinden in de Regeeringe brengen mogt. 't Viel egter zo niet uit; daar de Witt, die, ten deezen tyde, te Amsterdam was, alwaar hy, kort hierna, eene Dogter van wylen den Burgemeester Jan Bikker trouwde, veelligt, wel iet toe gedaan heeft (x). In andere Steden, volgde men den zelfden voet: waardoor de tegenwoordige Regeeringe van Holland, allengskens, bestendiger werdt, en binnens- en buitenslands meer aanzien kreeg. My is niet bekend, dat 'er, ten deezen tyde, in eenige Stad van Holland, merkelyke bewegingen bespeurd werden, uitgenomen te Gorinchem, daar de Wethouderschap, al sedert eenigen tyd, met den Drosfaard, over hoop gelegen hadt, over 't gezag, welk de laatste oordeelde hem, in Regts- en Regeeringszaaken, toe te komen, en welk hem, door de Wethouders, betwist werdt. Doch op den twee-entwintigsten van Hooimaand deezes jaars, werdt 'er 't Huis van den Oud-Burgemeester van der Kolk, Schoonvader des Drosfaards, in eenen oloop, geplonderd. En 't liep nog eenen geruimen tyd aan, eer alles, door Gemagtigden uit den Hove, eenigszins, in rust gebragt werdt (y). Maar in de meeste andere Gewesten, stondt het, ten deezen tyde, nog zeer onrustig. Gro-

(x) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 4, 10, 12, 15, 16. THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 706.

(y) Resol. Holl. 3 Octob. 1654. bl. 382. 31 July 1655. bl. 291. THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 447, 615, 633, 667. Vol. VI. p. 123, 139, 147, 165, 166.

Groningen en de Ommelanden lagen, al fert eenige jaaren, over hoop: en hadden, op 't einde des jaars 1653, beslooten, hunne geschillen, door eenige Gemagtigden, te laten afdoen: en zo deezen elkanderen niet verstaan konden, den Stadhouder, Prins Willem Fredrik, tot scheidsman te kiezen (z). De Ommelander-Heeren waren zelven onderling verdeeld, doordien men twee hunner hadt willen beletten, zitting te hebben op den Landdag. Sommigen, die meest op de zyde des Stadhouders geweest waren, hadden zig verbeeld, dat hy, in den twist, hunne streng getrokken zou hebben. Doch hy hadt het anders verstaan: waarop zy, van zyne vrienden, zyne hevigte partyen geworden waren. Burgemeester Eisinga, die thans het meeste bewind hadt in de Stad, hieldt hunne zyde. De twee Ommelander-partyen noemden zig ieder het Lid der Ommelanden, en gebruikten ieder het zegel van dit Lid. Drie Gemagtigden uit de genen, die tegen den Stadhouder waren, vervoegden zig, in Lentemaand deezes jaars, in de Vergadering der algemeene Staaten, daar zy een scherp geschrift overleverden tegen hunne partyen, den Stadhouder, onder anderen, van Majesteitschennis beschuldigende (a). De andere party schreef hiertegen. Ondertuschen, stontt 's Lands Regeering en Regtsoefening genoegzaam stil, voor eenige maanden: hebbende men, ter oorzaak der gemelde geschillen, geene Gedeputeerde Staa-

1655.

Twee-
spalt in
Staden
Lande.(z) ATTZEMA III. *Deel*. II. 82°.(a) Refol. Holl. 25 Maart 1655. *bl.* 108. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 33. WICQUEFORT *Livr.* IX. p. 494.

1655.

Staatē noch Regters in der Hoofdmannen-Kamer kunnen verkiezen (b). De algemeene Staatē beslooten, derhalve, in Bloemaand, eene bezending te doen naar Groningen, bestaande uit agt Gemagtigden, twee uit Holland, van welken de Raadpensionaris de Witt een was, en een uit ieder der zes andere Gewesten (c). Zy hadden last om te raadpleegen met den Prinse van Nassau, en, nevens hem, te arbeiden, om de geschillen in der minne by te leggen. Ook troffen ze, binnen weinige dagen, een Verdrag by voorraad, in welk de Regeering der Ommelanden, het kiezen der Gemagtigden ten Landdage, en 't begeeven der Ampten geregeld werdt (d). Doch de party, die tegen den Stadhouder was, dreef, dat men hem daarby te veel gezags gegeven hadt (e). Ook bleef de onlust meer of min duuren in deeze Provincie (f). De Raadpensionaris de Witt schreef, in Grasmaand des jaars 1656 „ dat alle de woeleryen, die te voo-
 „ ren, door en voor Prinse Willem van Nassau,
 „ en, zo 't schein, ook uit liefde tot den Heere
 „ Prinse van Oranje, tegen Holland, waren aan-
 „ gewend, en van daar waren afgekeerd naar de
 „ andere Gewesten, met naame naar Friesland
 „ en Stad en Lande, die Prins Willem, tot hier-
 „ toe, vergeefs, tot het aanneemen van zeker
 „ ontwerp van *Harmonie* of overeenstemming,
 „ tus-

(b) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 42.

(c) Zie THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 424, 446, 552, 553.

(d) Zie Reiol. Holl. 3, 4 Juny 1655. bl. 226. en AITZEMA III. Deel, bl. 1173 - 1187. THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 586, 594.

(e) AITZEMA III. Deel, bl. 1162.

(f) AITZEMA III. Deel, bl. 1308. IV. Deel, bl. 130. THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 567, 772. Vol. VI. p. 70.

„tusfchen de Gewesten gezogt hadt te be- 1655;
 „weegen (g).” In Groningen zelf, ontftondt,
 in 't jaar 1657, eene geweldige beroerte, ter
 gelegenheid van de gewoonlyke verkiezing
 der Wethouderfchap. 't Huis van den Burge-
 meester *Tjassens* werdt geplonderd. Hy zelf,
 zig in de Kerk gebergd hebbende, liep gevaar
 van 't leeven; doch werdt nog gelukkiglyk
 gered, door Prinfe Willem van Nafau, die
 egter zorg droeg, dat, in 't verkiezen der Wet-
 houderen, genoegen gegeven werdt aan 't ge-
 meen (h). Hierop volgde, in 't jaar 1659, ee-
 ne bemiddeling van de gefchillen der Provincie,
 door de algemeene Staaten (i).

In Gelderland, was ook gefchil over 't be- Oneenig-
 geeven der Ampten, tusfchen de Stad Arnhem heid in
 en de kleine Steden van het Kwartier van de Gelder-
 Veluwe, en tusfchen de Stad Zutfen en de land,
 andere Steden des Zutfenschen Kwartiers. De
 twee groote Steden dreeven, dat zy, hierin, ie-
 der zo veel zeggens hebben moesten, als de an-
 dere Steden van elk Kwartier te famen. De klei-
 ne Steden hielden, daarentegen, fttaande, dat
 zy elk zo wel eene ftem behoorden te hebben,
 als ieder der grooten. Deezen verklaard heb-
 bende, dat zy zig aan de uitspraak van het Hof
 van Gelder, gesterkt met twee Gemagtigden
 uit ieder der drie andere Geregthoven in de
 Vereenigde Gewesten, van Holland, Utrecht
 en Friesland, wilden onderwerpen, werden
 'er,

(g) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 215. AITZEMA III. Deel, bl. 1307.

(h) AITZEMA IV. Deel, bl. 130-133. WICQUEFORT *Livr.* X. p. 595.

(i) Zie Reglem. by AITZEMA IV. Deel, bl. 472.

1655. 'er, terstond, Gemagtigden gekooren. Doch de kleine Steden hadden geen zin in deeze onderwerping; zo dat de twist onbeslist bleef (*k*).

in Utrecht,

In Utrecht, lag het eerste Lid van den Staat over hoop met de Stad, welke geoordeeld hadt, dat dit Lid, uit de geestelyke goederen, welken het bezat, eene aanzienlyke somme behoorde af te staan, tot onderhoud der Predikanten: waartoe het eerste Lid niet verstaan kon (*l*). Ook hadden de Edelen of tweede Staat den Prins van Oranje, in Hooimaand des jaars 1654, tot Stadhouder benoemd: Graaf Willem van Nassau, die zig, ten deezen tyde, in Utrecht bevondt, kon nogtans de Stad niet beweegen, om zig te voegen by de twee eerste Leden der Staaten (*m*).

in Friesland.

In Friesland, was men ook tweedragtig. De Steden hingen geheellyk af van den Stadhouder. Doch, onder de andere Leden, waren 'er veelen, die de zaaken, gelyk Holland, begonden in te zien (*n*): waaruit geduurig twist ontstondt, op de Landdagen.

VII. Op-schuddingen te Goes, in Zeeland.

In Zeeland zelf, veranderden sommige Steden. Te Goes, daar men, in 't jaar 1653, in een' oproer, te wege gebragt hadt, dat eenige Prinsgezinden in de Regeeringe kwamen (*o*), hadt men, in 't volgende jaar, op gelyke wyze, veroorzaakt, dat eenigen hersteld werden, die, te vooren, verlaaten geweest waren van hun-

(*k*) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 41. AITZEMA III. Deel; bl. 1101.

(*l*) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 42. WICQUEFORT Livr. IX. p. 493.

(*m*) THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 438, 450, 451, 479, 480.

(*n*) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 42.

(*o*) Zie hier voor, bl. 297.

hunne Ampten (p). In 't jaar 1655, ontftondt 'er wederom diergelyke beweging, na de aanftelling van den regeerenden Burgemeester, *Bartholomeus Dankerts*, tot Baljuw. Doch zy werdt, door Gemagtigden der Staaten, gefild voor dien tyd (q). De Wethoudersfchap beftondt hier, uit den Baljuw, twee Burge-meesters en negen Schepens. Jaarlyks ging 'er een Burgemeester af, en, het eene jaar, vier, het andere jaar, vyf Schepens. Volgens de oude Privilegien, moesten de opengevallen' Plaatsen vervuld worden, door den Baljuw en aanblyvende Regenten, uit eene benoeming van twintig der aanzienlykfte burgeren, gemaakt door den afgaanden Burgemeester, de twee Rentmeesters der Stede en twee Verkiezers, zonder dat men den Stadhouder, of eenige mindere Kollegien van Regeeringe behoefde te kennen (r): een voorregt, welk geene andere Zeeuwfche Steden met Goes plagten gemeen te hebben, voor den dood des jongften Stadhouders. Dit voorregt, gelyk het de Magiftraatsbestelling onafhankelyker maakte, gaf ook, fomtyds, tot zorgelyke beroerten, aanleiding. Hierna, op 't einde des jaars 1656, rees 'er verfchil, over 't verkiezen van twee Rentmeesters, waarvan de benoeming tot de jaarlykfche Wethoudersfchap, die, in den volgenden Zomer, gefchieden moest, grootendeels, afhing. De ftemmen ftaken, tufchen de

1655.

(p) Notul. Zeel. 16, 17 Juny 1654. bl. 160, 161. AITZEMA III. Deel, bl. 1110.

(q) Notul. Zeel. 21, 22, 28 Juny 1655. bl. 56, 57, 58, 60.

(r) Copye van twee Privil. gedr. te Middelh. 1657. BOXHORN op REIGERIG. I. Deel, bl. 401.

1655. de Prinsgezinden en de anderen. De eerften wilden 't gefchil aan de Staaten verbleeven hebben: de anderen aan de Vroedschap der Stede, daar zy de fterkften waren (*s*). De burgers koozen party, en waakten met dubbele wagt, om niet overvallen te worden, en om het Staatsch Krygsvolk, waarmede de Stad gedreigd werdt, buiten te houden, Doch by gelegenheid, dat twee Rondon elkanderen, by nacht, tegen kwamen, raakte men handgemeen. *Gillis van der Nisse*, Kapitein der Burgerye, werdt doorschooten: twee Burgers werden gewond: waarvan een, *Jakob Gorsfen* genaamd, het beftierf: het Huis van den Oud-Schepen *Benjamin van der Steene*, daar de party der Prinsgezinden in geweeken was, werdt geplonderd (*t*). De Baljuw Dankerts, die 't met deezen hield, op 't einde des voorleeden jaars, door Burgemeesteren en fchepenen, ontfchutterd, en federt aangetast en ontwapend zynde door de Burgerye, was genoodzaakt geweest, zyn ampt neder te leggen (*u*). Zyn aanhang hadt, derhalve, deeze moeilykheid veroorzaakt, om hem te doen herftellen (*v*). Het Hof in den Haag zondt, eerlang, Gemagtigden naar Goes, om, zonder zig aan de tegenkanting der Staaten van 't Gewest te bekreunen, onderzoek op 't gebeurde te doen (*w*); en eenige handdaadigen

(*s*) Notul. Zedel. 9, 10, 11, 15, 16, 27 *January*, 2, 3, 24 *Febr.* 2 *Maart* 1657. bl. 4, 9, 11, 15, 17, 25, 32, 33, 35, 39, 47, 48, 52.

(*t*) Doleantie van B. van den Steene *gedr.* 1657.

(*u*) Notul. Zeel. 21, 30, 31 *Maart*, 14, 16 *April* 1657. bl. 67, 68, 72, 73, 74, 79, 81.

(*v*) Manifest der Burgerye van Goes, *gedr.* *Middelb.* 1657.

(*w*) Notul. Zeel. 13 *April*, 1 *May*, 8 *Juny*, 30, 31 *July*, 3 *Aug.* 1657. bl. 83, 85, 95, 103, 104, 105.

gen werden met geesfeling gestraft. Doch 1658
 deeze beroerte veroorzaakte, dat de Staaten van Zeeland der Stad, die eenen tyd lang van de Staatsvergaderinge bleef, eerlang, op haar verzoek, vergunden, voortaan, vier Burgemeesters, en zeven Schepens te mogen hebben, van welken twee Burgemeesters, en drie of vier Schepens, by beurten, jaarlyks, zouden afgaan: door welke schikking, de Baljuw minder vermogen hadt, om de stemmen te doen uitvallen naar zynen zin. Dankerts egter, uit Goes geweeken zynde, nam, in Bloei maand des jaars 1658, op eenen vroegen morgen, zynen slag waar; kwam, met eenigen van zynen aanhang en eenige soldaaten, door de Oostpoorte, in de Stad; maakte zig meester van 't Stadhuis, en zettede zig op zyne oude plaatse, voorgeevende aldaar te willen leeven en sterven. Doch alzo hem byna geene burgers toevielen, en de schuttery, midlerwyl, in de wapenen kwam, tot voorstand der tegenwoordige Regeeringe, moest hy 't Stadhuis en de Stad haast wederom verlaten. Sedert, werdt hy in eene geldboete van vyf honderd ponden vlaams verweezen, en uit Goes en Zuidbeveland gebannen. De Staaten van Zeeland stelden eenen anderen Baljuw, in zyne stede (x): waarna eene algemeene vergiffenis afgekondigd (y), en de rust binnen Goes allengskens hersteld werdt (z). Doch tegenwoordig,
 in

(x) Notul. Zeel. 6 Juny 1658. bl. 15.

(y) Notul. Zeel. 10 Dec. 1658. bl. 90. 7 Maart 1659. bl. 17.

(z) Memoriaal der Regeer. van Goes. MS. Notul. Zeel. 25. 27 Aug. 5, 10, 14, 22, 23 Sept. 21, 24, 26 Nov. 1657. bl. 110, 111, 113, 117, 122, 125, 130, 141, 147, 149, 151. *Syl. bl. ** 4, 5, 23. AITZEMA IV. Deel. bl. 128. WICOURFORT *Lijst*. X. p. 594. THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 165, 166.

1655. in 't jaar 1655, was de verdeeldheid tusfchen de Leden van Zeeland zo groot, dat veele zaaken onafgedaan bleeven, om dat Middelburg, Zierikzee en Thoolen vierkant overftonden, tegen Goes, Vlissingen en Veere (a). Thoolen zelf was ook verdeeld; fchoon zy, die, naar 't oordeel van den Raadpensionaris de Witt, goede grondregels volgden, aldaar, tot nog toe, het onderfpit delfden (b). In 't volgende jaar, was 'er een opftand onder de Landluiden van Walcheren, die op de Dykgraaven en Heemraaden misnoegd waren (c). Doch men vindt 'er weinig van aangetekend. Na 't stillen der beroerte, werden de Regenten, door eene bondige Akte der Staaten, tegen alle fchade, die hun, in 't vervolg, zou mogen overkomen, verzekerd (d). Sommigen ftrooiden uit, dat Holland, en in 't byzonder de Raadpensionaris de oneenigheden in de Gewesten verwekte en aanftookte, om daardoor andere luiden, die 't nader met hem eens waren, in de Regeeringe te brengen. Doch de Witt betuigde, by alle gelegenheden, het tegendeel (e). Ondertusfchen, liep de tweedragt nergens hooger dan in Overyffel, daar zy reeds eenen geruimen tyd geduurd hadt, en nog niet weggenomen was. Wy hebben 'er, te vooren reeds (f), met een enkel woord, van gewaagd, en 't zal hier te pas-

(a) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 42. THURLOR's Papers, Vol. II. p. 361, 393. Vol. III. p. 446, 447.

(b) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 74. THURLOR's Papers, Vol. III. p. 544, 553, 594.

(c) THURLOR's Papers, Vol. V. p. 132.

(d) Nouv. Zeel. 12 Decemb. 1656. bl. 122.

(e) AITZEMA III. Deel, bl. 1192.

(f) Bl. 361.

pasfe komen, dat we 'er uitvoeriger verflag van doen. 1655.

De Staaten van Overysfel waren, in Gras-
 maand des jaars 1654, te Deventer, ten Land-
 dage beschreeven, om te raadpleegen, op de
 bewilliging in den Staat van oorloge en bui-
 tengewoone toerusting ter zee, op het betaalen
 der onderstandgelden aan Deenemarke, op de
 zaaken van Portugal, op de gevolgen der Vrede
 met Engeland, en op verscheiden' andere zaa-
 ken van gewigt, den Staat der Landen in 't
 gemeen betreffende. Doch in plaats van zig,
 hiermede, voornaamlyk, bezig te houden, ver-
 deelden zy zig, onderling, ter gelegenheid van
 een huisfelyk geschil, ontstaan over de begee-
 ving van het Ampt van Drosfaard van Twen-
 te, welk, by meerderheid van stemmen, op-
 gedraagen was aan *Rutgert van Haarfolte*, die,
 als Drost van Lingen, in byzonderen dienst
 was van het Huis van Oranje, en zeer gezet
 op de bevordering der belangen van dit Huis.
 Om de Steden, welken hy bedugt was, dat hem
 meest hinderlyk zouden zyn, in 't verkrygen
 van dit Ampt, op zyne zyde, te winnen, hadt
 hy zyn Land-Rentmeesterschap van Salland,
 ten behoeve der Steden Kampen en Zwolle,
 afgestaan, en hierdoor de meeste stemmen ge-
 wonnen. Doch verscheiden' Edelen en de Stad
 Deventer weigerden hem voor Drosfaard te
 erkennen. Die 't met hem hielden vertrokken
 uit Deventer, daar de Wethouderfchap de be-
 zetting op haare hand hadt; den Landdag, zo
 veel in hen was, verleggende naar Kampen,
 en van daar naar Zwolle; terwyl de andere par-
 ty,

VIII.
 Oor-
 sprong
 van de
 fcheuring
 der Staa-
 ten van
 Overys-
 fel.

1655.

De verdeelde
Staaten
werven
tegen el-
kande-
ren.

ty, te Deventer, bleef vergaderen (*h*); daar de Landdag belegd was, en, naar de orde der Regeeringe, dit jaar, gehouden moest worden. Zo ver liep de twist tusfchen de verdeelde Staaten, dat men de trom begon te roeren, om volk te werven tegen elkanderen, en zig zelfs van de gewoonlyke bezettingen in de Steden dagt te bedienen, om zynen aanhang te styven. Doch de Staaten van Holland (*i*) en de algemeene Staaten zelve voorkwamen dit, bevel geevende, de eerften aan het Krygsvolk, welk zy betaalden, en de anderen aan al het ander Krygsvolk, dat het zig niet zou hebben te steeken in den twist, die, tusfchen de Staaten van Overysfel, ontftaan was, en der eene noch der andere partye de hand bieden. Dit bevel fcheen aan te loopen, tegen een der befluiten van de Groote Vergadering, volgens welk, de algemeene, noch eenigen der byzondere Staaten, geen zeggens hadden over 't Krygsvolk, in een der andere Stemmende Gewesten leggende. Ook hadden Zeeland, Friesland en Stad en Lande dit doen opmerken, ter algemeene Staatsvergaderinge, en Friesland hadt eene aantekening laaten doen, tegen het befluit der Vergaderinge. Doch de andere Gewesten en Holland in 't byzonder fcheenen te begrypen, dat 'er, federt het fcheuren van den Landdag, geene Staaten, en derhalve geene *Souverainers* in Overysfel waren. Voorts, verzogt men, aan beide de partyen, dat zy hunne geworven' troepen wilden afdanken, en de gefchillen verblyven,

(*h*) THUNLOR'S PAPERS, Vol. II. p. 462, 519.

(*i*) Refol. Holl. 18 Sept. 1654. bl. 354. in de Refol. van Confid. bl. 216.

ven, aan de bemiddeling der algemeene Staaten. Die van Deventer, genoegzaam eens zyn-
de met Holland (*k*), en wel onderregt van 't gezag, welk dit Gewest thans hadt in de algemeene Staatsvergaderinge, zouden hiertoe gaarne verstaan hebben; doch die van Zwolle hadden 'er geene ooren naar. Zelfs hielden zy elkanderen voor, dat het beste middel, om den gereezen twist by te leggen, was het verkiezen van eenen Stadhouder en Kapitein-Generaal. Ook benoemden zy, tot deeze waardigheden, op den veertienden van Wynmaand des gemelden jaars 1654, den jongen Prins van Oranje: wien zy den Stadhouder van Friesland, Prins Willem Fredrik, tot Luitenant toevoegden. Men hadt die van Hasfelt en Steenwyk, anders niet gewoon op de Staatsvergaderinge te verschynen, verzogt, deeze verkiezing te willen bywoonen. Doch 't werk was reeds verrigt, toen zy aankwamen: waarom zy zig verklaarden tegen 't gene 'er gedaan was, en veritoord te rug keerden. Prins Willem Fredrik begaf zig, kort hierop, naar Zwolle en Kampen (*l*), daar hy in 't bezit tradt van zyne nieuwe waardigheid. Hy keerde, omtrent den aanvang van Wintermaand, te rug naar Friesland (*m*). De Vergadering, die te Deventer zat, onder de hand gestyfd, door die van Holland, kante zig, heviglyk, tegen de aanstelling der twee Prinzen (*n*), haar gedrag verdedigende,

1655.

Een der partyen kiest den Prins van Oranje tot Stadhouder en Prins Willem van Nassau tot zynem Luitenant.

(*k*) Zie Resol. Holl. 18 Sept. 1654 II. 355.

(*l*) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 616, 636, 648, 649, 666, 667, 682, 683, 687, 715.

(*m*) THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 735.

(*n*) DE WITT BRIEVEN I. Deel, bl. 163, 188, 198. WICQUEPORT Livr. VIII. p. 456, 457. AITZEMA III. Deel, N. 1111. THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 662, 664.

1655. in een^r Vertoog, welk aan de Staaten van Holland gerigt was. Die van Zwolle stelden 'er een schriftelyk Vertoog tegen (o). De eeriten, die, naar de Witts oordeel, *betoonden de Vryheid lief te hebben* (p), zonden, in Lentemaand deezes jaars, drie Gemagtigden, *Rabo Herman Scheele* en *Bernard Bentink*, uit de Edelen van Salland en Twente, en *Joan van der Beeke*, Burgemeester van Deventer, naar den Haage, op eenen Geloofsbrief, die, uit naame der Staaten van Overysfel, getekend was; om ter Vergaderinge van Holland te klaagen, over de ongeregelde verkiezing van eenen Stadhouder, die, onlangs, zo spraken ze, ondernomen was, tegen de Privilegien en tegen een besluit der Staaten van den negentienden van Herfstmaand des jaars 1653, waarby vastgesteld was, dat zulks niet dan met eenpaarige stemmen zou mogen geschieden. Voorts, moesten zy der Staaten bystand verzoeken, tegen de verdrukking, voor welke zy vreesden. De Staaten hen gehoord hebbende, oordeelden de Edelen, Dordrecht en Haarlem, dat men hun behoorde by te staan, zo de andere party hen wilde noodzaaken, tot het erkennen van den Stadhouder. Amsterdam, Gouda, Schiedam, Brielle, Monnikendam, Medenblik en Purmerende voegden zig hierby. Nogtans, besloot de Vergadering alleenlyk de bevelen te vernieuwen, die zy, te vooren, aan 't Krygsvolk, ter haarer betaalinge staande, hadt laten afgaan (q). In Bloei-

(o) Resol. Holl. 28 Octob. 1654. bl. 377.

(p) De Witt Brieven III. Deel, bl. 33. THURLOE'S PAPERS, fol. III p. 115.

(q) Resol. Holl. 20 Maars 1655. bl. 65.

Bloeimaand, kwam 'er eene bezending van de andere party, die zig ook de Staaten van Overysfel noemde, aan de Staaten van Holland. De Gemagtigden waren *Adriaan Juriaan van Haarfolte*, tot den Oldenhove, Luitenant-Kolonel, *Rudolf van Langen*, Burgemeester van Kampen, en *Henrik Wolffen*, Burgemeester van Zwolle. Zy vertoonden den Staaten breedvoeriglyk „ dat de Edelen en de drie Steden, „ Deventer, Kampen en Zwol, de opperste „ magt van Overysfel uitmaakten. Dat 'er, te „ genwoordig, negenenzestig Edelen waren, „ die zitting hadden ten Landdage, alwaar al „ les, uitgenomen zaaken van belastinge, met „ meerderheid van stemmen, beslooten werdt. „ Dat deeze meerderheid werdt uitgemaakt, „ door een' Edelman, gevoegd by de drie Ste- „ den; of door vierentwintig Edelen, gevoegd „ by twee Steden; of door zevenenveertig E- „ delen, gevoegd by eene enkele Stad. Dat „ 'er, tegenwoordig, maar zeventien of agt- „ tien Edelen nevens de Stad Deventer waren, „ die zig kanteden, tegen het Drosfaardschap „ van den Heere van Haarfolte. Dat hieruit „ de scheuring van den Landdag en veelerlei „ opschuddingen en verwarringen gevolgd „ waren, om welken weg te neemen, en de „ eenigheid te herstellen, zy geen en beteren „ raad geweeten hadden, dan den Heer Prins „ van Oranje, tot Stadhouder, en Prins Willem „ Fredrik, Vorst van Nassau, tot deszelfs Lui- „ tenant, te verkiezen. Dat de laatstgemelde „ Prins hun den weg van bemiddeling aange- „ raaden hadt, om de geschillen by te leggen;

1655.

„ doch dat die van Deventer zig hiertegen en
 „ tegen de aanstelling van eenen Stadhouder
 „ hadden gekant. Dat zulk eene aanstelling,
 „ een punt van orde zynde, huns oordeels, by
 „ meerderheid van stemmen, kon afgedaan
 „ worden. Dat zy dit alles den Staaten van
 „ Holland wel hadden willen vertoonen, tot
 „ hunne eigene verdediging, en nu, ten be-
 „ sluite, verzogten, dat hunne Edele Groot-
 „ Mogendheden hun het regt wilden doen van
 „ te verklaaren, dat zy, en niet de Stad De-
 „ venter, en de weinige Edelen, die zig by
 „ dezelve gevoegd hadden, 's Lands opperste
 „ magt vertoonden, ter tyd toe, dat de ver-
 „ deelde Leden allen wederom vereenigd
 „ zouden zyn; en dat zy hen wilden helpen
 „ herstellen in het Regtsgebied over Twente,
 „ welk die van Deventer zig aangemaatigd
 „ hadden, bevel geevende, dat men daar niet
 „ Haarfolte, maar *Bevervoorde*, als Dros-
 „ saard, erkennen zou.” Zy voegden 'er by,
 „ dat dit zou kunnen geschieden, door, ter
 „ Generaliteit, te bewerken, het intrekken,
 „ van den last, aan 't Krygsvolk van den Staat
 „ gegeven, om noch de eene noch de andere
 „ party te helpen (*r*).” De Staaten, 't Vertoog
 „ van die van Zwolle, welken zig, midlerwyl,
 „ ook by de Staaten van Zeeland verwoegd had-
 „ den (*s*), overwoogen hebbende, verstonden,
 „ daarna, dat men den twist in der minne moest
 „ zoeken by te leggen; wanneer de zaaken eerst
 „ hersteld waren in den staat, waarin zy geweest

die tot
 byleg-
 ging der
 geschil-
 len be-
 sluiten.

W3.

(*r*) Zie Resol. Holl. 11 May 1655. bl. 180.

(*s*) Notul. Zeel. 19, 26 Juny 1656. bl. 55, 59.

waren, voor het ontstaan der scheuringe: oordeelende zy, dat, ten minsten in 't stuk der aanstellinge van eenen Stadhouder, geene overstemming vallen kon (t). Men bragt deeze meening in, ter Generaliteit. Doch de algemeene Staaten oordeelden, in Herfstmaand, dat men, zonder zulk eene herstelling te vorderen, Gemagtigden afzenden kon, om de geschillen te bemiddelen. Maar de Afgevaardigden van Holland, wel bevroedende, dat zulke Gemagtigden, uit en door de algemeene Staaten gekooren wordende, niet zouden kunnen nalaaten, de verkiezing des Stadhouders te bevestigen, kanteden zig hiertegen. Ook verklaarden die van Deventer, dat zy zulk eene bezending niet zouden ontvangen, noch in onderhandeling treden met iemand, die van wege de algemeene Staaten afgezonden werdt (u). De tweedragt bleef, derhalve, duuren. Ondertusfchen bragt men 't, onder de hand, zo verre, dat de algemeene Staaten, in den aanvang des jaars 1656, die van Overysfel bewoogen, Gemagtigden herwaards te zenden, met welken zy of hunne Afgevaardigden zouden kunnen handelen. Beide die van Zwolle en van Deventer kwamen toen overeen, om, tot beflifling der geschillen, te benoemen Prins Willem van Nassau en den Raadpensionaris de Witt (v), die, eerlang, eens werden „ dat de „ voorgewende verkiezing van eenen Stad- „ hou-

1655.

De algemeene Staaten verschillen met die van Holland.

Prins Willem van Nassau ende Raadpensionaris de Witt be-

(t) Resol. van Confid. *bl.* 241. THURLOE'S PAPERS, *Vol.* IV. p. 60, 61.

(u) WICQUEFORT *Livr.* IX. p. 495.

(v) Resol. Holl. 5 Febr. 1651. in THURLOE'S PAPERS, *Vol.* IV. p. 466, 490. DE WITT Brieven *in* *Deel.* *bl.* 258.

1655. „houder, zo wel ten opzichte van den Prinse
 „van Oranje, als ten opzichte van den Prinse
 „van Nassau, zou gehouden worden voor vernietigd: dat Haarfolte ook afstand doen zou
 „van het Drostamp van Twente, waartoe
 „men hem hielt te zyn aangesteld, en dat
 „dit Ampt, by voorraad, zou gelaaten worden
 „aan den Heere van Bevervoorde, die 't, na
 „'t overlyden van den jongsten Drosfaard, reeds,
 „als *Verwalter*, bekleed hadt. De Prins van Nassau
 „hadt te vooren al verklaard, dat hy, om vredes
 „wille, afstand doen wilde van de waardigheid,
 „hem opgedraagen: 't welk, zelfs door eenige
 „Leden, die te Zwolle zaten, niet ongaarne ge-
 „zien was (w). Maar de twee partyen, aange-
 „nomen hebbende, verslag te doen van deeze
 „uitspraak (x), vonden de Leden, van welken
 „zy gemagtigd waren, met naame die van Zwolle,
 „ongezind, om zig aan dezeive te onder-
 „werpen. Ook hadt de Prinses Weduwe gezeid,
 „dat haar Kleinzoorn niet van 't Stadhouder-
 „schap afftondt; al hadt schoon Prins Willem
 „afstand gedaan van 't Luitenant-Stadhouder-
 „schap: waarom zy het aanneemen van 't Ver-
 „drag zocht te beletten (y). De scheuring sleepte,
 „midlerwyl, veelerlei nadeelige gevolgen
 „met zig (z). Hasfelt zelf werdt, door die van
 „Zwolle, in Bloei- of Zomermaand des volgenden
 „jaars 1657, belegerd, en schreef aan Amster-
 „dam om bystand (a). Doch toen de tweedragt
 „op 't hoogst geklommen was, werden ze beide

Men
 houdt 'er
 zig niet
 aan.

(w) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 47.

(x) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 178. AITZEMA III. Deel, bl. 1205.

(y) THURLOE'S PAPERS, Vol. IV. p. 514, 516.

(z) Resol. Holl. 10, 20, 24 July 1657. bl. 235, 259, 261.

(a) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 333, 336.

de partyen moede. Zy kwamen, eindelyk, over-
 een, om de geschillen, volstrektelyk, te ver-
 blyven aan de uitspraak der Staaten van Hol-
 land (b), die *Kornelis de Graaf*, Heer van Zuid-
 polsbroek, en den Raadpensionaris de Witt
 benoemden, om, uit hunnen naam, de zaak af
 te doen. Zy arbeidden 'er, eenige dagen, met
 zo veel vlyt, aan (c), dat zy, eerlang, op den
 agtsten van Oogstmaand, eene wydluiftige Uit-
 spraak deden, die inhieldt de beslissing der ge-
 schillen niet alleen; maar geheele schikkingen
 op het beleid der Regeeringe, in de Vergade-
 ringe der Staaten van 't Gewest, en in de min-
 dere Kollegien en Ampten. De voornaamste
 punten kwamen hierop uit: „ dat de aanstel-
 „ ling van Rutgert van Haarfolte tot Drost
 „ van Twente zou gerekend worden, als niet
 „ geschied: ook de aanstelling van den Prinse
 „ Willem van Nassau tot Luitenant-Stadhou-
 „ der. Dat het geschil over de verkiezing van
 „ den Prinse van Oranje gelaaten werdt in zy-
 „ ne waarde en onwaarde, en aan het oordeel
 „ der genen, die in de Regeeringe zouden
 „ zyn, „ wanneer zyne Hoogheid bekwaame
 „ jaaren bereikt zou hebben, om de waardig-
 „ heid van Stadhouder te bekleeden. Dat die
 „ van Deventer vryheid hebben zouden, om
 „ de tegenwoordig openstaande ampten, bin-
 „ nen den tyd van agt dagen, te verdeelen in
 „ twee gelyke deelen; en dat de andere party
 „ de keuze hebben zou van een deezer deelen,

1653.

De Staa-
 ten van
 Holland
 beslissen,
 eindelyk,
 alles.

„ OM

(b) Zie *AUTZEMA IV. Deel, bl. 168-178. THURLOE'S Pa-
 pers, Vol IV. p. 470.*

(c) *DE WITT Brieven III. Deel, bl. 397, 404, 408, 415.
 WICQUEFORT Libr. X. p. 537, 543.*

1655.

„ om de ampten, in het zelve gebragt, te be-
 „ geeven voor de vereeniging der twee par-
 „ tyen; doch indien zy hiertoe niet kon ver-
 „ itaan, zouden alle de ampten, vyf jaaren
 „ lang, onbegeven blyven, en het Drostampt
 „ van Twente, midlerwyl, bediend worden,
 „ door den Heer van Bevervoorde. Dat de
 „ Steden Hasfelt en Steenwyk, voortaan, op
 „ zaaken van vrede en oorlog, verandering
 „ van Landregten, verkiezing van Stadhou-
 „ deren en opstellinge van nieuwe lasten, ten
 „ Landdage, beschreeven zouden worden, en
 „ helpen raadpleegen. Dat 'er eene algemeene
 „ Vergiffenis van al 't voorgevallene zou
 „ afgekondigd worden; waarvan egter de
 „ makers der schimpfchriften zouden uitge-
 „ flooten zyn (*d*).” De Gemagtigden van bei-
 „ de de partyen onderwierpen zig aan deeze uit-
 „ spraak, omhelsden elkanderen vriendelyk, ten
 „ teken van volkomen' verzoening, bedankten
 „ de Graaf en de Witt, en werden, door de Ge-
 „ kommitteerde Raaden, uit naame der Staaten
 „ van Holland, op de Doeie, ter maaltyd, ont-
 „ haald (*e*): waarna de rust, in Overysfel, ein-
 „ delyk, voor eenen tyd, hersteld werdt.

Doch terwyl de tweespalt aldaar nog duur-
 „ de, werden de Gewesten allen ingewikkeld, in
 „ een nieuw onderling gefchil, welk egter, door
 „ het beleid van Holland, tot geene merkelyke
 „ verwydering uitborst.

IX. De Veld- De Veldmaarschalk, Heer van Brederode, ter

(*d*) Zie Refol. Holl. 16, 17 Aug. 21 Sept. 1657. bl. 301, 327. en AITZEMA IV Deel, bl. 186-195. THORLOE's Papers, 1ste bl. VI. p. 459. Refol. van Confil. bl. 381.

(*e*) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 412, 413, 415.

ter oorzaake zyner onpafelykheid, het Veldgertje, welk, in den aanvang deezes jaars 1655, onder zyn bevel gefield was, niet hebbende kunnen gebieden, hadt zig naar Spa laten voeren, om de geneezende wateren te gebruiken, die hem, nogtans, zo veel nadeels deden, dat men aan zyne herftelling wanhoopte. De Staaten van Holland, by deeze gelegenheid, raadpleegende, op het gene hun, in geval hy overlyden mogt, omtrent het begeeven of niet begeeven van de Ampten, welken hy bekleedde, zou te doen ftaan, oordeelden de Raadpenfionaris de Witt en eenige andere Gemagtigden der Staaten, dat men het Veldmaarschalksamt, in zulk een geval, moest houden voor vernietigd, en dat men, tot het Bevelhebberschap van 's Hertogenbosch, moest zoeken te doen verkiezen een' Heer, waarop Holland zig, volkomenlyk, mogt kunnen vertrouwen. Doch hierop was niets beflouten, by de Staaten (f). Brederode zig, midlerwyl, van Spa hebbende laten brengen naar Petershem by Maastricht, overleedt aldaar, op den derten van Herftmaand (g). Hy hadt het Ampt van Veldmaarschalk, eenige jaaren, bekleed tot genoegen der Staaten van Holland, welker zyde hy, terftond na den dood des jongften Stadhouders, gekooren hadt, latende den bekrompen staat zyner huisfelyke zaaken hem niet toe, zig te kanten tegen de inzigten van hun, die thans

1655.
—
maarschalk
Heer van
Brederode
sterft

(f) Secr. Resol. Holl. 4, 11 Aug. 1655. I. Deel, bl. 216, 219. DE WITT Brieven III. Deel, bl. 108. THURLOR'S PAPERS, Vol. III p. 669.

(g) AITZEMA III. Deel, bl. 1192. THURLOR'S PAPERS, Vol. III p. 731, 746.

1655. thans genoegzaam 't zelfde gezag in den Staat oefenden, welk de Stadhouders, eertyds, ge- oefend hadden (*h*). Zyn Zoon *Henrik* zocht, in zyne stede, tot eersten in 't Lid der Edelen van Holland beschreeven te worden. Doch 't mislukte hem (*i*). Zo dra was de Heer van Brederode niet overleeden, of Prins Willem van Nasau en Prins Joan Maurits bodden den algemeenen en byzonderen Staaten hunnen dienst aan, tot bekleedinge van het opengevallen Veldmaarschalksamt (*k*). Doch het besluit hierop werdt, ter Vergaderinge van Holland, verschooven, tot dat het Bevelhebberschap van 's Hertogenbosch begeven zou zyn: 't welk, eerst in Slagtmaand, opgedraagen werdt aan *Joan van Wynbergen*, Heere van Oudenaller (*l*). Sommigen deeden toen veel moeite, om den Heer van Sommelsdyk te doen voorzien met het Bevelhebberschap van Sluis, welk open viel, door de bevordering van *Wynbergen* (*m*); doch de Staaten van Holland, nog gedagtig aan 't gene zy, in 't jaar 1650, ten zynen laste, gehad hadden, bragten te wege, dat het aan den Heere van Noordwyk opgedraagen werdt (*n*). Ter algemeene Staatsvergaderinge, werdt, federt, gehandeld over 't begeeven van het Veldmaarschalksamt, waartoe de Afgevaardigden van Friesland Prins Willem

De Prin-
sen Wil-
lem en
Joan
Maurits
staan naar
dit Ampt.

Men
handelt
over 't
begeeven
van het

(*h*) WICQUEFORT *Livr. IX. p. 496.*

(*i*) THORLOP'S PAPERS, *Vol. IV. p. 204.*

(*k*) *Resol. Holl. 8, 13 Sept. 1655. bl. 329, 341. Notul. Zeel. 16 Sept. 4 Nov. 1655. bl. 174, 216. ATZEMA III. Deel, bl.*

114. THORLOP'S PAPERS, *Vol. IV. p. 14, 15, 34, 34.*

(*l*) DE WITT Brieven III. *Deel, bl. 142.*

(*m*) *Notul. Zeel. 4 Nov. 1655. bl. 216.*

(*n*) DE WITT Brieven III. *Deel, bl. 142.*

lem van Nassau aanpreezen. Doch die van 1655.
 Holland verklaarden, dat hierop nog niets be-
 flooten was, by hunne Edele Groot-Mogend-
 heden. Ook meende men, ten deezen tyde, dat
 Amsterdam, alwaar men egter, onlangs, de
 Prinfes Weduwe vorstelyk onthaald hadt, ge-
 heel niet neigde, om Prins Willem van Nas-
 sau tot Veldmaarschalk aan te stellen (o). De
 geschillen in Overysfel waren, ten deezen ty-
 de, in hunne kragt; en Prins Willem schein
 nog niet gezind, om af te staan van de waardig-
 heid, hem, door een gedeelte der Leden van
 dit Gewest, opgedraagen. Doch de raadplee-
 gingen op het Veldmaarschalksampt schynen
 den Raadpensionaris de Witt aanleiding ge-
 geven te hebben, om te beproeven, of hy 'er
 niet toe te beweegen zou zyn. Immers, de Witt
 bragt te wege, dat hem en eenigen anderen
 Gemagtigden last gegeven werdt, om, met
 de andere Gewesten, te beraamen, 't gene zy,
 zo ten opzigte van het Veldmaarschalksampt,
 als tot behoudenis en bevestiging van de een-
 dragt onder de Gewesten, overeenkomstig met
 de bekende inzigten van hunne Edele Groot-
 Mogendheden, dienstig zouden oordeelen (p).
 De Witt en de andere Gemagtigden ontwier-
 pen, kort hierop, een' voorslag aan de Ge-
 westen, welke, door die van Holland, werdt
 goedgekeurd, en behelsde 1. „ dat de alge-
 „ meene Staaten en de Staaten der byzonde-
 „ re Gewesten, uit de openbaare Registers,
 „ ligten zouden alle de scherpe Geschriften,
 „ te-

zelve, ter
 algemeene
 Staats-
 vergade-
 ringe.

Voorslag
 van Hol-
 land,
 hiertoe
 betrek-
 kelyk.

(o) THURLOE's Papers, Vol. IV. p. 93, 95, 110, 111, 112.
 (p) Secr. Refol. Holl. 26 Nov. 1655. 1. Deel, bl. 256.

1655. » tegen de bekende Akte van Uitsluiting in-
 » geleverd: te gelyk beloovende, deswege,
 » geen verder ongenoegen tegen iemand te
 » zullen betoonen. 2. dat met der daad zou-
 » den worden vernietigd alle Resolutien, ver-
 » meld in de Akte van Vergiffenisfe van den
 » jaare 1651, met naame die van den agttien-
 » den van Oogstmaand des jaars 1650, zo ge-
 » zeld werdt, genomen by hunne Hoog-Mo-
 » gendheden. 3. dat Prins Willem van Nas-
 » sau bewoogen zou worden, om afstand te
 » doen van het betwistte Luitenant-Stadhou-
 » derfchap van Overysfel. 4. dat gemelde Prins
 » Willem, gekooren wordende tot Veld-
 » maarfchalk, zig zou moeten verbinden, om
 » geene andere Stadhouderfchappen of Lui-
 » tenant-Stadhouderfchappen te zullen beklee-
 » den; ja dat men, voor 't aanstellen van
 » eenen Veldmaarfchalk, tot eene algemeene
 » Wet maaken zou, dat geen Veldmaarfchalk
 » Stadhouder of Kapitein-Generaal zou mo-
 » gen wezen van een der Vereenigde Gewes-
 » ten; doch zo men, tegenwoordig, enen
 » Stadhouder van een of meer Gewesten tot
 » Veldmaarfchalk verkoos, zou hy zyne Stad-
 » houderfchappen mogen behouden. 5. dat de
 » Veldmaarfchalk alle Verdragen, met uit-
 » heemsche Mogendheden aangegaan, en by-
 » zonderlyk de jongste Vrede met Engeland,
 » plegtiglyk, zou moeten bezweeren (q).»
 Vindt
 geen
 ingang. Deeze voorflag, die, sedert, meen ik, onder
 den naam van *Harmonie*, bekend (r), en Fries-
 land

(q) Secr. Refol. Holl. 3 Decemb. 1655. I. Deel, bl. 257. De
 Wier Brieven III. Deel, bl. 148, 149, 161.

(r) Zie hier voor, bl. 396.

land en Stad en Lande, door Prinse Willem van Nasfau, aangepreezen werdt (s), ter algemeene Staatsvergaderinge gebragt zynde, werdt, door Zeeland, van de hand geweezen (t). De andere Gewesten maakten 'er ook eenige zwaarigheid in. Ondertusfchen, stondt Prins Willem van Nasfau, hoop fcheppende, naar 't fchynt, uit den voorflag van Holland, op het Ampt van Veldmaarfchalk, het betwistte Stadhoudersfchap van Overyffel af. Men wil, dat hem ook gevergd werdt, te bewilligen in de Akte van Uitsluitinge (u): waartoe hy egter, geenzins, befluiten kon. Doch ter algemeene Staatsvergaderinge, werdt, in eenen geruimen tyd, niet gerept van 't aanftellen van eenen Veldmaarfchalk. De Gewesten waren niet gezind, om in den voorflag van Holland te bewilligen, en verfchilden onderling; en Holland hadt geen belang, om op 't begeeven van 't Veldmaarfchalksampt aan te houden (v): hoewel verfcheiden' Leden van dit Gewest zig uiterlyk zeer genegen toonden voor het Huis van Oranje, 't welk fommigen zeggen deedt, dat zy zig *hunner Vryheid fchaamden* (w): terwyl van den anderen kant, 't gedrag van Prinse Willem van Nasfau den vrienden van het Huis van Oranje zeer tegenftondt (x). Voorts, waren de raadpleegingen op het Veldmaarfchalksampt, Ontrouw
van de
Witts
reeds
eerften

(s) THURLOE'S PAPERS, Vol. IV. p. 627.

(t) Notul. Zeel. 9, 10. 11 Febr. 1656. bl. 12, 13, 17. THURLOE'S PAPERS, Vol. IV. p. 61.

(u) THURLOE'S PAPERS, Vol. IV. p. 241.

(v) THURLOE'S PAPERS, Vol. IV. p. 173, 202, 260, 297, 331, 332, 568, 612, 637.

(w) THURLOE'S PAPERS, Vol. IV. p. 202, 262.

(x) THURLOE'S PAPERS, Vol. IV. p. 637.

1655. reeds te vooren, een weinig gestremd geworden, ter gelegenheid der ontdekte ontrouw van *Joan van Mesfen*, eerften Klerk van den Raadpensionaris de Witt (y), die, sedert eenigen tyd, zyn werk gemaakt hadt, om de geheimfte Stukken, Brieven en Resolutien af te schryven en te leveren aan eenen *Dirk van Ruiven* (z), die de zaaken van Prinse Willem van Nassau, in den Haage, waarnam, en, zo sommigen melden, en zelfs niet donkerlyk blykt, uit het vonnis, naderhand, ten zynen laste geweest, den Prinse ter hand stelde, 't gene hy byzonders van van Mesfen hadt weeten te bekomen. Hierdoor was uitgelekt, 't gene, in den jaare 1654, met Kromwel, gehandeld was. Ook hadden van Mesfen en van Ruiven zig niet vergenoegd, met het ontdekken van geheime waarheden; maar zelfs, ten nadeele van de Witt, dingen verdigt, die hem ten hoogste strafbaar gemaakt zouden hebben, zo ze waaragtig geweest waren. Hy zou, onder anderen, door middel van Beverningk en Nieuwpoort, den Protector hebben getragt te beweegen, om een Vloot te zenden op de Zeeuwfche kusten, en Zeeland, daardoor, te dwingen, om Holland, in 't stuk der Uitsluitinge, mede te vallen; waarna men, zelfs in Holland, Engelsch Krygsvolk brengen zou, onder eenen Engelschen Overfte. Ook zou hy het Haarlemsch Lynwant hebben willen doen verbieden in Engeland. Wyders, zouden deeze twee luiden, of een van beide de Brieven van den Raadpensionaris

(y) DE WITT Brieven III. Dec., bl. 121.

(z) Secr. Resol. Holl. 21, 22 Sept. 1655. I. Deel, bl. 230.
231 THURLOW'S Papers, Vol. IV. p. 33, 35.

ris hebben gezocht te onderscheppen, en een koffer, waarin de geheimste papieren bewaard werden, te ligten uit zyne wooning. Zelfs zou men, met hunne kennis, op zyn leeven hebben toegelegd. Alle deeze dingen en meer anderen staan vermeld, in de Sententien van den Hove, gedagtekend den zevenentwintigsten van Wynmaand: waarby van Mesfen oneerlyk verklaard, en voor altoos; van Ruiven, alleenlyk voor tien jaaren, uit Holland, Zeeland, Friesland, dat is, Westfriesland, en Utrecht, gebannen werdt (a). Doch deeze straf werdt, by veelen, en, zo ver zy van Mesfen raakte, ook by de Witt (b), voor veel te zagt gehouden.

De zaak van 't Veldmaarschalksampt bleef, ondertusfchen, fleepen, tot omtrent den aanvang des jaars 1657; wanneer de Heer *Joan Mulert*, die, wegens Overysfel, voorzat, ter algemeene Staatsvergaderinge, voorstelde, „dat de Staaten, zyne magtigers, toestonden, „dat Beverningk bezit name van het Thesaurierschap-Generaal, in gevolge van het befluit, welk den twintigsten van Wintermaand laatstleeden genomen was,” en waarin Friesland nog niet bewilligd hadt (c). Elk stondt verwonderd, over deeze toegeevendheid, alzo Mulert bekend was voor een' der voornaamsten van die partye in Overysfel, welke meest met Holland verschilde. Ook nam hy, tot het doen van een voorstel, welk aangenaam moest

1655

X.
Nieuwe
poogingen van
eenige
Gewesten, om
eenen
Veldmaarschalk te
doen verkiezen.

(a) Zie de Sentent. by AITZEMA III. Deel, bl. 1194, 1195.

(b) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 223. III. Deel, bl. 124, 135. WICQUEFORT *Libr.* IX. p. 499.

(c) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 310. AITZEMA III. Deel, bl. 1311, 1312. THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 661, 662, 700.

1655. moest zyn aan Holland, eenen tyd waar, dat de Witt en verscheiden' andere Hollandfche Afgevaardigden afwezig waren; 't welk de verwondering vermeerderde. Doch men meende het oogmerk van dit alles te ontdekken, toen Epo Bootsma, wegens Friesland zitting hebbende ter Generaliteit, op het voorftel van Mulert, by wyze van inval, zeide „dat het „zeer vreemd was, dat men, over de zaak „van het Thefaurierschap, by meerderheid „van ftemmen, befloot, en dat men zwaarigheid maakte, om het zelfde te doen, in de „begeevinge van het Veldmaarfchalksamt, „welk zo lang open geweest was.” Mulert, dit zeggen opvattende als een' volkomen voorflag, lei het, terftond, in beraad. De Afgevaardigden van Holland verzogten, dat men uitftelde, over dit ftuk, te befluiten, tot dat de Staaten van dit Gewest byeen zouden zyn. Die van Gelderland verftonden, dat men Holland hierin te wille behoorde te zyn. Die van Utrecht weigerden te ftemmen. Doch Mulert befloot, des anderendaags, met vier Gewesten, dat men, tot het naazien van 't Berigtschrift voor eenen Veldmaarfchalk, eenigen uit de Vergadering magtigen zou; en daarna treden, tot de begeevinge van dit aanzienlyk Ampt. Beverningk, die thans zitting hadt in de Gekommitteerde Raaden, was, des avonds voor dat de eerfte voorflag gefchiedde, in den Haag gekomen, en vernam wel haast, dat de Prinfes Weduwe deeze zaak hadt doen leevendig maaken, uit eene boodfchap der Prinfesse zelve, die hem voorhieldt, dat men 't, ter Generaliteit, zo ver gebragt hadt, dat Prins Willem

Beverningk en anderen beletten dat men 'er over befluite.

lem van Nasfau haast tot Veldmaarschalk zou verkooren worden; hem, voorts, verzoekende, hiertoe de hand te willen leenen, of 'er zig ten minste niet heviglyk te willen tegenkanten. Doch Beverningk verklaarde, rondelyk, dat hy zulk een besluit, uit al zyn vermogen, zou zoeken te beletten. De Gekommitteerde Raaden, thans, behalve Beverningk, de Heer van Wimmenum, de *Heer van Merode*, *Zwager des Heeren van Obdam*, die, in 't jaar 1654, in de Ridderfchap beschreeven was (*d*), *Oostdorp*, *Meerman*, *Kortenhoef*, *Abbesteege* en *Goezee*, waren 't volkomen met hem eens. Men vervoegde zig, in vollen getale, ter Generaliteit, sprak met de Afgevaardigden der andere Gewesten in 't byzonder, en zocht, op allerlei wyzen, de Leden tot uitsfel en maatiging te beweegen. De Gelderfche Afgevaardigden verschilden van gevoelen. Doch een derzelven, die meest met Holland eens was, hieldt door onpafelykheid het bedde. Beverningk bewoog hem egter, naar de Vergadering te gaan, daar hy te wege bragt, dat Gelderlands meening, schoon, volgens een besluit der Staaten, waarvan Friesland een afschrift vertoonde, strekkende tot bevordering van Prinse Willem van Nasfau, niet duidelyk verklaard werdt. Hierop was het besluit gevolgd, welk wy boven gemeld hebben. Maar de Gekommitteerde Raaden verklaarden, te verstaan „ dat men „ een Gewest geen Legerhoofd over 't Krygs- „ voik ter zyner betaalinge staande, zyns on- „ danks, vermogt op te dringen;” daarby ver-

(*d*) *AUTZEMA III. Deel, bl. 1106.*

1655. verzoekende, dat men de vaststelling van 't genomen besluit, nog veertien dagen, wilde uitstellen. Hiertoe liet zig een der drie Zeeuwfche Afgevaardigden, eerst, beweegen, en de Vergadering bewilligde 'er, eindelyk, in (e). De Staaten van Zeeland, federt vergaderd zynde, beflooten, nog in Louwmaand, den Prins van Nasfau, Stadhouder van Friesland en Groningen, ter Generaliteit voor te slaan tot Veldmaarfchalk, gelyk eerlang gefchiedde (f).

XI.
Holland
fchryft
'er over,
aan de
andere
Gewes-
ten.

Doch de Staaten van Holland, ook in merkelyken getale byeengekomen, hadden, reeds te vooren, verklaard, dat dit Ampt niet by overftemming zou mogen begeven worden (g). Zy zonden, daarenboven, eenen beredeneerden Brief af aan de andere Gewesten, waarin zy beweerden „ dat het aanstellen van eenen Veldmaarfchalk over de krygsmagt van alle de „ Gewesten, tegen den zin van eenig byzonder Gewest, eene blykbaare inbreuk was op „ deszelfs hoogfte magt. Dat men, tegenwoordig, niet alleen geenen Veldmaarfchalk noodig hadt; maar dat men dit Ampt, zelfs „ voor altoos, behoorde te vernietigen, en „ dat men, in geval van nood, het opperbevel over het Leger, flegts voor eenen Veldtogt, opdraagen moest. Dat Holland gaarne in onderhandeling treden wilde, om deeze dingen klaarlyk te bewyzen. Doch zo men

„ voort-

(e) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 313 enz. AITZEMA IV. Deel, bl. 3. THURLOE'S PAPERS, Vol. V. p. 734, 750. Vol. VI. p. 11, 13.

(f) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 327, 328, 331. AITZEMA IV. Deel, bl. 3, 7.

(g) Refol. Holl. 12, 17, 23 January 1657. bl. 5, 10, 19, 23. Refol. van Confid. bl. 283, 286, 294.

„voortginge met het aanstellen van eenen 1655.
 „Veldmaarschalk, zouden de Staaten van dit
 „Gewest de middelen, die de voorzienigheid
 „hun in handen gesteld hadt, gebruiken, om
 „de Vryheid en Souverainiteit van hun Ge-
 „west te beschermen (*h*).” Zy lieten 't niet
 by deezen Brief; maar traden, kort hier op, tot
 het ontwerpen van een Berigtschrift voor het
 Overhoofd, welk zy, over het Krygsvolk ter
 hunner betaalinge staande, voorgaven, te wil-
 len aanstellen. Volgens dit Ontwerp, zou zulk
 een Overhoofd geen Stadhouder of Kapitein-
 Generaal van echig byzonder Gewest mogen
 zyn, geene vreemde Mogendheid mogen dien-
 nen, noch mogen staan naar het Stadhouder-
 schap van Holland. Ook zou hy zyn Ampt
 slegts een, of ten langste twee jaaren agtereen
 mogen behouden (*i*). Wy houden ons niet op,
 met de overige punten van dit Ontwerp, om-
 dat het, ten deezen tyde, niet ter uitvoeringe
 gebragt, en eenige jaaren hierna, by eene ande-
 re gelegenheid, merkelyk veranderd werdt.
 Midlerwyl, kwam 'er antwoord van de Staa- Ant-
 ten van Friesland op den Brief van die van woord
 Holland, behelzende „dat men, zelfs met be- van Fries-
 „williging der Afgevaardigden van Holland, land op
 „in de groote Vergadering des jaars 1651, Hollands
 „vastgesteld hadt, dat de Krygsampten, die brief.
 „ter begeevinge der gezamenlyke Gewesten
 „plagten te staan, voortaan, ook door dezel-
 „ven, begeven zouden worden. Dat het
 „ Ampt

(*h*) Zie den Brief in de Refol. van Confid. bl. 290 en by
 AITZEMA IV. Deel, bl. 3.

(*i*) Zie Refol. van Confid. bl. 296. Secr. Refol. Holl. 27.
 Jan, 1657. I. Deel, bl. 300.

1655. „ Ampt van Veldmaarschalk in 't byzonder,
 „ te vooren, door de algemeene Staaten, be-
 „ geeven was, zelfs laatstelyk aan wylen den
 „ Heere van Brederode. Dat de Gewesten,
 „ over alles, by meerderheid van stemmen, be-
 „ slooten, zulke zaaken alleenlyk uitgenomen,
 „ tot welken by de Unie eenpaarigheid ver-
 „ eischt werdt, waaronder het aanstellen van
 „ eenen Veldmaarschalk niet genoemd was.
 „ Dat het, hierom, redelyk was, dat Holland
 „ zig, in dit stuk, onderwierp aan de meeste
 „ stemmen, en Prins Willem van Nassau hielp
 „ aanstellen tot Veldmaarschalk: waarover
 „ men ook niet weigerde, in nadere onderhan-
 „ deling te treden (k).” Gelderland verklaar-
 „ de, den twaalfden van Lentemaand, dat de
 „ Brief van Holland nadeelige regels van Staat-
 „ kunde inhieldt (l). Van Stad en Lande kwam
 „ een diergelyk antwoord als van Friesland (m).
 „ Wat de andere Gewesten schreeven, is my niet
 „ gebleeken. De Staaten van Holland, die nog
 „ niet verklaard hadden, dat zy Prins Willem niet
 „ met dit ampt zouden bekleeden; ja die zelfs,
 „ in hunnen voorslag tot bevordering der ruste
 „ en eendragt, in 't jaar 1655 gedaan, geschee-
 „ nen hadden te zeggen, dat zy 'er hem toe voor-
 „ schikt hadden onder zekere voorwaarden; von-
 „ den zig zo sterk geperst, door Friesland en door
 „ andere Gewesten (n), dat zy, in Bloemaand
 „ des jaars 1657, een wydluflig Vertoog zonden

Van Gel-
 derland
 en Stad
 en Lan-
 de.

(k) Zie den Brief by AITZEMA IV. Deel, bl. 7.

(l) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 9, 11. THORLOE'S PAPERS,
 Vol. VI. p. 88.

(m) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 9.

(n) Resol. Holl. 14, 22 Maart, 26 April 1657. bl. 58, 85, 122.

den aan de Gewesten, strekkende, om te be- 1655.
 wyzen „ dat de Staaten van elk Gewest volko-
 „ men gezag hadden, over het Krygsvolk ter Holland
 „ hunner betaalinge staande, en dat de algemeene beweert,
 „ ne Staaten geen vermogen hadden, om, by in een
 „ overstemminge, zulk een Overhoofd over wydluf-
 „ tigtig Ver-
 „ ttoog, dat
 „ t Krygsvolk der gezamenlyke Gewesten aan elk Ge-
 „ te stellen, welk ook gezag hebben zou over west vol-
 „ het Krygsvolk, staande ter betaalinge van komen
 „ een Gewest, welk in de aanstelling des O- gezag
 „ verhoofs niet hadt bewilligd.” Men heeft, o-
 „ diende zig, hiertoe, van de volgende redenen: ver het
 „ Dat de Nederlanden, voor en na dat zy Krygs-
 „ der de Huizen van Bourgondie en Oosten- volk ter
 „ ryk gekomen waren, afzonderlyk op zig zyner be-
 „ zelve bestaande Souveraine Staaten waren taalinge
 „ geweest. Dat zy zo waren gebleeven, staande,
 „ dert de Unie van den jaare 1579; by 't eerste
 „ Lid van welke, elk Gewest de behoudenis
 „ zyner vryheden en voorregten bedongen
 „ hadt. Dat het gezag en bewind over het
 „ Krygsvolk, onder de wezenlykste deelen
 „ deezer vryheid, gerekend moest worden.
 „ Dat geen Gewest hiervan immer afstand ge-
 „ daan hadt, schoon zy aan de Vergadering
 „ der algemeene Staaten en aan den Raad van
 „ Staate magt gegeven hadden, om op de be-
 „ scherming van den Staat te raadpleegen;
 „ blykende by de stukken, dat de byzondere
 „ Gewesten, na 't sluiten der Unie, meermaa-
 „ len, Krygsvolk aangenomen en afgedankt
 „ hadden, en het Krygsvolk ook hadden doen
 „ zweeren aan de Staaten der Gewesten,
 „ waarin het gelegd werdt. Dat, uit hoofde
 „ van dit regt, de Bevelhebberschappen over

1655. » de sterke Plaatsen binnen een stemmend
 » Gewest, door de Staaten van zulk een Ge-
 » west, begeven werden. Dat de Staaten, Be-
 » taalsheeren, buiten dit, nog een byzonder
 » regt hadden over het Krygsvolk ter hunner
 » betaalinge staande, bestaande in de begee-
 » vinge van alle Krygsampten onder het zel-
 » ve, en in de vryheid om zig van het zel-
 » ve, of door hunne Kapiteins-Generaal, of
 » op eenige andere wyze, binnen en buiten
 » hun *souverain* gebied, te mogen bedienen,
 » ten nutte van den Staat; behalve wanneer
 » het bezetting hieldt, binnen een ander stem-
 » mend Gewest, aan de Staaten van welk, het
 » eerder en meerder gehoorzaamheid schul-
 » dig was dan aan de Staaten-Betaalsheeren.
 » Dat de Prinsen van Oranje de Krygsampten
 » wel begeven hadden, als 't Leger te velde
 » was, of onder vreemde vendels; doch niet,
 » ten minste niet zonder tegenspraak, onder
 » 't Krygsvolk van een Gewest, welk een
 » anderen Stadhouder en Kapitein-Generaal
 » hadt. Dat hieruit volgde, dat zy de Krygs-
 » ampten niet hadden kunnen begeven, als
 » Kapiteins-Generaal der Unie; maar als Ka-
 » piteins-Generaal der byzondere Gewesten,
 » over welken zy Stadhouders waren, en in
 » gevolge van het gezag, hun door de Staa-
 » ten van zulke Gewesten opgedraagen. Dat
 » de byzondere Staaten ook dikwils Krygs-
 » volk buiten hun Gewest gezonden, verlegd
 » en gebruikt hadden, gelyk, met menigvul-
 » dige voorbeelden, beweezen werdt. Dat
 » Prins Maurits en Graaf Willem Lodewyk,
 » te gelyk, en staande in even hoog gezag,
 » het

„ het bevel gehad hadden, elk over de Krygs-
 „ magt der Gewesten, waarvan hy Stadhou-
 „ der was, en dat zy zig beide, meermaalen,
 „ van hunne troepen bediend hadden, enkel
 „ op last der byzondere Staaten. Dat men het
 „ zelfde, ten tyde van Prinse Fredrik Henrik
 „ en Graave Ernst Kafimir, gezien hadt. Dat,
 „ wyders, Holland, op de groote Vergade-
 „ ring, duidelyk, eenpaarigheid gevorderd
 „ hadt, tot de aanstelling van een' Overhoofd
 „ over 't Krygsvolk. Dat men het Ampt van
 „ Veldmaarschalk wel bleef aanmerken, als
 „ een Ampt, welk, door de algemeene Staa-
 „ ten, behoorde begeeven te worden; doch niet
 „ met gezag over 't Krygsvolk van een Ge-
 „ west, welk in de aanstelling van deezen of
 „ geenen byzonderen Veldmaarschalk, niet
 „ bewilligd hadt; also zulks zou sryden, met
 „ het regt en gezag over 't Krygsvolk, welk
 „ ieder Gewest zig altoos hadt voorbehouden.
 „ Dat ook de algemeene Staaten, in dit op-
 „ zigt, gelyk in veele anderen, niets doen kon-
 „ den, dan uit kragte der eenpaarige bewilli-
 „ ging van alle de Bondgenooten. Dat de al-
 „ gemeene Staaten, op geenen anderen grond,
 „ voorheen, Lastbrieven aan Veldmaarschal-
 „ ken verleend hadden. Of zo zulks, somtyds,
 „ ondernomen was, by meerderheid van stem-
 „ men, was het niet zonder hevige tegenkan-
 „ tingen geschied; wanneer het regt alleen
 „ voor de magt hadt moeten wyken. Dat
 „ Friesland zelf aan de algemeene Staaten
 „ geen bewind over Krygszaaken hadt willen
 „ afstaan, dan met beding, dat het Krygsvolk
 „ van dit Gewest zou staan, onder den Stad-
 „ hou-

1655. „houder en Gedeputeerde Staaten. Dat het
 „aanstellen van eenen Veldmaarschalk thans
 en dat „ook noodeloos was, om dat de Staat geen
 men te- „Leger in 't veld hadt; gelyk de laatste Veld-
 gen- „maarschalk, na 't sluiten der Munstersche
 woordig „Vrede, in deeze hoedanigheid, naauwlyks
 geenen „eenigen dienst hadt gedaan. Dat men, in
 Veld- „tyd van nood, eenen Veldmaarschalk aan-
 maars- „stellende, zulks slegts voor éénen veldtoegt
 schalk „behoorde te doen, zynde, uit de Historien,
 noodig „kenbaar, hoe gevaarlyk een geduurig Over-
 heeft. „hoofd over 't Krygsvolk ware voor de Vry-
 „heid. Dat andere Ryken en Staaten ook ge-
 „woon waren, zulke Overhoofden niet te kie-
 „zen, voor 't opkomen van den oorlog. Dat
 „de Friezen, van ouds, zeer zorgvuldig ge-
 „weest zynde, om hunne vryheid te bewaa-
 „ren, nu den weg niet inflaan moesten, om ze,
 „t'eenigen tyde, te verliezen. Dat ten min-
 „ste die van Holland vastelyk gezind blee-
 „ven, om zig te handhaaven in het regt over
 „'t Krygsvolk, welks gegrondheid in dit Ver-
 „toog beweerd was (o).” Dit rustig besluit
 der Staaten van Holland bragt de andere Ge-
 westen een weinig tot bedaaren (p). Prins Wil-
 lem van Nasfau zelf, niet gezind om zig Hol-
 land geheel te vyand maaken, liet, schoon hy,
 zo wel als Prins Joan Maurits, in 't voorjaar,
 zynen dienst, als Veldmaarschalk, den Staaten
 van Holland, nog wederom, aangeboden hadt
 (q), allengskens na, te dringen op zyne bevoor-
 de-

(o) Zie de Deduct. in de Resol. van Confid. bl. 309 enz. en
 by ARTZEMA IV. Deel, bl. 14 enz.

(p) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 395.

(q) Resol. Holl. 23 January, 13 Maart 1657. bl. 23, 55.
 THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 2, 40.

dering tot dit Ampt. Men meent, dat deeze
 gemaatigdheid hem den weg reeds gebaad
 hadt om het te verkrygen (r), toen hy, door
 een ongelukkig toeval, aan zyn einde kwam:
 waarvan wy, hierna, breeder gewaagen zullen.
 In Oogstmaand des jaars 1658, deedt Amster-
 dam een' voorflag, om eenen Veldmaarschalk,
 voor twee of drie jaaren, aan te stellen. Doch
 de andere Leden bleeven by het voorige be-
 sluit (s). Prins Joan Maurits verzogt, in Slagt-
 maand des zelfden jaars, nog eens, om het
 Veldmaarschalksampt; doch by die van Hol-
 land, werdt niets, op dit verzoek, beslooten (t).

De Staaten van dit Gewest meenden te meer
 reden te hebben, om het aanstellen van eenen
 Veldmaarschalk te verwylen, alzo men, uit de
 raadpleegingen hierover, agterdoegt geschept
 hadt aan het Engelsche Hof; en zelfs gedree-
 ven, dat de opdracht van dit Ampt aan Prins
 Willem van Nassau de kracht der Akte van
 Uitfluiting, voor een groot deel, veydelde
 (u). Men deedt dan der Regeeringe van En-
 geland, welker vriendschap Holland gaarne
 behouden wilde, dienst met het uitstellen der
 begeevinge van dit gewigtig ampt. In de Len-
 te deezes jaars 1655, hadt men, om gelyke re-
 den, op een gerugt, dat Koning Karel de II.
 zig op 't Huis te Teilingen bevondt (v), naauw-
 keurig onderzoek hiernaar laten doen; doch
 berigt bekomen, dat hy 'er niet geweest was.

1655.

XII.
 Hollands
 poogin-
 gen om
 Engeland
 te vriend
 te hou-
 den.

Maar

- (r) WICQUEFORT *Livr. X. p. 552.* AITZEMA *IV. Deel, bl. 42.*
 (s) *Secr. Refol. Holl. 8 Aug. 1655. I. Deel, bl. 605.*
 (t) *Refol. Holl. 22 Noy. 1658. bl. 343.*
 (u) *Zie DE WITT Brieven III. Deel, bl. 07, 171.* THUR-
 LOE'S Papers, *Vol. III. p. 747. Vol. IV. p. 203, 204.*
 (v) *See THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 517.*

1655. Maar de Hertog van Glochester, zyn Broeder, wat laater, in den Haage gezien zynde, werdt genoodzaakt, Holland te ruimen. Koning Karel bevondt zig, in Grasmaand, wederom te Keulen (w), vanwaar hy, onlangs, een togtje gedaan hadt, zonder dat men wist werwaards. Sommigen schryven, dat hy in Zeeland, en wel te Middelburg (x) geweest was (y). Doch onzangezien Holland, in 't byzonder, Engeland en den Protector, op allerlei wyze, zocht te behaagen, hadt de handeling van Nieuwpoort over een Verdrag van Zeevaart traager voortgang. De oorlog met Spanje was oorzaak, dat de Protector zulk een Verdrag niet sluiten kon; alzo hy den Staaten daarby vryheden zou hebben moeten toestaan, welken hy hun, in deezzen oorlogstyd, misgunde. Maar omtrent deezzen tyd was 'er iet voorgevallen, 't welk de twee Gemeenebesten nader scheen te zullen vereenigen, en eerlang een onderwerp werdt der handeling van den Staatschen Gezant Nieuwpoort.

Moord
der Wal-
denzen in
Piemont.

Van de dertiende eeuw af, hadt zig de gezindheid der Waldenzen onthouden in het Dauphiné, en in de dalen van Piemont. Doch op het einde des voorleeden jaars 1654, deedt de Hertog van Savoje, die, ter gelegenheid van den kryg tuschen Frankryk en Spanje, een Leger op de been hadt, den Waldenzen in Piemont aanzeggen, dat zy, binnen twintig dagen, den Roomschen Godsdienst aanneemen,
of

(w) Resol. Holl. 17, 23 Maart, 1 May 1655. bl. 51, 70, 164.
DE WITT Brieven III. Deel. bl. 21, 27, 32, 48, 57.
(x) THURLOR'S Papers, Vol. III. p. 276.
(y) RAPIN Tom. IX. p. 75.

of het Land ruimen zouden moeten. De *Markgraaf van Piavese*, eerste Staatsdienaar des Hertogs, sedert, geene kans ziende, om zig meester te maaken van de enge wegen der Alpen, en de Waldenzen met geweld te bedwingen, hieldt hun voor, dat de Hertog hun vryheid van Godsdienst toefondt, zo zy gedooogen wilden, dat een gedeelte van zyn Leger, voor eenigen tyd, in hun Land trok, om zig te ververschen. De Waldenzen, niet args vermoedende, bewilligden hierin. Doch naauwlyks hadden zy zes Fransche Regementen en twee Savoischen en Ierschen ontvangen, of zy werden, onverhoeds, overvallen, en, voor een groot gedeelte, deerlyk omgebracht, terwyl hun Land aan plondering, brand en verwoesting overgegeven werd. 't Getal der sneuvelden werd op omtrent vierduizend begroot (z). Eenigen ontkwamen uit de algemeene elende, en weeken naar een ander gebied. Sommigen verstaken zig, in ongenaakbare plaatsen van 't gebergte, en kreegen, allengskens, eenige meerdere vryheid. Hunne Geloofsgenooten in het Daupiné en Languedoc gaven kennis van hunnen jammerlyken toestand aan de Protestantsche Zwitsersehe Kantons; die aan den Protector Kromwel, en aan de Staaten der Vereenigde Gewesten schreeven om hulpe (a). Kromwel scheen genegen, om den verdrukten Waldenzen by te staan, en schreef verscheiden' brieven aan de Staaten, om 'er hen, insgelyks, toe te bewee-
gen

(z) THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 446.

(a) THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 448.

1655.

Geldver-
zameling
voor hun-
hier te
Lande.

Zy ver-
draagen
zig, met
den Her-
roge van
Savoje.

gen (1). Doch de Staaten, reeds in vroeger^t tyd ondervonden hebbende, wat het oorloogen, in en omtrent Italie, voor hun inhad, en daarenboven belemmerd met de uitrusting naar 't Noorden, vonden ongeraaden, hunne wapenen te gebruiken, om de Piemonteezer Dalluiden te befchermen. Zy deeden egter eene aanzienlyke verzameling van penningen (2), ten hunnen behoeve (b): de uitdeeling van welken aan die van Geneve toevertrouwd werdt (c). Zy fchreeven ook voor hun naar Frankryk en aan den Hertoge van Savoje, en beslooten, eerlang, den *Heer van Ommeren* te zenden naar 't Hof van Turin (d), om, nevens *George Downing*, Gezant van Engeland by de Protestantfche Zwitferfche Kantons, middelen voor te flaan, tot bevrediging. Doch toen hy in Zwitferland kwam, vernam hy, dat 'er, door bemiddeling van Frankryk, reeds een Verdrag tusschen den Hertog van Savoje en het overfchot der Waldenzen getroffen was (e). De Hertog vergaf hun hunnen opftand; doch op zeer harde voorwaarden. Hy wilde egter den naam hebben, dat hy hun gunst bewees, om de

(b) Refol. Holl. 30 July, 5 Aug. 1655. bl. 284, 301. AITZEMA III. Deel, bl. 1228, 1240. THURLOE'S PAPERS, Vol. III. p. 476.

(c) Refol. Holl. 2 Octob. 23 Nov. 1655. bl. 361, 389.

(d) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 212, 215, 218. III. Deel, bl. 94.

(e) See THURLOE'S PAPERS, Vol. III. p. 626. Vol. VI. p. 1082, 316, 643. Vol. V. p. 210.

(1) Men vindt twee van deeze Brieven, in JOHN MILTON'S *Works*, Vol. II. p. 185, 199.

(2) Ter fomme van tweehonderdeenduzententweentwintig guldens en zeven fluyvers. Zie AITZEMA III. Deel, bl. 1240.

de voorspraak van Engeland en van de Vereenigde Gewesten, die ze 'er, schriftelyk, voor bedanken moesten. Downing en van Ommeren, verneemende, dat men 't eens geworden was, begaven zig niet naar het Hof van Turin. De Protestantfche Kantons zouden, naar alle waarfchynlykheid, betere voorwaarden hebben kunnen bedingen voor de Waldenzen; doch zy lagen, ten deezen tyde, overhoop met de Roomfche Kantons (*f*), en moesten, om deeze reden, den Hertog van Savoje ontzien. Zy verzogten zelven ook hulp van de Vereenigde Staaten; doch de tegenwoordige toefland der zaaken gedoogde zulks niet. De Kantons bevredigden zig ook onderling, in de Lente des jaars 1656. Niet lang hierna, fchoot men aan het Gemeenebest van Geneve dertigduizend guldens, tot verbetering der Vestingwerken (*g*). De zaak der Waldenzen, die, nog lang na deezen, beweging maakte (*h*), fcheen, in 't eerst, gelegenheid te zullen geeven, tot een' naauwer Vereeniging tufchen den Protector en deezen Staat. Kromwel, als wilde hy zig, zo wel als de Koningen van Engeland voorheen, den titel waardig maaken van *Befchermer des Geloofs*, betoonde grooten yver, om zynen verdrukten Geloofsgenooten by te ftaan. De Staaten handelden ook met hem over de middelen, welken men, hiertoe, hadt in 't werk te fteilen (*i*). Doch de beide Gemeens-

1655.

Onder-
ftand aan
Geneve.

(*f*) Zie Sect. Refol. Holl. 17 Dec. 1655. I. Deel, bl. 267.

(*g*) AITZEMA III. Deel, bl. 1229 enz. 1238. WICQUEFORT Livr. IX. p. 502 & fuy. THURLOE'S PAPERS, Vol. V. p. 355.

(*h*) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 295-302.

(*i*) Refol. Holl. 5, 8, 10 Juny 1655. bl. 230, 235.

1655.

besten hadden de handen thans zo vol werks, dat zy zig niet dieper steeken konden in de zaak der Waldenzen.

XIII.
Holland
vermin-
dert de
renten en
instresten
van vyf
op vier
ten hon-
derd.

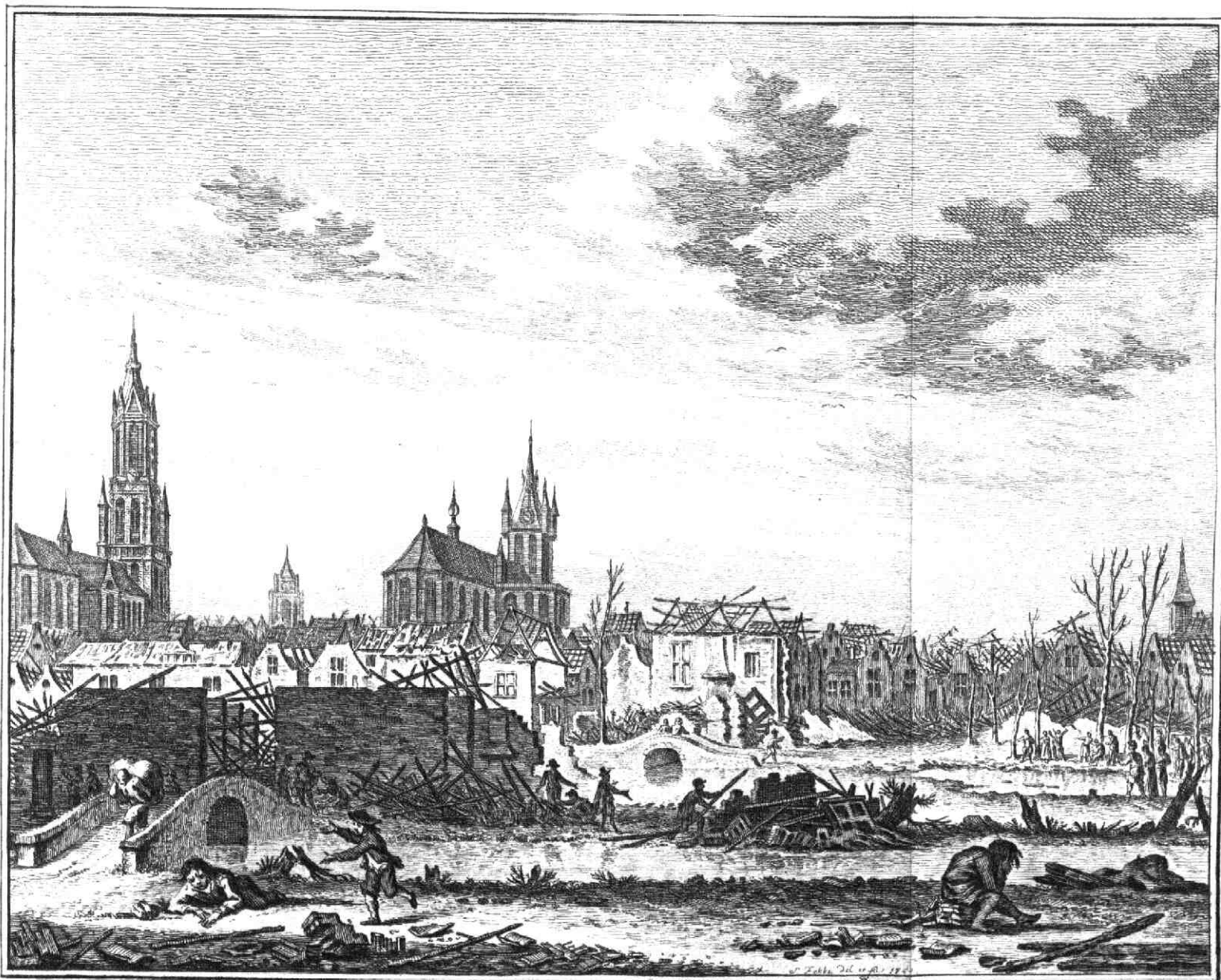
De uitrusting van 's Lands Vloote naar 't Noorden veroorzaakte zulke zwaare kosten, dat men wel noodig hadt, op het uitvinden van geldmiddelen hiertoe verdagt te zyn. Ook hadt de Witt, sedert eenen geruimen tyd, alle zyne kragten ingespannen, om de renten en instresten, die Holland betaalen moest, te verminderen van den penning twintig tot den penning vyfentwintig, dat is, van vyf tot vier ten honderd. Eindelyk, werdt dit werk in orde gebragt, in Oogstmaand deezes jaars (*k*), zynde Leiden en Alkmaar de eenigste Leden, die 'er, niet dan overstemd zynde, in bewilligd hadden. Holland won, door deeze vermindering, jaarlyks, veertien tonnen schats uit (*l*); waaruit blykt, dat dit Gewest, ten deezem tyde, honderdenveertig millioenen aan Rente- en Schuldbrieven ten zynen laste hadt. Doch terwyl men, door dit middel, eene aanzienlyke somme in 't jaar bespaarde, moest men, aan de Stad Delft, die, door 't springen van haaren Kruidtoorn, op den twaalfden van Wynmaand des voorleeden jaars, eene geweldige schade geleden hadt (*m*), toestaan vrydom van verponding voor alle de huizen, gedurende den tyd van vier jaaren, jaarlyks beloopende negen-entwintigduizendvierhonderd-
vyf-

Vrydom-
men aan
de Stad
Delft
toege-
staan.

(*k*) Resol. van Confid. bl. 250, 252, 253.

(*l*) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 101. WICQUEFOET
Livr. IX. p. 501.

(*m*) AITZEMA III. Deel, bl. 1107. THURLOE'S PAPERS, Vol.
II. p. 649, 650.

DELFT van binnen, na de verwoesting, veroorzaakt door 't springen van den Kruidtooren, in 't jaar 1654.
Getekend naar een Origineele Schilderij van van der Pael, op de plaats zelve gedaan en nu berustende by den H. V. van Bremen.

vyfennegentig ponden van veertig grooten; en voor de huizen, die van nieuws weder opgebouwd moesten worden, veertien jaaren vryheid van verponding: vryheid van den veertigsten penning van alle vervreemdingen en geregtelyke belastingen der genoemde huizen, en vryheid van den Impost op de grove waaren, voor den tyd van zes jaaren (n).

De Koning van Zweeden, zyne overwinnigen in Pruiffen vervolgende, bemagtigde, in Wintermaand deezes jaars, de Stad Elbing. Men begon toen voor 't verlies van Dantzig te dugten, en men vondt, in den Haage, vreemd, dat deeze Stad zo lang draalde, eer zy by de Staaten aanhieldt, om onderftand. Ook maakte men weinig staats op het Verbond, onlangs aangegaan met den Keurvorst van Brandenburg, alzo men, zelfs uit den Zweedfchen Resident Appelboom, vernam, dat de Koning, zyn meester, en de Keurvorst elkanderen verftonden (o). Aan welk zeggen men langer geen geloof weigeren kon, toen men, in Sprokkelmaand des jaars 1656, berigt ontving, dat de Koning van Zweeden en de Keurvorst zig verdraagen hadden met elkanderen. De Staaten waren ten hoogfte misnoegd op den Keurvorst, over dit Verdrag (p); te meer, om dat zy hem, onlangs, op zyn aanhoudend verzoek, een gedeelte der beloofde onderftandgelden vooruit betaald hadden, en hem meer had-

1655

XIV.
Staat van
den oor-
log in 's
Noor-
den.

Branden-
burg ver-
draagt
zig met
Zwee-
den.
1656.

(n) Resol. Holl. 24 Maart 1655. bl. 86.

(o) AITZEMA III. Deel, bl. 1244. DE WITT Brieven III. Deel, bl. 168, 169, 180. THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 430, 431, 432, 443, 449, 459.

(p) THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 181.

1656. hadden aangeboden onder verband nogtans van de inkomende en uitgaande regten van Memel en de Pillaaw, alwaar de Staaten bezetting zouden mogen leggen; en van de Vorstelyke inkomsten en Souverainiteit der Steden van Kleeve (q). Doch eer men hieromtrent eens werdt, verdroeg de Keurvorst zig met Zweeden. De Staaten, die reeds beslooten hadden, eene bezending te doen naar den Keurvorst, veranderden, terftond hierna, van gedagten (r). De Keurvorst, die beloofd hadt, niets te zullen sluiten ten nadeele van deezen Staat, deedt regt het tegendeel, aftand doende van alle de Verdragen, welken hy, tegen het belang van Zweeden, mogt hebben aangegaan. Wyders, verbondt hy zig, den Koning van Poolen, voortaan, niet te zullen erkennen voor zynen Leenheer, maar 't Hertogdom Pruisen ter leen te zullen houden van de Kroone van Zweeden (s). De Staaten, kennis van dit Verdrag bekomen hebbende, beslooten de benoemde Gezanten naar Zweeden, Poolen en Deenemarke te doen vertrekken; gelyk, in 't begin deezes jaars, geschiedde (t).

De Heer van Obdam wordt Luitenant-Admiraal.

Terwyl zy uit waren, werdt 's Lands Vloot ook in staat gesteld, om, met Bloeiamaand, in zee te konnen steeken. Het opperbevel over dezelve was vertrouwd aan Jakob van Wasfenaar, Heere van Obdam, die, na den dood van Tromp, in Herfstmaand des jaars 1653, tot Luitenant-Admiraal van Holland en Westfriesland,

(q) AITZEMA III. Deel, bl. 1209 enz. 1245.

(r) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 207.

(s) Zie het Tract. by AITZEMA III. Deel, bl. 1238.

(t) AITZEMA III. Deel, bl. 1247, 1253.

land, verheeven was (*u*). De vrienden van het Huis van Oranje hadden veel moeite aangewend, om een' ander' te doen voorzien met dit gewigtig Ampt, alzo zy den Heer van Obdam hielden niet zeer genegen te zyn tot dit Huis: veelligt, om dat hy, al kort na den dood van wylen den Prinse van Oranje, verscheiden' bezendingen hadt bygewoond, die strekten om den jongen Prins buiten benoeming tot de bekende waardigheden te houden (*v*). Hy maakte, in 't eerst, eenige zwaarigheden in 't aanvaarden van het Ampt; hoewel hy 't, kort daarna, deedt, op dezelfde voorwaarden, als Tromp het bekleedt hadt (*w*).

De Staaten hadden, tot versterking van 's Lands Vloote, den Vice-Admiraal de Ruyter, met zyne onderhebbende Schepen, t'huis ontboden uit de Middellandsche zee. Hy was, in den Zomer des jaars 1654, derwaards gezonden, tot bescherming en geleide van eenige Koopvaardyschepen. Voor Kadix gekomen, in Wynmaand, hadt hy vernomen, dat de Regeering van Salee eenige Hollandsche Koopvaarders aangehouden hadt. Hierop was hy naar Salee gezeild; doch 't was hem niet mogelijk geweest, het ontslaan der aangehouden schepen te bewerken. In 't volgende jaar, wederom derwaards gekeerd zynde, en onder weg in gevegt geraakt met een' Tetuanner, en daarna met een' Algierschen Kaaper, gelukte het hem,

1656.

xv.
De Ruyter's togt naar de Middellandsche zee.

(*u*) Resol. Holl. 3, 22 Sept. 1653. bl. 470, 506.

(*v*) Zie hier voor, bl. 130, 188, 288.

(*w*) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 465, 467, 471, 495, 507.
DE WITT Brieven I. Deel, bl. 8. WICQUEFORT Lyr. VII. p. 389.

1656. hem, op den twee-entwintigsten van Wyn-
 maand, een Verdrag te sluiten met *Abdala Ben
 Sid Muhammed Ben Baker*, Prins van Fez en
 Heer van Zuid- en Noord-Salee : waarna de
 aangehouden' s chepen, personen en goederen
 ontslaagen werden. Op den hertogt, raakte
 hy wederom slaags met eenige Turkische Kaa-
 pers, op welken hy merkelyk voordeel behaal-
 de. Met den aanvang van Bloei maand deezes
 jaars, was hy in 't Vaderland te rug gekeerd
 (x), vanwaar hy, terstond, wederom uitliep
 naar de Zond. De Luitenant-Admiraal Obdam
 volgde hem, kort daarna, met het gros van
 's Lands Vloote, die in 't geheel bestondt uit
 twee-eneertig s chepen. Obdam hadt last, om
 de Koopvaardysche pen der ingezetenen van
 den Staat in de Oostzee te beschermen, en de
 Stad Dantzig te ontzetten, waartoe de Gewes-
 ten in 't gemeen, byzonderlyk Friesland, schoon
 tegen den zin van Prinse Willem van Nassau,
 sterk neigden (y). Voor 't einde van Zomer-
 maand, was hy reeds in de Zond : vanwaar hy,
 te lande, naar Koppenhagen trok. Hy werdt,
 hier, door den Koning van Deenemarke, met
 de Ridderorde des Olifants, vereerd, en keer-
 de, eerlang, te rug naar de Vloote, met welke
 hy, den zevenentwintigsten van Hooimaand,
 voor Dantzig kwam. De Zweeden werden,
 hierdoor, verhinderd, in het beleg deezer Stad.
 Doch weinige dagen laater, behaalden zy en
 de troepen des Keurvorst van Brandenburg ee-
 ne merkwaardige overwinning te lande op
 het

's Lands
 Vloot on-
 der Ob-
 dam
 komt
 voor
 Dantzig.

(x) BRANDT de Ruyter, bl. 70-96.

(y) DE WITT Brieven III, Deel, bl. 248.

het Leger des Konings van Poolen (z), die, 1656.
 door het omslaan van eenige Edelen, welken, —
 voorheen zyne zyde verlaaten hebbende, we-
 derom tot dezelve waren overgegaan, in den
 Voorzomer, verscheiden' voordeelen op de
 Zweeden behaald, en op den eersten van Hooi-
 maand, Warschauw hernomen hadt (a). De
 Vloot onder Obdam hielt zig voor Dantzig
 tot in Wynmaand, wanneer zy naar 't Vader-
 land te rug keerde. De Ruiter werdt, nog voor
 't einde des jaars, wederom met een Esquader
 Oorlogschepen naar de Middellandsche zee
 gezonden, om te kruisen (b).

Keert
naar 't
Vader-
land.

De Gezanten naar Zweeden hadden, in 't
 eerst, last gehad, om een Verdrag tuschen dit
 Ryk en Poolen te bewerken, en de belangen
 van den Keurvorst van Brandenburg voor te
 staan (c); doch na dat de Keurvorst zig met
 Zweeden verdraagen hadt, kreegen ze nieuw
 bevel, om een Verdrag van Koophandel met
 Koning Karel Gustaaf te sluiten. Zy werden
 eenige dagen opgehouden, te Lauwenburg,
 welk Zweedsche bezetting inhadt; doch tra-
 den, eerlang, te Elbing, in onderhandeling
 met den Koning van Zweeden (d), die, bezef-
 fende „ dat hy Poolen, welk geene sterke Plaat-
 „ sen hadt, niet zou kunnen inhouden; dat de
 „ Czaar van Muskovie in Lyfland gevallen
 „ was, en Riga belegerd hielt, schoon zonder
 „ gevolg (e); dat de Keurvorst van Branden-
 „ burg

Verdrag
te Elbing
tuschen
Zweeden
en dee-
zen Staat.

(z) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 1272.

(a) WICQUEFORT *Liyr.* IX. p. 528.

(b) BRANDT de Ruiter, bl. 97-103.

(c) Zie hunne Instructie by AITZEMA III. Deel, bl. 1253, 1287.

(d) AITZEMA III. Deel, bl. 1275 enz.

(e) THURLOR's Papers, Vol. V. p. 540.

1656. „ burg argwaan begon op te vatten over den
 „ voorspoed zyner wapenen; en dat de Staaten
 „ den Koning van Deenemarke tegen hem op-
 „ stookten, en eene Vloot in de Oostzee hiel-
 „ den;” begon te luisteren naar de voorflagen
 der Staatfche Gezanten, welken, eerlang, een
 Verdrag met hem flooten, dat, den elfden van
 Slagmaand, getekend werdt (*f*), en eene vernieuwing der Verdragen van de jaaren 1640 en 1645 behelsde. De Gezanten hadden, behalve Deenemarke, Engeland en den Keurvorst van Brandenburg, de Stad Dantzig in dit Verdrag doen begrypen; schoon de Stad zulks niet begeerd hadt, en het naderhand ronduit afloeg, ter oorzaake dat haare gelegenheid niet toeliet, dat zy zig scheidde van den Koning van Poolen. Ook hadden de Staaten, te vooren (*g*), twee Verdragen geflooten in den Hage, met den Resident van Poolen Nikolaas de Bie, en met *Christiaan Schroder*, Afgevaardigde van Dantzig, by welke Verdragen, de Staaten beloofd hadden, Dantzig te zullen beschermen (*h*): waarom zy ook, by 't vertrek der Vloote onder Obdam, eene bezetting van vyftienhonderd man in de Stad gelaaten hadden (*i*).

Verdragen met Poolen en Dantzig.

Verdrag tusfchen Deenemarke en deezen Staat. Het Verdrag van Elbing tusfchen Zweeden en deezen Staat vorderde, dat de beide Mogendheden elkanderen, in geval van nood, met de wapenen, ondersteunden. Het kon, derhalve, den Koning van Deenemarke niet naar den zin

(*f*) Zie het by AITZEMA III. *Deel*, bl. 1278.

(*g*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 1253, 1267. THURLOE'S PAPERS, Vol. IV. p. 564.

(*h*) Zie deeze Tract. by AITZEMA III. *Deel*, bl. 1269, 1285.

(*i*) WICQUEFORT *Livr.* IX. p. 525, 526, 527, 532, 534, 536.

zin zyn (*k*). Hy was bedugt, dat de Staaten, uit hoofde van het zelve, verplicht zouden ge- 1656.
 agt worden, om de Zweeden te helpen tegen den Czaar van Muskovie, die voorhadt, hun Lyfland afhandig te maaken, hoewel hem deeze toeleg mislukte. De Staatfche Gezanten te Koppenhage hadden den Koning, volgens hunnen last (*l*), gezogt op te zetten tegen Zweeden, en in Oogstmaand, een Verdrag met hem geflooten, waarby men zig verbondt, den wederzydfchen handel op de Oostzee te zullen befchermen tegen elk, die denzelven, ter gelegenheid van den oorlog, tufchen Zweeden en Poolen ontftaan, zou zoeken te ontrufen (*m*). Na 't fluiten van dit Verdrag, handelde men over eenige byzondere openftaande gefchillen (*n*). Doch het fpoedig treffen van 't Verdrag van Elbing, deedt den Koning van Deenemarke dugten, dat hy weinig voordeel zou kunnen trekken van het jongfte Verdrag. De Staaten bezeften zelve, dat zy hun oogmerk in 't Noorden niet zouden kunnen bereiken, zo zy zig Deenemarke te onvriend maakten. Zy hadden voor, Zweeden en Poolen te bevredigen, en Koning Joan Kafimir te doen afstaan van zyne eifchen op de Zweedsche Kroon, en Koning Karel Gustaaf van 't gene hy, onlangs, in Poolen en in Pruiften, bemagtigd hadt: waarna zy den Keurvorst van Brandenburg wilden doen herftellen in den ftaat, waarin hy voor den

(*k*) THURLOE'S PAPERS, Vol. V. p. 514. AITZEMA III. Deel, bl. 1291.

(*l*) Zie hunne Instruct. by AITZEMA III. Deel, bl. 1245.

(*m*) Zie het Tract. by AITZEMA III. Deel, bl. 1292.

(*n*) AITZEMA III. Deel, bl. 1290.

1656. den oorlog geweest was. Doch dit oogmerk kon, tegenwoordig, naauwlyks anders bereikt worden, dan door den bystand van Deenemarke, welk, door het Verdrag van Elbing, afkeerig gemaakt was van 't bevorderen der inzigten van deezen Staat. De Staaten, dit alles bezeffende, maakten zwaarigheid, om dit Verdrag te bekrachtigen. Zy vonden 'er eenige duistere bewoordingen in, die sommige Steden van 't Noorderkwartier van Holland niet scheenen te kunnen verzwelgen. Vooral, stieten zy zig aan 't woord *circiter* of *omtrent*, welk, by gelegenheid van de begrootinge der regten in Zweeden, gebruikt was, en, zo zy meenden, den Koning te veel ruimte liet, om deeze regten, naar welgevallen, te verhoogen. 't Verdrag bleef, derhalve, niet zonder dat 'er veel van te zeggen viel (o), onbekrachtigd van de zyde der Staaten (p), die, gelyk we boven zagen, ook na dat het geflooten was, geene zwaarigheid maakten, om Dantzig bezet te laten, waardoor de toeleg des Konings van Zweeden op deeze Stad belet werdt. De Koning van Poolen, in zyn Ryk te rug gekeerd zynde, begaf zig naar deeze Stad (q). Het niet bekrachtigen van 't Verdrag van Elbing en de omwenteling van veele Poolfche Grooten veranderde den staat der zaaken zo zeer in zyn voordeel, dat de Keurvorst van Brandenburg, eerlang, wederom wifelde van partye (r), de Zweedfche zyde

(o) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 101.

(p) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 465. AITZEMA III. Deel; H. 1283. THURLOE'S PAPERS, Vol. V. p. 784.

(q) AITZEMA III. Deel, bl. 1301.

(r) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 408, 461. AITZEMA III. Deel; H. 1282. WICQUEFORT Livr. IX. p. 529-532, 534, 535, 536.

De Staaten
teu maaken
zwaarigheid
om het Verdrag
van Elbing te
bekrachtigen.

zyde verliet, en zig begaf aan die des Konings van Poolen en der Vereenigde Staaten, welke hy te vooren verlaaten hadt (s). 1656

Terwyl de zaaken in 't Noorden nog hagchelyk stonden, hadt de Prinses Weduwe van Oranje, voorwendende hulp noodig te hebben, in 't bestier van de zaaken der Voordyschap, eenige Heeren uit de Regeeringe en Geregtshoven van Holland in haare gemeenzaamheid gezogt te trekken (t): waartoe zy, by eenen Brief, verlof verzogt van de Staaten. Doch deezen weigerden te bewilligen in haar verzoek, zig houdende aan een besluit van den jaare 1651, waarby vastgesteld was, dat zig geene Regeeringsperfoonen, in de Voogdyschap over den jongen Prinse, zouden laten gebruiken (u). Zeeland hadt, reeds in 't voorleeden jaar, aangehouden by de andere Gewesten, om een' Predikant aan te stellen, die den Prins in de beginfels van den Christelyken Godsdienst onderwyzen zou, en een' ander' bekwaam' Perfoon, die hem de taal, zeden, geschiedenissen, regten en gewoonten deezer Landen zou leeren. Doch de Staaten van Holland hadden toen reeds verstaan, dat zy zig niet te steeken hadden in 't gene de opvoeding van den jongen Prinse betrof; dat zulks veel minder behoorde tot de andere Gewesten, en dat het, in geval de Voogden, in dit opzigt, te kort schooten in hunnen pligt, der hooge Overheid van Holland alleenlyk toestondt, hen daar-

XVI.
De Prin-
ses We-
duwe
zoekt
hulp by
Holland
in haare
Voogdy-
schap.

Zeelands
voortslag
omtrent
de op-
voedinge
van den
jongen
Prinse
van O-
ranje.

(s) THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 719.

(t) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 262.

(u) AITZEMA III. Deel. bl. 1308. Resol. van Confid. bl. 607. THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 259.

1656. daartoe te vermaanen en te houden (y): waarby de zaak, voor dien tyd, gebleeven was. Doch nu werdt de Predikant Trigland, door de Voogden zelve, aangesteld, om den Prins van Oranje, die thans zes jaaren bereikte, te onderwyzen in den Godsdienst (w). 't Was, voorheen, gebruikelijk geweest, de Prinzen van Oranje, zelfs in schriften, die onder 't oog der Staaten van Holland kwamen, te noemen *Zyne Hoogheid* zonder byvoegfel; doch de Staaten verstonden, dat zulks, voortaan, niet meer zou geschieden; maar dat men, deeze woorden gebruikende, klaarlyk zou moeten doen zien, dat men ze op *den Heere Prinse van Oranje* toepaste (x).

XVII.
Kwellin-
gen den
Neder-
land-
schen
Koop-
vaarde-
ren aan
gedaan
door de
Fran-
schen en
Engel-
schen.

De oorlog tusfchen Frankryk en Spanje, die reeds veele jaaren geduurd hadt, en de oorlog tusfchen Spanje en Engeland, die onlangs ontsteken was, gaf den ingezetenen deezer Landen gelegenheid, om den handel op Spanje voort te zetten (y). Doch dit kon niet geschieden, zonder dat dezelve, van de Fransche en Engelsche zyde, geduuriglyk, belemmerd werdt. De Fransche Vrybuiters namen, van tyd tot tyd, veele Nederlandsche schepen, die voorgegeven werden *Contrebande* of vyandlyke goederen te voeren. Men verklaaade vrye en vrienden goederen verbeurd, om dat zy ge-
von-

(y) Notul. Zeel. 5 May 1655. bl. 117. Resol. Holl. 17 July 1655. bl. 250. Resol. van Confid. bl. 240. WICQUEFORT *Livr.* IX. p. 491. THURLOE'S PAPERS, Vol. III. p. 633.

(w) AITZEMA III. Deel, bl. 1308.

(x) Resol. Holl. 3, 4 Maart 1656. bl. 26. Resol. van Confid. bl. 263.

(y) RABIN *Tom.* IX. p. 76. THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 60, 271.

vonden werden in fchepen, die ook onvrye goederen inhadden, volgens den Franschen regel *que Robe d'ennemi confisque celle d'ami*, of *dat vyanden goed vrienden goed verbeurd maakt*. De Engelschen maatigden zig het regt aan, om de Nederlandsche fchepen, in volle zee, te onderzoeken (z). De Gezanten der Staaten, te Parys en te Londen, lieten niet af van klaagen over deeze ongeregeldheden; doch zy kreegen klagten tot bescheid. In Engeland, stelde men het sluiten van een Verdrag van Zeevaart, van tyd tot tyd, uit. In Frankryk, hadt men reeds ontwerpen gefmeed, om zig, door het sluiten van een Huwelyk tusfchen den Koning en de Infante van Spanje, te bevredigen met dit Ryk; waarom men minder reden vondt, om de Vereenigde Gewesten te ontzien. Doch *Don Jan van Oostenryk*, natuurlyke Zoon van Koning Filips, den Aartshertoge Leopold, in Bloeiemaand deezes jaars, zynde opgevolgd in de Landvoogdye der Spaansche Nederlanden (a), behaalde, in zynen eersten veldtogt, zulke merkelyke voordeelen op de Franschen, dat 'er de Vrede door veragterd werdt. De Fransche kaaperyen hielden, ondertusfchen, aan, en gingen, fomtyds, verzeld van wreedheden, die de onzen zeer verbitterden tegen de Franschen. Men verhaalt, dat zy eenen Schipper hadden omgebracht, terwyl hy bezig was met zyne zeebrieven op te zoeken, om ze hun te toonen. Ondertusfchen, handelde Bo-reel nog, te vergeefs, over een Verbond aan

Fransche
Kaape-
ryen.

(z) Refol. Holl. 5 Dec. 1656. bl. 324. DE WITT Brieven III. Deel, bl. 263.

(a) AITZEMA III. Deel, bl. 1214.

1656.

't Franfche Hof. De Koning begeerde niet dan een befchadigend en verdedigend, de Staaten alleen een verdedigend Verbond te fluiten. Lodewyk de XIV. en Kromwel, met wien ook over een nader Verbond gehandeld werdt, zогten beide de Staaten te beweegen, om zig tegen Spanje te verklaaren. Doch de Staaten hadden thands geen belang meer, om Spanje kleiner te maaken, en de Munfterfche Vrede was, onder anderen, geflooten, met oogmerk, om zig te ontfiaan van de naauwe verbindtenis, die men, te vooren, met Frankryk gehad hadt. 't Verbond kon hierom noch met Frankryk noch met Engeland getroffen worden. De Franfchen, Engelschen en Portugeezen zelven lieten dan niet na, den Koophandel der Nederlanderen, in de Hoofden, in de Noordzee en in de Middellandsche zee, geduuriglyk, te ontrusten. De Admiraal van Frankryk, Hertog van Vendôme, hadt zelfs, in Lentemaand deezes jaars, beflag doen leggen op de Nederlandfche Koopvaardyfchepen, te Toulon, welken de Koning nogtans, voorgeevende, dat de Admiraal hiertoe geenen last gehad hadt, kort daarna, ontfloeg.

Schepen in Frankryk beflaagen.

Wederom vrygelaten.

XVIII.
De Ruyter wordt naar de Middellandsche zee gezonden.
Zyn last.

De aanhoudende kwellingen der Franfchen hadden de Staaten doen befluiten, om de Ruyter te zenden naar de Middellandsche zee, met last, om de Engelsche en Deenfche Koopvaarders te befchermen; doch de Franfche, Portugeefche en andere Vrybuiters, en de Turkfche roovers inzonderheid te veroveren en op te brengen. De Admiraliteit te Amfterdam hadt hem ook heimelyk gelast, het onderzoeken der Koopvaardyfchepen door de Engelschen

fchen te beletten. Doch deeze last was, zeer 1656.
 tegen de Ruiters zin, naderhand, ingetrokken,
 door de Staaten; hoewel de Admiraliteit hem,
 eerlang, eene orde toezondt, die genoegzaam
 met haaren eersten last overeenkwam, en Hol-
 land, meent men, niet kwalyk aanstondt;
 schoon Zeeland zig 'er over te onvrede hieldt
 (b). Ondertusfchen, hadt de uitrusting onder
 de Ruiter agterdogt veroorzaakt, in den Spaan-
 fchen Gezant Don Estevan de Gamarra, die,
 weetende, dat men over een Verbond met
 Frankryk en Engeland handelde, vermoedde
 dat men 't, daarmede, op Spanje gemunt hadt.
 Hy gaf 'er den Staaten kennis van. Doch men
 stelde hem wel haast gerust (c).

De Ruiter, op het einde van Wintermaand, Hy
 in zee geloopen zynde, kreeg, den agtentwin- neemt
 tigften van Sprokkelmaand des volgenden twee
 jaars, jagt op twee Franfche fchepen, die hy, Franfche
 tusfchen Gorgona en 't Eiland Corfica, agter- Kaapers.
 haalde en veroverde. Men kende ze, terftond, 1657.
 voor Kaapers, die, voordeezen, verfcheiden
 Nederlandfche Koopvaardysfchepen genomen
 hadden. Doch in Frankryk beweerde men, dat
 het Konings fchepen waren, die eenig Krygs-
 volk van Toulon naar Italie zouden voeren
 tot verfterking van het Leger onder den Her-
 toge van Modena. Nogtans, konden de Fran-
 fchen niet loochenen, dat de twee fchepen,
 voor rekening van byzondere Perfoonen, wa-
 ren uitgerust. De Ruiter verkogt een der fche-
 pen te Kadix, na dat hy 'er 't gefchut afgeno-
 men

(b) BRANDT de Ruiter, bl. 103-109.
 (c) WICQUEFORT *Livr.* IX. p. 544.

1657. men hadt. 't Volk, behalve de hooge bevelhebbers was, reeds te vooren, te Barcelona, aan land gezet; vanwaar het, met barken, naar Marfeille gevoerd werdt (*d*).

Misnoegen hierover in Frankryk.

Beslag aldaar op Nederlandsche schepen en goederen.

Doch 't neemen deezer twee schepen was zodra niet rugtbaar geworden in Frankryk, of 't Hof toonde 'er zig zeer misnoegd over op de Ruiters en op den Staat. Sommigen hielden 't voor eene Vredebreuk, en dreeven dat men den Staaten, terstond, den oorlog verklaaren moest. De Graaf van Servien, die, sedert de Munstersche Vredehandeling, geen vriend van de Vereenigde Gewesten geweest was, en, zo men zeide, groot belang hadt by de kaaperye, yverde meest tegen de Staaten (*e*). Anderen, gelyk de Kanselier, de Hertog van Villeroy en de Graaf van Brienne, wilden zagter gaan. 't Besluit viel egter, dat men, terstond, alle Nederlandsche schepen, goederen en schulden, door gantsch Frankryk, in beslag neemen zou, gelyk geschiedde. De Koning gaf 'er den Staaten, schriftelyk, kennis van. Men was hier zeer verwonderd, over 't gedrag van 't Fransche Hof. 't Beslaan van schepen en goederen schein te vreemder, om dat het geschied was, zonder dat men over de Ruiters geklaagd hadt, en zonder dat men wist, of de Staaten zyn bedryf voor hunne rekening zouden willen neemen, of niet. De Staaten van Holland waren hierom van verstand, dat men, terstond, allen handel met Frankryk verbieden, en de Fransche goederen, hier, insgelyks, beslaan moest. Doch

(*d*) BRANDT de Ruiters, *bl.* 113, 115, 116. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 349.

(*e*) THURLOE'S Papers, *Vol.* VI. *p.* 246, 247.

de andere Gewesten lieten zig zo ver niet bren-
gen. De algemeene Staaten beslooten, alleen-
lyk, door hunnen gewoonlyken Gezant Boreel,
te doen klaagen (f), over 't beslag: 't welk hy,
met zo veele ernst en vrymoedigheid, deedt,
dat de Kardinaal Mazarin hem dikwils in de
rede viel, zonder dat hy 'er zig door verzet-
ten liet, den Kardinaal alleenlyk te gemoet
voerende, *dat hy de eer hadt van tegen den Koning
te spreken.* Mazarin was zo geitoord op Bo-
reel, dat hy hem, in 't uitgaan, onheuschelyk
bejegende, en te wege bragt, dat hem, by de
Koninginne Moeder, die, nevens den Kardi-
naal, nog 't voornaam bewind der zaaken hadt,
gehoor geweigerd werdt. De Koning hadt hem,
alleenlyk, geantwoord, *dat hy zynen Amba-
sadeur, die pas vertrokken was, last gegeven hadt,
om den Staaten vergoeding af te vorderen, wegens
den hoon, hem, door de Ruiters, aangedaan (g).*

De Fransche Ambassadeur, *Jakob Augustus
de Thou*, Zoon van den beroemden Historie-
schryver van den zelfden naam, kwam, tegen
't einde van Grasmaand, in den Haage (h),
en begeerde, in zyne eerste aanspraak, dat
„ de twee genomen' s chepen den Koning,
„ zynen meester, te rug gegeven werden; dat
„ de Ruiters, voorbeeldelyk, gestraft werdt,
„ en dat men den Ambassadeur Boreel last ga-
„ ve, om meer bescheidenheid en eerbied
„ voor den Koning te betoonen, dan hy, on-
„ langs,

De Thou
vordert
hier ver-
goeding
voor 't
neemen
der twee
s chepen.

(f) Zie Secr. Refol. Holl. 21 April 1657. I. Deel, bl. 403. AIT-
ZEMA IV. Deel, bl. 47. THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 166.

(g) AITZEMA IV. Deel, bl. 43-51. THURLOE'S PAPERS, Vol.
VI. p. 177, 189, 206, 207.

(h) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 207, 225.

1657?

Moedig
besluit
der Staa-
ten van
Holland.

„langs, gedaan hadt.” Hierby voegde hy,
 „dat hy uitdrukkelyken last hadt, om van
 „geene zaaken te spreken, noch geene voor-
 „slagen te hooren, voor dat de twee sche-
 „pen, in eene der Havenen van Frankryk, te
 „rug gebragt waren.” Maar de Staaten van
 Holland, twee dagen te vooren, reeds be-
 slooten hebbende, den Koning deeze soort
 van voldoening geenszins te geeven, ver-
 scheenen, in vollen getale, in de Vergadering
 der algemeene Staaten, zeggende „dat de
 „Koning van Frankryk alleenlyk klaagde,
 „om de billyke klagten der Staaten, over de
 „aanhoudende rooveryen der Franschen, en
 „over het jongste beslag, te voorkomen. Dat
 „de twee schepen alleenlyk genomen waren,
 „om dat men geen regt zag te krygen in
 „Frankryk. Dat de vonnissen van 's Konings
 „Raad, ten behoeve van verscheiden' Koop-
 „luiden deezer Landen geweest, niet wer-
 „den uitgevoerd. Dat verscheiden' hangende
 „gedingen niet werden afgedaan, in Frank-
 „ryk. Dat men, wanneer dit geschied en 't
 „beslag opgeheeven ware, de twee schepen
 „te rug geeven zou, en voorts een goed Ver-
 „drag van Koophandel en Zeevaart konnen
 „maaken. Dat men, om 't een en 't ander te
 „verkrygen, alle Fransche waaren verbieden,
 „alle Fransche schepen beslaan en neemen
 „moest, ten deezen einde, de Vloot van agt-
 „enveertig schepen, welken men reeds be-
 „slooten hadt in zee te brengen, met nog
 „twaalf schepen versterkende.” Men liet
 het niet by deezen voorslag. Door gantsch
 Holland werdt, zonder uitsfel, beslag gelegd
 op

op alle Fransche goederen, wisfelbrieven en schulden (i): de invoer der Fransche waaren werdt, aldaar, verboden: men raadpleegde 'er op het bezetten der Fransche havenen (k), en de Staaten van dit Gewest, verneemende, dat de Thou eenige Afgevaardigden der andere Gewesten, door belofte van byzondere voordeelen, zocht te winnen, beslooten, te wege te brengen, dat alle de Afgevaardigden zig, plegtiglyk, verbonden (l), om, in 't raadpleegen en stemmen over de zaak van Frankryk, geen opzigt te hebben op eenige byzondere voordeelen, die aan hunne Gewesten of perfoonen zouden mogen toegezeid worden (m).

De algemeene Staaten beslooten, hierna, den Ambassadeur de Thou, genoegzaam overeenkomstig met de meening van die van Holland (n), te antwoorden (o). Hy bedaarde toen een weinig, en gaf hoop, dat het beslag opgeheeven zou worden, zo dra de twee schepen in eene der Havenen van Pikardye zouden aangekomen zyn. Doch men hielt hem voor, dat zulk eene toezegging weinig of niet verschildte van 't gene hy, in zyne eerste aanspraak, gezeid hadt (p). Ondertuschen, zag men klaarlyk, dat het Fransche Hof zig een punt van eere maakte, om de Staaten den eersten stap

(i) Resol. Holl. 20. 26 April 1657. bl. 111, 120.

(k) See THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 275.

(l) Zie Resol. Holl. 15 May 1657. bl. 143.

(m) Secr. Resol. Holl. 26 April, 17 May 1657. I. Deel, bl. 411, 453. AITZEMA IV. Deel, bl. 51-54. THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 225, 226.

(n) Zie Secr. Resol. Holl. 1 May 1657. I. Deel, bl. 422.

(o) Zie het Antwoord by AITZEMA IV. Deel, bl. 54.

(p) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 320. II. Dec, bl. 320. AITZEMA IV. Deel, bl. 57, 58.

1037. te doen doen, tot bylegging van 't gereezen geschil. Doch men kon den Koning niet te willo zyn, in het te rug geevendertwee schepen, zonder ten minste stilzwygende toe te staan, dat zy onregtvaardiglyk genomen waren: waardoor de menigvuldige Kaaperyen der Franschen, die nu omtrent negen jaaren geduurd, en den ingezetenen der Vereenigde Gewesten driehonderdagentwintig schepen gekost hadden, genoegzaam gewettigd werden, en anderen Mogendheden de weg gewezen, om den Staat, op gelyke wyze, naar hunne hand te zetten (q).

De handel op Frankryk wordt verbooden.

Alle Fransche schepen en goederen beslaagen.

Het Fransche Hof komt by.

De Heeren van Gend en de Witt, die meest met de Thou handelden, bleeven, derhalve, volstandiglyk, weigeren, te voldoen aan 's Konings eisch. In Zomermaand, namen de algemeene Staaten, onaangezien de tegenkanting van Zeeland (r), een diergelyk besluit, als Holland, te vooren, genoomen hadt. De handel op Frankryk werdt nu, door alle de Gewesten, verbooden, en de Fransche schepen en goederen, alomme, in beslag genomen.

De moed en volstandigheid der Staaten (s) maakten het Fransche Hof gedwee. De Thou beloofde, op den zestienden van Zomermaand, schriftelyk „dat het beslag, in Frankryk, opgeheven zou worden, zo dra de Staaten het te rug geeven der twee schepen zouden beloofd, en daartoe den noodigen last afgezonden hebben.” Hy voegde hierby „dat men, daarna, aan een Verdrag van Zeevaart

(q) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 317.

(r) Zie ANTZEMA IV. Deel, bl. 56. THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 250, 262, 299, 300, 305.

(s) THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 320, 321, 313, 344.

„ vaart zou arbeiden, en dat de ingezetenen 1657.
 „ van deezen Staat, midlerwyl, in Frankryk,
 „ genieten zouden alle de voorregten, welken
 „ men, aldaar, in den jaare 1655 (*t*), aan de
 „ Hanze - Steden, toegestaan hadt. Dat de
 „ vonnissen van 's Konings Raad en de Ko-
 „ ningklyke bevelen, betreffende het te rug
 „ geeven van genomen' schepen, stiptelyk,
 „ zouden uitgevoerd worden, en dat men een
 „ spoedig einde maaken zou van de Regtsge-
 „ dingen, die in Frankryk onafgedaan hin-
 „ gen.” De Staaten, in deezen voorflag, alles
 „ vindende, wat zy begeeren konden, namen
 „ dien, gereedelyk, aan, en gaven, terstond, last
 „ aan de Ruiters, om het eene genomen schip te
 „ rug te leveren, en het andere van de Spanjaards,
 „ die 't gekogt hadden, wederom in te koo-
 „ pen, of zo dit, binnen drie maanden, niet ge-
 „ lukken wilde, beloofden zy de waarde van dit
 „ schip te zullen voldoen aan den Koning. Men
 „ floot, op deezen voet, een Verdrag met den
 „ Ambassadeur (*u*), welk, nogtans, in Frankryk,
 „ niet bekragtigd werdt (*v*), voor dat men 'er
 „ tyding bekomen hadt, dat de Ruiters, die, mid-
 „ lerwyl, de Vrede met Salee vernieuwd hadt,
 „ vyf Fransche Oorlogschepen aangetast en een
 „ derzelven genomen hebbende, de vier over-
 „ rigen in de Haven van Spezza bezet hieldt, tot
 „ dat de Staaten hem last zonden om ze te ont-
 „ fiaan. Ook drong het belang van den Koop-
 „ handel den Koning, om het Verdrag te be-
 „ krag-

Verdrag
 met de
 Thoug
 flooten.

(*t*) Zie 't Verdrag by AITZEMA IV. Deel, bl. 64.

(*u*) Zie 't Verbaal van de Witt in de Sect. Relol. Holl. 112
 22 July 1657. I. Deel, bl. 454-533.

(*v*) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 3.

1657. kragtigen: 't welk egter klaarlyk bleek, niet dan uit nood, te geschieden. Men zegt, daarna, met de Thou, in onderhandeling te komen, over een drievoudig Verbond, tusfchen Frankryk, Engeland en deezen Staat (w), waartoe de Protector niet ongenegen fcheen. Doch Frankryk toonde, allenthalve, afkeerig te zyn van zulk een Verbond. Dit Ryk hadt, na 't fluiten der Munstersche Vrede, de voorige geneidheid tot den Vereenigden Staat verlooren, en oordeelde, na dat het zig met den Protector verbonden hadt, den Vereenigden Staat, die toch ongezind bleef om met Spanje te breeken, niet noodig te hebben. 't Verdrag van Zeevaart en Koophandel bleef ook agter. De inboorlingen van deezen Staat, die zig in Frankryk nedergezet hadden, werden genoodzaakt, lasten te betaalen, waarvan de Engelfchen en de Hanze-Steden vry waren. In Wintermaand, verboodt de Koning den invoer van allerlei vreemde Traan (x), waarby de Walvischvangst deezer Landen zwaar bena-deeld werdt (y). De handel op Spanje en op de Indien (z) bloeide alleen in de Vereenigde Gewesten; doch dit werdt, beide in Frankryk en in Engeland, met afgunftige oogen, aangezien, en was oorzaak, dat men of misnoegd was op deezen Staat, of onverschillig omtrent dezelfs belangen (a). De Ruiter, ondertusfchen, het verkogte fchip tegen 't herleveren der

Frankryk
blyft eg-
ter dee-
zen Staat
ongene-
gen.

(w) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 389. AITZEMA IV. Deel, bl. 69.

(x) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 207.

(y) Refol. Holl. 3 Dec. 1658. bl. 340.

(z) THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 326, 333.

(a) WICQUEFORT Livr. X. p. 558-566.

der kooppenningen, wederom magtig geworden zynde, zondt het naar Toulon. 't Gefchut der twee fchepen hadt hy, reeds te vooren, te rug gegeven. Het ander fchip, welk naar Holland gevoerd was, werdt, van daar, te rug gezonden naar Frankryk (b).

De uitrusting ter zee, welke men, dit jaar, tegen de Franfche Kaaperyen hadt ondernomen, werdt, federt, gebruikt, om Portugal tot reden te brengen (c). Men befloot *Nikolaas ten Hove* en *Gysbrecht de Wit* in Gezantschap derwaards te zenden, hen doende geleiden, door veertien Oorlogsfchepen, onder bevel van den Luitenant-Admiraal, te vooren bekend by den naam van Heere van Obdam; doch onlangs verlyd met de Heerlykheid van Wasfenaar, die, uit zynen Huize, by Huwelyk, geraakt zynde aan het Huis van Ligne en Faucquenberge, door dit Huis, aan *Pieter Nooms*, Ambagtsheer van Aarlanderveen, verkogt; doch, op verzoek des Heeren van Obdam, door last der Staaten van Holland, volgens het regt van naastinge, of by overdragt van koop, wederom, aan hem afgeftaan was (d): waarom hy, federt, *Heer van Wasfenaar* genoemd is, gelyk wy hem, voortaan, ook noemen zullen. De Ruiter en de Wildt, die zig nog in de Middellandsche zee onthielden, kreegen bevel, om zig, omtrent Lisbon, of elders op de Portugeefche kust, te voegen by den Heere van Wasfenaar, die last hadt, om met Portugal te breeken,

1657.

XIX.
De Staaten zenden een Gezantschap en Vloot naar Portugal.

(b) BRANDT de Ruiter, bl. 131, 132, 134.

(c) S. cr. Refol. Holl. 1 Aug. 1657. I. Deel, bl. 543.

(d) Refol. Hall. 30 Nov. 1656. bl. 317.

1657. ken, zo de Koning weigerde, den Staaten de
 begeerde voldoening te geeven. Doch alzo
 Frankryk en Engeland, die zig van Portugal
 bediende, om Spanje, waarmede zy in oorlog
 waren, afbreuk te doen, ligtelyk in 't vermoeden
 zouden konnen vallen, dat de Vloot der
 Staaten Portugal hierin hinderlyk zou zyn,
 deedt men, te Parys en te Londen, verklaaren,
 dat zy alleenlyk gefchikt was, om der hande-
 linge met Portugal gewigt by te zetten, geens-
 zins, om Spanje tegen Portugal te helpen.
 Men verzogt, te gelyk, dat Lodewyk de XIV.
 en de Protector de handeling te Lisbon, door
 hunne tufchenspraak, vorderlyk wilden zyn(e).

xx.
 Hande-
 ling der
 Gezan-
 ten, te
 Lisbon.

De Vloot onder Wasfenaar liep, op den
 vyfden van Herfstmaand, in zee, en kwam,
 op den vyfentwintigften, in den mond der
 Riviere van Lisbon, ten anker. De Gemag-
 tigten der Staaten kreegen, terftond, gehoor
 by de Koninginne, zynde den Koning, Joan
 den IV, onlangs, overleeden, en door zynen
 jongen Zoon, *Alfonfus den VI.* opgevolgd. Zy
 vertoonden haare Majesteit „ dat de Staaten,
 „ federt veele jaaren, hadden aangehouden,
 „ om vergoeding der schade, hun, of der West-
 „ indifche Maatschappye, door de Portugee-
 „ zen, in Brazil, Angola en S. Thomé, aan-
 „ gedaan. Dat men, in ftede van deeze vol-
 „ doening te geeven, de Sterkten op het Re-
 „ cif belegerd en overmeesterd hadt. Dat de
 „ Staaten wel reden hadden, om zig zelven
 „ regt te doen, door de wapenen; doch voor-
 „ af nog eens wilden bezoeken, wat zy zou-
 „ den

(*) Secr. Refol. Moil. 5, 6 Octob. 1657. I. Deel, bl. 559.

„ den kunnen te wege brengen, door min- 1657.
 „ zaame onderhandeling. Dat zy, ten dien
 „ einde, aanboden, zig, met haare Maje-
 „ steit, te willen verdraagen, op den voet, in
 „ den jaare 1648, door den Portugeeschen
 „ Ambassadeur, in den Haagé, voorgeslaagen,
 „ volgens welken, zy begeerden, dat men
 „ hun te rug gave al 't Land tuschen de Ri-
 „ vier S. Francisco en Siara gelegen, nevens
 „ al 't geschut en de krygsbehoeften, gevon-
 „ den in de Sterkten van Brazil: voorts, de
 „ landen, huizen en erven, die de onderzaa-
 „ ten van deezen Staat, ten tyde van den op-
 „ stand in Brazil, toebehoorden, en, binnen
 „ den tyd van zes jaaren, duizend ploeg-os-
 „ sen, duizend koeijen en driehonderd paar-
 „ den. Dat de Portugeezen alle hunne schul-
 „ den, met de agterstallen en intresten, vol-
 „ deden, te weeten zesmaalhonderdduizend
 „ guldens, in gereeden gelde, binnen zes
 „ maanden, en dertienduizend kisten suiker,
 „ in dertien jaaren. Dat men, eindelyk, de
 „ Maatschappy herstelde, in 't bezit der Ste-
 „ den, Plaatsen en Havenen, op de kust van
 „ Afrika, van den vierden tot den dertienden
 „ graad ingeslooten, benevens het Eiland S.
 „ Thomé, en de Sterkten, door de Portugee-
 „ zen, sedert het jaar 1642, op de Noordkust
 „ van Afrika aangelegd." Op deezen voor-
 „ slag, begeerde men, binnen veertien dagen,
 „ antwoord, alzo de Gemagtigden verklaarden
 „ last te hebben, om terstond na verloop van
 „ dien tyd te vertrekken. Het Hof, zig zeer
 „ gebelgd houdende over den voorslag der Ge-
 „ mag-

1657. magtigden, gaf, terftond, bevel, om de Koninglyke Vloot in ftaat te ftellen, om zee te kiezen. Lisbon werdt, met dubbele wagt, bewaakt: en alle de Nederlandfche fchepen, voor deeze Stad leggende, in beflag genomen. De Portugeefche Staatsdienaars verklaarden den Staatfchen Gemagtigden, dat 'er geene kans was, om in onderhandeling te komen, zo zy den harden eifch, dien zy gedaan hadden, niet konden maatigen, en zig vergenoegen met de waarde van Brazil, in de plaats van 't Land zelf, welk de Koning niet magtig was hun te rug te geeven. Ook zouden de Portugeezen aldaar, die van ouds onder de Kroone van Portugal geftaan hadden, nimmer te beweegen zyn, om zig aan een vreemd Gemeenebest, welk eene andere taal fprak, en eenen anderen Godsdienst beleedt, te onderwerpen. De Gemagtigden hernamen, „ dat Brazil veroverd was op den Koning van „ Spanje, gelyk Koning Joan de IV. zelf erkend hadt, by 't fluiten van het tienjaarig „ Beftand. Dat de Staaten den Portugeezen „ in Brazil hunne goederen zouden laaten behouden, en dat de Regeering van Portugal „ gezags genoegs behoorde te hebben over „ haare onderzaaten, om dezelve te verpligten, tot onderwerping aan 't gene regt was, „ en door het belang van 't Koningryk gevorderd werdt.” De Franfche Ambaffadeur aan 't Hof van Portugal, laft ontvangen hebbende van den Koning zynen meester, om een Verdrag tufchen de twee verfchillende partyen te bemiddelen, boodt zig hiertoe, ge-
ree-

Frankryk
biedt zyne
bemiddeling
aan;

reedelyk, aan, deedt zelfs verscheiden' voor-
 slagen, en begeerde, dat de geschillen, of in
 den Haage, of in Frankryk, door de bemid-
 deling van den Koning, zynen meester, en
 van den Protector van Engeland, of van een'
 van beide, werden afgedaan. Het Portugee-
 sche Hof luisterde naar deeze aanbieding.
 Doch de Staatfche Gemagtigden verklaarden,
 dat deeze bemiddeling noodeloos was, alzo
 hunne meesters Brazil te rug vorderden, en
 op zyn meest Angola en S. Thomé aan Por-
 tugal zouden kunnen laten. De Portugee-
 zen verzekerden, daarentegen, dat zy geen
 voet lands te rug dagten te geeven, en ver-
 der niet komen zouden, dan dat zy de begroo-
 ting der waarde van Brazil en 't gene men
 meer met reden vorderen mogt, zouden stellen
 aan den Koning van Frankryk en aan den Pro-
 tector. De onderhandeling hierop zynde af-
 gebroken, stelden de Gemagtigden het twee-
 de punt van hunnen last in 't werk, zendende
 den Geheimschryver van Staat, *Don Pedro de
 Silva*, eene Oorlogsverklaaring toe, die zy
 der Koninginne zelve zouden overgeleverd
 hebben, zo zy, zig onpasfelyk houdende, hun
 geen gehoor van afscheid geweigerd hadt.
 Terftond hierop, verlieten zy de Stad, en
 keerden; den Heere van Wasfenaar kennis ge-
 geven hebbende van 't gene zy verrigt had-
 den; te water, naar Rochelle, en voorts, te
 lande, naar den Hage, daar zy, den twaalf-
 den van Slagtmaand, aankwamen. Friesland
 hadt niet bewilligd in den oorlog met Portu-
 gal, ten ware dezelve gevoerd werdt ten be-
 hoe-

1657.

Die de
 Staat-
 fchen af-
 wyzen.

De on-
 derhan-
 deling
 wordt af-
 gebro-
 ken, en
 Portugal
 de oor-
 log ver-
 klaard.

1657. hoeve van den Staat in 't gemeen, hebbende dit Gewest geen aandeel in de Westindische Maatschappye. Ook hadden de Friefche Afgevaardigden beweerd, dat de andere Gewesten deezen oorlog niet doordryven mogten, om dat 'er, volgens de Unie, eenpaarigheid toe vereischt werdt. Doch men hieldt hun voor, dat Friesland, ook volgens de Unie, niet weigeren mogt, den Staat by te staan, als dezelve aangetast werdt, gelyk, door Portugal, in de Westindien, gefchied was (f).

De Heer van Wasfenaar bemagtrigt vyftien Suikerfchepen. 's Lands Vloot, onder den Heere van Wasfenaar, midlerwyl, verfterkt geworden met de Ruiters fchepen, en nu beftaande uit zeven- of agtentwintig zeilen, werdt in drie Esquaders verdeeld, en kruiste op de Portugeefche kust, daar 't haar, in 't begin van Slagtmant, gelukte, vyftien fchepen te bemagtigen uit de Portugeefche Suiker-Vloot, die, omtrent veertig zeilen fterk, uit Brazil naar Lisbon keerde. Met deezen buit, zeilde de Vloot, die gebrek aan water begon te krygen, naar 't Vaderland (g). In 't volgende jaar, werdt de Ruiters, nog eens, met tweentwintig fchepen gezonden naar de kust van Portugal, zonder op deezen togt iet van belang te kunnen verrigten. Alleenlyk bezorgde hy de uitwifeling van de bekragtiging der Vrede met Salee (h). De Portugeezen hielden hunne Oorlogsfchepen binnen de havens, en Koopvaarders kwamen 'er weinigen in 't

(f) WICQUEFORT *Livr. X. p. 567-571.* AITZEMA IV. *Deel*, bl. 107-116.

(g) BRANDT de Ruiters, *bl. 127-140.*

(h) Zie AITZEMA IV. *Deel*, *bl. 116.*

t vaarwater, alzo de handel, sedert het ver- 1657
klaaren van den oorlog, genoegzaam stil stond
te Lisbon (i). Midlerwyl, was men, in den
Haage, in onderhandeling getreden over een
Verdrag, zonder iets te kunnen sluiten. De
Portugeefche Gezant, *Don Ferdinando Telles
de Faro*, hieldt zig koeler, ziende de Staaten
zig, ten deezen tyde, dieper inwikkelen in den
Noordfchen kryg (k): waarvan wy nu den
voortgang verhaalen moeten.

De Koning van Poolen hadt, in Bloei maand XXI.
des jaars 1657, eenen merkelyken onderftand Staat van
in manfchap bekomen van den Keizer (l). den kryg
Daarentegen, hadt *George Ragotski*, Prins van in 't
Zevenbergen, zig verbonden, om den Koning Noor-
van Zweeden, met eenige manfchap, te onder- den.
derfteunen (m). De Chan van Tartarye zegt
hem zulks te beletten; doch hy trok egter op
naar Poolen, daar zyn Leger geflaagen, en hy
genoodzaakt werdt, flegts van driehonderd
paarden verzeld, te rug te trekken naar Ze-
venbergen. De Groote Heer, die hem deeze
onderneeming ernstelyk ontraaden hadt, be-
roofde hem, hierop, van zyn Prinsdom (n).
De Koning van Deenemarke, die, tot hiertoe, De Kon-
buiten den kryg gebleeven was (o), begon zig, ning van
in de Lente deezes jaars, te beweegen. Hy Deene-
oordeelde dat de kans hem fchoon begon te marke
ftaan, om eenig voordeel te behaalen op de fteekt 'er
Zweeden, en dagt hen, beide in Schoonen
en

(i) BRANDT de Ruiter, N. 141-150.
(k) AITZEMA IV. Deel, bl. 268-272.
(l) Zie ten Tract. by AITZEMA IV. Deel, bl. 204.
(m) THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 64, 67.
(n) AITZEMA IV. Deel, bl. 141.
(o) THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 636, 622.

1657. en in Duitschland, aan te tasten. Doch de Staten, wien hy 'er iet van liet blyken (*p*), ont- rieden hem nu den oorlog. Zy zогten, fe- dert het sluiten van het Verdrag te Elbing, welk egter nog niet bekrachtigd was (*q*), de Vrede in 't Noorden, door handeling, te her- stellen; also zy nu met den kryg tegen Portu- gal belemmerd waren, en zig verzekerd hiel- den, dat Deenemarke, zonder uitheemsche hulpe, thans niet in staat was, om den kryg uit te houden tegen Zweeden. Doch Fredrik de III., eenigen onderstand van de Stenden zyns Ryks bekomen en een Leger op de been gebragt hebbende, begon de vyandykheden, met het aanhouden van drie Zweedsche sche- pen, met Zout beladen. In Zomermaand, eene nadere verbindtenis geslooten hebbende met deezen Staat (*r*), en zeshonderdduizend guldens van denzelven ter leen hebbende ont- vangen (*s*), trok hy over de Elve, en viel in het Hertogdom Breemen; doch werdt, eer- lang, genoodzaakt, te rug te keeren (*t*). Ten zelfden tyde, waren de Zweeden in Holstein gevallen. In Schoonen, vielen ook eenige vyandykheden voor. Fredrichsode, bezet en versterkt door de Deenen, viel, in Slagtmaand, den Zweedschen Veldoverste, *Karel Gustaaf Wrangel*, in handen. De gantsche bezetting, die wel vyfduizend man sterk was, bleef krygs- gevangen. De Koning van Deenemarke was, door

Hy ver- bindt zig nader met dee- zen Staat.

Zyn

(*p*) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 344.

(*q*) AITZEMA IV. Deel, bl. 138 enz.

(*r*) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 100.

(*s*) Secr. Resol. Holl. 19 Octob. 21 Nov. 1657. I. Deel, bl. 564, 565.

(*t*) AITZEMA IV. Deel, bl. 97 enz.

door dit verlies, geheel buiten staat gesteld, om zyne oogmerken tegen Zweeden uittevoeren, terwyl 'er Koning Karel Gustaaf, daar-entegen, sterk door aangemoedigd werdt, om Poolen en Deenemarke beide afbreuk te doen. Zyn toeleg om den Weixelstroom te verleiden, en daardoor den Koophandel van Dantzic te bederven, mislukte hem egter. Doch beter slaagde de togt naar het Deensche Eiland Funen, die, over 't ys, in 't begin van Sprokkelmaand des jaars 1658, ondernomen werdt. De Koning, zyn Leger, byna zonder verlies, hebbende overgevoerd, bemagtigde Odenzee en Nyborg. Toen toog hy, op gelijke wyze, naar de Eilanden Langeland en Laland, daar hem de Stad Naskou overgegeven werdt. Van hier begaf hy zig, nog al over 't ys, naar 't Eiland Falster, daar hy 't Koninklyk Slot Nykoping innam. Van Falster toog hy, over eenen inham van de Belt, regt toe regt aan, naar Zeeland, het Hoofdeiland van Deenemarke. Hier bezette hy eerst de Stad Warburg; en stondt op 't punt om naar Koppenhagen te rukken (u), toen de Engelsche Gezant *Meadow* zynen toeleg fluitte, en eene Vrede bemiddelde, die, op den laatsten van Sprokkelmaand, te Tostrup geslooten, en den agtsten van Lentemaand, te Rotfschild, nader overzien en voltrokken werdt (v). Fredrik de III. was genoodzaakt, verscheiden' Plaatsen af te staan aan den Koning van Zweeden, en de beide Koningen verbonden zig, nooit

1657.

zwaar verlies; te Fredrichsode.

Togt der Zweeden over 't ys naar Funen, 1658.

en eerlang naar Zeeland.

Verdrag van Rotfschild.

(u) AITZEMA IV. Deel, bl. 211-215.

(v) Zie de Tract. by AITZEMA IV. Deel, W. 215, 217.

1658.

XXII.
Handel
over de
bekragtiging van
het Verdrag van
Elbing.

nooit te zullen gedoogen, dat eenige vreemde Oorlogsvloot, door de Zond of Belt, in de Oostzee kwame.

De Staaten der Vereenigde Gewesten waren niet wel te vrede over dit Verdrag. Doch zy konden niet verwagten, dat de Koning van Zweeden hen veel ontzien zou, zo lang zy nalieten, 't Verdrag van Elbing te bekragtigen. Ook hadden hunne Gezanten, tot hiertoe, vergeefs, gearbeid, om een Verdrag tusfchen Zweeden en Poolen te bemiddelen. Zelfs hadt de Koning hun gehoor geweigerd, om dat de Staaten nalieten zynen Resident te erkennen, ter oorzaake dat hy hunne Vergadering, by den Koning, als geheel omgekogt en bedorven, befchreeven hadt. Doch dit gefchil werdt bygelegd (w). Het Verdrag van Elbing, federt, door een groot getal van punten, die men *Elucidatien* of ophelderingen noemde, nader uitgelegd zynde, verklaarden de Staaten, te verftaan „dat het geen' aangevang neemen zou, dan met den dag van de uitwifeling der punten van opheldering; „en dat het hen niet zou verbinden, om de wapenen op te vatten, tegen zulken, die den Koning, voor dien tyd, hadden aangeftast,“ gelyk de Koning van Deenemarke gedaan hadt. Doch deeze verklaring, waardoor het voornaamfte oogmerk des Konings van Zweeden in dit Verdrag te leur gefield werdt, moest hem ook zeer onaangenaam zyn. Hier kwam nog by, dat de Staaten

(w) Secr. Refol. Holl. 4 Oct. 1657. I. Deel, bl. 556. ART. 25 EN 26. Deel, bl. 146, 152, 156.

ten den Koning van Deenemarke, op het einde des voorleeden jaars, met zeshonderdduizend guldens ondersteund hadden. Al 't welk den Koning van Zweeden hadt doen besluiten, om den Staaten voor te houden, dat hy, zo hem zyne kosten eenigszins vergoed werden, niet ongeneigd was tot vrede. De Staaten zouden zig, veelligt, hebben laten bewegen, om de Vrede in 't Noorden te koopen van Zweeden. Doch de togt naar Funen, die kort hierop ondernomen was, deedt hen vermoeden, dat 's Konings voorslag geen ernst geweest was, en t'eenemaal veranderen van gedagten (x). De Rotschildsche Vrede zelve was van korten duur. De Koning van Zweeden klaagde, dat Fredrik de III. de voorwaarden derzelve niet naarkwam, naar behooren, en, in Bloei maand, de Stenden zyns Ryks beschreeven hebbende, besloot hy den oorlog voort te zetten, terwyl hy Fredrik, met dringen op het naarkomen der Rotschildsche Vrede, en met het voorflaan van een naauw onderling Verbond ophieldt. De Staatsche Gezanten ontrieden den Koning van Deenemarke dit Verbond ernstelyk, en beweerden zelfs, dat hy zig, door 't Verdrag van Rotschild, reeds merkelyk benadeeld hadt. Karel Gustaaf bereidde zig, ondertusfchen, ten oorloge. Elk meende, dat hy 't oog op Poolen hadt, of op de Landen van den Keurvorst van Brandenburg, die, onlangs, zyne zyde wederom verlaaten, en zig, van nieuws, met den Koning van

1658

Zweeden
hervat
den oor-
log tegen
Deene-
marke.

Poo-

(x) WICQUEFORT *Livr. X. p. 572-584.* AITZEMA IV. *Deel,*
pl. 226 enz.

1658. Poolen, verbonden hadt (y); toen hy, zyn Leger te Kiel in Holstein gefcheept hebbende, ten tweedemaale, in Zeeland viel, en 't beleg floeg voor Koppenhagen. Ten zelfden tyde, tastte Wrangel het Slot Kroonenburg aan, dat, binnen drie weeken, aan hem overging, op den zestienden van Herfstmaand. Maar Koppenhagen was zo ligt niet te winnen. Fredrik de III. hadt zyne meeste krygsmagt byeengetrokken, om 'er de bezetting van de Hoofdstad zyns Ryks mede te versterken, die zo dapperen tegenstand boodt, dat Karel Gustaaf zig vergenoegen moest, met het besluiten der Stad.

XXIII. De Staaten der Vereenigde Gewesten zagen den voortgang der Zweedsche wapenen in Deenemarke met verdriet. Zy vreesden voor belemmering van de Vaart door de Zond, wanneer Zweeden hier meester werdt. De Koning liet hun wel verzekeren, dat zy hiervoor niet bekommerd behoefden te zyn; doch zy maakten kleinen staat op zyne verklaringen. Hunne Gezanten hadden, te vooren reeds, last gehad, om Zweeden en Deenemarke te bevredigen met elkanderen. Doch de Koning van Zweeden, zig op Deenemarke willende wreken, luisterde naauwlyks naar hunne voorlagen. Zelfs hadt hy de Staaten gezogt te beweegen, om zig met hem te verbinden tegen Deenemarke, en zig, daarna, niet met Fredrik den III. te verdraagen, ten ware hy de Zondsche tollen afschafte. Doch de Staaten lieten zig niet inneemen, door zulk een

(y) Zie het Traçt, by AITZEMA IV. Deel, bl. 159.

een' glimpigen voorflag (z). Zy bleeven, hierom, zelfs het bekrachtigen van 't Verdrag van Elbing uittstellen: 't welk hen verpligt zou hebben, om Zweeden tegen Deenemarke te helpen. De Gezanten kreegen, eindelyk, verlof, om de onderhandeling af te breeken voor eenen tyd. Slingeland keerde herwaards. Doch Maasdam en Ysbrands begaven zig naar Wismar. De Staaten waren op 't punt geweest om Deenemarke met hunne gantsche Zeemagt te ondersteunen, toen de tyding van het sluiten der Vrede te Rotfschild hen een weinig deedt stilstaan. Doch zy hervatteden hun voorneemen, zo dra hun berigt werdt, dat de Koning van Zweeden de vyandykheden, op nieuws, begonnen hadt. Zy beslooten, terstond, Deenemarke, kragtiglyk, by te staan. Agtendertig vendelen knegten, onder den Kolonel *Puchler*, werden, in Wynmaand, ingescheept naar Koppenhagen. 's Lands Vloot, vyfendertig schepen sterk, geleidde deezen onderstand, onder bevel van den Heere van Wasfenaar, die last hadt, om Deenemarke te helpen tegen Zweeden, en den Koophandel in de Oostzee te beschermen. Ook was hem 't verdelgen der Zweedsche Vloote onder Wrangel, die agtendertig, of, volgens anderen, agtenteertig, of vierenvyftig schepen sterk was, en de Zond bezet hieldt, heimelyk, aanbevolen (a). 't Belang van den handel op de Oostzee, welk zo groot was, dat de schepen van deezen Staat, derwaards vaarende, ten deezert

1658

Zy zenden een Vloot naar Koppenhagen.

(z) Secr. Refol. Holl. 22 Jan. 1658. I. Deel, bl. 576.
 (a) Secr. Refol. Holl. 12 Sept. 1658. I. Deel, bl. 610.
 WICQUEFORT *Livr. X. p. 524-591.*

1658. tyde, gehouden werden, aan fragt alleen, wel zesendertighonderdduizend guldens, in 't jaar, te verdienen, wikkelde dus den Staat diep in eenen kostbaaren kryg, die, in dit jaar en in het volgende, met veele hevigheid, gevoerd werdt.

XXIV.
's Lands
Vloot
zeilt door
de Zond.

Zeeslag
met de
Zweed-
sche
Vloote.

De Witte
en Pieter
Floris-
zoon
sneuve-
len.

Schade
der
Zwee-
den, die
de wyk
neemen.

In 't begin van Slagtmaand, kwam 's Lands Vloot voor de Zond, en zeilde 'er, op den agtsten, door, terwyl 'er, uit de Sloten Kroonenburg en Elzingburg, ter wederzyde deezer engte, op Zeeland en op Schoonen, gelegen, vinnig op haar geschooten werdt, zonder haar, die 't midden van 't vaarwater hielt, eenige schade te doen van belang. Doch terstond hierop, raakte zy slaags met de Zweedsche Vloote onder Wrangel, in 't gezigt van den Koning van Zweeden zelve, die zig, ten deezen tyde, op 't Slot Kroonenburg, bevondt. Scherp werdt 'er, van wederzyde, gevogten. Aan de onze, sneuvelde de Vice-Admiraal Witte Korneliszoon de Witte en Pieter Floriszoon. De Luitenant-Admiraal liep groot gevaar van te zinken, of te verbranden. Doch hy werdt, door Aart van Nes, Jan van Kampen en weinige andere Kapiteinen, zo dapperlyk, bygestaan, dat hy, die, jigtig zynde aan de voeten, op een' stoel voor de groote mast, in 't heetst van 't gevegt, het oog op alles hielt, de zwaarigheid, gelukkiglyk, te boven kwam. Verscheiden' Zweedsche schepen en dat van Wrangel zelf waren, daarentegen, derwyze, gehavend, dat zy den stryd ontweeken. Drie Zweedsche schepen werden veroverd, agt in den grond geschooten, of verbrand. De Zweeden hadden meer dan duizend dooden: de onzen niet boven vierhonderd. Ook werdt 'er,
van

PIETER FLORISZ,
Vice-Admiraal van Holland
en Westvriesland.

AERD VAN NES,
Luitenant-Admiraal van Holland
en Westvrieland.

WITTE KORNELISZ DE WITTE
Vice Admiraal van Holland en
Westfriesland.

A. Schouman del. naar 't Originael van H. Storch by den Voor-Burgon, S. Raadmacher v. Guldbery.

J. Houbraken fec.

van onzen kant, geen fchip verlooren, dan dat van de Witte, welk te gronde ging. Zes uren omtrent hadt de fryd geduurd, toen de Zweeden weeken onder 't Slot Kroonenburg, waarna zy in de haven van Landskroon liepen, om zig te herftellen. 's Daags na den fryd, werden de agtendertig vendelen Landfoldaaten, te Koppenhagen, ontfcheept. Men zou de Zweedfche Vloot, toen, ten tweedemaale, hebben aangetast; doch wind en froom liepen tegen, en verhinderden den toeleg (b). De Staaten beflooten, federt, nog meer Krygsvolk naar Koppenhagen te zenden, en den Heer van Wasfenaar, met de zwaarfte fchepen, t'huis te ontbieden. Doch zy veranderden, eenigzins, van gedagten, op de tyding, dat de Engelschen eene Vloot naar de Zond uitrustten, tot onderfteuning der Zweeden. Wasfenaar kreeg toen bevel, om in Deenemarke te overwinteren, en men beflot, tegen 't voorjaar, eene Vloot onder de Ruitcr, tot zyne verfterking, in zee te brengen (c).

In Engeland, waren, onlangs, veranderingen voorgevallen, die, in haare uitkomst, merkelyken invloed hadden op de belangen van deezen Staat. De Protector Olivier Cromwel, zyn gezag aan 't wankelen ziende, ter oorzaake van de verfcheiden' aanflagen, die tegen zyn leeven en Regeeringe gefmeed werden (d), hadt, in den Herfst des jaars 1656, een

XXV.
Veranderingen in
Engeland.

Par-

(b) Zie Refol. Holl. 18 Decemb. 1659. bl. 299.

(c) AITZEMA IV. Deel, bl. 232-243, 256-264, 272-283. BRANDT de Ruitcr, bl. 153-158. THURLOE's Papers, Vol. VII, p. 467.

(d) THURLOE's Papers, Vol. VI. p. 315. Vol. VII. p. 43, 116, 121.

1658.

Parlement samengeroepen, welk, zo hy verwagte, geheellyk bestaan zou uit luiden, die van hem afhingen, en geene zwaarigheid zouden maaken, om zyn gezag te bevestigen en te vermeerderen. Zyn toeleg was, zig tot *Koning* te doen verklaaren (e), schoon niemand dan eenigen zyner vertrouwdste vrienden wisten, dat hy 't hierop gemunt hadt. De Raadpensionaris de Witt, die, omtrent deezen tyd, wederom, voor vyf jaaren, bevestigd werdt in zynen dienst (f), kennis gekreegen hebbende, dat sommigen, hiertoe, in 't Parlement, den weg bereidden, schreef, dat men hier geene zwaarigheid maaken zou, om den Protector, die de opperste magt reeds in zyne handen gesteld zag, te vereeren met zulk een' titel, als men goedvinden mogt, hem op te draagen (g). 't Kwam, eindelyk, zo ver, dat hy, in Bloeimaand des volgenden jaars, door Gemagtigden van 't Parlement, verzogt werdt, den titel van Koning te willen aanvaarden. Doch terwyl hy 't in bedenken hielt, werdt het hem, door zyne beste vrienden en bloedverwanten, zo ernstelyk, ontraaden, dat hy, geen hert hebbende tot het doen van een' stap, die veelen nog meer van hem vervreemd zou hebben, de Kroon, die hem aangeboden was, affloeg (h); doch zig, door 't Parlement, bevestigen liet in de waardigheid van Protector (i). De oorlog met Spanje en 't Verbond met Frank-

(e) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 37. 328.

(f) Resol. Holl. 30 July, 2, 6 August. 1658. bl. 201, 207, 213, 218.

(g) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 340, 343, 372.

(h) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 267.

(i) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 309.

Frankryk veroorzaakten, sedert, dat Karel de 1658;
 II. zig nader vereenigde met Spanje, en te
 Brugge zyn verblyf kwam houden. Kromwel
 voegde, daarentegen, zesduizend man by 't
 Fransche Leger in Vlaanderen, welk zig, in
 Wynmaand des jaars 1657, van Mardyk, en
 in Zomermaand deezes jaars, van Duinkerken
 meester maakte; beide welke Plaatsen aan de
 Engelschen werden overgeleverd. Men meende,
 dat de Staaten het neemen van Duinkerken
 gaarne zouden hebben voorkomen, zo 't niet
 door Zeeland verhinderd geweest was (k). De
 Franschen bemagtigden, daarna, nog verscheiden'
 andere Steden in Vlaanderen: 't welk, in
 Holland, niet zonder merkelyke bekommering,
 vernomen werdt (l). Het Parlement van
 Engeland, eenige Leden, die 'er te vooren
 buiten geslooten waren, wederom ingeroepen
 hebbende, raakte, midlerwyl, langs hoe meer,
 vervuld met partyen van den Protector, waar-
 om hy 't, eerlang, deedt scheiden. Hierna,
 leefde hy nog eenige maanden in geduurige
 ongerustheid, en overleedt, eindelyk, aan een
 aanhoudende koorts, op den dertienden
 van Herfstmaand deezes jaars (m). Zyn Zoon
 Richard werdt, terstond, tot zynen Opvolger
 verklaard; zeer tegen de gedagten van veelen,
 en onder anderen van den Staatfchen Gezant
 Nieuwpoort, die, in de Lente deezes jaars,
 een' keer herwaards doende, aan sommigen

Duinkerken komt in handen der Engelschen.

Kromwel sterft.

Zyn Zoon Richard volgt hem op.

(k) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 430. THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 284, 298, 301, 305, 345, 489. Vol. VII. p. 149.

(l) Resol. Holl. 5 Octob. 1658. bl. 314.

(m) Secr. Resol. Holl. 19, 20 Sept. 1658. I. Deel, bl. 614. DE WITT Brieven III. Deel, bl. 459, 461.

1658. gezeid hadt „ dat men Kromwel, die, van tyd
 „ tot tyd, afnam in kragten, gedurende den
 „ korten tyd leevens, die hem nog over-
 „ schoot, het gezag wel laten zou, welk hy
 „ zig verkreegen hadt; doch dat het Leger
 „ nooit zou gedoogen, dat een van de *bengels*”
 (zo noemde hy Kromwels Zoonen) „ hem op-
 „ volgde (n).” Richard werdt ook eerlang,
 door het Parlement, welk, in 't jaar 1653,
 afgedankt, en nu, door 't Leger, hersteld was,
 ontslaagen van 't bewind (o). De oneenigheid
 tusfchen 't Parlement en 't Leger, welke hier
 op volgde, baande den weg tot grooter ver-
 andering in de Regeeringe, waarvan wy, in
 't volgende Boek, verslag zullen doen. Mid-
 lerwyl, was Nieuwpoort, dien men, in Enge-
 land, gaarne gezien zou hebben, dat niet we-
 derom gekeerd was (p), nog al bezig met han-
 delen over een Verdrag van Zeevaart, welk,
 ter oorzaake van den aanhoudenden oorlog
 met Spanje, niet kon geslooten worden. Ook
 drong hy fterk, op het intrekken der Akte tot
 voordeel der Scheepvaart van den jaare 1651
 (q); doch zonder eenige vrugt. Voorts, klaag-
 de hy, zonder ophouden, over de kwellingen,
 die de Engelschen den Nederlandschen Koop-
 vaarderen aandeden (r). Daarentegen, wa-
 ren

(n) THURLOE'S PAPERS, Vol. VI. p. 836.

(o) THURLOE'S PAPERS, Vol. VII. p. 826. RAPIN Tom. IX. p. 80, 84, 85, 88, 89, 93, 95, 105, 115, 119. AITZEMA IV. Deel, bl. 134 enz. 301 enz.

(p) THURLOE'S PAPERS, Vol. VII. p. 32, 119, 130.

(q) Zie Resol. Holl. 24 Jan. 1657. bl. 29. THURLOE'S PAPERS, Vol. V. p. 243, 259, 309, 663. Vol. VI. p. 489. LUD-
 LOWS MEMOIRS, Vol. II. p. 199.

(r) AITZEMA III. Deel, bl. 1295 enz. IV. Deel, bl. 133, 336. WICQUEFORT Livr. X. p. 572.

ren de zogenoemde Engelsche Koopluiden-Avanturiers, die zig, sedert veele jaaren, te Dordrecht en te Rotterdam, hadden nedergezet, ter oorzaake van zeker verbod van invoer der Engelsche Stoffen, welk de Staaten weigerden in te trekken (*s*), in den Herfst des jaars 1656, van daar vertrokken (*t*). Ook klaagde de Engelsche Resident Downing over schade hun, onlangs, door de onzen in Oostindie aangedaan (*u*), en over 't uitrusten van schepen ten dienste van Spanje (*v*). Doch deeze wederzydsche klagten dienden tot voorwendfels, om het sluiten van een Verdrag van Zeevaart, waartoe Engeland geene genegenheid hadt, te verwylen.

De zaaken der Nederlandsche Oostindische Maatschappye waren thans in bloeienden staat. Kolombo, de eenigste Stad, die de Portugeezen nog op het Eiland Ceilon in bezit hadden, was haar, in Oogstmaand des jaars 1656, in handen gevallen, door 't beleid en de dapperheid van *Gerard Hulft*, voorheen Sekretaris der Stad Amsterdam, die, in 't bestormen deezer Vestinge, het leeven verloor (*w*). Ook hadt de Maatschappye, te vooren reeds, poogingen aangewend, om haaren handel te vestigen in China, welk magtig Ryk, eenige jaaren geleden, overweldigd was, door

XXVI.
Oostindische
zaaken.

(*s*) Refol. Holl. 5 *Okto.* 1655. *bl.* 362. 11, 12 *Okto.* 1656. *bl.* 297.

(*t*) DE WITT Brieven III. *Deel.* *bl.* 288, 293.

(*u*) Sect. Refol. Holl. 3 *Aug.* 1658. I. *Deel.* *bl.* 603. AITZEMA IV *Deel.* *bl.* 296-299. 307.

(*v*) Refol. Holl. 14, 21 *Maart.* 13, 20, 23 *July* 1658. *bl.* 35. 46, 165, 181. 186. THUKLOE'S Papers, *Vol.* VI. *p.* 45.

(*w*) DE WITT Brieven III. *Deel.* *bl.* 374. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 522, 597.

1658. den Chan van Tartarye. Aan deezē, zondt de Generaal van Nederlandsch Indie, *Joan Maatsuiker*, in den Zomer des jaars 1655, een plegtig Gezantschap, welk egter meer niet verwierf dan de hoop op den vryen handel in het Ryk (x). In 't jaar 1657, hadt de Maatschappij ook eene bezending gedaan naar Japan; doch een zwaare brand, die een groot gedeelte van de Hoofdstad Jedo verteerde, en veele ingezetenen tot de diepste armoede bragt, noodzaakte den Gezant, die zig binnen Jedo niet veilig oordeelde, te rug te keeren naar Nangefaki. Op een klein Eilandje by deeze Plaats, *Desma* genoemd, hadt de Maatschappij, ten deezē tyde, reeds haar Komptoir van Koophandel, na dat men haare bedienden hadt doen vertrekken uit het Eiland Firando.

Keizer Ferdinand de III. sterft.

In het Duitſche Ryk was, onlangs, ook verandering voorgevallen. Keizer Ferdinand den III., in de Lente des jaars 1657, overleeden zynde, arbeidde de Kardinaal Mazarin, om de Keizerlyke Kroon te brengen op het hoofd van den Koning, zynen meester (y). Doch dit mislukte hem. In Hooimaand deezes jaars 1658, werdt *Leopold*, Koning van Hongarye, tot de Keizerlyke waardigheid verheeven (z).

Leopold Koning van Hongarye, wordt Keizer. XXVII. Vrede tusschen Frankryk

Het verlies van Duinkerken bevorderde de Vredehandeling tusschen Frankryk en Spanje, die, federt eenigen tyd, aangevangen was. Don Jan van Oostenryk, ontslaagen zynde van de Landvoogdye der Spaansche Ne-

(x) Zie NIEUWHOFF'S Gezantsch. naar Sina. WICQUEFORT Livr. IX. p. 520.

(y) WICQUEFORT Livr. X. p. 566.

(z) AITZEMA IV. Deel, bl. 307, 308.

Nederlanden, werdt, in den aanvang des volgenden jaars, by voorraad, opgevolgd, door *Don Louis de Benevides Carillo* en *Toledo*, *Markgraaf van Fromista en Caracena*, die, in Bloei-
 maand, eenen stillstand van wapenen floot, voor eenige weeken. Sedert, toog Mazarin, die 't voornaamste der handeling *Hugo de Lionne* hadt aanvertrouwd (a), in persoon, naar de grenzen van Frankryk en Spanje, om met *Dor Louis de Haro* de laatste hand te helpen leggen aan het gewigtig Verdrag, welk egter, niet voor den zevenden van Slagtmaand, getekend werdt, op een Eilandje in den froom Biddesfoa tusschen Andaije in Guyenne en Itum in Guipuscoa. Het is, sedert, by den naam van *Pyreneesche Vrede* vermaard geweest. By deeze Vrede, bleef Frankryk in 't bezit van een groot gedeelte van Artois, Henegouwen, Luxemburg en Vlaanderen (b). Ten zelfden dage, werdt het Huwelyk geslooten tusschen *Lodewyk den XIV*, Koning van Frankryk, en *Maria Theresia*, Infante van Spanje, die zig verbondt, om, boven haare Huwelyksgifte, welke op vyfhonderdduizend Kroonen begroot werdt, nimmer iet, uit welken hoofde het ook zyn mogt, van haare vaderlyke of moederlyke goederen te zullen vorderen. Ook zou zy, voor zig zelve en voor haare nakomelingen, afstand moeten doen van allen regt tot de opvolging in de Koningkryken, Staaten en Heerlykheden van haaren Vader: welke afstand egter geene plaats hebben zou, zo zy

1659.

en Spanje.

Huwelyk tusschen *Lodewyk den XIV*. en de Infante van Spanje.

(a) DE CHOISY Memoir. de Louis XIV. Tom. I. p. 77.

(b) Zie 't Tract. by AITZEMA IV. Deel, bl. 329 enz. en in 't Corps Diplom. Tom. VI. P. II. p. 264.

We-

1659. Weduwe bleef, zonder kinderen (c). Wy tekenen deeze Voorwaarden aan, om dat zy, naderhand, van belang geworden zyn, ook voor de Vereenigde Gewesten. Het Huwelyk werdt, in 't volgende jaar, voltrokken (d). En op den negenentwintigsten van Louwmaand des jaars 1661, werden de Staaten der Vereenigde Nederlanden, op hun verzoek, door den Koning van Frankryk, begreepen in de Pyreneefche Vrede (e). Van wege den Koning van Spanje, waren ze 'er reeds te vooren in begreepen geweest (f).

XXVIII.
De Ruit-
ter loopt
in zee
naar 't
Noor-
den.

Haagsch
Verdrag.

't Liep, by gebrek van volk, aan tot in Bloei-
maand deezes jaars, eer de Vloot onder de
Ruit-ter, gefchikt tot verfterking van 's Lands
Vloote onder den Luitenant Admiraal van Was-
fenaar, in zee liep. Zy hadt veertig vendelen
Landfoldaaten op, onder den Kolonel *William
Killegrew*. De Engelsche Vloot onder *Montai-
gue* was ook in zee gefteken, zo met reden vermoed
werdt, tot onderfteuning van Zweeden
(g), hoewel men, in Engeland, voorgaf, geen
ander oogmerk te hebben, dan bevordering
van vrede tufchen de twee Koningen. De
Staaten verklaarden, dit zelfde te beoogen,
en bewerkten een Verdrag met Frankryk en
Engeland (h), welk, op den eenentwintigften
van Bloei maand, in den Haage, getekend
werdt (i), en de wyze bepaalde, op welke men
de

(c) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 370. VI. Deel, bl. 389.

(d) AITZEMA IV. Deel, bl. 704.

(e) DU MONT Corps Diplom. Tom. VI. P. H. p. 346.

(f) AITZEMA IV. Deel, bl. 704.

(g) THORLOE'S PAPERS, Vol. VII. p. 501, 506, 532.

(h) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 630.

(i) Zie het by AITZEMA IV. Deel, bl. 383.

de Vrede tusfchen Zweeden en Deenemarke zou zoeken te doen fluiten, op den grond, naamlyk, van het Rotschildfche Verdrag, mids daaruit geligt wierdt de verbindtenis, om geene vreemde Oorlogfchepen door de Zond te laaten. Voorts, werdt bedongen, dat de Engelsche en Nederlandfche Vlooten zig, in den tyd van drie weeken na dat de Admiraaalen kennis van dit punt zouden gekreegen hebben, niet zouden vereenigen met de Zweedfche of Deenfche, noch eenige vyandlykheid tegen eene van beide de Koningen beginnen. Te gelyk, beflooten de Staaten vier buitengewoone Afgevaardigden Govert van Slingeland, Pensionaris van Dordrecht, *Pieter Vogelzank*, Pensionaris van Amfterdam, *Pieter de Huybert*, Sekretaris der Staaten van Zeeland, en *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, naar Zweeden en Deenemarke te zenden, om de Vrede te bearbeiten (*k*). Zy vertrokken met de Vloote onder de Ruiters, die, eerlang, de Belt inzeilende, zig omtrent het Eiland Funen met de Vloote onder Wasfenaar vereenigde. 's Lands famengevoegde Zeemagt in deezen oord beftondt thans uit diep in de zeventig Oorlogfchepen, benevens eenige Galjoeten en branders, en hadt omtrent zeventienduizend matroozen en foldaaten op. De ftilland van wapenen, die drie weeken duuren moest, werdt, naderhand, nog tweemaal drie weeken verlengd (*l*), terwyl de Vlooten heen en weder zeilden tusfchen de Zond en

1659

Bezen-
ding naar
't Noor-
den.

(*k*) Zie hunne Infr. by AITZEMA IV. Deel, bl. 330.

(*l*) TITULOR'S PAPERS, Vol. VII. p. 678.

1659.

de Belt. Doch in Hooimaand, ging de Heer van Wasfenaar t'zeil naar Koppenhagen, daar de Zweedsche Vloot lag, die, op zyne aankomst, terstond de wyk nam. Hier hadt hy gaarne de vierduizend soldaaten, die de Ruiter herwaards gevoerd hadt, aan land gezet. Doch de Koning van Deenemarke wilde het niet toestaan, 't zy dat hy zulks hielt te sryden met den stillstand van wapenen, gelyk het ook niet te wel scheen overeen te komen met het Haagfche Verdrag; 't zy dat hy, niet dan in den uitersten nood, Staatsche bezetting begeerde te ontvangen in zyn Ryk, uit vreeze dat hy ze, daarna, niet ligtelyk zou kunnen loozen.

XXIX.
Verdragen met
Engeland.

De Vloot der Staaten, niets meer te verrigten hebbende omtrent de Zond, zeilde, met de Deensche vereenigd, in 't begin van Oogstmaand, wederom naar de Belt. Midlerwyl, werden 'er, in den Haage, nog twee Verdragen geslooten tusfchen Engeland en deezen Staat, strekkende om de Vrede in 't Noorden spoedig te bewerken (m). De Gezanten der twee Gemeenebesten arbeidden hiertoe ook vlytiglyk by de twee Koningen, die 't egter beide vreemd vonden, dat Engeland en de Vereenigde Gewesten gekroonden hoofden de voorwaarden der Vrede wilden voorfchryven, en Vlooten by der hand hadden, om hunnen voorflagen klem te geeven (n). Ook nam de Koning van Deenemarke het fluiten van

(m) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 39³, 406. en vooral 't Verb. van DE WITT in de Secr. Refoi. Holl. II. Deel, bl. 38, 88, 107.

(n) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 393. LUDLEWS Memor. Pol. II. p. 226.

van den stillstand van wapenen kwalyk (o), en begeerde, dat der Staaten Vloot hem tegen Zweeden bystaan zou (p). Men handelde, derhalve, tot hiertoe, vergeefs over eene Vrede (q). Midlerwyl, ontftondt 'er gebrek en ziekte op 's Lands Vloote, en onder de Engelschen. Men sprak van een gedeelte der fchepen naar 't Vaderland te zenden. Doch de Staaten verftonden, dat zulks niet gefchieden zou, ten ware men, vooraf, een gelyk getal Engelfche fchepen hadt zien vertrekken (r). Dan deeze voorzorg was noodeloos. In Engeland werdt, ten deezen tyde, fterk gearbeid, om Karel den II. te herftellen, en Montaigne zocht deel te hebben aan 't werk; waarom hy, in 't begin van Herftmaand, by gebrek van lyftogt, zo hy voorgaf, met de gantfche Vloote, naar Engeland keerde (s). Niet lang te vooren, was de Ruiters, met 's Lands Vloote, over welke hy nu 't opperbevel hadt, voor Koppenhagen gekomen (t), hebbende nu last gekreegen, om den Zweeden afbreuk te doen (u), alzo de Vrede t'eenemaal hoopeloos fcheen (v). Hy zondt, daarna, elfhonderd foldaaten aan land. Koppenhagen was nu, meer dan een jaar, te lande, ingeflooten geweest, door de Zweeden, en men

(o) DE WITT Brieven VI. Deel, bl. 63.

(p) Zie Secr. Refol. Holl. 1 Aug. 1659. II. Deel, bl. 90. AITZEMA IV. Deel, bl. 409.

(q) AITZEMA IV. Deel, bl. 414, 417.

(r) Secr. Refol. Holl. 10, 13 Sept. 1659. H. Deel, bl. 119, 120.

(s) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 732. VI. Deel, bl. 160, 164. AITZEMA IV. Deel, bl. 414. THURLOE'S PAPERS, Vol. VII. p. 731, 907.

(t) DE WITT Brieven VI. Deel, bl. 109.

(u) AITZEMA IV. Deel, bl. 418.

(v) DE WITT Brieven VI. Deel, bl. 258.

1659.

men begon 'er gebrek te krygen aan veelerlei levensmiddelen. De Koning zocht de Vereenigde Staaten te beweegen, om de Stad te voorzien van toevoer: doch zy oordeelden, dat zulks de Vrede verwylen zou, hebbende zy, onlangs, vermoeden gekreegen, dat de Koning van Deenemarke den oorlog, ten hunnen koste, dacht voort te zetten, om te herwinnen, 't gene hem, nu en voorheen, door de Zweeden, ontnomen was (w). De Heer van Wasenaar keerde zelfs, in Slagtmaand, met omtrent twintig schepen, naar 't Vaderland (x). Doch de Ruiters, midlerwyl, gezeild naar de haven van Kiel, daar hy een bekwaam getal Ruiters en Knegten zou inneemen, om eene landing op Funen te doen, en Nyborg te herwinnen; keerde, eerlang, derwaards. 't Krygsvolk, ontscheept, by Kartemunde, maakte zig meester van deeze Stad, die door de Zweeden verlaaten was. Op Funen, kwamen eerlang ook eenige Keizersche, Brandenburgsche en Poolsche hulpbenden, waarna men gezamenlyk aantrok op Nyborg, daar de Zweedsche Krygsmagt, die op zeventuizend man begroot werdt, gelegerd was. Hier viel, op den vierentwintigsten van Slagtmaand, een slag voor, waarin de Zweeden te kort schooten, en genoodzaakt werden, binnen Nyborg te wyken. De Ruiters zelfden tyde, met de Vloote derwaard gezeild, beschoot de Stad zo hevig, met het grof geschut van alle de schepen, dat zy zig, den vyfentwintigsten, op genade en ongenade, over-

De Ruiters zeilt naar Funen, en helpt Nyborg bemagtigen.

(w) DE WITT Brieven VI. Deel, bl. 170, 201.

(x) AITZEMA IV. Deel, bl. 425.

vergeeven moest. De gantsche bezetting, uit de beste Zweedsche troepen bestaande, bleef krygsgevangen. De Stad werdt, na 't overgaan, deerlyk geplonderd (y). De Ruiter overwin- 1659.

Midlerwyl, handelde men nog al over de Vrede in 't Noorden. De Koning van Zweeden, ziende hoe veel hem aan de vriendschap van deezen Staat gelegen ware, bewilligde, nog voor 't einde van Slagtmaand, in de op- helderingen van 't Verdrag van Elbing, onder anderen bestaande in een' Tollyst van allerlei Zweedsche waren (z). Hierdoor werdt de Vrede bevorderd: waartoe der Staaten buiten- gewoon Afgevaardigde *Joan van den Honaart*, uit den Oud-Raad van Dordrecht, federt eenigen tyd, ook aan 't Hof van Poolen, arbeidde (a). Doch Zweeden en Poolen beide, onge- raaden vindende, met bemiddeling der Staa- ten, te sluiten, handelden afzonderlyk, in het Klooster Oliva, by Dantzig, alwaar zy, ein- delyk, de Vrede troffen, op den derden van Bloei maand des volgenden jaars (b); zonder dat van den Honaart, die last hadt om een af- zonderlyk Verdrag te verhinderen, zyn oog- merk hadt konnen bereiken. By deeze Vrede, werdt, onder anderen, behoudenis van Privi- legien, zonder onderscheid van gezindheid, bedongen, voor alle de Steden in Pruisfen, die, in deezen oorlog, door de Zweeden, ver- overd

XXX.
'tVerdrag
van El-
bing
wordt
bekrag-
tigd.

Vrede
tuschen
Zweeden
en Poo-
len.
1660.

(y) AITZEMA IV. Deel, bl. 431-436. BRANDT de Ruiter, bl. 258-202.

(z) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 440 enz.

(a) AITZEMA IV. Deel, bl. 484 enz.

(b) Zie het Tract. by AITZEMA IV. Deel, bl. 511.

1660. overd geweest waren, en nu wederom aan Poolen kwamen. De Staaten hadden, reeds te vooren, op het aanhoudend verzoek des Konings van Deenemarke, beslooten, hunne Vloot, op nieuws, te gebruiken tot afbreuk der Zweeden (c): doch de dood van Koning Karel Gustaaf, die op den drie-entwintigsten van Sprokkelmaand voorgevallen was (d), veranderde den stand der zaaken niet weinig. De overleeden Koning was de voornaame oorzaak geweest van den tegenwoordigen oorlog. Zyn opvolger was een minderjarige Zoon, *Karel de XI*: waarom de Koningin en de Regeering des Ryks naar de vrede verlangden, en reeds met Poolen geslooten hadden. De Zweedische Vloot egter, in zee gebragt, en daarna binnen de haven van Landskroon geloopt zynde, werdt, aldaar, bezet, door de Ruiters (e); waardoor, waarschynlyk, eenigen voorgenomen aanslag in de Oostzee gestuit werdt. Ook strekte het tot bevordering der Vrede, tuschen Zweeden en Deenemarke, die, eindelyk, op den derden van Zomermaand, te Koppenhagen, geslooten werdt (f). Frankryk, Engeland en de Vereenigde Gewesten werden, in het Verdrag, genoemd als middelaars. Het Rotfchildsche Verdrag werdt 'er, ten deele, door bevestigd: in eenige opzigten, veranderd. Onder anderen, werdt Dronthem wederom aan Deenemarke afgestaan. Ook ruimden de Zweeden hunne andere overwinningen, in Zeeland en de ver-

Karel
Gustaaf
sterft.

De Ruiters
bezet de
Zweedische
Vloot.
Vrede
tuschen
Zweeden
en Deenemarke.

(c) AITZEMA IV. Deel, bl. 530 enz.

(d) AITZEMA IV. Deel, bl. 532.

(e) DE WITT Brieven VI. Deel, bl. 468.

(f) SCHEFFERS, Resol. Holl. 15 May 1660. II, Deel, bl. 254.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

J. HUIDECOPER.

te plaatsen tegen over Bladz. 96

Onderhandeling tusfchen de Afgevaardigden van Amfterdam en Graave Willem van Nafau, aan den Amftel in 1650. 98

WILLEM DE TWEEDE, Prins van Oranje enz. 120

De Raadpenfionaris JACOB CATS. 198

De Raadpenfionaris ADRIAAN PAUW. 214

De Kommandeur JAN VAN GALEN. 238

De Luitenant - Admiraal MAARTEN HARPERTSZOON TROMP. . 242

Delft van binnen, na de verwoesting, veroorzaakt door 't fpringen van den Kruidtooren in 1654. 434

PIETER FLORISZ. 468

AERD VAN NES. 468

De Vice-Admiraal WITTE KORNELISZ. DE WITTE. 468